

2022

พลวัตการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก
พิเศษภาคตะวันออก

วรรณพร ภัทรธรรมกุล
คณะรัฐศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

 Part of the [Political Science Commons](#)

Recommended Citation

ภัทรธรรมกุล, วรรณพร, "พลวัตการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก" (2022). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 6166.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/6166>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

พลวัตการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค
ตะวันออก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DYNAMIC OF PROTEST : A case Study of The Anti - Eastern Economic Corridor
Movement

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Government) in Government

Department of Government

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พลวัตการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก
โดย	น.ส.วรรณพร ภัทรธรรมกุล
สาขาวิชา	การปกครอง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์)	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วรรณพร ภัทรธรรมกุล : พลวัตการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนา
 ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. (DYNAMIC OF PROTEST : A case Study of The
 Anti - Eastern Economic Corridor Movement) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.นฤมล ทับ
 จุมพล

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การเกิดขึ้นและพัฒนาการของขบวนการ
 เคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และสถานการณ์และแนวโน้ม
 ของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีการ
 ระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory) ผลการศึกษาพบว่า โครงการพัฒนาระเบียง
 เศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เกิดขึ้นในปี 2559 ภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยใช้
 อำนาจพิเศษมาตรา 44 ในการก่อกำเนิดและดำเนินโครงการ จึงนำมาสู่การกำเนิดขึ้นของ “ขบวนการ
 ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” โดยมีข้อเรียกร้องคือให้ยุติหรือชะลอ
 โครงการดังกล่าว ทั้งนี้การเคลื่อนไหวอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองที่แบ่งได้เป็น 2 ยุค คือ อำนาจนิยมเต็ม
 รูปแบบ ในปี 2559 – 2561 และอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้ง ภายหลังจากเลือกตั้งในปี 2562 ซึ่งปัจจัย
 โครงสร้างโอกาสทางการเมืองมีผลอย่างมากต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวและทิศทางการ
 เคลื่อนไหวโดยเฉพาะในยุคอำนาจนิยมที่มีการจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตาม แม้ภายหลังจาก
 เลือกตั้งทำให้มีพื้นที่ในการเคลื่อนไหวมากขึ้น แต่รัฐยังคงรวมศูนย์การตัดสินใจจนได้ดำเนินโครงการจน
 หวนกลับไม่ได้แล้ว ดังนั้น จึงนำมาสู่การลดทอนข้อเรียกร้องของขบวนการ จนในที่สุดขบวนการได้รับ
 ความสำเร็จจากการสร้างผลสะท้อนต่อรัฐ จนเกิดการเร่งทบทวนผังเมืองใหม่ 30 อำเภอ โดยเปิดโอกาส
 ให้คนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างไรก็ตาม หลังจากการเคลื่อนไหวในปี 2563 การ
 เคลื่อนไหวก็คลายตัวลงแต่การเคลื่อนไหวยังไม่สิ้นสุดเพราะแต่ละพื้นที่ยังคงแยกกันเคลื่อนไหวตาม
 ผลกระทบที่ได้รับซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็ประสบความสำเร็จ/ล้มเหลวแตกต่างกันไป

สาขาวิชา การปกครอง
 ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อนิสิต
 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180624524 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORD: Social Movement, EEC Project, EEC urban planning

Wattanaporn Patradhamkul : DYNAMIC OF PROTEST : A case Study of The Anti - Eastern Economic Corridor Movement . Advisor: Assoc. Prof. NARUEMON THABCHUMPON, Ph.D.

This thesis examines the emergence and development of the Anti-Eastern Economic Corridor (EEC) Movement and analyzes its current situation using the theoretical framework of Resource Mobilization Theory. The study reveals that the Eastern Economic Corridor Development Project was initiated in 2016 under the government of the National Council for Peace and Order (NCPO), utilizing the special power granted by section 44 of the 2014 interim constitution to establish and implement the project. This gave rise to the Anti-EEC Movement, which advocates for the project's cessation or postponement. The movement operates within a political context that can be divided into two periods: Authoritarianism from 2016 to 2018 and Competitive Authoritarianism following the election in 2019. The Political Opportunity Structure plays a crucial role in shaping the movement's strategies and direction, particularly during the period of Authoritarianism characterized by limited political rights for the movement. Although it seems that an opportunity for the movement has emerged after the election, the state maintained centralized decision-making authority, leading to the irreversible progression of the project and subsequently diminishing the movement's demands. However, the movement achieved success by exerting pressure on the state, resulting in an accelerated review of new town plans in 30 districts and granting local communities the opportunity to express their opinions. Although the intensity of the movement has subsided since 2020, it remains active as different regions continue their mobilization efforts, experiencing varying degrees of success or setbacks.

Field of Study: Government

Student's Signature

Academic Year: 2022

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ดำเนินมาอย่างสำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากบุคคลหลายท่านที่มีความสำคัญต่อการผลักดันด้วยการให้องค์ความรู้และกำลังใจที่สำคัญ โดยผู้วิจัยจะเริ่มจากการขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ อาจารย์ รศ.ดร.นฤมล ทับจุมพล ที่ให้ความเมตตากับผู้วิจัยตั้งแต่ตอบรับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าโชคดีที่สุดในการศึกษาระดับปริญญาโทนี้ อาจารย์เป็นผู้มอบองค์ความรู้ที่สำคัญที่สุดและเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะเขียนงานนี้ออกมาให้สุดความสามารถ

ต่อมาผู้วิจัยขอขอบคุณประธานสอบอาจารย์ รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการชี้แนะแนวทางการศึกษาพร้อมทั้งให้องค์ความรู้กับผู้วิจัยจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ และที่ขาดไม่ได้คืออาจารย์ รศ.ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเป็นกรรมการภายนอก พร้อมทั้งมอบองค์ความรู้และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการศึกษาภาคตะวันออกได้ดีที่สุด

ขอบพระคุณอาจารย์ ผศ.ดร.เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์ ที่ปรึกษาทางวิชาการ ผู้มอบองค์ความรู้พร้อมจุดประกายความสนใจทางวิชาการของผู้วิจัยตั้งแต่การศึกษาในระดับปริญญาตรี ให้คำปรึกษาที่ดีในทุก ๆ เรื่อง และยินดีกับทุกการเติบโตของผู้วิจัยมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

ขอบพระคุณคนในพื้นที่ ทุกคนเป็นเสมือนอาจารย์ท่านหนึ่งของผู้วิจัยที่ให้องค์ความรู้และความเมตตาในการให้ข้อมูลที่สำคัญกับผู้วิจัยด้วยความเต็มใจเสมอ

ขอบคุณสติก วราภรณ์ คำแก้ว เพื่อนสนิทที่สุดของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจ อยู่ข้าง ๆ และพร้อมให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยเสมอ ขอบคุณโบว์ มัท พี่ที่เทพ พี่จ่อห็น พี่ไส ก้อปแก้ว และพี่ปาล์ม เพื่อนร่วมชั้นเรียนและเพื่อนที่น่ารักของผู้วิจัยที่ให้กำลังใจซึ่งกันและกันและให้ความช่วยเหลือกันมาตลอด

และสุดท้าย ขอบพระคุณพ่อและแม่ที่เป็นที่รักที่สุดของแรงบันดาลใจ กำลังใจ และพลังใจในการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ก้าว ขอคุณที่ทำให้ผู้วิจัยเข้มแข็งได้ในทุกห้วงเวลาและเป็นเหมือนเพื่อนสนิทที่สุดในชีวิตของผู้วิจัยเสมอ ขอคุณย่าที่เป็นกำลังใจสำคัญและเป็นตัวแทนกำลังใจจากปู่ ขอคุณอาตุ้มที่นอกจากจะเป็นฝาแฝดแล้วยังเป็นผู้สนับสนุนทุก ๆ อย่าง

ด้วยความหวัง ว่าภาคตะวันออกของเราจะได้พัฒนาด้วยความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

วรรณพร ภัทรธรรมกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1.....	1
บทนำ	1
1.1 มอง EEC ผ่านสายตาคนในพื้นที่	1
1.2 ที่มาและความสำคัญ.....	2
1.3 คำถามวิจัย	5
1.4 วัตถุประสงค์.....	5
1.5 สมมติฐานเบื้องต้น	6
1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ	7
1.7 ข้อยกเว้นทางการศึกษา.....	7
1.8 นิยามศัพท์	8
1.9 เครื่องมือการนำเสนอ.....	9
1.10 จริยธรรมในการวิจัย	12
1.11 สรุป	12
บทที่ 2.....	14
ทฤษฎีที่ใช้ในการทำวิจัย และงานที่เกี่ยวข้อง	14

2.1 ทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา (Theoretical Approach).....	14
2.1 ประชาสังคม (Civil Society) ขบวนการทางสังคม (Social Movement) กับ ยุคอำนาจนิยม (Authoritarianism)	15
2.2 ทฤษฎีขบวนการทางสังคม (Social Movement Theory).....	21
2.3 แนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure).....	27
2.4 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	30
2.5 งานที่เกี่ยวข้อง.....	31
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	38
3.1 การวิจัยเอกสาร	38
3.2 การวิจัยภาคสนาม	39
บทที่ 4 กำเนิด และพลวัตของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก.....	42
4.1 การก่อกำเนิดและพัฒนาการของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program)	42
4.1.1 การเข้ามาของการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย	42
4.1.2 การกำเนิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program).....	47
4.1.2.1 การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2524 - 2537).....	49
4.1.2.2 การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2538 - 2551).....	50
4.2 การก่อกำเนิดและพัฒนาการของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)	57
4.2.1 ก่อนจะมาเป็นโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC).....	57
4.2.2 กำเนิดโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)	63

4.2.2.1	ความเป็นมา.....	63
3.2.2.2	พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561	69
4.2.2.3	แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562.....	72
4.2.2.4	ผลกระทบที่เกิดจากโครงการและผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562.....	74
4.3	บทวิเคราะห์: โครงสร้างโอกาสทางการเมืองในสถานการณ์ความไม่เป็นประชาธิปไตยและการปิดกั้นพื้นที่สาธารณะ	84
บทที่ 5	92
	พลวัตของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก	92
5.1	กำเนิดขบวนการเคลื่อนไหวประชาชนภาคตะวันออก	92
5.1.1	เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกบริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง	94
5.1.2	เครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกบริเวณแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี	98
5.1.3	การกลับมารวมตัวอีกครั้งของ “ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก”	101
5.2	วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม.....	104
5.3	รูปแบบองค์กรและโครงสร้างการทำงานของขบวนการเคลื่อนไหว.....	108
5.4	โครงสร้างโอกาสทางการเมืองและข้อจำกัดในการเคลื่อนไหว.....	109
5.5	ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว.....	111
5.5.1	ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวก่อนการเลือกตั้ง (ปี 2559 – 2561).....	111
5.5.2	ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวภายหลังการเลือกตั้งปี 2562.....	123
5.6	ผลการเคลื่อนไหว	134
5.7	อุปสรรคและความท้าทายของขบวนการเคลื่อนไหว.....	143
5.7.1	ความท้าทายจากภายนอกขบวนการเคลื่อนไหว.....	143
5.7.2	ความท้าทายภายในขบวนการเคลื่อนไหว	145
5.8	สถานการณ์และแนวโน้มของการเคลื่อนไหว	147

5.9	สรุปพลวัตการเคลื่อนไหว	148
5.10	บทวิเคราะห์: กระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนา ระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก	153
บทที่ 6	บทวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ	160
6.1	ปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity Structure)	160
6.2	ปัจจัยเชิงทักษะและการพัฒนาภายในองค์กร (Community Skills).....	162
6.3	ปัจจัยเชิงการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร (Outside Resources)	165
6.4	ข้อสรุป.....	168
6.5	อภิปรายผล	170
6.6	บทเรียนและข้อเสนอแนะ	175
บรรณานุกรม	176
ประวัติผู้เขียน	187

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงเครื่องมือวิจัย.....	40

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด.....	31
ภาพที่ 2 ที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย.....	58
ภาพที่ 3 กรอบแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	66
ภาพที่ 4 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ สาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562	72
ภาพที่ 5 ผลกระทบจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	82
ภาพที่ 6 แผนผังแสดงขอบเขตการเคลื่อนไหวที่คัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ภาค ตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC).....	104
ภาพที่ 7 ลักษณะเครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค ตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC).....	109
ภาพที่ 8 แผนผังทางเลือก การใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ 3 จังหวัด ฉะเชิงเทรา - ชลบุรี - ระยอง.....	114
ภาพที่ 9 เวทีเสวนาวิชาการเวที ครช. สัจจรรยา วันที่ 2 ธันวาคม 2562 ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยบูรพา	120
ภาพที่ 10 งานเสวนา “อ่าวบางละมุง อ่าวอุดม ผืนน้ำแหล่งสุดท้าย เราถอยไปไม่ได้อีกแล้ว”	121
ภาพที่ 11 การประชุมธรรมาภิบาลว่าด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษในภูมิภาคแม่โขง ณ สมาคมผู้สื่อข่าว ต่างประเทศ วันที่ 16 ธันวาคม 2562	121
ภาพที่ 12 แลกเปลี่ยนข้อคัดค้านจากคนในพื้นที่ที่ต้องการหยุดผังเมือง EEC ที่มา: EEC Watch วันที่ 14 กรกฎาคม 2562.....	126
ภาพที่ 13 ภาพ: ยื่นหนังสือคัดค้าน ต่อคณะรัฐมนตรี ที่สำนักงาน ก.พ.ร. ที่มา: EEC Watch.....	126
ภาพที่ 14 ยื่นหนังสือคัดค้านต่อรัฐบาล บริเวณรัฐสภาชั่วคราว ที่มา: EEC Watch.....	127
ภาพที่ 15 แสดงจุดยืนในการคัดค้านผังเมือง EEC ที่ไม่เป็นธรรม ณ ทำเนียบรัฐบาล ที่มา: EEC Watch	128

ภาพที่ 16 แสดงจุดยืนในการคัดค้านผังเมือง EEC ที่ไม่เป็นธรรม ณ ทำเนียบรัฐบาล ที่มา: EEC Watch 128

ภาพที่ 17 กิจกรรมปล่อยปลาและปู ณ ทำเนียบรัฐบาล ที่มา: EEC Watch..... 129

ภาพที่ 18 ภาคประชาชนยื่นหนังสือต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ณ ที่ทำการรัฐสภา (เกียกกาย) ที่มา: EEC Watch..... 130

ภาพที่ 19 บรรยากาศการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง วันที่ 16 กรกฎาคม 2563..... 133

ภาพที่ 20 บรรยากาศการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง วันที่ 16 กรกฎาคม 2563..... 133

บทที่ 1

บทนำ

1.1 มอง EEC ผ่านสายตาคนในพื้นที่

“EEC คือ เหล้าเก่าในขวดใหม่”

“EEC คือ โครงการทำลายสิ่งแวดล้อม”

“EEC คือ โครงการเพื่อนายทุน”

“EEC คือ สุสานการลงทุน”

คำนิยามของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือ EEC จากคนในพื้นที่ ตั้งแต่การริเริ่มโครงการในปี 2559 ที่พยายามสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมจากกระบวนการกฎหมายและการกระทำของรัฐบาลที่เร่งทำโครงการดังกล่าวโดยไม่สนใจเสียงจากคนในพื้นที่จนทำให้เกิดเครือข่ายต่อต้านโครงการ แต่การต่อต้านในที่นี้คนในพื้นที่จะอธิบายเสมอว่า

“...การต่อต้านนี้เป็นการต่อต้านอำนาจที่ใช้พร้าเพื่อโดยไม่ฟังเสียงคนในพื้นที่ การพัฒนาที่ดีจะต้องพัฒนาไปด้วยกันไม่ใช่ทิ้งเราไว้ข้างหลัง และไม่เคียดคิดจะต่อต้านโครงการหากโครงการนี้จะเป็นความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 ตัวแทนจากคนในพื้นที่แหลมฉบัง จ.ชลบุรี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2563)

เดิมพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยเฉพาะจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งภาคการเกษตรและประมงซึ่งถือเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศเพราะอุดมไปด้วยผลไม้ อาหารทะเล สมุนไพร และเครื่องเทศ อีกทั้งชลบุรีและระยองยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางเศรษฐกิจอีกด้วย จึงได้รับความสนใจมาอย่างยาวนานตั้งแต่ ทศวรรษ 1980 และนับตั้งแต่เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือมีชื่อภาษาอังกฤษว่า Eastern Seaboard Development Program ที่ทำให้สามจังหวัดกลายเป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จนส่งผลกระทบต่อชุมชนเพราะเกิดการสะสมของมลพิษ และปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ จึงทำให้การถกเถียงอย่างต่อเนื่องในเรื่องของประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็มีการเรียกร้องให้เกิดการประเมินผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อม จนนำไปสู่การเรียกร้องให้

มีการใช้การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ที่เป็นธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้มาจากบทบาทของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่ต่อสู้มาอย่างยาวนาน

ในเวลาต่อมาโครงการดังกล่าวถูกรื้อขึ้นมาพัฒนาใหม่ภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี พ.ศ. 2559 โดยใช้ชื่อว่า โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า โครงการอีอีซี ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่แปรเปลี่ยนไปสู่ยุค อำนาจอานิยม นับตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เมื่อรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เข้ามายึดอำนาจจากการรัฐประหาร โครงการนี้จึงถือเป็นโครงการที่ต่อยอดโครงการเดิมโดยเกิดขึ้นจากรัฐบาลยุคอำนาจอานิยมซึ่งใช้อำนาจในการดำเนินโครงการอย่างรวดเร็ว ไม่เป็นธรรม เอื้อนายทุน ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ จึงส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ทั้งการเวนคืนที่ดินและปัญหาสิ่งแวดล้อม จนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกกลับมารวมตัวและคัดค้านโครงการดังกล่าวอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวดังกล่าวอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวอยู่ภายใต้พื้นที่ทางการเมืองแบบยุคอำนาจอานิยม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนที่ถูกกริดรอนโดยทำให้มีข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวผ่านคำสั่ง คสช. และข้อกฎหมาย ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจและเกิดคำถามหลัก ๆ ที่ว่า ท่ามกลางความกดดันจากรัฐ ขบวนการเคลื่อนไหวจะสามารถปรับตัวอย่างไรเพื่อที่จะเคลื่อนไหวข้อคัดค้านนี้ให้สำเร็จลุล่วง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงต้องการศึกษาพลวัตการประท้วงของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกโดยเฉพาะในประเด็นการปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเพื่อการต่อรองกับรัฐบาลแต่ละยุค ผู้วิจัยจึงเลือกกรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออก นับตั้งแต่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเข้ามาในภาคตะวันออก จนถึงโครงการอีอีซีในปัจจุบัน รวมถึงสถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกกว่าจะเป็นไปในทิศทางใด

1.2 ที่มาและความสำคัญ

วิทยานิพนธ์นี้ต้องการศึกษา *พลวัตของการประท้วง : ศักยภาพขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก* ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่พัฒนามาจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2524 ในสมัยรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งนับตั้งแต่ภาคตะวันออกต้องเผชิญกับแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งแผนพัฒนาฉบับนี้ทำให้ยุคนั้นเป็นยุคแห่งการย้าย

ฐานการผลิตจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ภาคตะวันออกเป็นอย่างมาก ภายใต้นโยบายส่งเสริมการลงทุนที่เอื้อประโยชน์โดยตรงกับกลุ่มทุนข้ามชาติ

การพัฒนาตามแผนนั้นนำมาซึ่งปัญหาในพื้นที่มากมาย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้กระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ตามเป้าหมายของโครงการ การเปลี่ยนมือการถือครองที่ดินจำนวนมากนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อม การแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรงนำมาสู่ความขัดแย้งรุกรามไปสู่ปัญหาระดับประเทศ ความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทิ้งไว้ให้คนในพื้นที่เป็นผู้แบกรับผลกระทบ ทั้งเรื่องของมลพิษ ดิน น้ำ และอากาศโดยรวมของชุมชน แต่ที่สำคัญที่สุดคือการทำให้พื้นที่ผลิตอาหารของภาคตะวันออกลดจนกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทย

การพัฒนาที่ผ่านมามักถูกทำให้เชื่อว่าเมื่อพัฒนาแล้วจะทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนทั้งประเทศ ซึ่งต้องยอมรับว่าจริงในแง่ที่ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่วนคำโฆษณาที่กล่าวว่าคนในพื้นที่จะได้ประโยชน์จากการพัฒนานั้นกลับกลายเป็นคำโกหก เพราะบทเรียนที่ผ่านมาทำให้รู้ว่า เมื่อเกิดอุตสาหกรรม ก็ต้องแลกกับทรัพยากรที่ต้องสูญเสียไป นาข้าว ไร่ผลไม้ พื้นที่ประมง อันเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งคนในพื้นที่ต้องพยายามต่อสู้และรับมือกับผลกระทบจากมลพิษรอบด้านอันหนักหน่วงมาโดยตลอดจากการพัฒนาในแต่ละพื้นที่และยังไม่สามารถหยุดยั้งผลกระทบเหล่านั้นได้จนถึงปัจจุบัน ท่ามกลางความสำเร็จของนายทุนและรัฐที่กลับได้รับผลประโยชน์ ดังนั้นประชาชนในหลายพื้นที่จึงมองเห็นกลุ่มผู้พัฒนาอุตสาหกรรมทั้งในนามของรัฐและเอกชนเป็นปรปักษ์ หากแต่ประชาชนในพื้นที่ยังคงยืนยันเสมอว่าคนในพื้นที่ไม่เคยคิดขัดขวางการพัฒนา แต่ขอให้การพัฒนานั้นพัฒนาร่วมกับคนในพื้นที่ด้วย ความขัดแย้งดังที่กล่าวมาข้างต้นในเรื่องการพัฒนาจึงทำให้เกิดการคัดค้านต่อการพัฒนาจากภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบเกิดขึ้นไปทั่วทั้ง 8 จังหวัดจนถึงปัจจุบัน (ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา สระแก้ว ชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด)

ดังนั้น การพัฒนาโครงการเก่าในชื่อใหม่อย่าง โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ในปี พ.ศ. 2559 ไม่ต่างจากการพัฒนาในอดีต แม้แต่น้อยในแง่ของการใช้อำนาจและกฎหมายที่มาจากรัฐธรรมนูญ ทำให้มองเห็นภาพสะท้อนว่าประชาชนเป็นลูกน้อง คนออกกฎหมายเป็นนาย และนายทุนคือลูกค้ารายใหญ่ จนสุดท้ายผลลัพธ์ที่ได้คือการหลงผิดและหลงทางกับการพัฒนา กลายเป็น “เหล่าเก่าในชุดใหม่”

อีกทั้งโครงการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นท่ามกลางการใช้อำนาจแบบเผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) ในการดำเนินการและจัดการโครงการ ถือเป็นจุดกระเพื่อมในการออกมาเรียกร้องจากขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การใช้อำนาจแบบเผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) ปรากฏในกระบวนการกำเนิดโครงการ EEC อย่างชัดเจนด้วยการใช้คำสั่งหัวหน้า คสช. 2/2560 รวมอำนาจการตัดสินใจนโยบายไว้ที่รัฐบาล คสช. ตามมาด้วยคำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องกำหนดกระบวนการจัดทำและพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการในเขต EEC เป็นการเฉพาะ) ต่อมาคือคำสั่งที่ 47/2560 ที่มีสาระสำคัญอยู่ที่การยกเลิกผังเมืองเดิม แล้ววางผังเมืองใหม่เพื่อเปลี่ยนสามจังหวัดให้กลายเป็นพื้นที่ EEC อีกทั้งยังออกพ.ร.บ.ว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ให้อำนาจรัฐเวนคืนที่ดินในเขตเศรษฐกิจพิเศษ และ พ.ร.บ. เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อรวมอำนาจการให้สิทธิและให้สัมปทานในพื้นที่ไว้ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่นายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) เป็นประธาน เพื่อควบคุมอำนาจไว้ที่รัฐบาลอย่างชอบธรรม

มิหนำซ้ำในโครงการใหม่อย่าง EEC ยังมีการยกเว้นกฎหมายที่ลดทอนการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการจัดสรรที่ดิน เช่น ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมือง ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดทำผังเมืองโดยขาดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและเพียงพอที่ผังเมืองใหม่จะเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีเป็นพื้นที่ส่งเสริมอุตสาหกรรม จนทำให้ความสมบูรณ์ทางระบบนิเวศอาจได้รับผลกระทบจากอุตสาหกรรม ซึ่งถือเป็นการซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกร และเกิดการแย่งชิงฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง

อีกทั้งโครงการดังกล่าวกำลังถูกสานต่อภายหลังจากเลือกตั้งโดยรัฐบาลประยุทธ์ ภายใต้สังกัดพรรคพลังประชารัฐที่ชนะการเลือกตั้งด้วยอำนาจพิเศษโดยไม่ชอบธรรมจากการกำหนดรัฐธรรมนูญปี 2560 ให้ คสช. มีอำนาจแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และมีอำนาจในการกำหนดระบบเลือกตั้ง MMA ฯลฯ ในการเลือกตั้งในปี 2562 การกำหนดระบบเลือกตั้ง ซึ่งโครงการ EEC ถือเป็นอีกโครงการหนึ่งที่เป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจของรัฐบาล คสช. ที่ถูกฉีกไว้ในยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี

ท่ามกลางอำนาจนิยมเช่นนี้ ภายหลังจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Eastern Economic Corridor: EEC) เกิดขึ้น ก็มีการออกมาต่อต้านจากขบวนการ

เคลื่อนไหวภาคประชาชนในภาคตะวันออกที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการโดยตรงไม่ว่าจะเป็นผลกระทบส่วนบุคคลหรือผลกระทบต่อส่วนรวม กล่าวคือ การถูกเวนคืนที่ดินที่ใช้อยู่อาศัยรวมถึงที่ดินที่ใช้ประกอบอาชีพ การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมบนพื้นที่ที่เป็นสีเขียวเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในเรื่องของปัญหาขยะ ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตสมัย Eastern Seaboard จนถึงปัจจุบันในยุค EEC จึงนำมาสู่คำถามวิจัยที่ว่า **การเกิดขึ้นและพัฒนาการของขบวนเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นอย่างไร**

ถึงแม้ว่าการเลือกตั้งจะไม่เป็นธรรม แต่การเลือกตั้งนั้นก็เป็จุดเปลี่ยนสำคัญต่อขบวนการเคลื่อนไหวเช่นกัน เพราะการเลือกตั้งทำให้กฎหมายมาตรา 44 ถูกยกเลิกเพื่อแสดงถึงการเปลี่ยนผ่านไปสู่อำนาจอธิปไตย ซึ่งมีผลทำให้ส่งผลต่อข้อจำกัดทางยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวที่จากเดิมห้ามชุมนุม เป็นชุมนุมได้อย่างเสรี ถึงแม้ว่าการชุมนุมนั้นจะไม่เสรีเหมือนในยุคประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ แต่ก็ถือเป็นการคลี่คลายข้อจำกัดลง จึงทำให้การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน เพื่อคัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) มีการใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่เปลี่ยนไป จากเดิมที่ยื่นเอกสารเป็นหลัก ก็เริ่มมีการรวมตัวกันเพื่อแสดงจุดยืนในการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) แต่การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการดังกล่าวจะเริ่มเข้มข้นขึ้นภายหลังจากการเลือกตั้งในปี 2562 เป็นต้นมา จึงนำมาสู่คำถามวิจัยข้อสองที่ว่า **สถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร**

1.3 คำถามวิจัย

- 1.3.1 การเกิดขึ้นและพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร
- 1.3.2 สถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์

- 1.4.1 เพื่อศึกษาการเกิดขึ้นและพัฒนาการขบวนเคลื่อนไหว รวมถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือการระดมทรัพยากรของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

1.4.2 เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวที่ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

1.5 สมมติฐานเบื้องต้น

โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นโครงการที่พัฒนามาจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ซึ่งพัฒนามาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกช่วงทศวรรษ 2500 ในยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งได้อำนาจมาจากการทำรัฐประหาร การพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นการพัฒนาภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ผูกขาดอยู่กับกลุ่มคณะปฏิวัติ ฐานความคิดในการพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นเพียงการอ้างถึงประโยชน์ส่วนรวม เพื่อกลบเกลื่อนการสร้างคามมั่งคั่งให้กับชนชั้นนำกลุ่มน้อยในสังคม อีกทั้งโครงการดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ในเรื่องของปัญหาสุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ต้องอยู่กับมลพิษต่าง ๆ จากโรงงานอุตสาหกรรม ผลกระทบดังกล่าวจึงเป็นจุดกระเพื่อมที่ทำให้เกิดการรวมตัวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกเพื่อเรียกร้องและคัดค้านโครงการที่ไม่เป็นธรรมต่อคนในพื้นที่

ต่อมาเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ภายหลังจากการรัฐประหารของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำให้ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองประเทศแบบอำนาจนิยมอีกครั้ง ด้วยการใช้อำนาจพิเศษออกประกาศและคำสั่งจากอำนาจที่ไม่ได้มาจากกระบวนการมีส่วนร่วม ไม่ได้รับฟังเสียงคัดค้าน และไม่เคยตรวจสอบโดยศาล ซึ่งประกาศและคำสั่งจำนวนมากออกมาเพื่อให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะทหาร และกำหนดข้อห้ามประชาชนแสดงความคิดเห็น หรือไม่ได้ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ต่อมาเมื่อประชาชนเริ่มออกมาเรียกร้องการเลือกตั้งเพื่อทวงคืนประชาธิปไตย รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติก็ทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะสืบทอดอำนาจ ซึ่งจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี ที่โครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ก็ถูกผนึกลงไปเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจ ซึ่งโครงการดังกล่าวถูกคัดค้านตั้งตั้งแต่ปี 2557 แล้ว แต่ไม่มีการออกมาเรียกร้อง เพราะข้อจำกัดในการแสดงออกทางการเมืองในกฎหมายมาตรา 44 ที่กำหนดไว้ว่าห้ามทำการชุมนุมเกิน 5 คน จึงทำให้ไม่มีการใช้ยุทธศาสตร์เคลื่อนไหวด้วยการชุมนุมเกิดขึ้น

แต่ภายหลังจากนั้นในปี 2562 มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น ถึงแม้ผลการเลือกตั้งจะเป็นการสืบทอดอำนาจรัฐบาลรัฐประหารที่นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เช่นเดิม แต่การเลือกตั้งก็ทำให้เกิด

ยกเลิกการใช้กฎหมายมาตรา 44 เพื่อพยายามแสดงถึงการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย ซึ่งมีผลทำให้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวนี้ส่งผลต่อข้อจำกัดทางยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวที่จากเดิมห้ามชุมนุม เป็นชุมนุมได้อย่างเสรีจึงทำให้การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน เพื่อคัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) มีการใช้ยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่ได้ทำได้เพียงยื่นเอกสาร เป็นมีการรวมตัวกันเพื่อแสดงจุดยืนในการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

อย่างไรก็ตาม การรวมตัวเพื่อชุมนุมต่อต้านก็ยังถูกคุกคามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทางกลุ่มการเคลื่อนไหวจึงเปลี่ยนมาเป็นการรวมตัวเพื่อเสวนาทางวิชาการ และเพิ่มการต่อสู้ในสภาด้วยการขับเคลื่อนผ่านฝ่ายค้านในการอภิปรายขอตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินในทุกมิติอย่างครบถ้วน อย่างเป็นระบบ และบรรจุเป็นวาระเร่งด่วนแห่งชาติ ซึ่งมีการประชุมเรื่องพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ EEC ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา และภาคตะวันออก ทุกสัปดาห์ ซึ่งกล่าวได้ว่าปัจจัยทางการเมืองก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการต่อสู้แบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิมซึ่งประกอบไปด้วยการต่อสู้ที่ไม่พึ่งพารัฐแล้วหันไปพึ่งพากลุ่มสนับสนุนอื่น ๆ อย่างการพึ่งพาฝ่ายค้านอย่างพรรคก้าวไกล เพื่อเข้าไปต่อสู้ในรัฐสภา และการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ilaw, Enlaw เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

การศึกษาพลวัตของการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ทำให้รู้และเข้าใจถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมถึงได้รู้และเข้าใจถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ส่งผลต่อโอกาสและข้อจำกัดทางยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1.7 ข้อจำกัดทางการศึกษา

เนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นงานศึกษาขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อคัดค้านโครงการของรัฐ และเพื่อให้วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีรายละเอียดข้อมูลที่สมบูรณ์แบบ นอกจากผู้วิจัยจะลงสนามไปสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการแล้ว ผู้วิจัยยังมีความตั้งใจที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการทั้งภาครัฐและเอกชน โดยในเบื้องต้นข้อจำกัด

คือการเข้าถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวที่เข้าถึงได้ยาก ผู้วิจัยจึงวางแผนการทำงานว่า หากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้วิจัยก็จะพยายามเข้าถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามลำดับลงมาจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

อีกทั้งในการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการอีอีซีทั้งหมดจะไม่สามารถเปิดเผยชื่อ - นามสกุลของผู้ให้สัมภาษณ์ได้เนื่องจากเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อนในปัจจุบัน และการเปิดเผยข้อมูลจะถือเป็นการสร้างภาระความเสี่ยงของผู้ให้ข้อมูลภายหลังจากการจบการศึกษาขึ้นนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แทนผู้สัมภาษณ์โดยนับเป็นจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 เป็นต้น

เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโคโรนาไวรัส (COVID-19) หรือที่เรียกว่ากันว่า โควิด-19 ทำให้การลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์มีข้อจำกัดในเรื่องของการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social distancing) จึงทำให้ผู้วิจัยต้องมีการปรับกระบวนการและระยะเวลาลงพื้นที่เป็นช่วงหลังโรคโคโรนาไวรัส (COVID-19) อยู่ในสถานการณ์ที่ดีขึ้น รวมถึงปรับการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ผ่านเครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์หรือที่เรียกว่า การสัมภาษณ์ หรือการสร้างแบบสอบถามออนไลน์

1.8 นิยามศัพท์

เขตเศรษฐกิจพิเศษ หมายถึง พื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐภายในอาณาบริเวณของประเทศโดยมีเป้าหมายดึงดูดการลงทุนด้วยการจัดระบบที่แตกต่างจากพื้นที่เศรษฐกิจอื่น ๆ ของประเทศ

โครงการอีอีซี หมายถึง โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

ผังเมืองอีอีซี หมายถึง แผนรายละเอียดในการจัดระบบที่ดินดังปรากฏในแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณสุขตามที่ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2562

ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หมายถึง เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม EEC Watch หรือกลุ่มศึกษาการพัฒนาแนวระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

ยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ หมายถึง ช่วงเวลาปี 2557 – 2561 ภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. คณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง โดยรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง ตั้งแต่เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 จนถึงวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ตลอดระยะเวลาดังกล่าวมีการจำกัดความหลากหลายทางการเมือง (Political Pluralism) ทำให้ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ (Political Mobilization) ซึ่งสามารถนิยามได้ว่าเป็นการปกครองแบบอำนาจนิยม (Authoritarianism)

ยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้ง หมายถึง ช่วงเวลาปี 2562 – 2566 ภายใต้รัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ถึงแม้จะมาจากการเลือกตั้งแต่ยังคงไว้ซึ่งการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (centralization)

1.9 คำโครงการนำเสนอ

งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งโครงสร้างเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน รวมทั้งสิ้น 6 บท โดยแต่ละส่วนมีเนื้อหา ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ประกอบด้วย **บทที่ 1** **บทที่ 2** และ **บทที่ 3** ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึง ข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัยชิ้นนี้ ที่ผู้อ่านจำเป็นต้องรู้ก่อนที่จะเข้าสู่รายละเอียดของเนื้อหา **บทที่ 1** บทนำ จะกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่า ประเด็นที่ศึกษามีความน่าสนใจในการจะศึกษาต่อ ทำให้ไปสู่การตั้งคำถามการวิจัย ตั้งวัตถุประสงค์ รวมถึงการออกแบบวิธีการศึกษาที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานทางวิชาการระดับสากล นอกจากนี้ผู้วิจัยจะระบุขอบเขตการศึกษา และนิยามศัพท์ในงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อเป็นข้อตกลงเบื้องต้นว่างานวิจัยชิ้นนี้ เกิดขึ้นภายใต้ขอบเขต หรือมีค่านิยามศัพท์คำใดบ้าง ที่อาจสร้างความสับสน เพราะเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะ ที่ถูกใช้แตกต่างจากงานวิชาการอื่น ๆ

ส่วนใน **บทที่ 2** การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่าประเด็นที่ศึกษา ยังมีแง่มุมอื่นที่น่าสนใจ แต่งานวิชาการชิ้นนี้อาจจะมองข้ามไปบ้าง หรือเคยมีการศึกษาแต่ยังคงให้ภาพที่ไม่ชัดเจนเพียงพอ จำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มขึ้น รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะกล่าวถึงรายละเอียดของการกรอบวิเคราะห์ ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือแนวคิดเรื่องอำนาจนิยม (Authoritarianism) และแนวคิดเรื่องขบวนการทางสังคม (Social Movement) กับในส่วนของ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory:

RMT) โดยแนวคิดทั้งหมดผู้วิจัยจะใช้ศึกษาเพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ในงานวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในยุคอำนาจนิยม : กรณีศึกษาขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนา ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) และใน**บทที่ 3** จะ แสดงให้เห็นถึงระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาเพื่อให้ออกคำตอบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ งานวิจัยชิ้นนี้

ส่วนที่สอง คือ **บทที่ 4** บริบทและประวัติศาสตร์ของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ ภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่จะอธิบายถึงพัฒนาการของโครงการ ตั้งแต่ โครงการการพัฒนาชายทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard: ESB) จนปัจจุบันได้พัฒนามาเป็น โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) โดยใน บทนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของโครงการ ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนการใช้อำนาจทางการเมืองใน การบริหารจัดการโครงการตั้งแต่ในอดีตที่เป็นประชาธิปไตย จนรัฐประหารปี 2557 โดยรัฐบาล คสช. ซึ่งเป็นอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ จวบจนถึงภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 ที่ยังมีการใช้อำนาจพิเศษของ รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จนเรียกได้ว่าเป็นยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็น สาเหตุสำคัญในการออกมารวมตัวกันเพื่อคัดค้านโครงการ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา ข้อ ที่ 1 ที่ว่า เพื่อศึกษาการเกิดขึ้นและพัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว รวมถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือ การระดมทรัพยากรของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และ แสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนถึงการปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยมของรัฐบาลในยุคดังกล่าวนี้ด้วย

อีกทั้งยังมีบทวิเคราะห์ว่าด้วยลักษณะโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของไทยตั้งแต่การริเริ่ม โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกจนถึงปัจจุบัน โดยในบทนี้เสนอถึงพลวัตของการประท้วง ตั้งแต่ยุค ESB ที่อยู่ในบริบทประชาธิปไตย สู่ยุค EEC ที่เริ่มจากอำนาจนิยมเต็มรูปแบบมาสู่อำนาจ นิยมที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าปัจจัยใดที่เป็นจุดกระเพื่อมที่ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหว และปัจจัยใดเป็นกุญแจสำคัญในการเปิดพื้นที่ในการออกมารวมตัวกันเป็นขบวนการทางสังคมเพื่อ เรียกร้องความเป็นธรรม อย่างไรก็ตามการเปิดพื้นที่นั้นก็เป็นการเปิดพื้นที่อย่างมีขอบเขตและ ข้อจำกัดอื่น ๆ ที่ยังคงกีดกันการแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล รวมถึงข้อจำกัดในการ รวมตัวในแต่ละยุค ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึง สถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุค ทั้งในส่วนของ โครงสร้างโอกาสทางการเมืองและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อขบวนการเคลื่อนไหวที่มีความแตกต่างกัน ไป

ส่วนที่สาม เป็นเนื้อหาหลักของงานวิจัย ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่ประกอบไปด้วย **บทที่ 5** โดยบทที่ 5 ที่จะอธิบายถึงพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหว ตั้งแต่การคัดค้านโครงการเริ่มแรกในอดีต กล่าวคือ โครงการการพัฒนาชายทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) จนปัจจุบันได้พัฒนามาเป็น โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) โดยในบทนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับ **พัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหว** (แนวทางการเคลื่อนไหว ลักษณะเครือข่าย การจัดตั้งองค์กร ฯลฯ) พัฒนาการของโครงการ รวมถึงการใช้อำนาจพิเศษของรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่ปี 2557 – 2566 ในการก่อตั้งและดำเนินโครงการอย่างรวดเร็วโดยไม่ผ่านการสำรวจผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนถึงการปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยมของรัฐบาลในยุคดังกล่าวนี้ด้วย

อีกทั้งยังอธิบายถึงผลสำเร็จของการของการเคลื่อนไหวในกรณีศึกษากลุ่มชุมชนอ่าวบางละมุง (พื้นที่บริเวณอ่าวบางละมุง จังหวัดชลบุรี) กับกลุ่มชุมชนตำบลเขาหิน (พื้นที่บริเวณตำบลเขาหิน จังหวัดฉะเชิงเทรา) โดยมีเป้าหมายศึกษาพลวัตการเคลื่อนไหวแบบเชิงลึกในแต่ละพื้นที่ เพื่อสะท้อนการระดมทรัพยากร ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว และแนวโน้มสถานการณ์ในพื้นที่ภายใต้ความแตกต่างของบริบทด้านพื้นที่ ว่าปัจจัยใดคือโอกาสหรืออุปสรรค และอะไรที่เหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย

ส่วนที่สี่ เป็นส่วนที่ผู้วิจัยเขียนบทสรุปงานวิจัยเรื่อง **ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในยุคอำนาจนิยม : กรณีศึกษาขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ใน บทที่ 6** เป็นบทที่สรุปภาพรวมของวิจัย การนำเสนอคำตอบของงานวิจัย ซึ่งจะมีทั้งในส่วนที่เป็นคำตอบโดยตรง จากการที่ตั้งคำถามเอาไว้ และส่วนที่เป็นข้อค้นพบที่น่าสนใจของการศึกษาซึ่งผู้วิจัยเลือกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง โดยเฉพาะเรื่องผลของการขับเคลื่อนของขบวนการดังกล่าวว่าสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะเป็นประเด็นที่จะสามารถจะอุดช่องว่างทางวิชาการได้ไม่มากนักน้อย ซึ่งจะเป็นคุณูปการของงานวิจัยชิ้นนี้ และสุดท้ายเป็นการกล่าวถึงบทเรียน อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการค้นคว้าวิจัยในอนาคต

1.10 จริยธรรมในการวิจัย

งานวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะทำโดยตั้งอยู่บนเกณฑ์ในเรื่องของจริยธรรมในการวิจัยและจริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์เพราะถือเป็นการวิจัยจากการสังเกตพฤติกรรมและการขอความคิดเห็นของบุคคล โดยมีหลักการดังนี้ **ประการแรก** ผู้วิจัยจะเคารพในความเป็นบุคคล โดยบุคคลนั้น ๆ จะต้องยินยอมด้วยความสมัครใจในการให้ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย **ประการที่สอง** ผู้ให้ข้อมูลในการทำวิจัยจะได้ประโยชน์จากงานวิจัยชิ้นนี้ โดยอย่างน้อยที่สุดเรื่องราวของขบวนการต่อสู้ของพวกเขาจะได้จารึกไว้ในประวัติศาสตร์ทางการเมือง หรือมากที่สุดคือขบวนการเคลื่อนไหวจะได้นำยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่ไม่ว่าจะสำเร็จหรือล้มเหลวไปปรับใช้กับการเคลื่อนไหวในอนาคต โดยที่ผู้ให้ข้อมูลจะต้องปลอดภัย ซึ่งผู้วิจัยจะใช้นามแฝงกับบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน ยกเว้นแต่ผู้ให้สัมภาษณ์ยินดีที่จะให้เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล และ **ประการที่สาม** ผู้วิจัยจะปฏิบัติต่อผู้ให้ข้อมูลด้วยความยุติธรรมและเสมอภาค โดยจะไม่ใช้อคติในการเก็บข้อมูลไม่ว่าจะเป็นฝั่งของขบวนการเคลื่อนไหว หรือฝั่งของรัฐที่เดินหน้าดำเนินการโครงการออีซี ซึ่งจะทำให้ข้อมูลที่เก็บมาปราศจากอคติส่วนบุคคลของผู้วิจัย

1.11 สรุป

วิทยานิพนธ์ เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ต่อการคัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่ศึกษาว่า การเกิดขึ้นของกลุ่มเคลื่อนไหวที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นอย่างไร สถานการณ์และแนวโน้มการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่อยู่ภายใต้บริบทอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ ไปสู่ระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้งเป็นอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองรวมทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการ ส่งผลต่อยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวอย่างไร ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของขบวนการทางสังคมที่รวมตัวขึ้นจากความไม่เป็นธรรมของโครงการรัฐ และความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากปิดกั้นทรัพยากรโดยการจัดสรรของรัฐ (state authority) บริษัทเอกชน (private firms) หรือชนชั้นนำทางสังคม (social elites) เป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม และเป็นปัญหาทางการเมือง (politicized) เมื่อกลุ่มท้องถิ่น (local elites) แทรกแซงการควบคุมทรัพยากรหรือทรัพยากรส่วนรวม (collective resources) ซึ่งมีอิทธิพลสนับสนุนจากอำนาจการจัดการในการพัฒนาจากตัวแทนรัฐหรือบริษัทเอกชน (Paul Robbins, 2012: 20)

งานชิ้นนี้จะสะท้อนให้เห็นว่าความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสาเหตุหลักในการระดมทรัพยากรออกมาเคลื่อนไหวนั้นเกิดจากการจัดสรรของรัฐ บริษัทเอกชน หรือชนชั้นนำที่ไม่ยุติธรรม จึงเกิดความขัดแย้งและเกิดการคัดค้านต่อสู้อันต้วตามมา อีกทั้งเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ ยังทำให้เห็นภาพสะท้อนถึงกระบวนการเกิดโครงการของรัฐในประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม ที่นอกจากการกำเนิดโครงการที่ไม่เป็นธรรมขึ้นมาแล้ว ยังมีการใช้อำนาจพิเศษในการควบคุมการรวมตัวของขบวนการทางสังคม ผู้วิจัยจึงสังเกตเห็นถึง โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ที่มีทั้งส่งผลกระทบและเอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหว ที่จะส่งผลต่อยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวทั้งในแง่ของข้อจำกัดและแรงสนับสนุน

ดังนั้น คุณูปการของงานวิจัยชิ้นนี้ต่อการทำความเข้าใจทางรัฐศาสตร์คือ เป็นงานที่ทำให้ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองเรื่องขบวนการทางสังคม ที่สังคมเกิดการตั้งคำถามต่อการอธิบายสภาพสังคม และแนวทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับโครงการที่ส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่ แต่ไม่ได้รับความเป็นธรรม จนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยในกรณีของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ได้สะท้อนถึงระบอบการปกครองภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 ว่าเป็นระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้งจากการบริหารจัดการทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมด้วยการใช้อำนาจการออกกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชนในพื้นที่ในการดำเนินโครงการอย่างรวดเร็ว อีกทั้งแนวทาง ยุทธศาสตร์ และกระบวนการเคลื่อนไหวของขบวนการการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็จะเป็นแนวทางและเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวที่จะสะท้อนความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้กับขบวนการทางสังคมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

บทที่ 2

ทฤษฎีที่ใช้ในการทำวิจัย และงานที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในส่วนนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นที่ผู้วิจัยได้ไปสืบค้นข้อมูลมาในประเด็นต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจประเด็นวิจัยของผู้เขียน ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ 2.1 ทฤษฎีที่ใช้ในการทำวิจัย และ 2.2 บททบทวนวรรณกรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา (Theoretical Approach)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง *พลวัตของการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก* ผู้วิจัยต้องการศึกษาสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ผู้วิจัยจึงต้องหาสาเหตุและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเริ่มจากการอธิบายถึงประชาสังคม/ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับยุคอำนาจนิยม เพื่ออธิบายถึงการรวมตัวเพื่อต่อรอง ต่อสู้กับกลุ่ม/คนที่มีอำนาจมากกว่า ในยุคที่การเมืองไทยอยู่ภายใต้ยุคอำนาจนิยมจากการใช้อำนาจพิเศษเหนือประชาชนของรัฐจนทำให้เกิดการรวมตัวขึ้น จากการใช้อำนาจพิเศษกดขี่และคุกคามจากการดำเนินโครงการที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะเริ่มอธิบายจาก ความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาสังคม (Civil Society) ขบวนการทางสังคม (Social Movement) กับ ยุคอำนาจนิยม (Authoritarianism) ตามมาด้วยทฤษฎีขบวนการทางสังคมที่จะไล่เรียงทฤษฎีขบวนการทางสังคมในแต่ละยุคสมัย เพื่ออธิบายถึงเหตุผลในการเลือกทฤษฎีในการศึกษา

โดยงานชิ้นนี้ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) เป็นแนวความคิดหลักในการศึกษา เพื่อการวิเคราะห์ให้เห็นถึงเหตุผลของการมารวมตัวกัน ลักษณะของเครือข่าย โอกาสและแนวโน้มในการสร้างสร้างแนวความคิด (Concept) ร่วมกัน การสร้างข้อเรียกร้อง (demand legitimation) ร่วมกัน รวมถึงโครงสร้าง (Structure) และเครือข่าย (Networking) ทักษะชุมชน (Community Skills) และ ทรัพยากรภายนอกที่ได้รับการสนับสนุน (Outside Resources) รวมถึงศึกษายุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่ต้องปรับตามยุคอำนาจนิยมเพราะการใช้อำนาจพิเศษกระทบต่อการระดมทรัพยากร ซึ่งผู้วิจัยจะสะท้อนให้เห็นจากการวิเคราะห์ผ่าน

ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) โดยรายละเอียดผู้วิจัยจะกล่าวถึงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

2.1 ประชาสังคม (Civil Society) ขบวนการทางสังคม (Social Movement) กับ ยุคอำนาจนิยม (Authoritarianism)

Walzer (1992) อธิบายถึง ประชาสังคม (Civil Society) ว่า คือการที่ผู้คนมารวมตัวและเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันโดยไม่ถูกบังคับ การรวมตัวในที่นี่เป็นไปอย่างเสรีและสมัครใจ โดยไม่ได้เป็นการรวมตัวที่เกิดขึ้นจากความผูกพันในลักษณะอื่นที่แต่ละคนมีมาก่อนแล้ว กล่าวคือ ไม่ได้เป็นการรวมตัวที่เกิดจากความผูกพันในทางครอบครัว ชนเผ่า ชาติ ศาสนา ชุมชน ผลประโยชน์ หรือแม้กระทั่งอุดมการณ์ความไม่ลงรอยกันของยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกซึ่งเป็นข้อจำกัดอย่างมากของประชาสังคม และมันเป็นภารกิจแรกของระบบประชาธิปไตยที่สร้างขึ้นโดยผู้เห็นต่าง ดังที่ Walzer ได้ อธิบายคือการสร้างเครือข่าย : สหภาพแรงงาน, โบสถ์, พรรคการเมือง และการเคลื่อนไหวสหกรณ์, กลุ่มเพื่อนบ้าน, โรงเรียนเกี่ยวกับแนวคิด, สังคมสำหรับการสนับสนุนหรือขัดขวางสิ่งต่าง ๆ (Walzer, 1992: 89 – 107)

ขณะที่ Putnam (1995) เน้นย้ำถึงความสำคัญของภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งและมีความตื่นตัว ซึ่งจะทำให้ประชาธิปไตยเกิดการตั้งมั่น (consolidation of democracy) ตรงนี้เอง นักวิชาการฝ่ายประชาธิปไตยชี้ให้เห็นว่าถ้าหากเราพิจารณาในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ความเป็นอิสระของพลเมืองจะถูกกำจัด (obliteration) และทำให้หายไป (absence) นำมาสู่แนวโน้มที่พลเมืองไม่ตื่นรู้และรอการพึ่งพาอาศัยจากรัฐ ความไม่ตื่นรู้และการรอความช่วยเหลือจากรัฐถือเป็นความอ่อนแอของภาคประชาสังคมในประเทศกำลังพัฒนาและกลุ่มประเทศหลังคอมมิวนิสต์ กล่าวโดยสรุป แนวความคิด "ประชาสังคม" มีบทบาทสำคัญในการอธิบายทั่วโลกที่เกี่ยวกับเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับประชาธิปไตย และการทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) ในประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยใหม่ ประชาสังคมมักจะได้รับความสนใจ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวได้ส่งเสริมให้ชีวิตของพลเมืองมีชีวิตชีวาและเอื้ออำนวยต่อการปกครองตนเอง เพราะโดยส่วนมากแล้วในระบอบประชาธิปไตยทั่วไป ประชาชนจำนวนมากกำลังตั้งคำถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสถาบันสาธารณะที่มักจะกล่อมเกลาอุดมการณ์ทางการเมืองแก่พลเมือง (Putnam, 1995: 65 - 78)

ส่วน Cohen และ Arato (1994) มองว่าประชาสังคมในปัจจุบันมีลักษณะใหม่ที่แตกต่างไปจากอดีต โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือการกำหนดเป้าหมายของตนเอง โดยการริเริ่มของพลเมือง

สมาคม หรือการเคลื่อนไหวต่าง ๆ สู่ประเด็นทางสังคม ดังนั้น ประชาสังคมสมัยใหม่ (modern civil society) จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) โดยเริ่มเกิดจากลักษณะของการต่อต้านระบอบอำนาจนิยม ที่เกิดขึ้นใน ยุโรปตะวันออก ยุโรปใต้ ละตินอเมริกา ทั้งนี้ มีจุดรวมสำคัญคือความต้องการสร้างระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย (Liberal Democracy) ขึ้นมา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประชาสังคมสมัยใหม่ รวมถึงลักษณะที่ประกอบด้วย การเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อจุดมุ่งหมายของการเป็นประชาธิปไตย ในแง่นี้ประชาสังคมมีอิทธิพลต่อทั้งสังคมการเมืองและสังคมเศรษฐกิจ ประชาสังคมสมัยใหม่ไม่เพียงหมายถึงสังคมของชนชั้นกลางตามนิยามในอดีต หากแต่แสดงถึงลักษณะของพลุสังคมในสังคมประชาธิปไตยด้วย (ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์, 2561: 22)

นอกจากนี้ งานของ Diamond (1997) เรื่อง **Civil Society and the Development of Democracy** ก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับการโค่นล้มระบอบเผด็จการ/อำนาจนิยมว่า ประชาสังคมมีบทบาทในการช่วยส่งผลกระทบต่อในทางบั่นทอนเสถียรภาพของระบอบเดิมและโค่นล้มระบอบ เผด็จการ และภาคประชาสังคมจะสร้างความประชาธิปไตยที่ดีที่สุดเมื่อมีความหนาแน่นในจำนวนมวลชนที่แท้จริง ยิ่งความหนาแน่นของการรวมตัวที่เชื่อมโยงกันมากเท่าไร ก็ยังมีโอกาสที่มวลชนจะมีมากขึ้นเท่านั้นเพราะผู้คนจะมีความสนใจต่อกิจกรรมทางสังคมในวงกว้างมากขึ้น และในขั้นตอนของการปลูกฝังประชาธิปไตยให้ยั่งยืนนั้น ประชาสังคมจะเป็นฝ่ายตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของรัฐบาล (Diamond, 1997: 2 – 3, 24)

ในส่วนของแนวคิดเรื่องขบวนการทางสังคม (Social Movement) นั้น **Charles Tilly** (2015) ได้อธิบายไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ชุดของการกระทำที่ก่อให้เกิดการถกเถียงขึ้น (Series of contentious performances) ซึ่งถูกจัดแสดงหรืออรรถรงค์โดยกลุ่มของปกติชนคนธรรมดาที่ต้องการสร้างการกล่าวอ้างให้ชื่อเรียกร้องของพวกเขาตนกลายเป็นชื่อเรียกร้องร่วมของผู้อื่นในสังคม (Tilly, 2015: 7) อีกทั้ง **Tilly** ยังเสนอว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความสำคัญในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดขึ้น จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองตามแบบประชาธิปไตย (Tilly, 1994: 1)

เช่นเดียวกับ **Cohen** และ **Arato** (1994) อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคมกับขบวนการทางสังคมไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นส่วนประกอบเชิงพลวัตที่สำคัญของประชาสังคมสมัยใหม่ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทประชาธิปไตยของประชาสังคม และยังให้เห็นถึงความมีชีวิตของประชาสังคมเป็นรูปแบบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของ

พลเมืองในชีวิตสาธารณะ อีกทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังก่อให้เกิดประเด็น และคุณค่าทางสังคมใหม่ ๆ ในพื้นที่สาธารณะและนำไปสู่การเกิดฉันทามติในเรื่องต่าง ๆ ด้วย ดังนั้น ภายใต้แนวคิดดังกล่าวประชาสังคมในปัจจุบันจึง แสดงออกในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวของมวลชน โดยการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของมวลชนกับการเป็นประชาธิปไตยนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับแนวคิดเรื่องภาคประชาสังคม (civil society) ซึ่งพัฒนาควบคู่ไปกับแนวคิดพหุนิยมทางสังคมและแนวคิดประชาธิปไตย (democracy) (ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์, 2561: 23)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า หากขบวนการทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดประชาธิปไตยและทำให้ประชาธิปไตยมีความตั้งมั่น การปกครองแบบเผด็จการหรืออำนาจนิยมจึงต้องหาหนทางการคิดค้นวิธีการที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้น้อยลง หรือปิดกั้นการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้ได้มากที่สุดถ้าอยากยึดครองอำนาจไว้ได้อย่างยาวนาน การเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่สร้างผลสะท้อนให้กับรัฐอำนาจนิยม ดังที่ **Juan Linz** อธิบายถึง ระบอบอำนาจนิยมไว้ในหนังสือ **Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders** ของ **Ezrow, N.M. และ Frantz, E. (2011)** ว่าเป็นระบอบที่จำกัดความหลากหลายทางการเมือง (Political Pluralism) ทำให้ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ (Political Mobilization) และปกครองโดยผู้นำคนเดียวหรือกลุ่มคนจำนวนน้อยและใช้อำนาจอย่างไม่ค่อยมีขีดจำกัด อาจเปิดให้มีความหลากหลายทางกลุ่มก่อนการเมืองและเปิดให้มีพรรคการเมืองขึ้นมาแข่งขันได้บ้าง แต่พรรคเหล่านี้ก็สู้พลังอำนาจนิยมที่รัฐมีอยู่อย่างสูงสุดไม่ได้ (Ezrow, N.M. และ Frantz, E, 2011: 1 - 24)

เช่นเดียวกับ การเข้ามาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. คณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง โดยรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง ตั้งแต่เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 จนถึงวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ตลอดระยะเวลาดังกล่าวมีการจำกัดความหลากหลายทางการเมือง (Political Pluralism) ทำให้ไม่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ (Political Mobilization) ด้วยอำนาจพิเศษในการออกคำสั่งและกฎหมายมาตรา 44 เข้ามาควบคุมการแสดงความคิดเห็นและการรวมตัวชุมนุมทางการเมือง ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านอื้ออึงก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน รวมถึงการออกคำสั่งและอำนาจพิเศษที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชน การเมืองการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวจึงสามารถนิยามได้ว่าเป็นการปกครองแบบอำนาจนิยม (Authoritarianism)

ทั้งนี้สถานการณ์ทางการเมืองตลอดระยะเวลาของรัฐบาล คสช. ก็มีประชาชนจำนวนมากไม่น้อยที่รอคอยและเรียกร้องการเลือกตั้ง แต่ทางรัฐบาล คสช. ก็เลื่อนการเลือกตั้งออกไปเรื่อย ๆ พร้อมกับสร้างกลไกและเครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อสืบทอดอำนาจ เช่น การสืบทอดอำนาจผ่านรัฐธรรมนูญปี 2560 ที่กำหนดระบบการเลือกตั้งใหม่ให้เอื้อผลประโยชน์แก่พรรคตนเอง การสืบทอดอำนาจผ่านยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี การสืบทอดอำนาจผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รวมถึงโครงการอีอีซีที่ถูกผนึกไว้ในยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี

จนกระทั่ง ในที่สุดก็ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 ในวันที่ 24 มีนาคม 2562 รวมทั้งสิ้นเป็นเวลา 4 ปี 10 เดือน 2 วัน ที่ประเทศไทยเว้นจากการเมืองแบบประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ แต่ด้วยการเตรียมพร้อมในการสืบทอดอำนาจไว้ล่วงหน้าของรัฐบาล คสช. เช่น การเปลี่ยนระบบการเลือกตั้งเป็นระบบจัดสรรปันส่วนผสม (MMA) การเขียนยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ฯลฯ มีผลทำให้พรรคพลังประชารัฐที่ระบุนายกคนนอกไว้คือ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ชนะการเลือกตั้ง ทำให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กลับมาครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตย ด้วยการเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งดังกล่าวนี้ จากการเตรียมความพร้อมเพื่อสืบทอดอำนาจของ คสช. ที่กล่าวมาทำให้การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรม

การเลือกตั้งที่ไม่เป็นธรรมดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อเสนอที่น่าสนใจของ Levitsky และ Ziblatt (2018) จากหนังสือ *How Democracies Die* ที่อธิบายเกี่ยวกับสภาวะถดถอยของประชาธิปไตยสมัยใหม่ ตลอดจนเงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ดังกล่าวขึ้นมา เนื่องจากในปัจจุบันมีสัญญาณเตือนมากมายที่บ่งชี้ว่าแนวป้องกัน (guardrails) ที่ทำหน้าที่ปกป้องประชาธิปไตยกำลังอ่อนแอลง และได้ส่งผลต่อการพังทลายในบรรทัดฐานของ ประชาธิปไตยที่นำไปสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างรุนแรง และสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดสภาวะถดถอยของประชาธิปไตยคือ การเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งได้กลายมาเป็นหนทางสู่การล่มสลายของประชาธิปไตย เนื่องจากเผด็จการรูปแบบใหม่ได้อาศัยวิธีการเลือกตั้งในการเข้าสู่อำนาจ และแอบอิงอยู่กับสถาบันประชาธิปไตยอย่างแนบแน่น เป็นผลให้เผด็จการมีความชอบธรรมและยากต่อการโค่นล้มมากยิ่งขึ้น (Levitsky และ Ziblatt, 2018: 14 – 27)

ขณะที่ Diamond (2002) ตั้งคำถามกับนิยามของประชาธิปไตยในงานที่มีชื่อว่า *Thinking About Hybrid Regimes* ว่า อะไรกันที่สร้างการเลือกตั้งที่ยุติธรรมและซื่อสัตย์ ซึ่งมีคำถาม

มากมาต่อนิยามประชาธิปไตย อย่างเช่น ทุกวันนี้ระบอบทุกระบอบประยุกต์ใช้ประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง การแข่งขัน และถึงแม้ระบอบเหล่านี้จะให้มีการเลือกตั้งจริงแต่กลับพบว่ามันล้มเหลวในเรื่องการตรวจสอบ **Diamond** จึงเรียกระบอบการปกครองที่มีการเลือกตั้งแต่ไม่ใช่เสรีนิยมประชาธิปไตยว่า Hybrid regime หรือระบอบการปกครองแบบผสมซึ่ง **Diamond** ได้ให้เหตุผลไว้ว่าประชาธิปไตยไม่ใช่มีเพียงการเลือกตั้งเท่านั้น แต่ต้องมีเสรีภาพของประชาชน และการเลือกตั้งจะต้องมีความยุติธรรมด้วย ซึ่งก็สอดคล้องกับการเลือกตั้งของไทยที่ผ่านมาเป็นการเลือกตั้งที่มีข้อจำกัดในการแข่งขันแต่ละพรรคด้วยอำนาจพิเศษของรัฐบาล คสช. เช่น ข้อจำกัดในการหาเสียง การเปลี่ยนระบบการเลือกตั้ง ฯลฯ (Diamond, 2002: 21 - 34)

คำถามต่อมา คือภายหลังการเลือกตั้งซึ่งเป็นกระบวนการจัดสรรอำนาจตามแบบประชาธิปไตยเราจะนิยาม รัฐประหารประยุทธ์ ว่าเป็นการปกครองแบบใด ซึ่งจากที่ผู้วิจัยอ่านงาน **The Rise of Competitive Authoritarianism** ของ **Levitsky** และ **Way** (2002) มีความเห็นว่าประเทศไทยที่ปกครองโดยรัฐบาลประยุทธ์นั้นยังคงเป็นระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมแต่เป็นระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) เพราะการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเลือกตั้งที่ไม่โปร่งใส ตรวจสอบไม่ได้ และไม่ยุติธรรมต่อประชาชน อีกทั้งในทางทฤษฎีได้ระบุไว้ถึงหนทางที่นำมาสู่การเป็น Competitive Authoritarianism หรือระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง ไว้ว่า เกิดจากการถดถอยของเผด็จการเต็มรูปแบบ ถอยเอง เปลี่ยนเอง หรือโดนต่างชาติกดดัน และเผด็จการพร้อมแล้วที่จะเล่นเกมประชาธิปไตยด้วยการจัดการเลือกตั้ง ((Levitsky และ Way, 2002: 51 – 54)

นอกจากนี้ **Levitsky** และ **Way** ยังได้อธิบายถึง เงื่อนไข 4 พื้นที่สำคัญที่จะสามารถระบุได้ว่าการเมืองการปกครองของรัฐบาลประยุทธ์เป็นการปกครองระบอบ Competitive Authoritarianism หรือระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง ไว้ ดังนี้ (Levitsky และ Way, 2002: 54 – 58)

1) **พื้นที่การเลือกตั้ง** การเลือกตั้งเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สุด เพราะในระบอบเผด็จการเต็มรูปแบบจะไม่มีพื้นที่การเลือกตั้ง และยังมีการแบนพรรคฝ่ายตรงข้าม หรือมีการจำกัดหรือยับยั้งผู้นำฝ่ายตรงข้าม ซึ่งกล่าวคือในระบอบเผด็จการพื้นที่ดังกล่าวจะไม่มีการแข่งขัน ซึ่งต่างจาก Competitive Authoritarianism หรือระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งจะขาดความ

โปร่งใส พรรคตรงข้ามยังมีส่วนร่วมแต่ก็จำกัด อีกทั้งการเลือกตั้งสร้างความไม่แน่นอนขึ้นมา มีการกีดกันในการต่อสู้ ต่อรอง หรือตรวจสอบ

2) **พื้นที่นิติบัญญัติ** ใน Competitive Authoritarianism หรือระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง นิติบัญญัติจะมีแนวโน้มที่อ่อนแอ แต่ก็ยังสามารถเป็นกระบอกเสียงให้ฝ่ายค้านได้อยู่ อย่างไรก็ตามกลุ่มอำนาจเก่าก็ยังคงมีความพยายามในการครอบงำนิติบัญญัติ แต่ก็มีตัวแสดงต่างประเทศที่อาจเข้ามากดดัน อีกแง่หนึ่งฝ่ายค้านก็สามารถใช้นิติบัญญัติในการวิพากษ์รัฐบาลอภิปรายไม่ไว้วางใจได้เช่นกัน

3) **พื้นที่ศาล** ใน Competitive Authoritarianism หรือระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง รัฐบาลพยายามลดความสำคัญของศาลลง ครอบงำศาล เช่นการถอดถอน หรือแม้กระทั่งทางอ้อมเช่นติดสินบน ชูเชื้อ แต่มีผลเสียเช่นนำมาซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

4) **พื้นที่สื่อ** ในความเป็นจริง สื่อเป็นพื้นที่สำคัญ ในการต่อต้านหรือต่อสู้กับรัฐบาล ใน Competitive Authoritarianism หรือระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง สื่อมีอิสระและความชอบธรรม แต่ก็ถูกคุกคามบ่อยครั้ง โดยโจมตีเป็นช่วง สื่อเป็นกระบอกเสียงของฝ่ายค้านแต่ก็มักโดนกดดันจากรัฐบาล

จากคำอธิบายดังกล่าวของ Levitsky และ Way ทำให้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ารัฐบาลประยุทธ์ภายหลังจากเลือกตั้งนั้น มีคุณสมบัติครบทั้ง 4 เงื่อนไข ที่จะระบุได้ว่ารัฐบาลประยุطنั้นยังคงเป็นระบอบอำนาจนิยมแต่เป็น ระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง หรือ Competitive Authoritarianism กล่าวคือ รัฐบาลประยุทธ์มาจากการเลือกตั้งที่ขาดความโปร่งใส พรรคตรงข้ามยังมีส่วนร่วมแต่ก็ยังมีข้อจำกัด อีกทั้งยังมีการใช้ระบบการเลือกตั้งแบบใหม่ที่เอื้อต่อการสืบทอดอำนาจต่อมาคือการทำให้นิติบัญญัติหรือรัฐสภามีความอ่อนแอ แน่แน่นอนว่ารัฐสภาไทยมีความอ่อนแออย่างมากตั้งแต่ยุครัฐบาล คสช. ที่มีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) คือ กลุ่มบุคคลที่หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แต่งตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ (ชั่วคราว) ฉบับ 2557 เพื่อทำหน้าที่เสนอ เห็นชอบ และกลั่นกรองกฎหมายแทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา

อีกทั้งยังใช้รัฐธรรมนูญ 2560 เป็นเครื่องมือกำหนดให้ในช่วงห้าปีแรก มีสมาชิกวุฒิสภา 250 คน ที่จะต้องแต่งตั้งโดย คสช. ดังนั้นสมาชิกวุฒิสภาที่แต่งตั้งโดยรัฐบาล คสช. ก็ถือเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการสืบทอดอำนาจและทำให้นิติบัญญัติมีความอ่อนแอ ต่อมาคือการพยายามลดความสำคัญ

ของศาลในรัชกาลประยุทธ์ กล่าวคือ มีการต่ออายุตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและเป็นที่น่าสนใจว่าตุลาการบางท่านได้ดำรงตำแหน่งมาต่อเนื่องยาวนานนับตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2549 ทั้งที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดปัจจุบันที่หมดวาระลงนานแล้ว แต่สมาชิกวุฒิสภาไม่ยอมดำเนินการแต่งตั้งตุลาการชุดใหม่ให้เสร็จสิ้น ได้แก่ นุรักษ์ มาประณีต, ชัช ชลวร, บุญส่ง กุลบุปผา, อุดมศักดิ์ นิติมนตรี, และจรัญ ภัคดีธนากุล

พื้นที่สุดท้ายคือพื้นที่สื่อ รัฐบาลแทรกแซงสื่อด้วยการก่อตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม (Anti - Fake News Center) เพื่อความมั่นคงของรัฐ ในการสร้างกระแส หรือปลุกปั่นข้อมูลที่เป็นภัยต่อรัฐ โดยเฉพาะฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล ดังนั้น จากข้อมูลดังกล่าวมาทั้งหมดทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าระบอบการปกครองภายใต้รัฐบาลประยุทธ์หลังการเลือกตั้งปี 2562 นั้น เป็นระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง หรือ Competitive Authoritarianism และเมื่ออธิบายได้ว่าระบอบการปกครองเป็นระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง หรือ Competitive Authoritarianism จึงนำมาสู่คำถามที่ว่า เหตุใดจึงเกิดขบวนการเคลื่อนไหวขึ้น

2.2 ทฤษฎีขบวนการทางสังคม (Social Movement Theory)

งานของ Social movement นั้นมีอยู่หลายกลุ่ม นับตั้งแต่กลุ่ม Marxism ที่มอง Social Movement เป็นเรื่องของการต่อสู้เรื่องชนชั้น (Classical Marxist Paradigm) กลุ่มที่มอง Social Movement เป็นพฤติกรรมกลุ่ม (Classical collective behavior Paradigm) กลุ่มที่มอง Social Movement ในมิติเรื่องการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) และกลุ่มที่มอง Social movement ในการดูผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement Theory: NSM) ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะอธิบายทฤษฎีขบวนการทางสังคมแต่ละกลุ่มตามลำดับดังนี้

เริ่มจากกลุ่มแรก คือ **กลุ่ม Marxism** ที่มอง Social Movement เป็นเรื่องของการต่อสู้เรื่องชนชั้น (Classical Marxist Paradigm) ลัทธิมาร์กซ์ได้พยายามวิเคราะห์วิเคราะห์และนำไปสู่การเคลื่อนไหวซ้ายปฏิวัติ (left revolutionary) ที่ได้รับการนิยม กลุ่มนี้ยังไม่ได้ตั้งทฤษฎีหรืออธิบายอย่างชัดเจนกับคำว่า "การเคลื่อนไหว (movement)" แต่อธิบายว่าการเคลื่อนไหวมีความสัมพันธ์กับแนวคิดมาร์กซิสต์หลักอื่น ๆ เช่น การต่อสู้ทางชนชั้น (class struggle) และความเป็นเจ้าโลก (hegemony) หนังสือเล่มนี้พยายามที่จะเติมเต็มช่องว่างในช่วงเวลาประวัติศาสตร์เมื่อมีการเคลื่อนไหวต่อต้านระบอบอย่างเข้มงวด ซึ่งต่อต้านความเข้มงวดความไม่เท่าเทียมกันกับ "การขาดดุล

ประชาธิปไตย" และเพื่อปกป้องสิทธิ์ที่ไม่ได้รับอย่างทั่วถึง (Barker, Colin, Laurence Cox, John Krinsky และ Alf Gunvald Nilsen, 2013: 1 - 2)

ตามมาด้วย กลุ่มที่มอง Social Movement เป็น **พฤติกรรมรวมกลุ่ม (Classical collective behavior Paradigm)** พฤติกรรมรวมกลุ่ม เป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายถึงพฤติกรรมการรวมกลุ่มว่า เกิดขึ้นจากความสนใจทางสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตวิทยา ไม่มีเหตุผล ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีโครงสร้างและเกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเอง เช่น ผุ่งชน (crowds) การทำตามสมัยนิยม (fads) ในทางตรงกันข้ามนักวิชาการในกลุ่มนี้ อย่าง **Weber (1947)** และ **Parsons กับ Smelser (1956)** ได้ตรวจสอบว่านอกจากเป็นการทำตามสมัยนิยมแล้ว พฤติกรรมรวมหมู่ยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้น มีเรื่องเกี่ยวกับอำนาจและบทบาท เมื่อเกิดการหาเหตุผลเข้าข้างตนเองของคนชั้นสูง จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มของบุคคล (Klaus Weber และ Brayden King, 2013: 1 - 3)

กลุ่มต่อมาคือ กลุ่มที่มอง **Social Movement** ในมิติเรื่อง **การระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT)** ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) ได้รับอิทธิพลมาจาก **Mancur Olson** ที่ได้ศึกษาการกระทำร่วมของผู้คนในกลุ่มขนาดต่าง ๆ และพบว่า เมื่อมีการกระทำร่วมเกิดขึ้น จะเกิดปัญหาการเอาเปรียบในการใช้ประโยชน์สาธารณะ (public goods หรือ collective goods) โดยที่ไม่ลงทุนลงแรง (free rider problem) โดยปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นเพราะมนุษย์มีคุณลักษณะพื้นฐาน 2 อย่างคือ ความมีเหตุผล (rationality) และความเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัว (self interest) มนุษย์จึงต้องการผลประโยชน์สูงสุดเท่าที่ตนจะแสวงหาได้ (เอกพล เสียงตั้ง, 2550)

โดยงานชิ้นบุกเบิกที่สำคัญของ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) คือ **Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory** ของ **John D. McCarthy** และ **Meyer N. Zald (1977)** งานชิ้นนี้นำเสนอชุดของแนวคิดและข้อเสนอที่เป็นแนวทางในการระดมทรัพยากร โดยเน้นความหลากหลายและแหล่งที่มาของการระดมทรัพยากร ความสัมพันธ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมกับสื่อ หน่วยงานและบุคคลอื่น ๆ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหว อีกทั้งยังได้พัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมในหลายระดับของการรวมกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคม และนำเสนอสมมติฐานตัวอย่างเกี่ยวกับภาคการเคลื่อนไหวทางสังคม (SMS) อดสาหกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม (SMI) และองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม

(SMO) โดยทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เน้นจุดวิเคราะห์ที่ความมีเหตุผล (rationality) เพื่ออธิบายว่าปัจเจกบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการทางสังคมเพราะเหตุใด และให้ความสำคัญอย่างมากกับองค์กรเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะที่เป็นเหมือนสิ่งสำคัญที่สุดของขบวนการทางสังคม (John D. McCarthy และ Meyer N. Zald, 1977)

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) มีมุมมองหลักอยู่ 5 ประการ คือ **ประการแรก** การศึกษาการรวมกลุ่มของทรัพยากร (เงินและแรงงาน) มีความสำคัญต่อความเข้าใจในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากทรัพยากรมีความจำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมในความขัดแย้งทางสังคมพวกเขาจะต้องรวมตัวกันเพื่อจุดประสงค์ร่วม **ประการที่สอง** การระดมทรัพยากรอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีรูปแบบขององค์กร ดังนั้นโดยนัยหรืออย่างชัดเจนเราจึงศึกษาเน้นโดยตรงไปที่องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าการทำงานในมุมมองแบบดั้งเดิม **ประการที่สาม** ในการประสบความสำเร็จและความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวมักมี การรับรู้ (recognition) อย่างชัดเจนถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในส่วนของบุคคล องค์กร รวมถึงองค์กรจากนอกกลุ่มเคลื่อนไหว **ประการที่สี่** รูปแบบอุปสงค์และอุปทานบางครั้งก็นำไปใช้กับการไหลของทรัพยากร (the flow of resources) ที่เข้าร่วมและออกจากการเคลื่อนไหว และ**ประการสุดท้าย** ความสำคัญของต้นทุนและผลตอบแทน (costs and rewards) มีความอ่อนไหวในการอธิบายการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคลและองค์กรในกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม ต้นทุนและผลตอบแทนเป็นศูนย์กลางที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างของสังคม (the structure of society) และกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ (John D. McCarthy และ Meyer N. Zald, 1977: 1216)

โดย **เทพนคร วรรณมหาชัย** (2559) อธิบายถึงทฤษฎีการระดมทรัพยากร ว่า มีเงื่อนไขในการอธิบายความสำเร็จ ล้มเหลว และการสร้างผลสะท้อนของกลุ่มเคลื่อนไหวจำนวน 3 เงื่อนไข (เทพนคร วรรณมหาชัย, 2559: 11) ดังนี้

1. องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่อธิบายถึงหน้าที่ขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องมีโครงสร้างภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม หรือฝ่ายตรงข้ามอย่างไร และพื้นที่ในการต่อสู้อยู่จุดไหน แต่ละขบวนการควรทำอย่างไรเพื่อลดต้นทุนในการเคลื่อนไหวแต่สร้างผลสำเร็จผลสะท้อนได้มาก
2. การระดมทรัพยากร ใช้ในการอธิบายการระดมทรัพยากรว่า การระดมทรัพยากรจะทำให้ได้คนประเภทต่าง ๆ มาเข้าร่วมขบวนการ ซึ่งคนแต่ละประเภะนั้นส่งผลต่อขบวนการในลักษณะที่

แตกต่างกันออกไป เช่น ขบวนการที่ทรัพยากรประเภทเงินและเวลาที่จำกัด ต้องระดมทรัพยากรจากกลุ่มที่ไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง เป็นต้น

3. ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ใช้ในการอธิบายว่าขบวนการจะใช้ยุทธวิธีอย่างไรในการเคลื่อนไหวต่อสู้ ภายใต้พื้นที่ต่อสู้ที่อยู่นอกระบบการเมืองปกติ และมักจะต้องเจอกับการต่อต้านขัดขวาง โดยเฉพาะจากรัฐหรือฝ่ายต่อต้าน ซึ่งยุทธวิธีที่ใช้ก็จะประกอบด้วย การใช้การกระทำรวมหมู่ (collective action) ด้วยยุทธวิธีขัดขวางระบบการเมืองปกติ เช่น ระดมมวลชน สร้างอัตลักษณ์ร่วม ฯลฯ

กลุ่มสุดท้าย กลุ่มที่มอง Social movement ในการดูผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement Theory: NSM) กล่าวคือ **ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory: NSM)** เพราะทฤษฎีนี้ไม่ละเลยมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางอำนาจหรือเงื่อนไขเชิงโครงสร้างอันเกิดจากรัฐบาลอำนาจนิยมที่ใช้อำนาจพิเศษที่มีในการดำเนินโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่รัฐคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจโดยรวม แต่ไม่รับฟังความเห็นจากประชาชนในพื้นที่ซึ่งจะได้รับผลกระทบทั้งในด้านของปัจเจกบุคคลที่ถูกเวนคืนที่ดิน และยังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเลหรือทางการเกษตรซึ่งเป็นผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งการรวมตัวกันเป็นขบวนการทางสังคมที่ไม่ได้มีเพียงเรื่องชนชั้น/แรงงาน แบบ Marxism หรือเป็นเรื่องปัจเจกแบบขบวนการทางสังคมพฤติกรรมรวมกลุ่มแบบเก่า แต่ถือได้ว่าเป็นการรวมตัวกันแบบขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory: NSM)

ขณะเดียวกันหนังสือ **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม** ของ **ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2552)** อธิบายถึงกรอบการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมใหม่ว่า จุดกำเนิดสำคัญของการเกิดขึ้นของทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่คือ การวิพากษ์ทฤษฎีการระดมทรัพยากรว่าสนใจเฉพาะการตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้น อย่างไร (“How”) ขณะเดียวกันก็วิพากษ์ทฤษฎีมาร์กซิสต์ว่า มีข้อจำกัดในการ อธิบายปรากฏการณ์/ขบวนการทางสังคมแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 และ 1970 เช่น ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสิทธิสตรีและอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ปรากฏการณ์และขบวนการดังกล่าวได้ทำให้เกิดคำถามในหมู่นักทฤษฎีในยุโรปกลุ่มหนึ่งว่าเหตุใดจึงเกิดขบวนการซึ่งมิได้มีฐานจากความขัดแย้งทางชนชั้นเหล่านี้ขึ้นมาอย่างกว้างขวาง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ก็ได้ทำให้เกิดการตั้งคำถามกับการวิเคราะห์

ความขัดแย้งที่มีจุดเน้นอยู่ที่ ความสัมพันธ์ระหว่าง “ทุน - แรงงาน” หรือความขัดแย้งที่อยู่บนฐานของการควบคุม ทรัพยากรทางเศรษฐกิจอันเป็นลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคมแบบเก่า (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 129 – 131)

อีกทั้งการวิเคราะห์แบบชนชั้นหรือมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิม (Classical Marxist) ที่มองการกระทำรวมหมู่ว่าเป็นความขัดแย้งทางชนชั้นจึงไม่เพียงพอต่อการอธิบายขบวนการทางสังคมในปัจจุบัน เพราะการเคลื่อนไหวในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากความขัดแย้งเดิมคือระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพ มาเป็นการต่อสู้บนความต้องการผลประโยชน์และการจัดทาสวัสดิการ การต่อสู้เพื่อให้รับรองความแตกต่างหลากหลาย เพื่อให้รับรองสิทธิทางการเมือง สิทธิในการปกป้องรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตสิทธิในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล สิทธิในการดำรงอยู่ของชุมชน ฯลฯ โดยใช้วิธีการต่อสู้ผ่านเรื่อง สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ความขัดแย้งและปรากฏการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เองได้นำมาสู่การขยายกรอบการวิเคราะห์แบบ “ขบวนการทางสังคมใหม่” การเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมเหล่านี้จึง “ใหม่” ในแง่ที่ว่า ไม่ได้ใช้ “อาชีพ” หรือ “ชนชั้น” เป็นตัวเชื่อมประสาน (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 129 – 131)

โดยกรอบวิเคราะห์พยายามจะตอบคำถามที่ว่า เหตุใดจึงเกิดขบวนการทางสังคม โดยชี้ให้เห็นว่า การเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมนั้นมีเงื่อนไขจำเป็นด้านโครงสร้าง โดย **ประภาส** ยกตัวอย่างงานศึกษาของทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่แบบในตะวันตก เช่น งานของ **Habermas** (1973) และ **Offe** (1985) ที่มองเหตุกระตุ้นที่นำมาสู่การกระทำรวมหมู่ (collective action) ว่าเป็น การที่รัฐทุนนิยมสมัยใหม่ต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์ความชอบธรรม (legitimation crisis) และงานในโลกที่สามชี้ให้เห็นว่า วิกฤตการณ์ของรัฐและการพัฒนาที่เกิดขึ้นในโลกที่สาม ได้ก่อให้เกิดการรุกรานวิถีชีวิตปกติของประชาชน จนทำให้ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น ชนกลุ่มน้อย ฯลฯ รวมตัวกันเป็นขบวนการทางสังคมเพื่อทำการตอบโต้วิกฤตดังกล่าว (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 127 - 147)

นอกจากนี้ยังมีหนังสือของ **ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร** (2540) เรื่อง **New Social Movements ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่** ที่นอกจาก**ไชยรัตน์** จะอธิบายถึงความหมายและเป้าหมายของขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่นี้แล้วยังอธิบายถึงลักษณะเด่นหนึ่งขอบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่นำเสนอใจและสอดคล้องกับงานชิ้นนี้ไว้ว่า อยู่ที่มีความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและในระดับโลก กล่าวคือ มีลักษณะของการปฏิรูปที่เปลี่ยนแปลงในวงกว้างโดยรวม

เอาเรื่องส่วนตัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ความยากจน หรือราคาผลผลิตตกต่ำ มารวมกับเรื่องส่วนรวม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม เข้าไว้ด้วยกันในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540)

ด้วยการที่โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ถือเป็นการพัฒนาของรัฐที่ก่อให้เกิดการรุกรานวิถีชีวิตปกติของประชาชน จนทำให้ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น ชนกลุ่มน้อย ฯลฯ รวมตัวกันเป็นขบวนการทางสังคมเพื่อกระทำการตอบโต้วิกฤตดังกล่าว และการต่อสู้ของคนในพื้นที่ที่ประสานระหว่างรวมเอาเรื่องส่วนตัว เช่น สิทธิในการถือครองที่ดิน ความยากจน หรือราคาผลผลิตตกต่ำ มารวมกับเรื่องส่วนรวม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม เข้าไว้ด้วยกันในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าทฤษฎีนี้จะนำไปสู่คำตอบที่ว่า เหตุใดจึงเกิดขบวนการทางสังคม อันจะนำซึ่งคำตอบที่ไม่ละเลยเงื่อนไขจำเป็นด้านโครงสร้าง

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) มีลักษณะที่เข้ากับทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory: NSM) ในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ขบวนการทางสังคมนี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชนชั้นแต่เป็นการตอบโต้ ต่อสู้ ต่อรองกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างของรัฐในยุคอำนาจนิยม 2) เป็นขบวนการที่ต่อสู้ในพื้นที่ภาคประชาชน เช่น การเคลื่อนไหวด้วยการจัดเวทีเสวนา การประท้วง และการใช้กฎหมายในการต่อสู้ 3) ขบวนการทางสังคมนี้ต้องการให้ทบทวนเกี่ยวกับการดำเนินการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่จะกระทบต่อประชาชนในพื้นที่เท่านั้นไม่ได้มีเป้าหมายในการล้มล้างอำนาจรัฐ

ลำดับถัดไป เมื่อผู้วิจัยตั้งสมมติฐานได้ว่าขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นขบวนการทางสังคมใหม่ภายใต้ระบอบการปกครองเป็นระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง หรือ Competitive Authoritarianism

ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามต่อมาที่ว่า หากรัฐบาลเป็นรัฐแบบเผด็จการอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง ขบวนการเคลื่อนไหวหรือขบวนการทางสังคมจะดำรงอยู่อย่างไร จะเกิดการรวมตัวทำกิจกรรม หรือมียุทธศาสตร์อย่างไร เพื่อการต่อรอง ต่อสู้กับรัฐบาลอำนาจนิยมที่ใช้อำนาจพิเศษที่มีในการดำเนินโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic

Corridor: EEC) โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) ที่อยู่ภายใต้ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) ดังนี้

2.3 แนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure)

งานของ **ประภาส ปิ่นตบแต่ง** (2552) อธิบายถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไว้ว่า เหตุการณ์หรือกระบวนการทางสังคมในระดับกว้างที่มีผลทำให้โครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองซึ่งลงรากปักฐานในระบบการเมืองปกติขณะนั้นอยู่ในสถานะที่มีการเปลี่ยนแปลงในโอกาสทางการเมืองที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหว อีกทั้งบรรดาเหตุการณ์หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงได้กลายเป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เอื้อต่อขบวนการทางสังคมที่ไม่ได้เพียงจากแค่ ภาวะสงคราม กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ฯลฯ ที่เป็นเพียงปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามาเสริมหรือส่งผลในทางอ้อมให้เกิดการลุกขึ้นสู้ แต่เหตุการณ์เหล่านั้นได้ก่อให้เกิดสภาวะไร้เสถียรภาพทางการเมือง (political instability) และความไม่มีเสถียรภาพดังกล่าว ทำให้ความเข้มแข็งของกลุ่มคนเพิ่มมากขึ้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง ,2552: 97 - 98)

ต่อมา **ประภาส** ได้มีการอ้างอิงถึง งานชิ้นสำคัญของ Eisenger (1973) ที่มีชื่อว่า “The Conditions of Protest Behavior in America Cities” ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเกิด การดำรงอยู่ และการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวประท้วงกับโครงสร้างสถาบันทางการเมืองที่ดำรงอยู่ เป็นงานบุกเบิกชิ้นแรก ๆ ที่กล่าวถึง “โครงสร้างโอกาสทางการเมือง” ได้จำแนกประเภทของโครงสร้างสถาบันทางการเมืองออกเป็น โครงสร้างที่เปิดหรือปิด เอื้อหรือเป็นอุปสรรค และพบว่ากิจกรรมการเคลื่อนไหวนั้นสามารถกระทำได้ง่ายในเมืองที่รัฐบาลท้องถิ่นเปิดโอกาสให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ขณะที่กระทำได้ยากในเมืองที่รัฐบาลท้องถิ่นมุ่งปราบปรามการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง ,2552: 99)

อีกทั้ง **Doug McAdam, John D. McCarthy และ Mayer N. Zald** (1996) ระบุในหนังสือ **Comparative perspectives on social movements: Political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings** ว่าขณะนี้โอกาสทางการเมืองในเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับนักวิชาการด้านการเคลื่อนไหวที่จะยืนยันถึงความสำคัญของระบบการเมืองที่กว้างขึ้นในการสร้างโอกาสสำหรับการดำเนินการร่วมกันและขอบเขตและรูปแบบของสิ่งเดียวกันอิทธิพลทางทฤษฎีที่สนับสนุนความเข้าใจ ในสหรัฐอเมริกาเป็นงานของนักทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองเช่น

Charles Tilly (1978), Doug Mc- Adam (1982) และ Sidney Tarrow (1983) ที่สร้างความเชื่อมโยงอย่างมั่นคงระหว่างการเมืองกับสถาบันและการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิวัติ โดยการศึกษาระบบการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ที่ได้นำมิติเปรียบเทียบมาสู่การศึกษาโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Doug McAdam, John D. McCarthy and Mayer N. Zald, 1996: 2 – 3)

ถึงแม้ว่างานของนักวิชาการเหล่านี้ทั้งหมดจะมีจุดสนใจร่วมกันของการเคลื่อนไหวและการเมืองที่มีการจัดตั้ง แต่จุดสนใจที่ใช้ร่วมกันนี้ยังได้รับแรงจูงใจจากความปรารถนาที่จะตอบคำถามการวิจัยสองแบบที่แตกต่างกัน ในงานแบบแรกของนักวิชาการอเมริกันพยายามอธิบายการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมโดยเฉพาะบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสถาบันหรือความสัมพันธ์ของอำนาจนอกระบบในระบบการเมืองระดับชาติ แต่ในงานแบบที่สอง นักวิชาการชาวยุโรปได้พยายามอธิบายถึงความแตกต่างของแต่ละประเทศในโครงสร้างขอบเขตและความสำเร็จของการเคลื่อนไหวที่เทียบเคียงกันบนพื้นฐานของความแตกต่างในลักษณะทางการเมืองของชาติที่แฉก แฉง แนวทางแรกมีแนวโน้มที่จะสร้างกรณีศึกษาทางประวัติศาสตร์อย่างละเอียดของการเคลื่อนไหวเดี่ยวหรือรอบการประท้วง (เช่น McAdam, 1982; Costain, 1992; Tarrow, 1989) ในขณะที่วิธีที่สองเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการวิจัยข้ามชาติมากขึ้น การเคลื่อนไหวในบริบทของชาติต่าง ๆ (เช่น Kriesi et al., 1992; Joppke, 1991; Ferree, 1987) ในทั้งสองกรณีอย่างไรก็ตามนักวิจัยได้รับคำแนะนำจากความเชื่อมั่นบนพื้นฐานเดียวกันว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมและการปฏิวัติ ถูกกำหนดโดยข้อจำกัดทางการเมืองที่กว้างขึ้นและโอกาสที่ไม่ซ้ำกับบริบทของประเทศที่แฉกอยู่ (Doug McAdam, John D. McCarthy and Mayer N. Zald, 1996: 3)

ต่อมาหนังสือเรื่อง **Social Movements: an introduction** ของ Donatella Della Porta และ Mario Diani (2006) อธิบาย การรักษาการประท้วง (The policing of protest) ไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นอิทธิพลต่อวิถีและลักษณะการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า การบีบบังคับมักก่อให้เกิดการยกระดับการประท้วงให้มีความรุนแรงมากขึ้น ในขณะที่ประเทศประชาธิปไตยเคลื่อนไปสู่รูปแบบของการเจรจาต่อรอง โดยการประท้วงทั่วโลกเมื่อไม่นานมานี้มักจะมี ความสงบสุขเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งรูปแบบการรักษาที่ได้รับมาจากองค์กรเพื่อความยุติธรรมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามพวกเขายังมีความอ่อนไหวต่อโอกาสทางการเมืองจากงานวิจัยเปรียบเทียบข้ามชาติ ได้กล่าวถึงลักษณะและผลกระทบจากตัวแปร 4 กลุ่มที่เกี่ยวข้อง คือ (1) สถาบันทางการเมือง (2) วัฒนธรรมทางการเมือง (3) พฤติกรรมของผู้ต่อต้านของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และ (4) พฤติกรรมของพันธมิตร (Della Porta, D., and Diani, M., 2006: 221)

ตัวแปรเชิงสถาบันถูกกล่าวถึงบ่อยที่สุดเกี่ยวกับการเปิดกว้างอย่างเป็นทางการหรือความมีอิสระของกระบวนการตัดสินใจ ยังมี การเปิดกว้างและมีอิสระมากขึ้นมักเกี่ยวข้องกับ การกระจายอำนาจและความพร้อมของประชาธิปไตยทางตรงซึ่งถูกกล่าวถึงอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งยิ่งโอกาสในการเข้าถึงระบบการตัดสินใจมากขึ้น ก็จะมีแนวโน้มทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้นและดูเหมือนจะมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเกิดขึ้นของการประท้วงและศักยภาพในการระดมพล รวมถึงความแข็งแกร่งของฝ่ายตรงข้ามสถาบันพร้อมกับการเคลื่อนไหวหรือตอบโต้ส่งผลต่อการประท้วงและกลยุทธ์การเคลื่อนไหวที่เพิ่มขึ้น (Della Porta, D., and Diani, M., 2006: 222)

เอกพล เสียงดั่ง (2550) อธิบายถึงข้อจำกัดและโอกาสทางการเมืองไว้ว่าสามารถทำความเข้าใจได้ 3 ประการ คือ *ประการแรก* มองโอกาสทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรูปแบบเชิงโครงสร้าง (structure fashion) ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยปราศการแทรกแซงของขบวนการทางสังคม ดังเช่น การแตกแยกกันระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ (political and economic elites) อาจก่อให้เกิดทรัพยากรและการสนับสนุนทางการเมืองให้กับขบวนการทางสังคมได้

ประการที่สอง มองโอกาสทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่สั้นกว่าประการแรก โดยมองไปที่การเปิดพื้นที่ของสื่อ (media) ให้กับขบวนการทางสังคม ซึ่งการเปิดพื้นที่สื่อดังกล่าวอาจเป็นเพราะการกระทำของขบวนการทางสังคมก่อให้เกิดผลกระทบอย่างสูงต่อสังคม หรืออาจเป็นเพราะประเด็นที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่เป็นวิกฤตต่อสังคม นอกจากนี้ อาจเกิดจากความเห็นอกเห็นใจของนักการเมืองก็ได้ ซึ่งการเปิดพื้นที่สื่อดังกล่าวจะทำให้ขบวนการทางสังคมมีช่องทางในการเรียกร้องและทำให้เกิดกระบวนการสร้างการรับรู้ในสังคมด้วย

และ *ประการที่สาม* มองโอกาสทางการเมืองตามลักษณะสำคัญที่มีความถาวร (permanent features) ของโครงสร้างทางการเมืองในแต่ละประเทศ เช่น โครงสร้างการบริหาร ระบบกฎหมายระเบียบในการเลือกตั้ง และรัฐธรรมนูญ ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวอาจก่อให้เกิดข้อจำกัดต่อสิ่งที่ขบวนการทางสังคมเรียกร้อง (เอกพล เสียงดั่ง ,2550: 23)

เช่นเดียวกับในงานชิ้นนี้กลุ่มการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากในปี 2559 อยู่ในช่วงของรัฐบาลรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ออกกฎหมายมาตรา 44 ในการห้ามชุมนุมเกิน 5 คน อย่างเคร่งครัด แต่ต่อมาในภายหลังการเลือกตั้งในปี 2562 รัฐบาลพยายามสร้าง

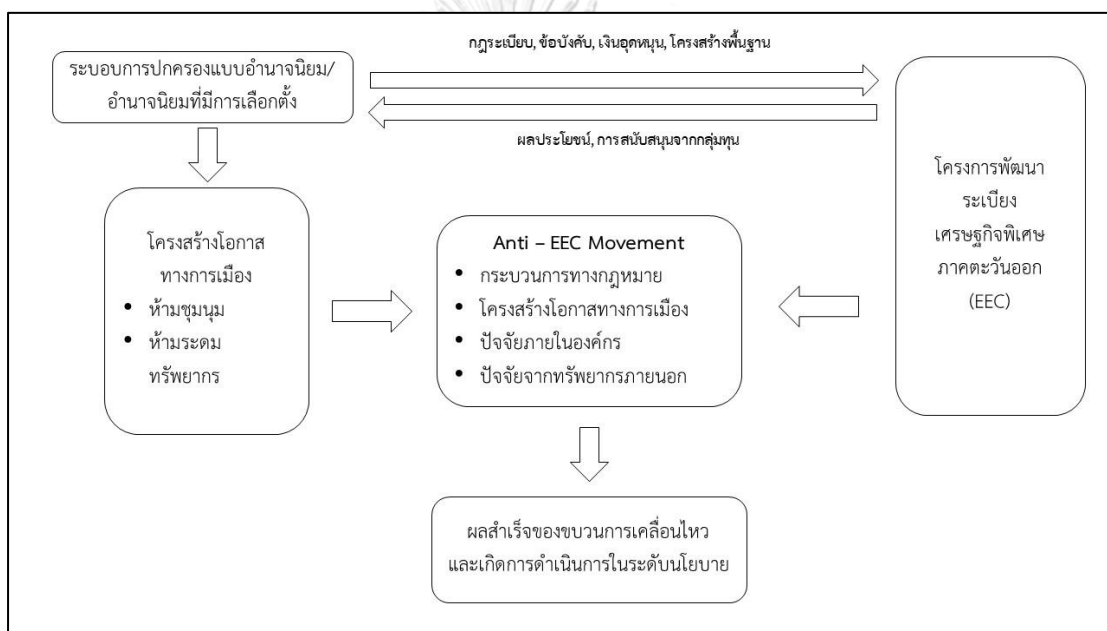
ภาพลักษณ์ความเป็นประชาธิปไตย โดยมีการยกเลิกคำสั่งห้ามการชุมนุมจนทำให้กลุ่มการเคลื่อนไหวสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อต่อสู้เพื่อโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับโครงการที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งในปี 2562 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกลุ่มการเคลื่อนไหวที่มีความเข้มแข็งขึ้น หากแต่การเคลื่อนไหวนั้นก็ยังมีข้อจำกัดจากการควบคุมดูแลของรัฐซึ่งแทบจะไม่ต่างจากยุคก่อน ๆ อีกทั้งในเบื้องต้นผู้เขียนยังเล็งเห็นความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลชุดนี้ ที่ทำให้ฝ่ายค้านได้มาเป็นพลังสนับสนุนให้กับขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการดำเนินการเรียกร้องตามกระบวนการซึ่งจะต้องทำการเก็บข้อมูลกระบวนการดังกล่าวในระดับถัดไป จึงสรุปได้ว่าการใช้ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองจะทำให้สามารถอธิบายกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเคลื่อนไหวดังกล่าวให้เป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมืองได้มากยิ่งขึ้น

2.4 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยนับตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่มีการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ประเทศไทยเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบอีกครั้ง จนกระทั่ง มีการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 2562 ซึ่งถือเป็นกระบวนการทางการเมืองในรูปแบบของระบอบประชาธิปไตย แต่การเลือกตั้งดังกล่าวเป็นการเลือกตั้งที่ไม่โปร่งใส ไม่เป็นธรรมด้วยการใช้อำนาจพิเศษเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจของ คสช. จนทำให้พรรคพลังประชารัฐชนะการเลือกตั้ง และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กลับมาเป็นนายกอีกครั้ง ผู้วิจัยจึงนิยามระบอบการเมืองในยุคนี้ว่ายังคงเป็นระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม แต่เป็นระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง หรือ Competitive Authoritarianism

การสืบทอดอำนาจของรัฐบาลประยุทธ์ มีผลทำให้โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่เกิดขึ้นและดำเนินการมาจาก รัฐบาล คสช. ที่เป็นการปกครองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ ถูกสืบทอดโดยอ้างถึงเหตุผลทางเศรษฐกิจ (Economic development) แต่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ จนเรียกได้ว่าโครงการดังกล่าวนี้เป็นโครงการที่สะท้อนความเป็นเผด็จการอำนาจนิยมของรัฐบาลประยุทธ์ได้เป็นอย่างดี และด้วยความไม่เป็นธรรมของโครงการดังกล่าวนี้ จึงทำให้เกิด ขบวนการเคลื่อนไหวที่ออกมาคัดค้าน ซึ่งมีโอกาสและแนวโน้มในการสร้างสร้างแนวความคิด (Concept) ร่วมกัน สร้างข้อเรียกร้อง (demand legitimation) ร่วมกัน โครงสร้าง (Structure) และเครือข่าย (Networking) และในที่สุดอาจนำไปสู่การเข้าไปมีอิทธิพลในพื้นที่การเมือง (politicization) อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการ

ดังกล่าวย่อมได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างโอกาสทางการเมือง โดยเฉพาะปฏิกิริยาจากรัฐที่อาจเกิดได้ ทั้งในรูปแบบการปราบปราม (repression) เพราะถึงแม้รัฐจะอ้างว่าเป็นรัฐที่มาจากกระบวนการทาง ประชาธิปไตย แต่รัฐยังมีความเป็นเผด็จการแฝงอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็นำไปสู่ทางเลือกของขบวนการ เคลื่อนไหวต่อสู้ทศวรรษการว่าจะขับเคลื่อนทั้งในแบบสายกลาง (moderate) หรือแบบสุดโต่ง (radical) ซึ่งในที่สุดหากเป็นไปตามสมมติฐานของงานวิจัยชิ้นนี้ขบวนการคัดค้านโครงการอีอีซีจะเป็น ขบวนการทางสังคมที่ไม่ได้เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแต่เรียกร้องถึงสิทธิของขบวนการ และรักษาสິงแวดล้อม จนได้มาซึ่งพื้นที่การต่อรองเรื่องสิทธิความชอบธรรมในการอยู่เป็นชุมชนประมง หรือเกษตรเช่นเดิม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

2.5 งานที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ถูกสืบทอดมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ Eastern Sea board Development Program (ESB) ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่คัดค้านอีอีซีจึงเป็นขบวนการที่สืบทอดจากโครงการดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งจากงานเรื่อง **เครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออก : “การเมืองภาคประชาชน” ในสังคมไทย** ของ **ศรัณยู หมั่นทรัพย์** (2557) พบว่าโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ Eastern Sea board Development Program (ESB) ทำให้พื้นที่จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เต็มไปด้วยนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งใน

เวลาต่อมาการพัฒนา นำมาซึ่งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต จนไปเบียดบังสิทธิของคนในพื้นที่ที่อยู่มาก่อนนิคมอุตสาหกรรม ทำให้ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ขอบประชาชนในพื้นที่ต้องสั่นคลอนในเรื่องของความปลอดภัย ขบวนการเคลื่อนไหวจึงเกิดขึ้นเพื่อเรียกร้องให้แก้ปัญหาซึ่งมีการต่อสู้ทั้งการใช้พื้นที่สาธารณะ การใช้โอกาสและกระบวนการทางการเมืองด้วยการฟ้องร้องศาลปกครอง แต่การต่อรองอำนาจไม่สามารถทำได้จริงเพราะรัฐนั้นกุมอำนาจการตัดสินใจไว้ ซึ่งในที่สุดเครือข่ายก็ได้คลายตัวลงเนื่องจากขาดทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวในระยะยาว อีกทั้งผู้ประสานงานยังขาดการประสานงานภายในขบวนการจนทำให้ขาดประชาธิปไตยภายในของกระบวนการ โดยอีกประเด็นที่สำคัญคือเครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกได้มีการเกี่ยวโยงกับการเคลื่อนไหวพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย เมื่อบริบทสังคมไทยเข้าสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองจึงส่งผลต่อความไว้วางใจจนนำมาสู่การเคลื่อนไหวที่คลายตัวลงในที่สุด (ศรีณยุ หมั่นทรัพย์ ,2557: 146 - 150)

อีกงานชิ้นสำคัญที่ศึกษานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดคือ วิทยานิพนธ์เรื่อง **วาทกรรมกระแสหลัก วาทกรรมต่อต้าน รวมถึงการต่อสู้ทางวาทกรรมในการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาบตาพุดของ ชัยณรงค์ เครือนวน (2558)** จากการศึกษาพบว่า วาทกรรมกระแสหลักเป็นผลผลิตจากกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยมที่เกิดขึ้น จากพันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำ ส่วนวาทกรรมต่อต้านมีสองลักษณะ **ลักษณะแรก**คือ วาทกรรมต่อต้านที่เกิดขึ้น จากเครือข่าย ชนชั้นกลางฯ ซึ่งมีอุดมการณ์นิเวศนิยม และ**ลักษณะที่สอง**คือ วาทกรรมที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาวบ้านรากหญ้าที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งมีอุดมการณ์เพื่อสร้างความอยู่รอดและทำให้ตนเองอยู่ได้ในสังคมอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดการต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ โดยพันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำได้ต่อสู้ทางวาทกรรมเพื่อรักษาอำนาจนำ ขณะที่เครือข่ายชนชั้นกลางฯ ต้องการล้มความเป็นเจ้าทางวาทกรรมและครองอำนาจนำในภาคประชาสังคม ส่วนชาวบ้านรากหญ้าฯ ต้องการสร้างความอยู่รอดและความชอบธรรมให้กับตนเอง (ชัยณรงค์ เครือนวน ,2558: 229 - 243)

เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์เรื่อง **บทบาทของชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ต่อโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก** โดย **ไพรัช พัฒนสถิตฉาย (2539)** ที่มีคุณูปการต่อวิจัยชิ้นนี้ **ไพรัช**ศึกษาถึงบทบาทและสภาพการพัฒนาของชุมชนเมืองในจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งมีความเชื่อมโยงกับโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเมืองและระบบชุมชน ผลการศึกษาพบว่าแต่ละชุมชนมีบทบาทที่แตกต่างกัน เช่น บทบาทด้านการ และบริการ บทบาทด้านอุตสาหกรรม และบทบาทด้านเกษตรกรรม ชุมชนเหล่านี้มีบทบาทที่สัมพันธ์กันและมีการ

เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจ ตามระบบโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยงชุมชนซึ่งเป็นผลจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกันทางกายภาพและเศรษฐกิจ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับศักยภาพการพัฒนาของระบบชุมชนเมืองในจังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อรองรับโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (ไพรัช พัฒนสถิตฉาย, 2539)

เช่นเดียวกับงานของ สมชัย สายสุขสวัสดิ์ (2537) ที่ศึกษา ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แล้วพบว่า ปัจจุบันชาวมาบชะลุตส่วนมากประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม กล่าวคือ คนวัยหนุ่มสาวที่มีระดับการศึกษาสูง และต้องการประกอบอาชีพที่มีรายได้ดีมักจะเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม ส่วนชาวมาบชะลุตโดยทั่วไปไม่จำกัดระดับการศึกษาแต่มีความต้องการประกอบอาชีพที่มีรายได้ดีมักจะเป็นแรงงานหรือผู้ประกอบการภาคบริการ จึงทำให้ชาวมาบชะลุตมีความนิยมในการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ส่งผลถึงการเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นตัวกำหนดหนึ่งในการเลือกประกอบอาชีพ และมีความปรารถนาต่อรูปแบบครอบครัวของตนเป็นครอบครัวเดี่ยว ในขณะที่เดียวกันก็มีเวลาน้อยลงที่จะอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเพื่อนบ้านที่ลดน้อยลง (สมชัย สายสุขสวัสดิ์, 2537)

อีกทั้งวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง รัฐ ชุมชน และกลุ่มผลประโยชน์ : กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ของ กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์ (2549) ตอกย้ำว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค ชุมชนเป็นฝ่ายตั้งรับกับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของฝ่ายการเมือง และข้าราชการประจำระดับสูง สำหรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ ได้แก่ กลุ่มทุนอุตสาหกรรม และกลุ่มทุนจัดสรรที่ดินเพื่อพัฒนานิคมอุตสาหกรรม เป็นความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนเชิงอุปถัมภ์ มีการย้ายอินทรีพาร์ค และแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจผ่านกลไกทางการเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการสะสมทุนขั้นพื้นฐาน ส่วนผลกระทบของการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด พบว่าโครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนโดยรอบ เปลี่ยนจากเกษตรกรรมเข้าสู่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภูมิภาคอื่น ส่งผลให้การบริการสาธารณสุขบุคคลและสาธารณสุขการไม่เพียงพอ ปัญหาสังคมเช่น ปัญหายาเสพติด ลักขโมย อาชญากรรม เพิ่มมากขึ้น ส่วนปัญหาสิ่งแวดล้อมยังคงมีอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะมลพิษทางอากาศ (กมลศักดิ์ ตรีครุฑพันธ์, 2549)

ต่อมาคืองานวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) โดยตรงคือ **EEC (1): ไม่มีรัฐประหาร ไม่มีทางทำได้** ของ **ธรรมชาติ กรีอักษร** (2562) งานชิ้นนี้เริ่มจากการอธิบายถึงโครงการ EEC โดยมีเป้าหมายในการชี้ให้เห็นสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในภาคตะวันออก เพราะโครงการ EEC กำเนิดขึ้นภายใต้ระบอบ คสช. ซึ่งทำการรัฐประหาร 2557 มีผลทำให้องค์ความรู้สิ่งแวดล้อมสากล และการถอดบทเรียนร่วมกันมาภายในประเทศไม่ได้ถูกนำไปใช้ อำนาจทั้งหมดอยู่ที่คณะกรรมการ EEC ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน คณะกรรมการ EEC จึงมีอำนาจอย่างมากในการตัดสินใจเกี่ยวกับชะตากรรมของภาคตะวันออก นอกจากจะมีอำนาจเสนอให้ ครม. แก่กฎหมายหรือคำสั่งที่ขัดขวางการดำเนินงานของโครงการแล้ว ยังมีอำนาจในการเห็นชอบหรืออนุมัติแทนหน่วยงานอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้ พ.ร.บ. EEC ได้ยกเว้นกฎหมายอื่น ๆ ที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนถึง 19 ฉบับ เช่น พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ พ.ศ. 2535, กฎหมายว่าด้วยผังเมือง และกฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน เป็นต้น (ธรรมชาติ กรีอักษร, 2562)

เช่นเดียวกับงานของ **กิตติศักดิ์ อุตสาหการ** (2561) ที่ศึกษาเรื่อง **ศึกษาเชิงวิพากษ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ: กรณีศึกษานโยบายระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ด้านผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน** พบว่า ความต้องการของรัฐบาลปัจจุบันที่มุ่งหวังให้โครงการอีอีซีเป็นนโยบายที่ประสบความสำเร็จโดยเร็ว จึงใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติออกประกาศฉบับต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการขัดแย้งและการดำเนินการที่ล่าช้าของกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ส่งผลให้ขาดปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ยังทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่ขาดเวทีในการแสดงความคิดเห็นจึงเกิดความไม่พอใจของประชาชน ซึ่งเห็นได้จากการรวมตัวกันของวิชาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่คัดค้านนโยบายดังกล่าว ทำให้ขาดการสนับสนุนจากภาคประชาชน ประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงสำคัญยิ่งต่อประสิทธิผลของนโยบาย แม้ว่าในระยะเวลาอันสั้นนโยบายระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกจะสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยแรงผลักดันของรัฐบาล แต่ในระยะยาวแล้วการขาดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะทำให้นโยบายล้มเหลว ดังนั้นรัฐบาลจึงควรเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจต่อนโยบายดังกล่าวแก่เจ้าหน้าที่และประชาชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น และสร้างแรงสนับสนุนในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (กิตติศักดิ์ อุตสาหการ, 2561)

นอกจากนี้ยังมีงานวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาในแง่มุมขบวนการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ที่มีคุณูปการต่อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ งานแรกคือวิทยานิพนธ์เรื่อง **ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531 - 2549** ของ **เอกพล เสียงดัง** (2550) ที่ศึกษาเรื่องผล

สะท้อนที่เกิดจากการต่อสู้ของคนจนและคนด้อยอำนาจ โดยใช้ทฤษฎีระดมทรัพยากร ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและแนวคิดเรื่องผลสะท้อนทางสังคมมาเป็นการสร้างกรอบในการอธิบายปัญหาในเรื่องของการสร้างแรงจูงใจในการต่อสู้และให้ประชาชนปฏิบัติตามแนวทางของขบวนการที่เสนอ อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของขบวนการต่าง ๆ ในหลายพื้นที่ไม่ว่าจะบรรลุจุดประสงค์หรือไม่บรรลุก็ตาม แต่จะสร้างผลสะท้อนให้กับสังคมไม่น้อย โดยจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงความคิดด้านวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ ๆ เกี่ยวกับสิทธิ อีกทั้งยังมีผลสะท้อนในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเช่น กฎหมายลาคลอด 90 วัน (เอกพล เสียงดั่ง, 2550)

ขณะที่งานของ **ณัฐพล ตันตระกุลทรัพย์ (2561)** ที่ศึกษาเรื่อง **ขบวนการแรงงานกับการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา, ค.ศ. 1988 – 2018** พบว่า การขับเคลื่อนของขบวนการแรงงานในเมียนมามีแนวโน้มตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐหรือเรียกว่าเป็น “ขบวนการแรงงานที่ถูกรัฐกลืน” ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนของขบวนการฯ ไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองได้ แต่ขบวนการที่ก่อตัวขึ้นก็สามารถเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการนโยบาย ในฐานะโครงสร้างเชิงสถาบันที่รัฐสร้างขึ้น ซึ่งเป็นช่องทางและโอกาสสำคัญในการเรียกร้องและปกป้องสิทธิของตน ลักษณะของขบวนการแรงงานดังกล่าวสะท้อนลักษณะของภาคประชาสังคมเมียนมาในช่วงการเปลี่ยนผ่านเช่นกัน แม้จะกลับมามีบทบาทอีกครั้งในช่วงการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย หากแต่เป็นบทบาทที่ค่อนข้างจำกัด ขาดลักษณะการขับเคลื่อนทางการเมือง และไม่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในโครงสร้างการเมือง (ณัฐพล ตันตระกุลทรัพย์, 2561: 206 - 216)

งานต่อมาคืองานวิทยานิพนธ์เรื่อง **ปฏิบัติการประชาธิปไตยกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่: ศึกษากรณีเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์** ของ **สังกมา สารวัตร (2557)** ที่อธิบายถึง เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์แห่งประเทศไทยซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2538 เป็นเครือข่ายได้รับการยอมรับจากสังคมว่า เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการประสานพลังกับกลุ่มต่าง ๆ และการทำงานร่วมกันของตัวผู้ติดเชื้อ การผลักดันขับเคลื่อนในเรื่องสิทธิในการเข้าถึงยาและการรักษาด้วยยาต้านไวรัส การพัฒนานโยบายสุขภาพและบริการสาธารณสุขที่อยู่บนฐานการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมผลักดันนโยบายด้านการปฏิรูปการเมืองและสังคมผ่านรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 (สังกมา สารวัตร, 2557)

และอีกงานที่น่าสนใจคืองานวิทยานิพนธ์เรื่อง **พัฒนาการความคิดประชาสังคมไทย** ของ **เชษฐา ทรัพย์เย็น** (2547) ที่วางรากฐานองค์ความรู้ประชาสังคมไทยอย่างเป็นระบบ ซึ่งถือเป็นฐานความรู้สำหรับการค้นคว้าวิจัยแนวคิดประชาสังคมที่มีความเหมาะสมต่อบริบทของสังคมไทยต่อไปในอนาคต โดย **เชษฐา** ได้ศึกษาถึงจุดกำเนิดพัฒนาการทางความคิด สารระสำคัญทางความคิดตลอดจนสภาพการณ์จริงของประชาสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลา จนทำให้เห็นถึงการต่อยอดทางความคิดเกี่ยวกับประชาสังคมที่มีการสะสมแนวคิดมาอย่างต่อเนื่องตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ซึ่ง **เชษฐา** เริ่มศึกษาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงยุคพฤษภาทมิฬ นอกจากนี้ยังศึกษาถึงความคิดประชาสังคมของนักคิดหรือนักวิชาการร่วมสมัยในประเทศไทยโดยแนวคิดที่ว่าด้วยประชาสังคมของนักคิด/นักวิชาการแต่ละท่านหลากหลายในเรื่องของเนื้อหาสาระและแนวคิดทั้งด้านที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน อีกทั้งยังศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์ด้านความคิดและความเป็นจริงของภาคประชาสังคมในประเทศไทยที่จะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความคิดและความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะความคิดชี้้นำให้เกิดการดำเนินการในทางปฏิบัติ กล่าวคือ ความคิดจะเป็นตัวกำหนดความเป็นไปในสังคม ดังนั้นหากความคิดหนึ่งมีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของสังคมไทย จะส่งผลให้สังคมไทยเกิดการพัฒนามั่นคงและยั่งยืน (เชษฐา ทรัพย์เย็น, 2547)

สุดท้ายคืองานวิทยานิพนธ์เรื่อง **การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในกลุ่มแม่น้ำแม่กลองในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร** ของ **ปาณิสรา เทียนอ่อน** (2558) อธิบายถึงการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง (จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี) ในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำภายใต้งบประมาณ 3.5 แสนล้านบาท ของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยศึกษาถึงการก่อเกิด การจัดตั้งองค์กร วิธีการระดมทรัพยากร ยุทธวิธีการต่อสู้ การสร้างวาทกรรมและพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้เครือข่ายประชาชนในกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายทั้งที่มีอยู่ภายในและภายนอกจังหวัด รวมทั้งความเชื่อมโยงจากในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามซึ่งเป็นพื้นที่หลักของงานวิจัยไปสู่ภาพรวมของการเคลื่อนไหวทั้งกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง โดยงานวิจัยชิ้นนี้เลือกใช้ทฤษฎีการระดมทรัพยากรและทฤษฎีโครงสร้างทางโอกาสทางการเมือง มาผนวกกับทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างวาทกรรมมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ การศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำในพื้นที่กลุ่มแม่น้ำแม่กลองนั้น เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ โดยมีฐานคิดอยู่ที่ปัญหาความเดือดร้อนของ

ประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็น รวมทั้งการก่อตัวและเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวที่มีความเข้มแข็ง (ปาณิสรา เทียนอ่อน, 2558)

การศึกษาในรูปแบบดังที่กล่าวมานี้ถือเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและระเบียบวิธีวิจัยที่คล้ายคลึงกัน โดยศึกษาถึงการก่อเกิด การจัดตั้งองค์กร วิธีการระดมทรัพยากร ยุทธวิธีการต่อสู้ และศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลต่อโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่จะทำให้มองเห็นถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดียวกัน หรือกรณีเดียวกันที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา โดยผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่เหมือนหรือความต่างกันที่จะส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการเคลื่อนไหวของประชาชนที่แตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของบริบททางการเมือง ประเด็นการขับเคลื่อน การระดมทรัพยากร และยุทธวิธีการต่อสู้ ซึ่งจะปรากฏให้เห็นในส่วนของบทวิเคราะห์ของงานวิจัยชิ้นนี้

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง พลวัตของการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้รูปแบบการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Description) และการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงการอธิบาย โดยใช้แนวทางการศึกษาขบวนการทางสังคม (Social Movement) ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว มาเป็นแนวทางการศึกษาและอธิบายถึงการรวมตัวกันของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในพื้นที่โครงการอีอีซี การศึกษานี้มีลักษณะเป็นการศึกษากรณีศึกษา (Case Study) ซึ่งมีลักษณะเป็นการ วิเคราะห์หน่วยการศึกษาเดียว (Single case designs) โดยจะใช้รูปแบบการวิจัยแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ให้ความสำคัญกับ การวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in – depth interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพ (Qualitative Comparative Analysis:QCA) ดังนี้

3.1 การวิจัยเอกสาร

เอกสารที่ใช้นั้นผู้วิจัยจะพิจารณาวิเคราะห์และตีความจากเอกสารทั้งชั้นต้นและชั้นรอง โดยจะแบ่งข้อมูลเป็น 3 ประเภทคือ

3.1.1 งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ โครงการพัฒนาการของเขตเศรษฐกิจพิเศษ เขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งในยุโรปและประเทศเพื่อนบ้าน เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว การเมืองภาคประชาชน กระบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่องานวิจัยนี้

3.1.2 พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกนับตั้งแต่พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) จนถึง พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 รวมถึงยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี ที่มีโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ปรากฏอยู่ ซึ่งการทำให้โครงการนี้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและถูกผนึกไว้ในยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี ที่ถือเป็นการใช้อำนาจพิเศษในการดำเนินการโครงการนี้อย่างต่อเนื่องไม่ว่ารัฐบาลจะมีการ

เปลี่ยนแปลงในอนาคต ดังจะกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะมีการเลือกตั้งอีกกี่ครั้ง หากยังไม่แก้ไขรัฐธรรมนูญ ความอำนาจนิยมก็จะยังคงถูกฝังคราบลึกไว้ใน พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561

3.1.3 คำสั่ง คสช. สรุปลงมติการประชุมคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับโครงการอีอีซี เพื่อศึกษาถึงกระบวนการดำเนินการ การให้สิทธิพิเศษแก่นายทุน การดำเนินการโดยปราศจากความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ รวมถึงการใช้อำนาจพิเศษในการยกเว้นกฎหมายผังเมือง และสิ่งแวดล้อม

3.1.4 เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่สืบค้นหาจากทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งจากเว็บไซต์ขององค์กรภาคประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังเช่น เว็บแหล่งข่าวเช่น ประชาไท มติชน และอื่น ๆ เว็บไซต์ของรัฐสภา เว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา เว็บไซต์มติชน เว็บไซต์เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) งานเสวนาออนไลน์ ฯลฯ

3.2 การวิจัยภาคสนาม

เนื่องจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือโครงการอีอีซีเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมถึง 3 จังหวัด กล่าวคือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง เพื่อให้งานชิ้นนี้มีข้อมูลที่ครบถ้วน ผู้วิจัยจึงต้องลงพื้นที่เพื่อสำรวจพื้นที่ภาคสนามทั้งหมดโดยรวม กล่าวคือ ลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม กับขบวนการในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอีอีซีทั้ง 3 จังหวัด เพื่อแสดงให้เห็นถึง เหตุผลในการรวมกลุ่มเป็นขบวนการเคลื่อนไหวอุดมการณ์ ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว ผลกระทบที่อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันภายในขบวนการทั้งหมด ลักษณะและความสัมพันธ์ของเครือข่าย เพื่อให้เห็นภาพทั้งในอดีตและปัจจุบัน

โดยในส่วน of หน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เพื่อทำการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in – depth interview) ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มการเคลื่อนไหวจำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชุมชนอ่าวบางละมุง (พื้นที่บริเวณอ่าวบางละมุง จังหวัดชลบุรี) และกลุ่มเครือข่ายรักแม่พระธรณี (พื้นที่บริเวณตำบลเขาหิน จังหวัดฉะเชิงเทรา) เนื่องจากทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อต่อรองกับรัฐตั้งแต่โครงการในอดีตจนถึงปัจจุบันจึงทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าทั้งสองกลุ่มจะทำงานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเหมือน ความต่าง ของยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายในขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออก

3.2.1 การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in – depth interview)

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ขบวนการทางสังคมซึ่งถือเป็นหน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) ในระดับกลาง (meso level) ดังนั้น แหล่งข้อมูลในการสัมภาษณ์จึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งจะต้องเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key information) (Yin, 2014 : p.110) ผู้วิจัยจึงทำการเก็บข้อมูลจากผู้ที่ได้รับผลกระทบและรวมตัวกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก รวมถึงตัวแทนพรรคฝ่ายค้านที่เป็นตัวแสดงสำคัญในการทำหน้าที่ในการตรวจสอบและตั้งกระทู้ถามเกี่ยวกับผลกระทบเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว

3.2.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตโดยที่ ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือคลุกคลีอยู่ในกลุ่มที่เราต้องการศึกษา ซึ่งวิธีการศึกษาลักษณะเช่นนี้จะทำให้ได้รายละเอียด หรือข้อมูลที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นความจริงโดยในงานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะเข้าไปทำงานร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหว เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ละเอียด เกิดขึ้นจริง และจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว

ตารางที่ 1 ตารางแสดงเครื่องมือวิจัย

คำถามวิจัยหลัก	ข้อมูลที่เป็น	แหล่งข้อมูล และสัมภาษณ์ / แหล่งที่มา	เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
1. การเกิดขึ้นและพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นอย่างไร - เหตุใดจึงเกิดขบวนการเคลื่อนไหว - เครือข่ายของขบวนการ	- ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นทางการ - พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561	- ข้อมูลจากเอกสารสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) - พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 - สัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับ	การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

	คำถามวิจัยหลัก	ข้อมูลที่จำเป็น	แหล่งข้อมูล และสัมภาษณ์ / แหล่งที่มา	เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
	<p>เคลื่อนไหวเป็นอย่างไร</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิด โครงสร้าง และองค์ประกอบของกลุ่มเคลื่อนไหวเป็นอย่างไร - ยุทธศาสตร์ในการต่อสู้ของกลุ่มการเคลื่อนไหวเป็นอย่างไร - ใครคือผู้ผลักดันกลุ่มการเคลื่อนไหว 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลผลกระทบ 	ผลกระทบในพื้นที่	
2.	<p>สถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร</p> <ul style="list-style-type: none"> - นโยบายของรัฐบาลต่อ ESB กับ EEC เป็นอย่างไร แตกต่างกันอย่างไร - รัฐบาลมีการใช้อำนาจพิเศษอย่างไร - การปราบปราม และควบคุมโดยรัฐ (คสช.) ส่งผลต่อยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวอย่างไร - มีการปรับยุทธศาสตร์อย่างไรในแต่ละยุคเพื่อให้ขบวนการเคลื่อนไหวนั้นยังคงอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลพัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว - ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในแต่ละช่วงเวลา - ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหว 	<p>การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก</p> <p>การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม</p>

บทที่ 4

กำเนิด และพลวัตของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

ความนำ

ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอปัจจัยซึ่งนำมาสู่การก่อกำเนิดขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกโดยรวบรวมข้อมูลการก่อกำเนิดและการพัฒนาการของขบวนการตั้งแต่การริเริ่มนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ต่อมาจนถึงโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) จนกระทั่งเกิดโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งการนำเสนอออกเป็นสองส่วน *ส่วนแรก* คือ การก่อกำเนิดและการพัฒนาการของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) และ *ส่วนที่สอง* คือ การก่อกำเนิด การพัฒนาการ และแนวโน้มของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) โดยผลการศึกษาในบทนี้จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา ข้อ 1 ที่ว่าเพื่อศึกษาการเกิดขึ้นและการพัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว รวมถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือการระดมทรัพยากรของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

4.1 การก่อกำเนิดและการพัฒนาการของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program)

4.1.1 การเข้ามาของการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย

บริบททางการเมืองช่วงหลังการรัฐประหาร 2500 ภายใต้การปกครองของ **จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** เป็นการปกครองในรูปแบบที่เรียกว่า ระบอบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ โดยการปกครองรูปแบบนี้มีลักษณะเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก โดยมีผู้นำที่มีความเด็ดขาดและเข้มแข็งแต่มีเจตนาที่ดีในการปกครองประชาชน **จอมพลสฤษดิ์** ใช้อิทธิพลและความเป็นผู้นำในรัฐบาลเพื่อสนับสนุนและยกความชอบธรรมทางการเมืองส่วนตัวของตนเพื่อหวังว่าประชาชนจะเข้าใจและยอมรับวิธีการเป็นผู้นำของตน ซึ่งในเวลานั้น **จอมพลสฤษดิ์** จึงได้รับการเคารพยกย่อง และเสียงสนับสนุนจากประชาชนในเรื่องของการเอาใจใส่เพื่อที่จะแก้ปัญหาของประชาชน (ทักษ์ เฉลิมเตียนณ, 2526: 277)

ทั้งนี้ **จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** จัดเป็นบุคคลที่เป็นผลผลิตภายในประเทศ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก ดังนั้นแนวคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตกและลัทธิเสรีนิยมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ปลูกฝังอยู่ในจิตใจของ**จอมพลสฤษดิ์**เหมือนดังเช่นผู้นำรุ่นการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ประกอบกับอาชีพทหารและวิถีชีวิตทหารที่เน้นหนักไปในทางใช้อำนาจมาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และกล่าวได้ว่าความล้มเหลวของคณะราษฎรใน พ.ศ. 2475 ได้นำไปสู่ข้อสรุปขั้นต้นในจิตใจของ**จอมพลสฤษดิ์**ว่า การเมืองไทยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองแบบไทย ๆ ที่กำหนดโดย**จอมพลสฤษดิ์** และความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมแบบไทยที่ไม่ใช่แบบตะวันตก นั่นก็คือ การปกครองที่เป็นไปในรูปแบบของประชาธิปไตยแบบไทย (สุมาลี พันธุ์ยุรา, ม.ป.ป)

ถึงแม้การปกครองในยุคนี้จะเป็นการปกครองในรูปแบบของประชาธิปไตยแบบไทย แต่ยุคของ**จอมพลสฤษดิ์**เป็นยุคแห่งการแสวงหาและการปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจที่ได้ปรากฏชัดแล้วว่า ตั้งแต่หลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2501 เส้นทางการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทยเป็นเส้นทางเศรษฐกิจเสรีนิยม โดยตลอดช่วงเวลาระหว่างใน พ.ศ. 2500 – 2515 เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์อเมริกาสามารถเข้ามามีบทบาท และมีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยอย่างมาก (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2544: 34)

ด้วยกลวิธีการปราบปรามทางการเมืองและการแสดงออกเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเปิดเผย ซึ่งสิ่งนี้ทำให้สหรัฐอเมริกา มองว่าไทยเป็นประเทศปรากฏการณ์ด้านสุดท้ายที่สร้างความมั่นคงให้ตนเองในอินโดจีนได้ จึงให้เงินช่วยเหลือจำนวนมาก ภายใต้นโยบาย “พัฒนาและความมั่นคง” ซึ่ง**จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** นำเงินที่ได้จากสหรัฐอเมริกาไปใช้พัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและด้วยความเด็ดขาดในการใช้อำนาจ โดยต่อมา **จอมพลสฤษดิ์**ได้แสวงหาเงินลงทุนจากต่างประเทศด้วยการกำหนดเงื่อนไขการลดภาษีดึงดูดให้ต่างชาติมาลงทุนในประเทศเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ฐานะในเศรษฐกิจและการเมืองถือว่าเจริญรุ่งเรืองในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2503 (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2526: 466 - 467)

ขณะเดียวกัน **กุลลดา เกษบุญชู มีดี** (2550) อธิบายถึงการรัฐประหารของ**จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** ว่า ทำให้โครงสร้าง Pax Americana เข้ามามีบทบาทในไทยมากยิ่งขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง โดยความต้องการของสหรัฐอเมริกาคือ การขยายการลงทุนในไทย ซึ่งสะท้อนออกมา

ในแนวคิดของสฤทธิที่ว่าด้วย “การพัฒนา” และกำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ (กุลลดา เกษบุญชู มีด, 2550)

โดยภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทด้านการพัฒนาในไทย **จอมพลสฤทธิ ธนะรัตน์** ได้ปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศใหม่ โดยหันไปส่งเสริมการลงทุนภาคเอกชนใน**การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า** ทั้งนี้เพื่อมุ่งตอบสนองตลาดภายในประเทศและทดแทนการนำเข้าสินค้าสำเร็จจากต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวตั้งอยู่ในกรอบของทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth Theory) ฐานคิดทางอุดมการณ์พัฒนา (Development Ideology) ทางเศรษฐกิจโดยใช้อุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน (Engine of Growth) และชีวิตด้วยรายได้ จะนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ (Well – being) ของประเทศตลอดจนถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและการเมืองต่อไป ทฤษฎีการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจได้รับการสนับสนุนจากทุนข้ามชาติ ทุนเอกชนไทย และความต้องการสะสมทุนสร้างความมั่งคั่งให้กับตัวเอง (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, ม.ป.ป.)

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า จึงเริ่มตั้งแต่การประกาศใช้ **พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2503** โดยสาระสำคัญของ พรบ.ส่งเสริมฯ ปี 2503 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทของงานส่งเสริมในระยะต่อ ๆ มา สามารถสรุปได้ว่า รัฐให้หลักประกันว่าจะไม่โอนกิจการของเอกชนมาเป็นของรัฐ และจะไม่ประกอบกิจการขึ้นใหม่แข่งขันกับผู้ได้รับการส่งเสริม อีกทั้งรัฐจะให้สิ่งจูงใจในด้านภาษีอากร ทั้งเครื่องจักร วัตถุดิบ และภาษีรายได้ รวมถึงอนุญาตให้นำช่างฝีมือจากต่างประเทศเข้ามาได้ นอกเหนืออัตราควบคุมคนเข้าเมือง และให้บริษัทต่างชาติถือครองที่ดินเพื่อประกอบกิจการอุตสาหกรรมได้ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (บีโอไอ), ม.ป.ป.)

หากแต่ในขณะนั้นกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมความเจริญทุกสาขา รวมทั้งการลงทุนทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จึงเป็นแหล่งงานที่ดึงดูดแรงงานจากต่างจังหวัดให้อพยพเข้ามาหางานทำ จนมีอัตราการขยายตัวของประชากรสูง ก่อให้เกิดปัญหาความแออัด ปัญหามลภาวะทั้งทางบกและทางอากาศ ปัญหาขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาจราจรติดขัด ปัญหาการให้บริการระบบสาธารณสุขภาครัฐและสาธารณสุขไม่เพียงพอ รวมถึงปัญหาน้ำท่วมและแผ่นดินทรุด (เบญจมาศ ภาคพิจารณ์, 2535) ท่ามกลางความแออัดของกรุงเทพมหานครเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ก็มีการประกาศเริ่มใช้ **แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509)** ที่เน้นการลงทุนทางเศรษฐกิจ

ขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม สาธารณูปโภค ทำให้ภาวะเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลานั้นเริ่มฟื้นตัวมากขึ้นภายหลังจากภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรม

โดย **แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509)** ที่ประกาศใช้ในยุคนี้ได้ผนวกจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเดิมเป็นหนึ่งในจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงใต้ไปเป็นส่วนหนึ่งของปริมณฑลของกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการเจริญเติบโต (Growth Pole) อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าในจังหวัดสมุทรปราการเป็นอุตสาหกรรมเบาที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีระดับต่ำ เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานฟอกหนัง กล่าวได้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมในขั้นเริ่มต้น (Infant Industry) ที่รัฐต้องเข้ามาแทรกแซงผ่านการใช้ภาษีศุลกากรและอภิสิทธิ์ในการลงทุนต่าง ๆ เพื่อแข่งขันกับสินค้านำเข้า เช่น การตั้งกำแพงภาษี การควบคุมการนำเข้า การงดเว้นอากรขาเข้า การยกเว้นภาษีเงินได้ ซึ่งถึงแม้จะเป็นอุตสาหกรรมเบาแต่ผลจากการพัฒนาก็สร้างความไม่เป็นธรรมทางสังคมจากโรงงานที่ก่อกมลพิษทางน้ำอันมีผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อย และชาวประมงชายฝั่งหรือผู้เลี้ยงปลาน้ำจืด เป็นต้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ม.ป.ป.)

แต่แล้วเหตุการณ์บ้านเมืองในสังคมไทยก็ต้องเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อ **จอมพลสฤษดิ์** เสียชีวิตใน พ.ศ. 2506 การขึ้นมาของ **จอมพลถนอม กิตติขจร** ยังมีการดำเนินนโยบายตามหลักของ **จอมพลสฤษดิ์** สืบไป แต่การบริหารงานของรัฐบาล **จอมพลถนอม** ขาดความ “เด็ดขาด” ต่างจาก **จอมพลสฤษดิ์** ทำให้ไทยมีการบริหารงานที่อยู่ในสภาวะปกติตามการปกครองทั่วไป โดยในช่วงนี้บริบทภายนอกได้เกิดสงครามเวียดนามทำให้สหรัฐอเมริกาได้เข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย ทหารอเมริกาพากันหลังไหลเข้ามาในประเทศไทย ทำให้กิจการอุตสาหกรรมด้านสาธารณูปโภคและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องสงครามขยายตัวขึ้น และเนื่องจากประเทศไทยมีเสถียรภาพที่มีความมั่นคง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือว่าธุรกิจที่ทำเงินมหาศาลให้แก่ประเทศ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2526: 467; เสถียร คุภโธสถ, 2519: 262)

โดยรัฐบาลภายใต้ **จอมพลถนอม กิตติขจร** ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทและความสัมพันธ์กับไทยอย่างแนบแน่นและไว้นิอื่อเชื่อใจมากยิ่งขึ้น จากการลงนามใน **โครงการ 22 (Project 22)** ที่สหรัฐอเมริกากับไทยตกลงว่าจะช่วยกันป้องกันเมื่อมีภัยคุกคามมาถึงลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งโครงการนี้แสดงถึงข้อผูกพันที่สหรัฐอเมริกาตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศในอินโดจีนที่ได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศให้เกิดความราบรื่นมากขึ้น และนำมาสู่การขยาย

ปฏิบัติการขนานใหญ่ในสงครามเวียดนามของสหรัฐอเมริกาโดยใช้ประเทศไทยเป็นฐานทัพ ซึ่งในเวลาต่อมาการมีบทบาทที่เพิ่มขึ้นในสงครามเวียดนามก็ได้เพิ่มความเสี่ยงให้แก่ประเทศไทยในการเป็นเป้าหมายโจมตีของคอมมิวนิสต์ ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็ได้ให้ความช่วยเหลือทางทหารโดยให้ไทยใช้เงินงบประมาณไปในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเป็นฐานในการสร้างความทันสมัยของไทยซึ่งจะนำมาซึ่งโอกาสในการลงทุนทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาและการเข้ามาต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงเวลานั้น (กุลลดา เกษบุญชู มีต์, 2550: 112)

ภายหลังจากการเข้ามาของอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าของไทยได้พัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามลำดับจนกระทั่งถึงจุดอิมตัวเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2520 ซึ่งอยู่ในยุคที่ **พลเอกเปรม ติณสูลานนท์** เป็นนายกรัฐมนตรีจากคำเชิญของรัฐสภาถึง 3 สมัย ระหว่างปี พ.ศ. 2523 - 2531 จึงมีรูปแบบการปกครองประเทศที่เรียกว่า *ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ* โดยระบอบดังกล่าวนี้จะมีวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งภายใต้อำนาจของพระมหากษัตริย์ และสามารถมีนายกรัฐมนตรีที่ไม่ต้องผ่านการเลือกตั้ง แต่ขณะเดียวกันก็มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีพรรคการเมือง มีการใช้รัฐธรรมนูญ แต่ระบอบนี้ประชาชนไม่มีบทบาทหรือส่วนร่วมอะไร นอกจากการลงคะแนนเสียงการเลือกตั้ง (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2559: 175)

ภายใต้การบริหารของ **พลเอกเปรม ติณสูลานนท์** ต้องประสบพบเจอปัญหาทั้งในด้านวิกฤติเศรษฐกิจที่นับไม่ถ้วน และปัญหาทางด้านการเมืองที่พยายามจะรัฐประหารรัฐบาลพลเอกเปรมแต่สุดท้ายก็ไม่สำเร็จเนื่องจากพระบารมีจากรัชกาลที่ 9 โดยสถาบันกษัตริย์เข้ามาแทรกแซงทางการเมืองด้วยการยับยั้งรัฐประหาร ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่ทางการเมืองไทยที่อาศัยความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างพลเอกเปรมกับราชสำนัก รวมถึง *นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์* ที่เป็นการเปิดช่องทางให้นิสิตนักศึกษาและปัญญาชนเหล่านี้หันกลับมาเป็นผู้พัฒนาชาติไทย โดยไม่ต้องมีความผิดจากการเข้าร่วมสู้รบฝ่ายคอมมิวนิสต์ (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2559: 175 – 182)

กุลลดา เกษบุญชู มีต์ ได้ตั้งประเด็นในเรื่องดังกล่าวไว้ในบทสัมภาษณ์ที่ถูกบันทึกไว้ในหนังสือ *แผ่นดินจึงตาล : การเปลี่ยนผ่านในสภาพบังคับ ของ ประชาไท* (2560) ว่า “ในช่วงหลังจากภายคอมมิวนิสต์ซาลง ใครได้ประโยชน์จากทุนนิยมอเมริกา” ซึ่งกุลลดาให้คำตอบภายหลังว่าคือ ยุคของ**พลเอกเปรม ติณสูลานนท์** ตรงกับยุคของเรแกน (Donald Regan) โดยกุลลดาพิจารณาจากการทำงานของลัทธิทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่มีกลไกการทำงาน เช่น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน ซึ่งในตอนนั้นผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเข้ามาโดย

ผ่านการเรียกร้องของกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอเอ็มเอฟ ผ่านเงื่อนไขเงินกู้หรือคำแนะนำจากธนาคารโลก ที่ผู้นำไทยก็ต้องดำเนินนโยบายตามแนวทางเสรีนิยมใหม่เมื่อไปกู้เงินจากไอเอ็มเอฟที่จะต้องแปรรูปรัฐวิสาหกิจและต้องปรับโครงสร้าง จนนำมาสู่นโยบายส่งเสริมการส่งออกจากเดิมที่เน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ทำให้ต้องมีการปรับโครงสร้างใหม่โดยลดกำแพงภาษีลงและมีสิทธิพิเศษสำหรับนักลงทุน (ประชาไท, 2560: 23)

อีกวิกฤติเศรษฐกิจที่สำคัญในยุคดังกล่าวนี้คือ การล่มสลายของ “ข้อตกลงเบร็ตตันวูดส์” (Bretton Woods Agreement) อันเป็นผลให้อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยชะลอตัว ประกอบกับตลาดภายในนั้นมีลักษณะแคบเกินไปดังจะเห็นได้จากการเกิดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินเนื่องจากต้องนำเข้าวัตถุดิบและเครื่องจักรเพื่อการผลิต ประกอบกับการที่อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าจ้างแรงงานได้น้อยทำให้เกิดปัญหาวางงาน รวมถึงการกระจุกตัวของโรงงานเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้รวมถึงปัญหาชุมชนแออัดในเมือง สถานการณ์การอึมครึมของอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า เป็นผลให้กลุ่มเทคโนโลยีไทย เสนอให้รัฐบาลปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ในรูปแบบ “ยุทธศาสตร์การเติบโตด้วยการส่งเสริมสินค้าอุตสาหกรรม” (Export - Led Growth) และยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งถือเป็นเพียงกลไกการสะสมทุนของคนกลุ่มน้อย โดยใช้อุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ม.ป.ป.)

3.1.2 การกำเนิดขึ้นของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program)

ยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อการส่งออกเกิดขึ้นควบคู่กับแนวคิดการกระจายความเจริญออกสู่ภูมิภาค ทำให้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะขึ้น ซึ่งพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกถือเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะความได้เปรียบเทียบในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีที่ตั้งไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มีสภาพภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างท่าเรือน้ำลึก สามารถจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อส่งออกและที่สำคัญที่สุด คือ การค้นพบก๊าซธรรมชาติบริเวณอ่าวไทยที่จะใช้เป็นเชื้อเพลิงและวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ดังนั้นคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2524 จึงได้มีมติให้ดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) (มูลนิธิบูรณะนิเวศ, ม.ป.ป.)

อีกทั้งยังบรรจุโครงการฯ ไว้ใน**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)** ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมแห่งใหม่ของประเทศ โดยระบุไว้ในเนื้อหา **ส่วนที่ 4 บทที่ 2 การพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก** ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ได้มีการระบุให้พัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ ตามนโยบายหลักของแผนฯ ฉบับที่ 5 ที่ต้องการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมให้ไปตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคอย่างเป็นระบบ โดยพัฒนาให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลักและอุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ ให้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และกำหนดให้พื้นที่**ระหว่างสัทธิบ - เขตเทศบาลเมืองระยอง** เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่ทันสมัยและเป็นที่ตั้งของ “อุตสาหกรรมหลัก” เช่น อุตสาหกรรมแยกก๊าซ อุตสาหกรรมปุ๋ยเคมี รวมทั้งกำหนดให้**บริเวณแหลมฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี** สำหรับอุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และเป็นท่าเรือพาณิชย์หลักในอนาคตของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524: 131)

ต่อมาใน**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534)** ที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (กพอ.) เพื่อมาทำหน้าที่กำกับดูแล กำหนดนโยบาย รวมถึงการอนุมัติแผนงานดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้ออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งผลจากการดำเนินงานการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งการผลักดันการลงทุนให้ประเทศไทยไปสู่การพัฒนาภาคอุตสาหกรรม รวมถึงการพัฒนาาระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ท่าเรือ รถไฟ อ่างเก็บน้ำ ที่มีการพัฒนาควบคู่กันมา จนทำให้พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย กลายเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทยมาจนถึงปัจจุบัน (อรุณ ศิริจานุสรณ์, 2565)

ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกจึงริเริ่มตั้งแต่ปี 2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง โอกาสใหม่ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไทย พื้นที่เป้าหมายระยะแรก 2 บริเวณคือ **บริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง** สำหรับอุตสาหกรรมหลักที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และ**บริเวณแหลมฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี** สำหรับอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก สำหรับพื้นที่ที่ถือเป็นศูนย์กลางของการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth Pole) ของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ได้แก่ พื้นที่มาบตาพุด จังหวัดระยองเนื่องจากเป็นพื้นที่ถูกกำหนดให้เป็นแหล่ง “อุตสาหกรรมหนัก” และ “ศูนย์ปิโตรเคมี”

นับจากนั้น มาบตาพุดจึงประกอบไปด้วยกลุ่มอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูง เช่น โรงกลั่นน้ำมัน โรงแยกก๊าซธรรมชาติ โรงผลิตเหล็กและเหล็กกล้า โรงงานพลาสติก โรงงานเคมีและปุ๋ยเคมี โรงไฟฟ้า ถ่านหิน ศูนย์กำจัดของเสียอันตราย และอื่น ๆ รวมถึงท่าเรืออุตสาหกรรมและลานเทกองวัตถุดิบ สินค้าอุตสาหกรรมและเครื่องจักรขนาดใหญ่ต่าง ๆ อาจกล่าวว่ลักษณะการประกอบการ อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในจังหวัดระยองนั้น เป็นเสมือนฐานการผลิตที่สำคัญอันจะนำสังคมไทยไปสู่การ เป็นประเทศอุตสาหกรรม กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มาบตาพุดได้กลายเป็นตัวแบบการสร้าง ความเติบโตทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่เรียกกันว่า ตัวแบบมาบตาพุด (Maptaphut Model) ซึ่งตัว แบบดังกล่าวมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมในรูปแบบนิคมอุตสาหกรรม โดยการกำหนดนโยบายเพียงฝ่าย เดียวจากผู้มีอำนาจส่วนกลาง และไม่ให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Forced Industrialization) การใช้อุตสาหกรรมหนักทำให้ต้องพึ่งพิงเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ (Dependent Industrialization) และต้องใช้อุตสาหกรรมก่อมลพิษ (Dirty Industry) เพื่อมุ่งกำไรสูงสุดในการ สะสมความมั่งคั่งของชนชั้นนำกลุ่มน้อยในประเทศ (ชัชยนต์ ประดิษฐศิลป์, ม.ป.ป.)

ลำดับต่อมาผู้วิจัยจึงสรุปการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก กำหนดการพัฒนาพื้นที่เป็นระยะ ๆ จนถึงปี 2559 จากเพื่อแสดงให้เห็นถึงพลวัตของโครงการแต่ละ ช่วงเวลาซึ่งอยู่ในบริบททางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกได้ ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง (สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนา โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1. การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2524 - 2537) และ 2.การพัฒนา พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2538 - 2551)

4.1.2.1 การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2524 - 2537)

วัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาฯ ในระยะที่ 1 มุ่งในทางการเพิ่มขีดความสามารถ และเพิ่ม ประสิทธิภาพในการแข่งขันทางการค้า เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยเป็นประตูการค้าโลกทางด้าน การขนส่งทางเรือแห่งใหม่ และเป็นที่ตั้งฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรม ซึ่งสะท้อนผ่านด้วยโครงการ พัฒนาท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง และท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุดควบคู่ไปกับการตั้งนิคมอุตสาหกรรม ใกล้เขตพื้นที่ท่าเรือเพื่อมุ่งเน้นการลดต้นทุนค่าขนส่งและเป็นสิ่งดึงดูดนักลงทุนให้เข้ามาตั้งฐานการ ผลิตในประเทศไทย ตั้งแต่อุตสาหกรรมเบา เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอไปจนถึงอุตสาหกรรมหนัก เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์อุตสาหกรรมด้านปิโตรเคมี (อรุณ ศิริจานุสรณ์, 2565)

เริ่มจากรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523 – 2529) เป็นช่วงริเริ่มแนวความคิดที่จะขยายการพัฒนาไปยังภาคตะวันออกและเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตามมาด้วยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ. 2534 – 2535) ที่ในบทความ พลวัตความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ชุนนาง ทหาร นายทุน และประชาชน ของ พิชาย รัตนติก ญ ภูเก็ (2557) บรรยายการบริหารของรัฐบาลชาติชายไว้ว่า การบริหารประเทศมีการทุจริต คอร์รัปชันอย่างแพร่หลายได้กัดกร่อนความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลชาติชายอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการมีรัฐมนตรีบางคนที่มีอุปนิสัยส่วนตัวก้าวร้าวและชอบบระรานผู้อื่น จึงทำให้รัฐบาลชาติชายกลายเป็นปรปักษ์กับทั้งฝ่ายประชาชนและทหาร ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับทหารที่ จปร. พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ และพลเอกสุจินดา คราประยูรเป็นแกนนำ มีระดับความเข้มข้นและรุนแรงมากขึ้นเมื่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พยายามจะแต่งตั้ง พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก อดีต ผบ.ทบ. เป็นรัฐมนตรีกลาโหม เพื่อเข้าไปดำเนินนโยบายและจัดระเบียบทหาร แต่การทำเช่นนั้นของพลเอกชาติชาย นำไปสู่จุดจบของรัฐบาลในที่สุดโดยการรัฐประหารในปี 2534 ภายใต้คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ โดยในยุคพลเอกชาติชาตินั้น รัฐบาลได้จัดทำแผนโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาประกอบด้วย โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเฟสที่ 1 เปิดโรงแยกก๊าซธรรมชาติ มีการจัดทำผังเมืองปี 2531 และเปิดนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2532 และปรับปรุงผังเมืองอีกครั้งในปี 2534 โดยขยายพื้นที่อุตสาหกรรมไปติดกับเขตชุมชน (พิชาย รัตนติก ญ ภูเก็, 2557; ธรรมนิธย์ ชำนาญ, 2553: 224; ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, 2557: 44)

4.1.2.2 การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2538 - 2551)

วัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาในระยะที่ 2 มุ่งเน้นด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการขนส่งจากในระยะแรกให้มีรูปแบบการขนส่งต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยรองรับการขยายตัวของกิจกรรมเศรษฐกิจทั้งในภูมิภาคตะวันออก กรุงเทพมหานคร รวมถึงพื้นที่เขตปริมณฑล ซึ่งการพัฒนาในระยะที่ 2 นี้ได้มีมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 5 มีนาคม 2539 โดยแบ่งการพัฒนาออกเป็น 4 ยุทธศาสตร์คือ (1) การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานต่อจากการพัฒนาในระยะที่ 1 (2) การกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เช่น การขยายการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม (3) การพัฒนาพื้นที่ท่าเรือแหลมฉบัง ระยะที่ 2 และ (4) การพัฒนาท่าเรือมาบตาพุด ระยะที่ 3 รวมทั้งโครงการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของเขตชุมชนภายในเขตชลบุรีระยอง และฉะเชิงเทรา การพัฒนาแหล่งน้ำและระบบจัดสรรน้ำ เพื่อให้เอื้อต่อการตั้งฐานการผลิตของโรงงาน

อุตสาหกรรม เช่น โครงการพัฒนาระบบชลประทาน การปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดใหญ่ และขนาดกลาง ระบบประปา อ่างเก็บน้ำ เพื่อยับยั้งปัญหาภัยแล้ง และการขาดแคลนน้ำ สำหรับอุปโภคบริโภคในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียง (อรุณ ศิริจานุสรณ์, 2565)

จากการปรับปรุงผังเมืองอีกครั้งในปี 2534 โดยขยายพื้นที่อุตสาหกรรมไปติดกับเขตชุมชนในระยะที่ 1 ส่งผลให้ในยุค **รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ** (พ.ศ. 2539 – 2540) ในปี 2540 เป็นช่วงที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ในช่วงรัฐบาลวางแผนต่อเนื่องเข้าสู่แผนพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ระยะที่ 2 เพื่อสร้างโรงงานเพิ่มขึ้น ซึ่งในเวลานั้นได้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้น กล่าวคือ โรงกลั่นน้ำมันเออาร์ซี - เหนือ (เดิมคือบริษัทน้ำมันสตาร์ไฟฟีนิง) สร้างติดตั้งรั้วโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร ส่งผลให้เกิดกลิ่นรบกวนจากโรงงานปิโตรเคมี และโรงกลั่น นักเรียนโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคารไม่สามารถนั่งเรียนหนังสือได้เพราะกลิ่นสารเคมีรุนแรง ทำให้นักเรียนอาเจียนและเป็นลม เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความรุนแรงของมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม (MGR Online, 2550)

ต่อมาในยุค **รัฐบาลชวน หลีกภัย** (พ.ศ. 2540 – 2543) และ**รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร** (พ.ศ. 2544 – 2545) รัฐบาลดำเนินการตามแผนพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกเฟสที่ 2 ขยายอุตสาหกรรมเข้าไปสู่พื้นที่ตอนในโดยเฉพาะอำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีมติให้ประเมินศักยภาพการรองรับมลพิษของพื้นที่ให้หยุดโรงงานชั่วคราวเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม 6 โรงงาน รวมทั้งย้ายโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคารให้ห่างจากเดิม 5 กม. โดยใช้พื้นที่หลังศูนย์ราชการจังหวัดระยอง และให้ติดตั้งเครื่องปรับอากาศทั้งโรงเรียน งบประมาณในการสร้างเป็นของเทศบาลและได้รับกาสนับสนุนการสร้างอาคารเรียน ห้องสมุด และอุปกรณ์การเรียนการสอนจากโรงงานและนิคมอุตสาหกรรม และตั้งคณะกรรมการดมกลิ่น (ศรัณยู หมั่นทรัพย์ ,2557: 44)

รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2545 – 2549) ในปี 2546 รัฐจัดทำผังเมือง โดยขยายพื้นที่อุตสาหกรรมไปทับซ้อนกับหลายชุมชน และขยายไปสู่เขตอำเภอบ้านฉาง รวมทั้งก่อสร้างและดำเนินการโรงไฟฟ้าถ่านหินบีแอลซีพี ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุดระยะที่ 2 ซึ่งได้เริ่มผลิตกระแสไฟฟ้าสำหรับหน่วยผลิตแรก (717 เมกะวัตต์) เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 และหน่วยผลิตที่ 2 (717 เมกะวัตต์) ในเดือนกุมภาพันธ์ปี 2550 ซึ่งสอดคล้องกับกำหนดเวลาตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า (Power Development Plan; PDP) ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และจัดจำหน่ายกระแสไฟฟ้าให้กับ กฟผ. ตามโครงการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิต

ไฟฟ้าอิสระ (Independent Power Producer; IPP) ตามมติคณะรัฐมนตรี ปี 2537 เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมและสนับสนุน บทบาทของภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการไฟฟ้า โดยบริษัทฯ ได้ลงนามในสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับ กฟผ. เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 (BLCP Power, ม.ป.ป.)

ในกรณีโรงไฟฟ้าถ่านหินผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับตัวแทนภาคประชาสังคมที่จังหวัดระยองพบว่า ในปัจจุบันยังมีการวางแผนสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินเพิ่มเติม ซึ่งนอกจากจะทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ยังสร้างมลพิษให้กับชุมชนและสร้างผลกระทบในวงกว้างในเรื่องของสุขภาพที่ถูกทำลายทีละน้อยในทุก ๆ วัน ตัวแทนภาคประชาสังคมให้ความเห็นกับผู้วิจัยสั้น ๆ ว่า

“...ให้ลองคิดภาพนะว่าที่ผ่านมามีคนมาบตาพุดขนาดไหน ยอมในที่นี้คือยอมเสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อการพัฒนาประเทศ ด้วยความหวังว่าผลของการพัฒนาจะช่วยชุบเลี้ยงชีวิตพวกเขาให้ดีขึ้นได้ แต่ความเป็นจริงคืออะไร พวกเขาโดนทำลายสุขภาพด้วยมลพิษจากโรงไฟฟ้าถ่านหิน เศรษฐกิจดีแค่ไหน เงินมากแค่ไหน แต่เอาอะไรมาทดแทนสุขภาพของคนมาบตาพุดได้บ้าง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 ภาคประชาสังคม, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 8 กรกฎาคม 2565)

เนื่องจากผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น และเศรษฐกิจขยายตัวเพิ่ม 2.2 เท่า ทำให้เกิดการขยายอุตสาหกรรมด้านพลังงานและปิโตรเคมีอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มเป้าการลงทุนในระยะที่ 2 ของโครงการที่เพิ่มพื้นที่เป้าหมายเป็น 8 จังหวัด หรือทั้งหมดในภาคตะวันออก รัฐบาลจึงวางแผนแม่บทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเฟส 3 แก้ไขข้อกำหนดผังเมืองบ้านฉาง เพื่ออนุญาตอุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นต้น ขณะที่กรมควบคุมมลพิษตรวจสอบพบสารอินทรีย์ระเหยง่าย 19 ชนิด มีค่าสูงกว่ามาตรฐาน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน จนเกิดการชุมนุมเรียกร้อง ซึ่งในยุคดังกล่าวรัฐบาลยอมรับฟังความคิดเห็นประชาชนจึงได้ประสานแก้ไขปัญหาและจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม (ศรัณยู หมั่นทรัพย์ ,2557: 45)

รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ (พ.ศ. 2549 – 2551) รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ ประกาศขยายการลงทุนอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2549 – 2555) ลงทุนกว่า 3 แสนล้านบาท โดยมีการก่อสร้างโรงงานปิโตรเคมีใหม่เพิ่มอีก 18 โรง และอุตสาหกรรมต่อเนื่องรวม 35 โครงการ บนพื้นที่นิคมฯ 4 แห่งเดิม และนิคมฯ ใหม่ที่อยู่ทางตอนเหนือของมาบตาพุด รัฐบาลอนุมัติการก่อสร้างและดำเนินอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อต่อเนื่องตามนโยบายการขยายอุตสาหกรรม ขณะที่ประชาชน

ต้องการให้ประกาศเขตควบคุมมลพิษจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ จึงมีการรณรงค์ให้รัฐบาลพิจารณาประกาศให้พื้นที่มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ ในเดือนตุลาคม ปี 2550 ตัวแทนประชาชน 27 คน จาก 11 ชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด รวมตัวกันยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ต่อศาลปกครองระยอง ฐานละเลยต่อหน้าที่ กรณีไม่ประกาศให้พื้นที่มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ หลังจากนั้น กก.วล. ก็ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาต่อศาลปกครองสูงสุด โดยปฏิเสธว่าไม่ได้ละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด (เอกพล บรรลือ, 2560)

ต่อมาในวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2552 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ลงนามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 32 และประกาศลงราชกิจจานุเบกษาแล้วตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2552 กำหนดให้ท้องที่เขตเทศบาลตำบลมาบตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่ทะเลภายในแนวเขต เป็นเขตควบคุมมลพิษ แต่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กก.วล.) ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดก็ยึดถือต่อมาอีกถึง 8 ปี จนกระทั่งศาลปกครองสูงสุดมีคำวินิจฉัยในปี 2560 เห็นพ้องกับศาลชั้นต้นว่า “... จากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเรื่องข้อมูลการตรวจวัดระดับการปนเปื้อนมลพิษ โดยเฉพาะสารโลหะหนักและสารอินทรีย์ระเหยที่เป็นสารก่อมะเร็ง ในสิ่งแวดล้อมทั้งในอากาศ ดิน น้ำ ลม ควัน และข้อมูลผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดและพื้นที่ข้างเคียง รับฟังได้ว่ามีปัญหามลพิษในระดับร้ายแรงถึงขนาดที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเข้าหลักเกณฑ์ที่ กก.วล. ต้องปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ... ประกาศให้เป็นเขตควบคุมมลพิษเพื่อดำเนินมาตรการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ...” อย่างไรก็ตาม ศาลปกครองสูงสุดเห็นว่า เนื่องจากในระหว่างการพิจารณาคดี กก.วล. ได้มีประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 32 (พ.ศ. 2552) ลงวันที่ 30 เมษายน 2552 กำหนดให้ท้องที่เขตเทศบาลตำบลมาบตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่ทะเลภายในแนวเขต เป็นเขตควบคุมมลพิษ อันเป็นการปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นแล้ว ทำให้เหตุแห่งการฟ้องคดีหมดสิ้นไปโดยที่ศาลไม่จำเป็นต้องออกคำสั่งบังคับ จึงมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ (ประชาไท, 2560)

นอกจากนี้ในปี 2553 – 2554 พื้นที่พัฒนาชุมชนของมาบตาพุดภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก อย่างพื้นที่แหลมฉบัง จ.ชลบุรี ก็เผชิญกับ ประกาศขยายการลงทุนอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2549 – 2555) เนื่องจากยังไม่ได้รับการแก้ไขปัญหามาจากผลกระทบที่เกิดจากการก่อสร้างและดำเนินการโครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 ที่ส่งผลให้ ชาวประมงในพื้นที่โดยรอบสูญเสียพื้นที่ทำกิน สูญเสียความหลากหลายทาง

ธรรมชาติและการอนุรักษ์สัตว์น้ำ เกิดการพังทลายของชายหาดที่ถูกกัดเซาะ และได้รับผลกระทบจากระหว่างการก่อสร้างเช่น มลพิษทางน้ำ อากาศ ฝุ่นละออง เสียง นอกจากนี้ประเด็นที่สำคัญคือ สัตว์น้ำที่เป็นทรัพยากรอาหารของประชาชนได้รับการปนเปื้อนจากสารเคมีของโรงงานอุตสาหกรรม และยังขาดหน่วยงานรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ อย่างจริงจัง (สมนึก จงมีวศิน, 2555: 22 - 24)

เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้จึงทำการส่งรายงานข้อเท็จจริงของผลกระทบด้านต่าง ๆ ต่อ**คณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติทางธรรมชาติวุฒิสภา** เพื่อให้มีการทบทวนการศึกษาและแผนการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังระยะที่ 3 **คณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติทางธรรมชาติวุฒิสภา** จึงมีข้อเสนอแนะไปยังการทำเรือแห่งประเทศไทยให้มีการระงับโครงการดังกล่าวไว้ชั่วคราวก่อน และมีมติให้ทางการท่าเรือแห่งประเทศไทยกลับไปศึกษาและจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) ของท่าเรือน้ำลึก แหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 ใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งต้องมีการจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาและแผนการดูแลชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินการของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังทั้งสองแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นที่น่าพอใจของประชาชนในชุมชนโดยรอบเสียก่อน รวมถึงมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉบัง และคณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม, คณะอนุกรรมการชุดติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม, และ **คณะอนุกรรมการชุดประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชีวอนามัย (EHIA) ฉบับประชาชน** โดย คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการไตรภาคีทั้งหมดนี้ก็ได้ทำงานประสานร่วมกันมาตั้งแต่เมื่อปลายปี 2554 ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งความสำเร็จของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น (เอกสารการประชุม, 2563)

ความสำเร็จของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้มักถูกอธิบายถึงชัยชนะดังกล่าวว่าเป็นชัยชนะเพียงในกระดาษเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงโครงการมาบตาพุดก็ตั้งอยู่ที่เดิม และเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้าขึ้นเรื่อย ๆ จนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพคนในพื้นที่เสมอมา จนกระทั่งปี 2559 ที่ผ่านมามีเกิดปรากฏการณ์ปลาตายเกลื่อนหาดตากวนเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวประมงเปิดเผยว่าเหตุการณ์ปลาตายหมู่ครั้งนั้นไม่ใช่ความผิดปกติครั้งแรกที่เคยเกิดขึ้น แต่เป็นเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงมากที่สุดเท่าที่ชาวประมงหลายคนเคยจำความได้ อีกตัวชี้วัดสำคัญที่เผยให้เห็นว่าปัญหามลพิษไม่ได้หายไปจากพื้นที่ควบคุมมลพิษมาบตาพุดก็คือ อัตราการเกิดโรคมะเร็งเกือบทุกชนิดของประชากรใน จ.ระยองสูงกว่าประชากรในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ ขณะที่การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่และย่านใกล้เคียงยังคงขยายตัวและรุกคืบอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งการเกิดนิคม

อุตสาหกรรมใหม่ ๆ การขยายโรงงานภายในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม รวมไปถึงแนวนโยบายระดับชาติ ทางการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ยังมีมาตาพุดเป็นหนึ่งในเป้าหมายอีกด้วย (เอกพล บรรลือ, 2560)

ต่อมาในปี 2560 หลังจากคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุด **สถณี อาชวานันทกุล** (2560) ได้ให้ความเห็นที่มีใจความสำคัญว่า ถึงแม้มาตาพุดก็มีสถานะเป็นเขตควบคุมมลพิษมานานถึง 8 ปีแล้ว แต่สถานการณ์ด้านมลพิษและขยะยังคงมีปัญหา โดยเฉพาะสารเคมีอันตรายที่เป็นสารอินทรีย์ระเหยง่าย หรือ VOCs (volatile organic compounds) โดยผลการตรวจวัด VOCs 9 ชนิด ในบริเวณเขตควบคุมมลพิษและพื้นที่ใกล้เคียง ในจุดที่กรมควบคุมมลพิษมีการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง จำนวน 10 จุด พบว่าสถานการณ์จนถึงเดือนมีนาคม 2561 มี VOCs ที่เป็นสารก่อมะเร็งบางชนิดยังมีค่าความเข้มข้นเกินค่ามาตรฐานเฉลี่ยรายปี เช่น เบนซีน ตรวจพบเกินมาตรฐานในทุกพื้นที่ยกเว้นบริเวณวัดมาบชะลูด และมีค่าสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา, บิวทาไดอีน ตรวจพบเกินค่ามาตรฐานในบางพื้นที่ เป็นต้น สอดคล้องกับอัตราการเกิดโรคมะเร็งแทบทุกชนิดของประชากรในจังหวัดระยอง ซึ่งยังคงสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ (สถณี อาชวานันทกุล, 2560)

งานชิ้นสำคัญที่สามารถสะท้อนว่าชัยชนะของขบวนการเคลื่อนไหวในยุคอีเอสทีร์นซีบอร์ดเป็นเพียงชัยชนะในกระดาษเท่านั้น คือ การนำเสนอผลงานการศึกษา **‘ภาพรวมปัญหามลพิษอุตสาหกรรม 2558 - 2559’** และผลการศึกษา **‘โลหะหนักในตะกอนดิน 8 จังหวัด’** ของ **มูลนิธิบูรณะนิเวศ** และ **ARNIKA Association** ของสาธารณรัฐเชค พบว่า ถึงแม้ว่าระยองได้มีการประกาศเขตควบคุมมลพิษตั้งแต่ปี 2552 ซึ่งถือเป็นชัยชนะของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกในยุคนั้น สิ่งที่จะควรเกิดขึ้นคือระยองมีสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น แต่ความเป็นจริงกลับตาลปัตร กล่าวคือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในทุกวันนี้ยังคงถูกซุกไว้ใต้พรม และจากผลการศึกษาพบว่า การติดตามสภาพภูมิอากาศโดยรอบนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดของกรมควบคุมมลพิษ ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา พบสารอินทรีย์ระเหยง่ายเกินมาตรฐานมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสารก่อมะเร็ง โดยมลพิษที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้คนระยองเป็นโรคมะเร็งสูงกว่าจังหวัดอื่นมาตลอดสิบปี และยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแม้เมื่อสิบปีผ่านมาแล้ว ซึ่งโรคมะเร็งที่คนระยองเป็นมากกว่าค่าเฉลี่ยคนทั้งประเทศ มีอยู่ 4 ชนิด คือ มะเร็งปอด มะเร็งต่อมน้ำเหลือง มะเร็งเม็ดเลือดขาว และความผิดปกติของไขกระดูก (นิธินิธิวีรกุล, 2560)

นอกจากนี้ ระยองยังเป็นพื้นที่ที่พบปัญหาเด็กทารกแรกเกิดเสียชีวิตสูงที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองระยองมีการตรวจพบว่า ในเด็กทารกแรกเกิด 1,000 คน จะมีอัตราการเสียชีวิตอยู่ที่ 11 คน ขณะที่รองลงมาคือ อำเภอปลวกแดงที่เริ่มมีการขยายพื้นที่อุตสาหกรรม อีกทั้งในบริเวณคลองชากหมาก ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสำหรับทำกิจกรรมของชาวบ้านยังตรวจพบการปนเปื้อนของสารหนู ทองแดง และปรอท ในเนื้อดินร้อยละ 87 พบสารหนูเกินมาตรฐาน และยังพบสารหนูในปูและปลาหมึกเช่นเดียวกัน ขณะที่น้ำในบ่อน้ำตื้น ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ประชาชนใช้อุปโภคบริโภคก็ตรวจพบสารอินทรีย์ระเหยง่ายปนถึงสารโลหะหนัก โดย 2 ปีที่ผ่านมา ไม่เคยได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด เช่นเดียวกับน้ำในบ่อบาดาล ยังตรวจพบสารจำพวกเหล็ก แมงกานีส และสารหนู ปะปนอยู่ (นิธิ นิธิวีรกุล, 2560)

ต่อมาในปี 2565 เกิดเหตุการณ์พบปริมาณน้ำมันดิบที่รั่วไหล 39 ตัน เทียบเท่า 47,000 ลิตรโดยเกิดผลกระทบที่เห็นได้ชัดคือ หาดทรายมีสีดำกลืนเหม็นน้ำมันตลอดแนวชายหาด, น้ำทะเลบริเวณอ่าวพร้าวเต็มไปด้วยคราบน้ำมัน ปิดอ่าวพร้าวเป็นการชั่วคราว **กัญญ์ณัฐ บุตรดี** (2565) อธิบายว่า "ออีชี" ถือเป็นพื้นที่ที่จัดตั้งมาพิเศษเพื่อรองรับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับประเทศ แต่อีกปัญหา "น้ำมันดิบรั่ว" ที่เกิดขึ้นบริเวณ "มาบตาพุด" ถือเป็นบทเรียนในการพัฒนาออีชี ด้วยเช่นกัน (กัญญ์ณัฐ บุตรดี, 2565)

หลังจากนั้นในปี 2566 คนในพื้นที่อ่าวระยองกว่า 400 ราย จึงยื่นฟ้องแพ่งต่อบริษัทพีทีที โกลบอล เคมิคอล จำกัด (มหาชน) หรือ PTTGC เรียกค่าเสียหายจากความเสียหาย แต่จนถึงปัจจุบัน (ปี 2566) คนในพื้นที่ยังไม่ได้รับการเยียวยาจากบริษัท PTTGC แต่สิ่งที่ผู้วิจัยและคนในพื้นที่คิดเหมือนกันคือสิ่งไม่สามารถชดเชยได้นั้นคือความเสียหายต่อระบบนิเวศที่จะส่งผลต่ออาหารของประชาชนทั้งประเทศ และผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนที่จะตามมาในอนาคตทั้งคนในพื้นที่ที่ได้รับสารเคมีทั้งทางน้ำ และอากาศ รวมถึงสุขภาพของประชาชนที่บริโภคอาหารทะเลจากภาคตะวันออกที่อาจปนเปื้อนสารเคมีซึ่งไม่อาจตีเป็นมูลค่าได้ (Voice online, 2566)

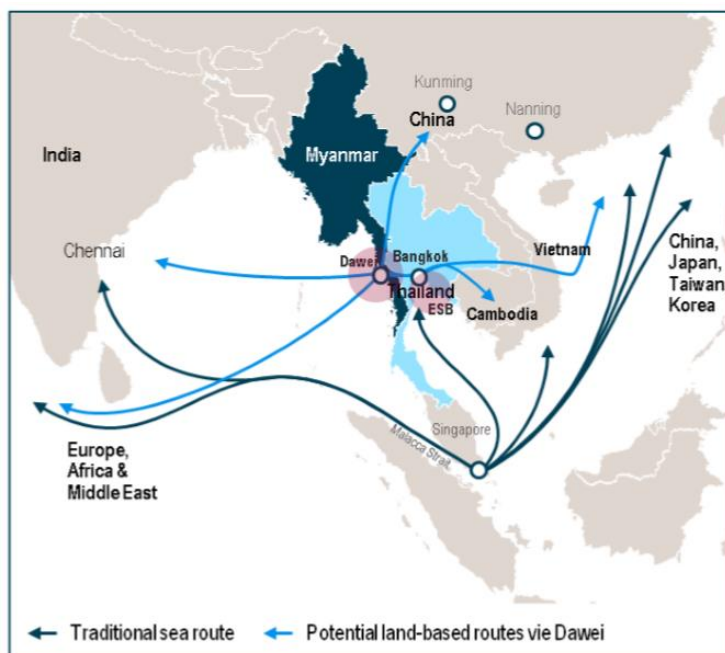
จากที่กล่าวมาทั้งหมดในหัวข้อ การก่อกำเนิดและพัฒนาการของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของโครงการและผลกระทบจากโครงการที่ถึงแม้จะจบสิ้นไปแล้ว แต่ยังคงมีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในระยะยาวตามมาเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์น้ำมันรั่ว สารเคมีตกค้างในน้ำ น้ำทะเล หรือเหตุการณ์ที่คนระยองมักประสบปัญหาด้านสุขภาพที่ทุกคนไม่ได้เป็นพร้อมกัน แต่จะค่อย ๆ เป็นไปตามจำนวนการได้รับสะสมสารเคมีจากมลพิษทางน้ำและอากาศในจังหวัดระยอง รวมถึงการต่อสู้ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกที่ส่งผลสะท้อนหรือสร้างอำนาจการต่อรองได้สำเร็จ

ในปี 2552 ที่มีการประกาศเขตเทศบาลตำบลมาตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่ทะเลภายในแนวเขตเป็นเขตควบคุมมลพิษ และเกิดการทบทวนจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) ของท่าเรือน้ำลึก แหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 ใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งมีการจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาและแผนการดูแลชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินการของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังทั้งสองแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นที่น่าพอใจของประชาชน รวมถึงมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉบัง และคณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการชุดพัฒนาชุมชนและสังคม, คณะอนุกรรมการชุดติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม, และคณะอนุกรรมการชุดประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชีวอนามัย (EHIA) ฉบับประชาชน ซึ่งถือเป็นรูปธรรมความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวในการสร้างอำนาจการต่อรองให้กับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก

4.2 การก่อกำเนิดและการพัฒนาการของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

4.2.1 ก่อนจะมาเป็นโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

ภายหลังจากการพัฒนาโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) อย่างเต็มที่ รัฐบาลไทยและรัฐบาลเมียนมาก็มีความร่วมมือเพื่อสนับสนุนโครงการทวายมาตั้งแต่ปี 2551 เริ่มจากบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด เข้าไปจับมือทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) กับการท่าเรือแห่งเมียนมา และต่อมาเริ่มมีการขับเคลื่อนโครงการมากขึ้นเมื่อภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนโดยมีการทำ MOU ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและเมียนมา (ยุครัฐบาลนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตรและประธานาธิบดีเทียน เสง) โดยโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายเป็นโอกาสสำคัญของประเทศไทยในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจแห่งใหม่ร่วมกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ มีระยะทางชายแดนติดต่อกับประเทศไทยยาวที่สุดกว่า 2,200 กิโลเมตร โดยในปี 2555 มีข้อตกลงระหว่างประเทศ (MOU) ว่าด้วยการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายและพื้นที่โครงการที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันในการผลักดันโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกทวาย นิคมอุตสาหกรรม และเส้นทางคมนาคมเชื่อมโยงพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทวายกับชายแดนไทยให้เกิดผลเป็นรูปธรรมแต่โครงการดังกล่าวก็ดำเนินการอย่างล่าช้า จนในปี 2558 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศสนับสนุนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายซึ่งถือเป็นการสร้างแรงผลักดันให้กับโครงการอีกครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1) from 4,500 km via the Malacca Strait vs 2,500 km via Dawei's deep sea port;
 2) Mekong-India Economic Corridor Source: Globalasia, NESDB, Roland Berger

ภาพที่ 2 ที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.

เขตเศรษฐกิจพิเศษทวายตั้งอยู่ในเมืองทวายซึ่งเป็นเมืองหลวงของเขตตะนาวศรีด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมียนมา เขตตะนาวศรีมีประชากรประมาณ 1.4 ล้านคน เมืองทวายมีประชากรประมาณ 4.9 แสนคน มีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการลงทุนและการขนส่งสินค้าไปยังอินเดียและสหภาพยุโรป อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายเป็นการร่วมลงทุนระหว่างไทย เมียนมา และญี่ปุ่น ทวายถือเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมียนมาด้วยขนาดพื้นที่ 250 ตารางกิโลเมตร แต่หลังจากอิตาลีของไทยเข้ามาดำเนินโครงการได้ 3 ปี (ปี 2553 - 2556) โครงการทวายก็ถูกปรับให้มีขนาดลดลงไปเรื่อย ๆ จนมีขนาดอยู่ที่ 196.5 ตารางกิโลเมตร (กรุงเทพธุรกิจ, 2562a; ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย, 2562)

ภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษจะประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมทุกประเภท เช่น ปิโตรเคมี โรงงานผลิตเหล็ก โรงงานผลิตปุ๋ยเคมี และโรงไฟฟ้าถ่านหินขนาด 4,000 เมกะวัตต์ รวมทั้งการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก เส้นทางเชื่อมโยงมายังประเทศไทย (ได้แก่ ถนน รถไฟ ท่อส่งน้ำมัน สายไฟฟ้าแรงสูง) และอ่างเก็บน้ำ โดยที่ตั้งโครงการทวายห่างจากตำบลบ้านพุน้ำร้อน จ.กาญจนบุรี ประมาณ 132 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมืองกาญจนบุรี 230 กิโลเมตร และระยะทางกรุงเทพฯ -

โครงการทำเรื่อน้ำลิกทวาย ประมาณ 360 กิโลเมตร ซึ่งถือเป็นที่ตั้งทำเลดีสำหรับการขนส่งสินค้า เพราะจะเกิดการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมในภูมิภาคอาเซียนโดยเฉพาะในส่วนของพื้นที่ที่เรียกว่า “ระเบียงเศรษฐกิจทางตอนใต้” (Southern Economic Corridor) (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2562a; ปาณิส โพธิ์ศรีวังชัย, 2562)

จะเห็นได้ว่าภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยและเมียนมาเป็นภาพการพัฒนาในระดับมหภาคที่จะส่งเสริมให้เศรษฐกิจในระดับพื้นที่ให้เติบโตและเข้มแข็งขึ้นในเวทีการค้าโลก ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างงานและจ้างงานในพื้นที่และระดับประเทศ ยกกระดับฝีมือแรงงานสู่ระดับสากล ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในทางกลับกัน ทวายเป็นพื้นที่ที่ทรัพยากรธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ที่จะลงทุนเป็นพื้นที่ติดทะเลอันดามันที่อุดมไปด้วยสัตว์ทะเล และพื้นที่ติดเชื่อมกับเทือกตะนาวศรี มีแม่น้ำตะนาวศรีไหลผ่านสร้างความชุ่มชื้น แต่ที่สำคัญคือที่ทวายเต็มไปด้วยผู้คนที่อยู่อาศัย และประกอบอาชีพ บทเรียนจากมาบตาพุด จ.ระยอง ที่ได้รับผลกระทบจากอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นนานนับช่วงอายุคนทำให้คนทวายกังวลว่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายและการตัดถนนผ่านป่าเชื่อมการค้า จะทำให้ความสงบสุขและความสมบูรณ์ของทวายจะกลายเป็นอดีต ซึ่ง **อู เย อ่อง** ชาวบ้านกะเล็ ประเทศเมียนมา กล่าวว่า

“...ไม่ได้ต้องการขวางการลงทุนของรัฐบาลไทยและคนไทย แต่อยากเรียกร้องว่าถ้าจะมาลงทุนก็ขอให้ระมัดระวัง อย่ามาทำลายวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชน มันจะเป็นเรื่องน่าเศร้าหากการพัฒนามาเพื่อทำลายวิถีชีวิตพวกเขา...” (Citizen Thai PBS ,2562)

ด้าน **นฤมล ทับจุมพล** คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า

“...ทุนไทยต้องคำนึงถึงใน 3 เรื่อง เรื่องที่ 1.คือในแง่ของคน คนที่อยู่ฝั่งโน้น เราอาจไม่ต้องพูดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนก็ได้ แต่เวลาที่ไปลงทุนก็ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่ไปลงทุนด้วย 2.ต้องคำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม มันไม่มีประโยชน์ที่จะพูดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในบ้านเรา แล้วไปทำลายสิ่งแวดล้อมในประเทศเพื่อนบ้าน และ 3.เสนอคำว่า 3P คือ Profit (ผลกำไร) People (คน) และ Planet (ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม) ตอนนี้เราเห็นชัดว่าทุนไทยไปลงทุนต่างประเทศ พูดถึง Profit (ผลกำไร) ก็จริง แต่ก็ต้องคำนึงถึง People (คน) และต้องไม่ใช่เฉพาะคนไทย

อย่างเดียว ต้องข้ามพรมแดน และ Planet คือต้องนึกถึงสิ่งแวดล้อม กรณีทวายนี้ชัดเจนเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องสัตว์ป่า...” (Citizen Thai PBS ,2562)

ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี 2553 ที่ บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด เข้าไปดำเนินการโครงการในพื้นที่ทวาย ชาวบ้านในพื้นที่ได้ร้องเรียนหลายต่อหลายครั้งเกี่ยวกับผลกระทบและการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในพื้นที่โครงการ ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกที่ดินและทำลายพืชสวนไร่นา การยึดที่ดิน การสูญเสียทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การบังคับให้โยกย้าย และกระบวนการขูดรีดที่ผิดพลาดร้ายแรงและไม่เป็นธรรม จนเป็นที่มาของการเดินทางมาร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของไทยเมื่อปี 2556 ซึ่งข้อมูลจากรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2558 ระบุผลการตรวจสอบภายหลังจากการร้องเรียนของประชาชนจากทวายที่เดินทางมาเรียกร้องที่ไทยว่า การดำเนินการของบริษัท อิตาเลียนไทยฯ เริ่มดำเนินการในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ที่มีทั้งการถางป่าในจุดที่ตั้งทำเรือน้ำลึก การเวนคืนและอพยพประชาชนในพื้นที่โครงการ และการก่อสร้างถนนตัดผ่านภูเขาเลียบแม่น้ำตะนาวศรีระยะทาง 150 กิโลเมตร ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โครงการและตลอดแนวเส้นทางถนนที่ตัดผ่าน ทำให้ประชาชนต้องสูญเสียที่ดินทำกินและไม่ได้รับค่าชดเชยที่เป็นธรรม และวิถีชีวิตต้องถูกเปลี่ยนแปลงไป โดยสรุปว่า การดำเนินการของบริษัทจึงเป็นการกระทำที่เข้าข่ายการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนเมียนมา (ThaiPublica, 2558; theactive, 2563)

นอกจากเรื่องของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการดังกล่าวที่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้โครงการทวายยังดำเนินต่อไปไม่ได้ โครงการดังกล่าวยังประสบปัญหาเกี่ยวกับงบการลงทุนตั้งแต่การเริ่มโครงการในระยะแรกที่ตกเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลไทยและบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด เพราะทางญี่ปุ่นยืนยันไม่สนับสนุนงบดำเนินการในระยะแรก และยังไม่มีการโดยอมเข้าร่วมลงทุนเนื่องจากประโยชน์ของโครงการดังกล่าวนี้ไทยยังเป็นผู้ได้รับประโยชน์สูงสุด จึงส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการทวายดำเนินไปด้วยความล่าช้า (MGR Online, 2555)

จนในที่สุดในเดือนมกราคมปี 2564 บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด แจ้งว่า ตามที่บริษัท และคู่สัญญาในกลุ่มธุรกิจร่วมทุนภายใต้บริษัทที่จดทะเบียนในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (Project Companies) รวม 5 บริษัท ได้รับสัมปทานโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายระยะแรก โดยได้ลงนามสัญญาสัมปทานกับคณะกรรมการบริหารงานพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทวายของ

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (Dawei Special Economic Zone Management Committee :DSEZ MC) เพื่อดำเนินการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่รวม 27 ตารางกิโลเมตร พร้อมระบบโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อนิคมอุตสาหกรรม เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2558 จำนวน 6 ฉบับ และเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2559 อีก 1 ฉบับ รวมสัญญาสัมปทานจำนวน 7 ฉบับ ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2563 Project Companies ทั้ง 5 บริษัท ได้รับหนังสือแจ้งการบอกเลิกสัญญาสัมปทานรวม 7 ฉบับ จาก DSEZ MC เนื่องจาก DSEZ MC อ้างว่า Project Companies ผิดนัดไม่ชำระค่าสิทธิตามสัญญาสัมปทาน และไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขบังคับก่อนบางประการในการเริ่มดำเนินการตามสัญญาสัมปทานได้ (ฐานเศรษฐกิจ, 2564)

ขณะที่เผชิญกับความล่าช้าจากอุปสรรคของโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย รัฐบาลไทยก็เล็งเห็นความสำคัญของโครงการพัฒนา ‘เส้นทางสายไหมศตวรรษที่ 21’ หรือ **One Belt One Road** ที่เปลี่ยนมาเป็น โครงการแถบและเส้นทาง หรือ **Belt and Road Initiative (BRI)** ซึ่งเป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวางบนเวทีนานาชาติ นับตั้งแต่ สีจิ้นผิง ประธานาธิบดีจีน ได้ประกาศแนวคิดการนำเส้นทางสายไหมมาปรับปรุงอีกครั้งในปี 2556 โดยโครงการนี้คือยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับโลกที่รัฐบาลจีนเชิญชวนในรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกร่วมมือกันในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นที่และการลงทุนทั่วโลก (thestandard, 2560)

โดยในปี 2560 **นายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา** เดินทางเข้าร่วมการประชุมระหว่างผู้นำกลุ่มประเทศ BRICS¹ กับประเทศตลาดเกิดใหม่และประเทศกำลังพัฒนา ณ เมืองเซี่ยเหมิน มณฑลฝูเจี้ยน สาธารณรัฐประชาชนจีน และหารือกับ สีจิ้นผิง ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จนนำไปสู่การเซ็น MOU 4 ฉบับได้แก่ 1.สัญญาการออกแบบโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนในการพัฒนาระบบรถไฟความเร็วสูงเพื่อเชื่อมโยงภูมิภาคช่วงกรุงเทพมหานคร - นครราชสีมา ระยะที่ 1 2.สัญญาที่ปรึกษาควบคุมงานก่อสร้างโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีนในการพัฒนาระบบรถไฟความเร็วสูงเพื่อเชื่อมโยงภูมิภาคช่วงกรุงเทพมหานคร-นครราชสีมา ระยะที่ 1 3.ร่างแผนปฏิบัติการความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์ไทย - จีน (พ.ศ. 2560 - 2564) 4.ร่างบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือในกรอบเส้นทางเศรษฐกิจสายไหมและเส้นทางสายไหมทางทะเลแห่งศตวรรษที่ 21 โดย **พล**

¹ กลุ่มประเทศ BRICS คือ กลุ่มประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่ (Emerging Economies) ที่ได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญในเวทีโลกทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ประกอบไปด้วย บราซิล (B) รัสเซีย (R) อินเดีย (I) จีน (C) และแอฟริกาใต้ (S)

เอกประยุทธ์ ย้ำในที่ประชุมถึงความมุ่งมั่นของไทยในการดำเนินการโครงการรถไฟความเร็วสูงไทย - จีนให้สำเร็จลุล่วง เพราะเห็นว่าเป็นโครงการที่มีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ (thestandard, 2560)

นอกจากนี้ยังประกาศสนับสนุนยุทธศาสตร์ Belt and Road (BRI) และ Made in China 2025 เพราะสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย และ **การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC)** ซึ่งไทยพร้อมกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน ตามระเบียงเศรษฐกิจจีน - คาบสมุทรมินโดจีน และเป็นประตูสู่ตลาดทั้งในกลุ่มประเทศ CLMV และความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคของอาเซียนหรือ RCEP และประเทศเอเชียใต้ (thestandard, 2560)

อีกทั้งจากจากการประชุม **โอกาสใหม่เพื่อการประสานความร่วมมือในเชิงปฏิบัติระหว่าง จีน - ไทย (Connecting Asia: New Opportunity for Pragmatic Cooperation Between Thailand and China)** อุปทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำประเทศไทย **อู๋ จื้อ อู๋** อธิบายว่า ไทยซึ่งมีทำเลที่ตั้งบนเส้นทาง One Belt, One Road จะได้รับประโยชน์ เพราะโครงการนี้จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ช่วยปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม ยกกระดับเศรษฐกิจไทยไปสู่ศูนย์กลางด้านโลจิสติกส์และการเงิน และจีนพร้อมร่วมมือกับไทยใน 4 ด้าน คือ 1. ความร่วมมือทางนโยบายระดับสูง ภาครัฐ 2. ประสานงานกับนโยบายมหภาคทั้งการค้าและการลงทุน 3. เพิ่มจุดพัฒนาไทย - จีน **พร้อมสนับสนุนผู้ประกอบการใหม่มาลงทุนในระเบียงเขตเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC)** ในโครงการสาธารณูปโภคกับด้านไอที 4. มุ่งสนับสนุนความสัมพันธ์ระดับประชาชน ผ่านหลายช่องทาง เช่น การท่องเที่ยว การศึกษา (thaipublica, 2560)

อีกทั้ง **ดร.ถัง ฉีฟาง** นักวิจัยความร่วมมือจีน - เอเชีย (Associate Research Fellow) จากสถาบันวิจัยความรู้แห่งประเทศจีน (China Institute of International Studies) บรรยายในหัวข้อ One Belt, One Road and Eastern Economic Corridor: a Strategic Perspective กล่าวว่า One Belt, One Road ริเริ่มขึ้นเมื่อ 4 ปีก่อนจากแนวคิดของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ในด้านนโยบายภาครัฐ ด้านคมนาคม การค้า โดย One Belt, One Road หรือหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง เป็นเส้นทางสายไหมใหม่ที่ฟื้นเส้นทางสายไหมเดิมที่เชื่อมจีนกับเอเชียกลางไปสู่ยุโรป เป็นการเชื่อมโยงทางบกแบ่งออกเป็น 3 แถบ ได้แก่ 1. จากจีน ไปสู่เอเชียกลาง รัสเซีย และยุโรป 2. จากจีน เข้าเอเชียกลาง เอเชียตะวันตก เพื่อไปสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน 3. จากจีนเข้าสู่เอเชียอาคเนย์ เอเชียใต้ ออกสู่มหาสมุทรอินเดีย ทั้งนี้ไทยอยู่บนแถบนี้ได้ ดังนั้น **หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางที่ลงมาด้านใต้จึงมีจุดเชื่อมต่อที่ไทย** (thaipublica, 2560)

จากการประชุมต่าง ๆ และการทำสัญญา MOU ดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ไทยสนับสนุน และเป็นส่วนหนึ่งในโครงการ One Belt One Road หรือ Belt and Road Initiative (BRI) หรือ โครงการแถบและเส้นทางของจีน ซึ่งมีความเชื่อมโยงที่จะสามารถพัฒนาด้านคมนาคมและการค้า ร่วมกับโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) และไทยมีความต้องการการลงทุนจากจีน หรืออาจกล่าวได้ว่า โครงการอีอีซีมีความสัมพันธ์กับ โครงการ Belt and Road Initiative (BRI) อย่างแนบแน่น รัฐบาลไทยจึงหันมาให้ความสำคัญและพยายามอย่างมากในการเร่งรัดดำเนินการโครงการอีอีซีตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา

4.2.2 กำเนิดโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

4.2.2.1 ความเป็นมา

ท่ามกลางสถานการณ์ที่ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตเป็นไปในลักษณะถดถอย ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ในช่วงปี 2556 - 2560 อัตราการขยายตัวเฉลี่ยของเศรษฐกิจไทยอยู่ในช่วงร้อยละ 3 - 4 ขณะที่ในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี 2534 - 2539 เศรษฐกิจไทยสามารถขยายตัวได้ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 8 โดยในปี 2556 - 2557 อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยต่ำที่สุดในอาเซียน ขณะที่ความสามารถในการส่งออกของประเทศไทย ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยพบว่า มูลค่าการส่งออกลดลงจากร้อยละ 14 ต่อปี ในปี 2541 - 2550 เหลือเพียงร้อยละ 4.5 ต่อปี ในช่วงปี 2551 - 2559 และขยายตัวประมาณร้อยละ 4 ในปี 2560 โดยมีสาเหตุสำคัญ คือ **ประเทศไทยขาดการลงทุนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและปรับปรุงความสามารถในการแข่งขัน** ทั้งการปรับโครงสร้างภาคการผลิต และการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน กลายเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสำหรับ นักลงทุนต่างประเทศ ทำให้มีการขยายฐานการผลิตอุตสาหกรรมใหม่ๆ ไปยังประเทศเอเชียอื่น ๆ เช่น จีน อินเดีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ในขณะที่การลงทุนอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานได้เลือกที่จะไปลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านที่มีแรงงานและมีค่าแรงต่ำ ประเทศอื่น ๆ จึงมีการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันในขณะที่ประเทศไทยยังไม่สามารถนำประเทศและประชาชนให้ก้าวออกจากประเทศรายได้ชั้นกลางได้ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561: 2 - 2)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 จึงกำหนดให้มี “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพของประเทศใน

ทุกภาคส่วน โดยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี กำหนดให้โครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดในภาคตะวันออก ได้แก่ ระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา เป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 เพื่อนำพาประเทศไทยให้พ้นจากกับดักรายได้ปานกลางไปสู่สถานะประเทศที่มีรายได้สูง หรือประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Country) ผ่านการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเทคโนโลยี และการยกระดับธุรกิจ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะยาว โดยมีเป้าหมายเพื่อต่อยอดการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นโครงการที่พัฒนามาจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development) ภายใต้**รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)** ซึ่งมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 28 มิถุนายน 2559 เห็นชอบหลักการ**โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC)** ซึ่งโครงการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นบนบริบททางการเมืองที่มีการใช้อำนาจพิเศษของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการดำเนินการและจัดการโครงการเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการดำเนินการ

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) ได้ระบุว่า**มีเป้าหมายหลัก**ในการเติมเต็มภาพรวมในการส่งเสริมการลงทุนซึ่งจะเป็นการยกระดับอุตสาหกรรมของประเทศเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและทำให้เศรษฐกิจของไทยเติบโตได้ในระยะยาว โดยในระยะแรกจะเป็นการยกระดับพื้นที่ในเขต 3 จังหวัดคือ ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา ให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเพื่อรองรับการขับเคลื่อน เศรษฐกิจอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพผ่านกลไกการบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลของ คณะกรรมการนโยบายพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, เว็บไซต์)

โดยมี**วิสัยทัศน์**คือ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สมบูรณ์แบบ ช่วยผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้นโยบายประเทศไทย 4.0 และทำให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเร็วที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561: 4 - 4)

ภายใต้โครงการ EEC รัฐบาลจึงได้กำหนด 12 อุตสาหกรรมเป้าหมายที่มีศักยภาพขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (new-growth engine) โดยแบ่งอุตสาหกรรมออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 หมายถึง กลุ่มอุตสาหกรรมที่ต่อยอดจากอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ First S - Curve แต่ยังคงขาดการพัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม สมัยใหม่จึงต้องสร้างมูลค่าเพิ่ม (value added) มีจำนวน 5 กลุ่ม อุตสาหกรรม (1) อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์สมัยใหม่ (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (4) อุตสาหกรรมการเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ (5) อุตสาหกรรมการแปรรูปอาหาร (ปรียา รินรัตน์, 2564)

กลุ่มที่ 2 หมายถึง กลุ่มอุตสาหกรรมอนาคต New S-Curve คือ กลุ่มอุตสาหกรรมซึ่งมีการนำเอาเรื่องของเทคโนโลยี นวัตกรรม และดิจิทัลเข้ามาร่วมในการผลิตและการดำเนินงาน อีกจำนวน 5 กลุ่มอุตสาหกรรม ดังนี้ (6) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม (7) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (8) อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ (9) อุตสาหกรรมดิจิทัล (10) อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร นอกจากนี้ 10 อุตสาหกรรมเป้าหมายข้างต้นแล้ว ต่อมาภายหลัง รัฐบาลได้เพิ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายขึ้นอีก 2 อุตสาหกรรม คือ (11) อุตสาหกรรมการป้องกันประเทศ และ (12) อุตสาหกรรมพัฒนาคนและการศึกษา (ปรียา รินรัตน์, 2564)

โดยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (2561) ระบุว่า ความสำเร็จของการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในอดีต ทำให้พื้นที่นี้มีความพร้อมในการต่อยอด เพื่อเพิ่มเติมพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษ เพิ่มเติมกลุ่มอุตสาหกรรมและต่อยอดความพร้อมด้านการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์และรากฐานอย่างเป็นระบบกรอบแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกซึ่งมีส่วนประกอบหลัก 3 ส่วนคือ วิสัยทัศน์ของเขตพัฒนาพิเศษ กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายของแต่ละจังหวัด และรากฐานสำคัญ 4 ส่วน ดังนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ที่มา: (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561: 4 - 4)

จาก แผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ. 2560 - 2565) ทำให้เห็นว่าสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแบ่ง กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่ชัดเจนของแต่ละกลุ่มจังหวัด เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในระยะแรกที่มีการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษจะมุ่งเป้าไปที่ 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง โดยมีกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายของแต่ละจังหวัด ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561: 4 - 5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉะเชิงเทรา เป็นเมืองที่รองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเป็นเมืองอยู่อาศัย ที่ตอบสนองความต้องการของผู้มีรายได้ระดับกลาง และรองรับการขยายหรือเคลื่อนย้ายหน่วยงานรัฐ จากในพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมไปถึงการเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ เชื่อมโยงภาคตะวันออกกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา สปป.ลาว และจีน เนื่องจากสามารถเชื่อมต่อกับจังหวัดชายแดน เช่น สระแก้ว ได้อย่างรวดเร็ว โดยเส้นทางบก

ชลบุรี มีศักยภาพพัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์กลางการศึกษาและพัฒนาทักษะนานาชาติ เพื่อรองรับความต้องการด้านแรงงานที่มีฝีมือสำหรับกลุ่มอุตสาหกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยังพัฒนาเป็นเมืองพักตากอากาศสำหรับการอยู่อาศัย เพื่อบุคลากรชาวต่างประเทศที่ทำงานในเขตเศรษฐกิจการลงทุนพิเศษ โดยมีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น โรงเรียนนานาชาติ ศูนย์การค้านานาชาติ เป็นต้น

แหลมฉบังและศรีราชา เป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมสมัยใหม่ของอาเซียน โดยมุ่งเน้นการลงทุนใน อุตสาหกรรมผลิตขั้นสูง เช่น อุตสาหกรรมเทคโนโลยีด้านหุ่นยนต์ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ขั้นสูง อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ นอกจากนี้ ยังมีการลงทุนระบบโลจิสติกส์ยุคดิจิทัล เพื่อเชื่อมโยงการขนส่งทางบก ทางทะเล และทางอากาศ เพื่อยกระดับเป็นประตูสู่กลุ่มเศรษฐกิจ อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่มีการเชื่อมต่อกับประเทศจีน เวียดนาม ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ อันจะก่อให้เกิด กลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น ธุรกิจการจัดเก็บและกระจายสินค้าสมัยใหม่ ธุรกิจเรือขนส่งสินค้าและบริหารท่าเรือ

พญาและอุตะเถา เป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมที่หลากหลาย เช่น เขตพื้นที่ พญาสามารถยกระดับเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคที่สามารถตอบสนองความต้องการที่กว้างขวาง ทั้งในด้านอุตสาหกรรมทางการแพทย์เชิงท่องเที่ยว (Medical tourism) อุตสาหกรรมการจัด อบรมสัมมนาและการจัดประชุมต่าง ๆ และการสร้างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับผู้มีรายได้สูง ในขณะที่ พื้นที่อุตะเถา สามารถพัฒนาต่อยอดไปสู่การสร้างอุตสาหกรรมขนส่งสินค้าเชิงพาณิชย์ อุตสาหกรรมซ่อมบำรุงอากาศยาน เขตปลอดภาษีต่าง ๆ ธุรกิจต่อเรือและทำเรื่อน้ำลึก เป็นต้น

ระยอง เป็นจังหวัดที่มีพื้นฐานด้านอุตสาหกรรมที่แข็งแกร่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมปิโตรเลียมและ ปิโตรเคมี ซึ่งสามารถพัฒนาต่อยอดทั้งในด้านการผลิตและการวิจัย ให้สอดคล้องกับกระแสอุตสาหกรรม เทคโนโลยีชีวภาพต่าง ๆ ในทศวรรษหน้า เช่น อุตสาหกรรมผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ (Biofuel) อุตสาหกรรม พลาสติกชีวภาพ (Bioplastic) รวมไปถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร ระดับสูงที่เป็นมาตรฐานสากล

ภายหลังที่แผนการพัฒนาดังกล่าวถูกเผยแพร่และได้รับความสนใจจากนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศ จนรัฐบาลเร่งรีบในทุกกระบวนการดำเนินการโครงการ ขณะเดียวกันก็มีการออกมาต่อต้านจากขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในภาคตะวันออกที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยตรงไม่ว่าจะเป็นผลกระทบส่วนบุคคลหรือผลกระทบต่อส่วนรวม กล่าวคือ การถูกเวนคืนที่ดินที่ใช้อยู่อาศัยรวมถึงที่ดินที่ใช้ประกอบอาชีพ การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมบนพื้นที่ที่เป็นสีเขียวเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในเรื่องของปัญหาขยะ ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในอดีตสมัย Eastern Seaboard จนถึงปัจจุบันในยุค EEC ซึ่งประชาชนตั้งคำถามว่าที่

ผ่านมา ผลสำเร็จของโครงการที่ทำให้ภาพรวมของเศรษฐกิจดีขึ้นเป็นผลสำเร็จของใคร? เพราะคนในพื้นที่นั้นได้รับผลกระทบ และยังไม่ได้รับการเยียวยาหรือแก้ไขได้ในปัจจุบัน

สิ่งสำคัญที่ทำให้โครงการ EEC ถูกจับตามองจากหลายภาคส่วนโดยเฉพาะภาคประชาชน คือ การใช้อำนาจพิเศษในยุคของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในการออกข้อกำหนดในการดำเนินการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เพื่อบังคับใช้ในรูปแบบของคำสั่งหัวหน้า คสช. ซึ่งแต่ละคำสั่งที่ออกมา คนในพื้นที่หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบมองว่าไม่มีความเป็นธรรม และขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เช่น **คำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 2/2560** เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (**สาระสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการนโยบายและคณะกรรมการพัฒนาเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก**) ซึ่งถือเป็นการรวมอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดไว้ที่ศูนย์กลาง โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2560 และ**คำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 28/2560** เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (**สาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องข้อกำหนดกระบวนการจัดทำและพิจารณา รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการในเขตอีอีซีเป็นการเฉพาะ**) บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2560

โดยสาระสำคัญของคำสั่งดังกล่าวที่ผู้วิจัยรวมถึงคนในพื้นที่มองเห็น คือ ความไม่เป็นธรรมต่อคนในพื้นที่ที่มีการรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่คณะกรรมการที่มีนายกรัฐมนตรีถือครองอำนาจสูงสุด และมีกรยกเว้นกฎหมายที่ลดทอนการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการจัดสรรที่ดิน เช่น **ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมือง ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม** โดยผู้วิจัยมองว่าการกำหนดนโยบายเช่นนี้สะท้อนว่าเป็นการกำหนดนโยบายแบบ **ตัวแบบชนชั้นนำ (Elite Model)** จากหนังสือ **UNDERSTANDING PUBLIC POLICY** ที่ **Thomas R. Dye (2013)** มองว่านโยบายสาธารณะมาจากความพึงพอใจ หรือค่านิยม (Value) หรือผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำหรือชนปกครอง (Elite) ไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงหรือการมีส่วนร่วมของประชาชน (Thomas R. Dye, 2013: 24)

นอกจากจากการใช้อำนาจพิเศษตาม ‘มาตรา 44’ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ออกคำสั่งควบคุมมวลชน และออกคำสั่งเพื่อเร่งรัดผลักดันโครงการและดำเนินการในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือ อีอีซี (Eastern Economic Corridor

– EEC) ให้สามารถดำเนินการล่วงหน้าไปโดยไม่ติดขัดแล้ว รัฐบาลคสช. ยังใช้อำนาจพิเศษตาม ‘มาตรา 44’ จำกัดการชุมนุมที่ห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และข้อจำกัดอื่น ๆ อีกมากมาย ขบวนการเคลื่อนไหวจึงต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวโดยใช้ช่วงเวลาในช่วงปี 2559 – 2561 ในการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาชนทั่วภาคตะวันออกเฉียงและเครือข่ายภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความเห็น รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อที่จะใช้ในการต่อรองกับรัฐบาล

โดยในการรวมตัวระยะแรกขบวนการเคลื่อนไหวมุ่งเน้นการจับตามองไปที่ พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง พ.ศ. 2561 หรือ พ.ร.บ. อีอีซี และนอกจากเครือข่ายภาคประชาชนแล้ว ทางกลุ่ม EEC Watch ยังมีกลไกสำคัญในการเคลื่อนไหวคือ การสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้การเคลื่อนไหวนี้มีการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) จากหลากหลายภาคส่วนโดยให้แต่ละภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการผลักดันข้อเสนอร่วมกัน ซึ่งแต่ละภาคส่วนเข้ามาเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ซึ่งในส่วนของกรปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายอย่างละเอียดใน บทที่ 4 พลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเฉียง (Eastern Economic Corridor: EEC) แต่เพื่อให้เข้าใจสาเหตุของการรวมตัวของขบวนการเคลื่อนไหว ในลำดับถัดไปผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นอธิบายในเรื่องที่ก่อให้เกิดข้อเรียกร้องหลักของขบวนการเคลื่อนไหว กล่าวคือ พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง พ.ศ. 2561 และแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง พ.ศ. 2562 ที่ไม่เป็นธรรมต่อคนในพื้นที่จนทำให้เกิดแรงกระเพื่อมในการออกมารวมตัวเพื่อเรียกคัดค้านผังเมืองอีอีซี และให้มีการทบทวนกระบวนการดำเนินโครงการใหม่ตั้งแต่ต้น โดยจะอธิบายตามลำดับ ดังนี้

3.2.2.2 พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง พ.ศ. 2561

ภายใต้การตั้งคำถามและข้อเรียกร้องจากประชาชนในพื้นที่ ในวันที่ 14 พ.ค. 2562 เว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา เผยแพร่พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียง พ.ศ. 2561 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 34 ก ราชกิจจานุเบกษา โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป โดยมีเหตุผลในท้ายการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ ทางเศรษฐกิจสูง หากมีการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและสอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืนแล้ว จะทำให้การใช้ที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเป็นไปอย่างเหมาะสมกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ทั้งยังจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการ

แข่งขันของประเทศโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมให้มีการประกอบพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ทันสมัย สร้างนวัตกรรม และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการเกษตรกรรมดั้งเดิม ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว

โดย พระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 มีสาระสำคัญคือ ส่งผลให้เกิดโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor :EEC) โดยโครงการดังกล่าวนี้เป็นโครงการที่สร้างขึ้นเพื่อต่อยอดโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program :ESB) ซึ่งเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จโดยเปลี่ยนโฉมเศรษฐกิจไทยที่เคยขับเคลื่อนโดยภาคอุตสาหกรรมให้กลายมาเป็นเศรษฐกิจใหม่ที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นแกนนำประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในภาคตะวันออกของไทยที่เพิ่มแรงในการดึงดูดนักลงทุนต่างชาติให้เข้ามาตั้งฐานผลิตในพื้นที่ภาคตะวันออกของไทย (นิรัตศัย ทุมวงษา และรชฎ เลียงจันทร์, 2561)

หากแต่สาระสำคัญสิ่งทีผู้วิจัยสังเกตเห็นคือ มาตราที่ 3 ของพระราชบัญญัตินี้ที่ให้ *ยกเลิก* คำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 2/2560, คำสั่งหัวหน้า คสช.ที่ 28/2560 และคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 47/2560 แต่มาตราที่ 8 ก็ยังคงให้อำนาจแก่คณะกรรมการอีกทั้งยังอนุญาตให้ผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทยช่วยจัดทำประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และมาตราที่ 9 ของพระราชบัญญัตินี้ก็ยังคงให้อำนาจแก่คณะกรรมการที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าในการตัดสินใจ ยกเว้นกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศ ที่ทำให้โครงการเกิดความล่าช้า ซึ่งไม่ต่างไปจากคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ถูกยกเลิกไปในมาตราที่ 3 หรือสรุปสั้น ๆ ได้ว่า คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ได้ยกเลิกไปแล้วนั้น ได้ถูกฉีกขึ้นใหม่ในมาตราต่าง ๆ ของพระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561

นอกจากนี้ทางเว็บไซต์ *iLaw* ยังให้ความเห็นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ว่า พ.ร.บ.อีอีซี ทำให้พื้นที่อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษมีการให้ "สิทธิพิเศษ" แก่นักลงทุนหลายอย่าง เช่น สิทธิในการถือครองที่ดินหรือสิ่งหาริมทรัพย์ของคนต่างชาติ สิทธิที่จะได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษี สิทธิในการทำธุรกรรมทางการเงิน เป็นต้น แต่ภายใต้การพัฒนาด้วยอำนาจพิเศษของภาครัฐและการให้สิทธิพิเศษกับนักลงทุน เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรม ยังมีเหรียญอีกด้านที่ไม่ค่อยถูกพูดถึง คือ ผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยปัญหาที่กำลังจะตามมาก็คือ การพุ่งขึ้นของราคาที่ดินและการค้าที่ดิน ทำให้เกษตรกรที่เคยเช่าที่ดินทำการเกษตรและการประมงมายาวนาน ต้องถูกยกเลิกสัญญาเช่าโดยทันทีเมื่อเจ้าของที่ดินขาย

ที่ดินให้กับนักลงทุน (ilaw, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปพบกับประชาชนในพื้นที่ ต. เขาดิน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ที่อธิบายถึงกรณีถูกขอขึ้นค่าเช่าเนื่องจากมีการเปลี่ยนเจ้าของที่ดิน ว่า

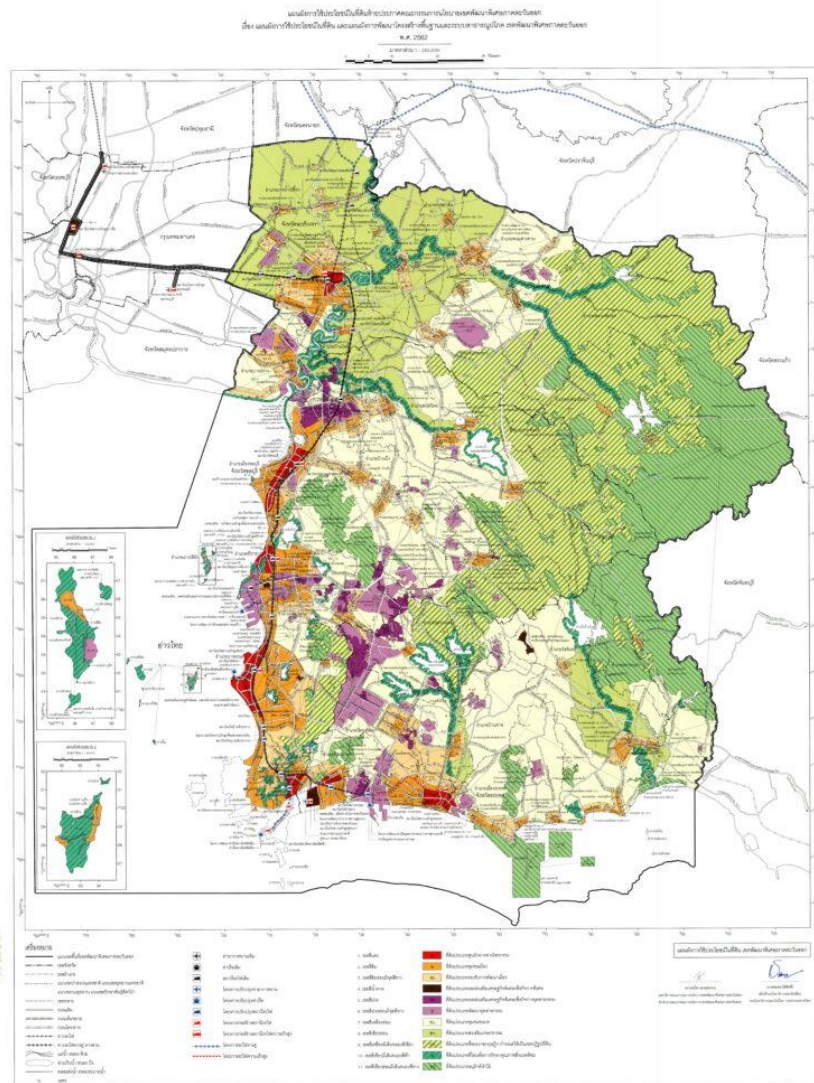
“...พอเขาขอให้เราไป เรายืนยันว่าจะไม่ไป เพราะที่นี้คือบ้าน คืออาชีพ แต่สุดท้ายเขาขอขึ้นค่าเช่าที่ถ้าเราไม่หาทางสู้ สุดท้ายเราเองที่จะต้องยอมเพราะไม่มีค่าเช่าให้เขา แต่วันนี้ขอแสดงเจตจำนงในการปกป้องบ้านของตัวเองก่อน มีชุมนุมที่ไหน มีเรียกร้องที่ไหน ป้าพร้อมไปค่ะ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาดิน, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 พฤศจิกายน 2563)

นอกจากนี้ยังมีความเห็นจากคนในพื้นที่ ต.เขาดิน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาโครงการออีชีที่ผ่านมา จนถึงการประกาศใช้พระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ว่า

“...เขาไม่เคยมาถามความเห็นเราเลย ได้ข่าวแว่วมาเหมือนกันว่ามีเวทีรับฟัง แต่เขาไม่ได้เชิญเรา เราถูกกีดกันออกจากการรับฟังความเห็นมาตลอด เพราะความเห็นเราคงไม่ตรงกับใจเขาหรอก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาดิน, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 พฤศจิกายน 2563)

อย่างไรก็ตามสาระสำคัญของพระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 คือ ในมาตรา 30-32 ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดทำผังเมืองออีชีซึ่งนำมาสู่การกำหนดแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินขึ้นใหม่ ส่งผลให้แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเดิมถูกยกเลิกไปทั้งหมด ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเดิมถูกปรับเปลี่ยนให้รองรับอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยการออกประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง **แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562** ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ **10 ธันวาคม 2562** ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง เนื่องจากไม่สอดคล้องกับลักษณะสภาพภูมิประเทศ ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของประชาชนหลายพื้นที่ จนนำมาสู่การรวมตัวกันของภาคประชาชนที่เรียกตัวเองว่า “**EEC Watch หรือ กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก**” เพื่อจับตาดำเนินการพัฒนาโครงการ EEC โดยเฉพาะประเด็นผังเมืองออีชีที่ไม่เป็นธรรมจนนำมาสู่การคัดค้านและต่อต้านจนเกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองออีชีขึ้นในปี 2562

4.2.2.3 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562

นับตั้งแต่มีประกาศจากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา ที่เผยแพร่พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ภาคประชาชนที่เรียกตัวเองว่า “EEC Watch หรือ กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” เพื่อจับตาการพัฒนาโครงการ EEC ก็พยายามอย่างยิ่งในการตรวจสอบโครงการและแผนดังกล่าว โดยจากการตรวจสอบจากทั้งภาคประชาสังคมและภาคประชาชนแล้ว พบว่าแผนผังอีอีซี ไม่ตอบโจทย์การพัฒนาของคนในพื้นที่ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับ

ลักษณะสภาพภูมิประเทศ ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของประชาชนหลายพื้นที่ จนนำมาสู่การรวมกลุ่มเพื่อคัดค้านผังเมือง EEC ในวันที่ 14 กรกฎาคม 2562 ที่บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำบางปะกง เพื่อแถลงการณ์คัดค้านจากคนในพื้นที่ที่ต้องการหยุดผังเมือง EEC และเป็นเหตุผลหลักในการคัดค้านโครงการอีอีซี เนื่องจากเป็นแผนผังที่ไม่ได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการทำแผนผังจากประชาชนที่ระบุอย่างชัดเจนในมาตรา 29 ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าการจัดทำผังเมืองอีอีซี **“ให้ยึดหลักการคุ้มครอง เคารพ และเยียวยาให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบตามหลักการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในบริบทของการประกอบธุรกิจ และสิทธิตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วย”** เช่นเดียวกับกับในมาตรา 30 ที่ระบุว่า **“ให้สำนักงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย ทั้งนี้ โดยให้สร้างความรับรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชนในพื้นที่ และรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาด้วย”**

ซึ่งในประเด็นนี้ **กัญจน์ ทัตติยกุล** ผู้ประสานงานกลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) เปิดเผยว่า

“...กระบวนการมีส่วนร่วมที่ผ่านมามีข้อจำกัด ประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงผังเมืองส่วนมากไม่ได้รับรู้และเข้าร่วมให้ความเห็น ประกอบกับระยะเวลาในการรับฟัง ทั้งๆ ที่เป็นผังเมืองที่ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดมีเนื้อหาและรายละเอียดเป็นจำนวนมาก แต่เวที่รับฟังที่เกิดขึ้นเป็นเวลาที่จัดเพียงครั้งวัน และมีเวลาเพียงน้อยนิดสำหรับผู้เข้าร่วมในการแสดงความเห็น...” (iLaw, 2562)

อย่างไรก็ดี **กัญจน์** เปิดเผยว่า ทางออกร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว คือ การจัดทำมีการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) โดยชุมชน เปลี่ยนเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมเป็นเขตสร้างสรรค์ความสุข ที่มีเป้าหมายในการสร้างความอยู่ดีมีสุข การพัฒนาพื้นที่ที่มีความสมดุล รับมือการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ (iLaw, 2562)

โดย ตัวแทนจาก **กลุ่ม EEC Watch** หรือกลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ได้อธิบายเหตุผลที่ภาคประชาชนยังคงเดินหน้าคัดค้านการจัดทำผังเมือง EEC ฉบับนี้ กับผู้วิจัยไว้ว่า

“...เหตุผลก็เหมือนกับประกาศในเพจ facebook และแถลงการณ์ของทางกลุ่มเราเลย ครับ คือ (1) ขาดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและมีความหมาย (2) การกำหนดประเภท ที่ดินในหลายบริเวณไม่สอดคล้องกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่ และไม่ได้เป็นไปตาม เจตนารมณ์ที่เขียนไว้ใน พ.ร.บ. EEC ที่ว่า "ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะ ของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน" (3) ไม่ได้มีการให้ข้อมูลอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ (4) ไม่มีการปิดประกาศรับคำร้องของผู้ที่ จะถูกรอนสิทธิเมื่อผังเมืองมีผลบังคับใช้ อันเป็นกระบวนการสำคัญของการจัดทำผัง เมือง เราต่อสู้ด้วยข้อเรียกร้องนี้มาตลอด แต่ไม่เป็นผล ไม่มีใครรับฟังและนำไปแก้ไขให้ มันถูกต้อง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5, ตัวแทนกลุ่ม EEC Watch, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 พฤศจิกายน 2563)

ท่ามกลางการคัดค้านและเรียกร้องของประชาชน ทางรัฐบาลก็ได้ออกประกาศ คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 ที่มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2562 ออกมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเสียงของประชาชน และการต่อสู้ที่ผ่านมาไร้ความหมายในยุครัฐบาลนี้ จึงทำให้ภาคประชาชนและขบวนการเคลื่อนไหว ต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมให้กับกลุ่มของตนเองต่อไป ซึ่ง ผู้วิจัยจะนำเสนอการปรับตัวและยุทธศาสตร์ของขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านโครงการอีอีซีไว้ใน บท ที่ 5 ส่วนในบทที่ 4 นี้ ลำดับถัดไปผู้วิจัยจะนำเสนอข้อถกเถียงเกี่ยวกับผลกระทบที่ประชาชนได้รับ หลังจากการประกาศบังคับใช้ พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และ แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562

4.2.2.4 ผลกระทบที่เกิดจากโครงการและผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562

(1) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงประเภทที่ดินเกษตรให้กลายเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม (เปลี่ยนผังสีเขียวให้เป็นสีม่วง) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังบังคับใช้ผังเมือง EEC ใน พื้นที่ 3 จังหวัด ที่เปลี่ยนแปลงที่ดินสำหรับเกษตรกรรม ให้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่อาจ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้ ให้สามารถประกอบกิจการโรงงานได้โดยไม่มีข้อห้าม ตลอดจนการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่อย่างมาก เนื่องจากส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วยการทำเกษตรกรรมและทำการประมง ที่จำเป็นต้องพึ่งพิงระบบนิเวศ และสภาพ

สิ่งแวดล้อมที่ดี เมื่อมีการบังคับใช้ผังเมือง EEC ที่มีผลเป็นการยกเลิกผังเมืองเดิม จึงเป็นการทำลายความคุ้มครองหลักด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งกระทบถึงอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมาก

(1.1) เปลี่ยนพื้นที่เกษตรให้กลายเป็นอุตสาหกรรม

โดยจากการศึกษาพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนผังเมืองที่เปลี่ยนพื้นที่เกษตรเป็นอุตสาหกรรมของมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (Enlaw) สามารถสรุปได้ว่า (Enlaw, 2563)

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีจำนวน 4 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบได้แก่ พื้นที่ตำบลหนองแหวน อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, พื้นที่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, พื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ในส่วนของจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปลงพื้นที่ภาคสนามและทำการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยประชาชนในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลผลกระทบที่แต่ละคนเจอ ดังต่อไปนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 เป็นตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา อายุ 42 ปี ทำอาชีพเกษตรกร ปลูกข้าว และเลี้ยงสัตว์ตามฤดูกาลเปลี่ยนผันของน้ำ โดยทำเป็นครอบครัว มีคนปลูก คนเลี้ยง และคนขาย และเป็นหนึ่งในสมาชิกขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี โดยให้ความเห็นว่า

“...ที่นี้อุดมสมบูรณ์มากนะ เธอดูสิ ที่นี้มีความพิเศษนะ เขาเรียกกันว่าพื้นที่ 3 น้ำ มีน้ำเค็ม น้ำจืด น้ำกร่อย ไม่ว่าจะทำเกษตรหรือประมงมันได้หมด ปลูกข้าวช่วงนี้ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปูช่วงนี้ รายได้ไม่ได้เยอะเท่าไร แต่เราอยู่อย่างมีกินมีใช้ มูลค่าการค้าขายจากเกษตรกรที่นี้อาจจะสู้ทางทะเลไม่ได้ แต่เรามีกุ้ง มีปู เป็นของตัวเอง ลองคิดภาพสิ เสียหายไหมถ้าพื้นที่นี้กลายเป็นอุตสาหกรรม แล้วเธอคิดดู ตายายแกวันนี้จะให้เขาไปทำอะไร ทำงานโรงงานได้หรือ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาหิน จ.ฉะเชิงเทรา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2565)

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 เป็นตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา อายุ 57 ปี ทำอาชีพเกษตรกรปลูกข้าว อาศัยอยู่กับลูกชายวัย 34 ปี โดนกดดันไล่ที่อยู่

อาศัยและที่ประกอบอาชีพในตำบลเขาหิน และเป็นหนึ่งในสมาชิกขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี โดยให้ความเห็นว่า

“...ป่าอยู่ตรงนี้มีมาตั้งแต่เกิด แต่ที่ดินมันไม่ใช่ของบ้านะ ป่าเช่าที่เขามานานตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ แต่ที่นี้เจ้าของที่เขาก็ถูกเปลี่ยนมือมาเป็นรุ่นลูกหลานเขา เขาก็ไม่ได้มีความผูกพันกับพื้นที่ โตมาเขาก็ไปเรียนในกรุงเทพฯ เขาจะมาผูกพันอะไร พอมีคนเสนอขอซื้อในราคาดี ๆ เขาพอใจ เขาก็ตกลงซื้อขายกัน แล้วกลายเป็นว่าเจ้าของใหม่ขอให้ป่าย้ายออก จะจ่ายเงินให้ 5 หมื่นไปตั้งตัว หนูคิดดู 5 หมื่น จะใช้ชีวิตอย่างไร ทั้งที่อยู่ ทั้งอาชีพเลยนะที่หายไป...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาหิน จ.ฉะเชิงเทรา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2565)

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 เป็นตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา อายุ 45 ปี ทำอาชีพเกษตรกรกรรม เลี้ยงปู ปลา และกุ้ง ไม่ได้เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเพราะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่โดนเวนคืน แต่เป็นผู้นำคนในพื้นที่ในการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมมาอย่างยาวนาน และเป็นหนึ่งในสมาชิกขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี โดยให้ความเห็นว่า

“...จริง ๆ กระทบ 50 ครั้วเรือน แต่ประมาณ 10 ครั้วเรือน ที่ได้รับความเดือดร้อนในตอนนี้ เพราะไม่ได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรม บางคนเขาไม่ได้ต้องการเงิน เขาต้องการอาชีพด้วย ไปแต่ตัวกับเงินก้อนหนึ่งมันมีวันหมด มันมีวันที่เขาอาจจะต้องอด แต่ถ้าเขามีอาชีพเขาจะพึ่งพาตัวเองได้ตลอดชีวิตการที่บอกว่าการพัฒนาจะทำให้คนมีอาชีพเพิ่มขึ้น น่องไปดูอิสเทิร์นซีบอร์ดหรือในนิคมอมตะก็ได้นะว่าในนั้นมีคนในพื้นที่กี่คน แต่ถึงจะมี เขาให้เราทำอะไรละ แรงงานไง แรงงานที่ไม่ได้มีวุฒิการศึกษา รายได้มันเทียบกับการทำเกษตรที่ผ่านมาของเขาไม่ได้ แล้วจะให้ทำไงถ้าเยียวยากันไม่ได้ อย่างมาพูดว่าไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพราะแค่เริ่มก็จะทิ้งซะแล้ว แล้วจะบอกให้นะ ต่อให้เรียกร้องแต่ไม่สนใจก็จะเรียกร้อง จะทำให้คนทั้งประเทศได้เห็นความบ้าอำนาจของรัฐบาลนี้ให้ได้...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเขาหิน จ.ฉะเชิงเทรา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2565)

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 เป็นตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลหนองตึนบก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทราอายุ 37 ปี ประกอบอาชีพรับจ้างที่โรงงานกระดาษแห่งหนึ่ง แต่เป็นลูกหลานของ

ครอบครัวเกษตรกรกรรม ยังไม่ได้รับความเดือดร้อน แต่มีความกังวลที่จะได้รับผลกระทบในเวลาอันใกล้ จาก โครงการพัฒนาขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (ICD) พื้นที่ประมาณ 800 ไร่ จึงเข้าร่วมหนึ่งใน สมาชิกขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี โดยให้ความเห็นว่า

“...ตั้งแต่เกิดมา ตายายพี่ก็ทำนา มีบ่อปลาอยู่บ่อหนึ่ง พอตายายไม่อยู่แล้ว พ่อแม่ก็รับ ช่วงต่อ พี่มีกินจากตรงนั้น ได้เรียนหนังสือ ได้มีงานทำ ก็เพราะอาชีพนี้ จนตอนนี้พ่อแม่ พี่ก็ยังไม่หยุดทำ เขารักในอาชีพของเขา เขาภูมิใจกับการมีรายได้พึ่งพาตัวเอง คิดไม่ออก เหมือนกันว่าถ้าเขาโดนไล่ที่เหมือนกับคนที่เขาติน เราจะทำอย่างไร โครงการก็มาจ่อรอ ไล่ที่อยู่แล้ว เพราะต้องใช้ที่ถึง 800 ไร่ เราไม่อยากให้เกิดขึ้นแล้วมาแก้ทีหลัง ที่นี้เวลาไล่ ที่เขามีปิ่นนะ แล้วเราอะ จะมีอะไรไปสู้กับเขา ถ้าไม่ออกมารวมมือกันตอนนี้ ยืนยันค่ะ ว่าคน บ้าน หนอง ตีน นก ไม่ ต้องการ โครงการ พัฒนา ขน ส่ง ลิน ค้า คอนเทนเนอร์ (ICD) พื้นที่เกษตรอย่างเราไม่เหมาะสมหรอกค่ะ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลหนองตีนนก จ.ฉะเชิงเทรา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 20 มีนาคม 2565)

จังหวัดระยอง มี 2 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และพื้นที่ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ในส่วนของจังหวัดระยอง ผู้วิจัย ได้มีโอกาสลงพื้นที่ภาคสนามและสัมภาษณ์เชิงลึกกับคนในพื้นที่ตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ซึ่งได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนพื้นที่เกษตรให้กลายเป็นอุตสาหกรรม ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 เป็นตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ประกอบอาชีพภาคประชาสังคม ทำงานกับคนในพื้นที่มาอย่างยาวนาน และได้ให้ข้อมูลผลกระทบ โดยให้ความเห็นว่า

“...ระยองคือพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมายาวนานตั้งแต่อีสเทิร์นซีบอร์ด ที่นี้เอี่ยมระอากับ การพัฒนาที่ไม่เห็นหัวประชาชน เรียกร้องกันจนเหนื่อย ได้แค่ประกาศเขตมลพิษ ถาม ว่าประกาศแล้วมลพิษหายไปไหม ก็ไม่เลย ยิ่งรัฐบาลนี้ขอใช้คำว่า สูดๆไปเลย น้ำมันรั่ว แล้วรั่วอีกอยู่แบบนี้มา 30 ปี ยังแก้ไขไม่ได้ แต่ทำโครงการ EEC มาซ้ำเติมเราอีก ขอ บอกตามตรงแล้วกันว่าในตอนี้ การเปลี่ยนผังเมืองเขียวไปเป็นม่วง ชาวบ้านยังไม่ได้รับ ผลกระทบอะไรมากนัก เพราะรู้สึกว่าเขาจะสนใจฉะเชิงเทราพื้นที่ใหม่เป็นพิเศษ ทางเรา เลยยังไม่กระทบ แต่อนาคตก็แน่นอน เตรียมตัวต่อสู้กันอีกครั้ง แต่ก็ขออธิบายเพิ่มเติม

ว่าคนที่ใจสู้จริง ๆ คือคนระยอง แต่ตอนนี้คนส่วนใหญ่ที่นี่กลายเป็นประชากรแฝงส่วนใหญ่ การเคลื่อนไหวต่าง ๆ มันทำได้ยากขึ้น หลังจากการต่อสู้ในยุคก่อนที่สำเร็จจนได้ประกาศเขตควบคุมมลพิษและการทำ EHIA มา พอขบวนการคล้ายตัว ระยองก็ได้รับผลกระทบเหมือนเดิม แต่ไม่เป็นไรเราจะกลับมาเข้มแข็งอีกครั้งให้ได้ ไม่ยอมแพ้ค่ะ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลทุ่งควายกิน จ.ระยอง, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 8 ธันวาคม 2565)

จังหวัดชลบุรี มี 2 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่พื้นที่อำเภอบางพลี และพื้นที่ตำบลบางละมุง อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในส่วนของจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่ตำบลหนองกะขะ อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี โดยได้รับความเห็นจากคนในพื้นที่ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 เป็นตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลหนองกะขะ อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี ประกอบอาชีพค้าขาย ได้รับผลกระทบจากการขุดพื้นที่ลักษณะเหมือนไถลู่บ้านโดยนิคมอุตสาหกรรมอมตะ และได้ให้ข้อมูลผลกระทบ โดยให้ความเห็นว่า

“...เคยได้ยินชื่อโครงการ EEC นะ แต่คิดว่ามันเป็นเรื่องที่ดีที่บ้านเราจะได้พัฒนาทันสมัย หลงดีใจแต่ตั้งแต่อาทิตย์ที่แล้วเนี่ย อยู่ ๆ บ้านลั่น กระจกลั่น เราตกใจนึกว่าแผ่นดินไหว พยายามแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ผลคือไม่มีการเกิดแผ่นดินไหวอะไร พวกเราเลยสำรวจพื้นที่โดยรอบและพบพื้นที่บ่อข้างหมู่บ้าน ลักษณะการขุดเหมือนสปีปสปีปมา อ้าว เป็นโครงการของนิคมอุตสาหกรรมอมตะ ถามเขาว่ามีใบอนุญาตไหม เขาบอกมี ร้องเรียนไปที่ผู้นำท้องถิ่นก็ได้สนใจ อีกทั้งยังเข้าข้างฝั่งอมตะ อ้างว่าไม่ยุ่งเกี่ยวกับเขา แต่สุดท้ายได้พรรคก้าวไกลมาช่วยดำเนินเรื่องจนเรื่องถึงผู้ว่าฯ ผู้ว่าฯส่งอำเภอมารตรวจสอบ พบว่า ไม่มีใบอนุญาต แล้วสุดท้ายก็เกิดการทำสัญญาตกลงกันว่าจะระเบิดในระดับที่ลดลงไม่เกิดการสั่นสะเทือน และไม่มีผลต่อโครงสร้างบ้าน ชาวบ้านก็ไม่สู้ต่อเพราะเป็นคนอื่นมาทำงานที่นี่ แต่เราจะเป็นเจ้าของพื้นที่จริงถามจริง ๆ นะ เราจะรู้ได้ไงว่าไม่กระทบ เราไม่ได้จบวิศวกร เราจะมั่นใจได้อย่างไรว่าบ้านเราปลอดภัย พื้นที่ระเบิดห่างกับหมู่บ้าน ไม่เกิน 500 เมตรด้วยซ้ำ ความปลอดภัยอยู่ตรงไหนในประเทศนี้ ไม่คิดว่า EEC ที่ว่าดีจะกระทบมาถึงบ้านเราที่อยู่มาอย่างดี 20 กว่าปี...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลหนองกะขะ จ.ชลบุรี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 พฤศจิกายน 2565)

(1.2) การขยายพื้นที่อุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิมให้กว้างขึ้น

เมื่อมีการเปลี่ยนผังเมือง พบว่าหลายพื้นที่ใน EEC มีการขยายอาณาเขตของพื้นที่อุตสาหกรรม ซึ่งประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมได้ทุกประเภทเพิ่มขึ้นมากกว่าผังเมืองที่เคยมีอยู่เดิม ยกตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี ที่ขยายพื้นที่อุตสาหกรรมออกไปในทะเลในบริเวณท่าเรือแหลมฉบังให้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมได้โดยไม่มีข้อห้าม ซึ่งจะกระทบต่อคุณภาพชีวิตและกระทบการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมในพื้นที่ ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี คือ กระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประชาชนทั้งประเทศ เพราะจะทำให้ลายระบบนิเวศทางทะเลและอาจส่งผลทำให้อาหารทะเลในภาคตะวันออกมีการปนเปื้อนของสารเคมีจากอุตสาหกรรม ผู้วิจัยมีโอกาสได้เข้าร่วมการประชุมยุทธศาสตร์ประชาชนตะวันออกโครงการส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและสุขภาวะชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เมื่อ วันที่ 27 กันยายน 2563 และได้มีโอกาสฟังคนในพื้นที่ ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี นำเสนอเรื่อง ประเด็นโครงการท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง และโครงการถมทะเล ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการขยายพื้นที่อุตสาหกรรม โดยสรุปได้ใจความว่า

“...ที่ผ่านมามีชุมชนประมงที่มีพื้นที่ทำประมงร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ภายหลังจากโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดเข้ามาพื้นที่ประมงเหลือเพียงยี่สิบเปอร์เซ็นต์เท่านั้น สถานการณ์มันหนักมากแต่ไม่มีใครสนใจสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ยังซ้ำเติมด้วยโครงการใหม่อย่าง EEC ในเรื่องผังเมืองที่นี้ถูกแบ่งเป็นหลายโซน ผังเมืองอ่าวอุดมมันมีหลายสี แต่ปัจจุบันทราบว่าตรงนี้ถูกประกาศเป็นผังเมืองสีม่วงแล้ว ภาคอุตสาหกรรมจะทำอะไรก็ได้ แล้วชาวบ้านในพื้นที่ของเราจะทำอย่างไร พื้นที่ที่เราพร้อมกับสร้างธนาคารหอย หรือกุ้ง ปลา ที่เราปล่อยเพื่ออนุรักษ์นับล้านตัวจะทำอย่างไร ถ้าต้องโดนเวนคืน หรือถูกถมทะเล ที่นี้เราไม่ได้มุ่งแต่ทำกิน เรามีกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลเสมอมา ตรงข้ามกับรัฐบาลที่มองแต่เศรษฐกิจ GDP ของประเทศ แต่รัฐบาลไม่เคยมอง GDP ความสุขของประชาชนเลย...”
(ตัวแทนคนในพื้นที่ทุ่งสุขลา, นำเสนอในการประชุม, 27 กันยายน 2563)

(2) ผลกระทบจากขยะ และการลักลอบทิ้งกากขยะอุตสาหกรรม

จากผลสำรวจและคาดการณ์จำนวนขยะในพื้นที่อีอีซีที่กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับ สุชา ขาวเขียว อาจารย์ประจำ ภาควิชา

วิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในอีอีซี ปี 2561 มีปริมาณ 4,268 ตันต่อวัน หรือ 1.5 ล้านตันต่อปี ทั้งนี้คณะทำงานได้ประเมินปริมาณของเสียและประเมินศักยภาพการจัดการเพื่อให้ทราบส่วนเกินของศักยภาพการจัดการ เพื่อให้เห็นภาพรวมจะประเมินปริมาณของเสียที่ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากที่สุดใภาพใหญ่ก่อน ได้แก่ กากอุตสาหกรรมอันตราย ขยะติดเชื้อ ขยะมูลฝอยชุมชน ผลการประเมิน พบว่า การพัฒนาภาคอุตสาหกรรมในอีอีซี จะทำให้กากอุตสาหกรรมอันตรายจากปี 2562 ที่มีปริมาณ 630,000 ตัน จะเพิ่มในปี 2565 เป็น 791,781 ตัน ส่วนปี 2570 เพิ่มขึ้นเป็น 907,734 ตัน ปี 2575 เพิ่มเป็น 1,028,217 ตัน และปี 2580 จะเพิ่มเป็น 1,172,441 ตัน ซึ่งในปี 2580 ขยะอุตสาหกรรมอันตรายเพิ่มขึ้นจากปี 2562 กว่า 80% หรือ 1.5 ล้านตันต่อปี (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2562b)

ต่อมาผู้วิจัยค้นพบการศึกษาเรื่องผลกระทบจากขยะในพื้นที่อีอีซีของ สฤณี อาชวานันทกุล (2562) ผ่านบทความเรื่อง **อีอีซีกับการพัฒนาที่ยั่งยืน? : ระเบิดเวลาชื่อ ‘ขยะ’** พบว่า สิ่งที่น่ากังวลกว่า คือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปิดเผยในปี 2561 ว่า จังหวัดฉะเชิงเทรายังมีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องร้อยละ 70 ของขยะมูลฝอยทั้งจังหวัด ชลบุรีมีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องร้อยละ 46.5 ส่วนระยองมีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้องร้อยละ 31.8 หลังจากนั้นกระทรวงทรัพยากรฯ ได้คาดการณ์แนวโน้มปริมาณขยะมูลฝอยในพื้นที่อีอีซีว่า จะเพิ่มจาก 9.41 ล้านตันในปี 2560 เป็น 20.08 ล้านตันในปี 2580 และการลงทุนเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยในอีอีซียังไม่เพียงพอต่อความต้องการเมื่อเทียบกับขนาดและความเร่งด่วนของปัญหา และคาดว่าไม่ทันการแก้ต่อแนวโน้มของขยะในพื้นที่แม่แต่น้อย (สฤณี อาชวานันทกุล, 2562)

นอกจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นและการจัดการที่ไม่ถูกต้องที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการรับมือที่ไม่เพียงพอแล้ว ผังเมือง EEC ฉบับใหม่นี้ ยังมีข้อกำหนดที่เปิดกว้างสำหรับการประกอบกิจการอุตสาหกรรม อนุญาตให้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เช่น โรงงานเกี่ยวกับการกำจัดและหรือทำลายขยะได้ในเกือบทุกพื้นที่ ทำให้สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกมีความเสี่ยงที่จะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากมลพิษจากอุตสาหกรรม **มลพิษจากปัญหาขยะอุตสาหกรรมที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น** ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและการใช้ประโยชน์ในที่ดินและกระทบถึงอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมาก (Enlaw, 2564)

ประเด็นเรื่อง**ขยะอุตสาหกรรมในอีอีซี** จากการศึกษาของ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ร่วมกับมูลนิธิเสนาะ อุณากรู สถาบันเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ

(องค์การมหาชน) หรือ “จิสต้า” ทำรายงานสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่นในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) และทำรายงานการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนภาคตะวันออก พ.ศ. 2564 ผลการศึกษาพบว่า จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากแบบจำลอง (GRA) เพื่อคาดการณ์แนวโน้ม 20 ปีข้างหน้า (ปี 2564 - 2583) โดยใช้ข้อมูลการจัดเก็บขยะอุตสาหกรรมรายจังหวัดของกรมโรงงานอุตสาหกรรมปี 2553 - 2563 พบว่า 3 จังหวัดในอีอีซี จะมีปริมาณเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง และเมื่อรวม 3 จังหวัด จะมีปริมาณขยะอุตสาหกรรมในปี 2583 รวม 8.6 ล้านตัน โดยจากค่าเฉลี่ยแล้วจังหวัดระยอง เป็นจังหวัดที่จะมีขยะอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ 5.56 ล้านตัน (กรุงเทพมหานคร, 2565)

ในกรณีดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาผลกระทบจากการลักลอบทิ้งขยะอุตสาหกรรมในพื้นที่ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การอนุญาตให้โรงงานเกี่ยวกับการกำจัดและหรือทำลายขยะตั้งได้ในเกือบทุกพื้นที่ ซึ่งส่งผลให้มีการนำเข้าปริมาณขยะจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น เมื่อปริมาณขยะมากเกินไปจนเกินความสามารถในการจัดการกำจัดขยะ ส่งผลให้เกิดการลักลอบทิ้งขยะอุตสาหกรรมจำนวนมาก และมากขึ้นเรื่อย ๆ และขยะอุตสาหกรรมมีความแตกต่างจากขยะทั่วไปอย่างมาก เพราะนอกจากกลิ่นที่เหม็นสารเคมีแล้ว ยังกระทบต่อสุขภาพของคนในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว เพราะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คนในพื้นที่ดังกล่าวให้ความเห็นว่า

“...กลิ่นมันไม่ใช่กลิ่นขยะธรรมดา จริงไหม คุณคงรู้เพราะคุณอยู่ที่นี้แล้ว คุณมากันแค่ระยะเวลาสั้น ๆ ยังรู้สึกเหม็นมากใช่ไหม แต่นี่คือบ้านของผม ผมอยู่ตรงนี้ก็กับครอบครัวที่มีผู้หญิงและเด็กหลายคน ผลกระทบที่เห็นคือ เขาอาเจียน เวียนหัว และไม่รู้อันตรายจะมีโรคอะไรตามมา...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12, ตัวแทนคนในพื้นที่ท่ากระดาน จ. ฉะเชิงเทรา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 พฤศจิกายน 2562)

ภาพที่ 5 ผลกระทบจากการลักลอบทิ้งกากอุตสาหกรรม ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา

(2) ผลกระทบความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ

EIC ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ออกรายงาน “ปรับกลยุทธ์อุตสาหกรรม EEC รับความเสี่ยงน้ำระยะยาว” โดยระบุว่า การขยายตัวของอุตสาหกรรมใน EEC มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาอันสั้นตามการขยายตัวของกำลังการผลิต ทำให้ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต้องพัฒนาโครงการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความจุน้ำในพื้นที่อีกกว่า 350 ล้านลูกบาศก์เมตรในระยะ 10 ปี ถึงแม้จะมีแผนรองรับความต้องการใช้น้ำในพื้นที่ที่จะขยายตัว แต่อุตสาหกรรมยังอาจต้องเผชิญความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำเนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่ไม่แน่นอนในแต่ละปีตามวัฏจักรของสภาพอากาศ สภาวะ **water stress** หรือการที่ไม่สามารถดึงน้ำที่ได้คุณภาพและปริมาณตามที่ต้องการมาใช้ได้ รวมถึงการขัดแย้งกับชุมชนจากการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกัน ซึ่งความเสี่ยงเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นในอนาคต (EIC ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, 2561)

จากข้อมูลของ World Resource Institute (WRI) พบว่า ในปี 2030 กลุ่มน้ำบางประกอบ อันเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่โครงการ EEC จะอยู่ในสภาวะความเครียดน้ำ หรือ water stress มากขึ้น เพราะมีความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ขณะที่ปริมาณน้ำที่มีคุณภาพซึ่งสามารถนำมาใช้นั้นมีอยู่อย่างจำกัด สะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่นอนจากความเสี่ยงของภัยธรรมชาติที่อาจมีผลกระทบต่อภาคการดำเนินธุรกิจในระยะยาวทั้งด้านต้นทุน ความต่อเนื่องของการผลิต และความสัมพันธ์กับชุมชน (EIC ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, 2561)

อีกทั้งตามแผนผังระบบบริหารจัดการน้ำท้ายประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 ยังมีการวางโครงการจัดการน้ำ โดยดึงทรัพยากรน้ำมาจากจังหวัดอื่น ๆ นอกพื้นที่ EEC หากพิจารณาถึงสถานการณ์น้ำในชลบุรีระยอง ฉะเชิงเทรา และจันทบุรี จะเห็นได้ชัดว่า ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าและพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งกำลังประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำที่อยู่ในขั้นวิกฤตในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่พื้นที่เหล่านี้กลับถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของ EEC (Enlaw, 2564)

โดยเฉพาะในจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่ถือเป็นแหล่งผลิตทุเรียน ซึ่งมีความต้องการใช้น้ำกับการเกษตรจำนวนมาก จากการ “ศึกษาปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเพื่อการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” หนึ่งในแผนงานวิจัยเพื่อการพัฒนาบริหารจัดการน้ำในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนการบริหารจัดการน้ำ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) พบว่า มีการประเมินว่าเมื่อพัฒนาโครงการออีชีอย่างเต็มรูปแบบแล้วในอีก 20 ปีข้างหน้า หรือปี 2580 คาดการณ์ว่าความต้องการใช้น้ำในพื้นที่จะเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 1,000 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งสะท้อนว่าในอนาคตมีแนวโน้มเกิดวิกฤติขาดแคลนน้ำ และเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตรได้ (กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวยังได้ศึกษาถึงความต้องการน้ำที่แท้จริงของต้นทุเรียน จึงพบว่าที่ผ่านมาเกษตรกรในจังหวัดจันทบุรีใช้น้ำไปกับการปลูกทุเรียนมากเกินความจำเป็น 200 – 300 ลิตรต่อวัน และจากการวิจัยพบว่าชาวสวนทุเรียนสามารถลดการใช้น้ำลงได้ถึง 35 - 40% เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสมดุลการใช้น้ำในภาคตะวันออก และแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำอย่างยั่งยืนในพื้นที่ออีชี ทุกภาคส่วนจะต้องลดการใช้น้ำลงทั้งหมดขณะเดียวกันก็ต้องเข้าใจพฤติกรรมการใช้น้ำเป็นอย่างดี (กรุงเทพธุรกิจ, 2563) แต่ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีพอ อาจเกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรการใช้น้ำระหว่างคนจันทบุรีกับอุตสาหกรรมใน EEC หากคนทีลดปริมาณการใช้น้ำมีเพียงกลุ่มเกษตรกร แต่ภาคอุตสาหกรรมยังใช้เท่าเดิม ท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความขัดแย้ง และความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัดจันทบุรีในอนาคต ดังนั้นกระบวนการจัดทำผังเมือง EEC โดยขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนจะทำให้การพัฒนาขาดความ

สอดคล้องกับระบบนิเวศ ศักยภาพสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ และนำไปสู่วิกฤติในการบริหารจัดการน้ำในอนาคต ที่ต้องแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรม

4.3 บทวิเคราะห์: โครงสร้างโอกาสทางการเมืองในสถานการณ์ความไม่เป็นประชาธิปไตยและการปิดกั้นพื้นที่สาธารณะ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองทั้งในยุคแห่งการเข้ามาของการพัฒนาอุตสาหกรรมไทยในปี 2500 ที่เกิดขึ้นภายใต้การเมืองแบบระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ ตามด้วยยุค Eastern Seaboard ที่บริหารการเมืองอยู่ในช่วงเวลายุคทองของประชาธิปไตย และในยุค EEC ที่อยู่ทั้งในยุคอำนาจนิยม และยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้ง เพื่อให้เห็นถึงพลวัตของการประท้วงในละยุคว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นนั้น เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อขบวนการเคลื่อนไหว ดังที่ **ประภาส ปิ่นตบแต่ง** (2552) อธิบายถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ไว้ว่า เหตุการณ์หรือกระบวนการทางสังคมในระดับกว้างที่มีผลทำให้โครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองซึ่งลงรากปักฐานในระบบการเมืองปกติขณะนั้นอยู่ในสถานะที่มีการเปลี่ยนแปลงในโอกาสทางการเมืองที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหว และ “โครงสร้างโอกาสทางการเมือง” ได้จำแนกประเภทของโครงสร้างสถาบันทางการเมืองออกเป็น โครงสร้างที่เปิดหรือปิด เอื้อหรือเป็นอุปสรรค และพบว่า กิจกรรมการเคลื่อนไหวนั้นสามารถกระทำได้ง่ายในเมืองที่รัฐบาลท้องถิ่นเปิดโอกาสให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ขณะที่กระทำได้ยากในเมืองที่รัฐบาลท้องถิ่นมุ่งปราบปรามการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: 97 - 99)

ยุคแห่งการเข้ามาของการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย เกิดขึ้นท่ามกลางบริบททางการเมืองช่วงหลังการรัฐประหาร 2500 ภายใต้การปกครองของ **จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** ซึ่งเป็นการปกครองในรูปแบบที่เรียกว่า **ระบอบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ** และเป็นยุคแห่งการแสวงหาและการปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจที่ได้ปรากฏชัดแล้วว่า ตั้งแต่หลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2501 เส้นทางการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจไทยเป็นเส้นทางเศรษฐกิจเสรีนิยม โดยตลอดช่วงเวลาระหว่างใน พ.ศ. 2500 – 2515 เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์อเมริกาสามารถเข้ามามีบทบาท และมีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทยอย่างมาก โดยภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทด้านการพัฒนาในไทย **จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** ได้ปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศใหม่ โดยหันไปส่งเสริมการลงทุนภาคเอกชนใน **การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า** ซึ่งในยุคดังกล่าวเป็นยุคที่มีการใช้อำนาจเด็ดขาดในการประหารชีวิตเกิดขึ้น อีกทั้ง “การพัฒนา” ยังเป็นเรื่องใหม่ จึงไม่เกิดการตั้งคำถามเกิดขึ้นในยุคนี้

ภายหลังจากรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาสนับสนุนนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมแทนการนำเข้า กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และจังหวัดสมุทรปราการกลายเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมความเจริญทุกสาขา รวมทั้งการลงทุนทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมจนเต็มที่แล้ว ต่อมาในยุค **รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์** เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจมากมาย รวมถึงเกิดการล่มสลายของ “ข้อตกลงเบร็ตตันวูดส์” (Bretton Woods Agreement) อันเป็นผลให้อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยชะลอการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยชะลอตัวลง ประกอบกับการที่อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าจ้างแรงงานได้น้อยทำให้เกิดปัญหาว่างงาน รวมถึงการกระจุกตัวของโรงงานเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้รวมถึงปัญหาชุมชนแออัดในเมือง สถานการณ์การอึมตัวของอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า เป็นผลให้กลุ่มเทคโนโลยีไทย เสนอให้รัฐบาลปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ในรูปแบบ “ยุทธศาสตร์การเติบโตด้วยการส่งเสริมสินค้าอุตสาหกรรม” (Export - Led Growth) และยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก

ยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อการส่งออกเกิดขึ้นควบคู่กับแนวคิดการกระจายความเจริญออกสู่ภูมิภาค ทำให้รัฐบาลได้กำหนดนโยบายพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะขึ้น ซึ่งพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกถือเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะความได้เปรียบเทียบในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีที่ตั้งไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มีสภาพภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างท่าเรือน้ำลึก สามารถจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อส่งออกและที่สำคัญที่สุด คือ การค้นพบก๊าซธรรมชาติบริเวณอ่าวไทยที่จะใช้เป็นเชื้อเพลิงและวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ดังนั้นคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2524 จึงได้มีมติให้ดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ในพื้นที่มาบตาพุด จ.ระยอง และพื้นที่แหลมฉบัง จ.ชลบุรี

ขบวนการเคลื่อนไหวในยุคประชาธิปไตย

บรรยากาศทางการเมืองหลังรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 44 และรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 66 และ 67 วรรคสอง และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ถือเป็นโอกาสของประชาชนในการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม และเพื่อสร้างพื้นที่การต่อรองกับรัฐ เนื่องจากในช่วงปี 2548 – 2556 อยู่ในช่วงของรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง หรือเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่ง

เอื้อให้ประชาชนออกมาใช้พื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงรับฟัง และแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยจะเริ่มจากการอธิบายถึงการเคลื่อนไหวในพื้นที่มาตาพุด จ.ระยอง เนื่องจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) เดินหน้าพัฒนาและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวตามมาเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์น้ำมันรั่ว สารเคมีตกค้างในน้ำ น้ำทะเล หรือเหตุการณ์ที่คนระยองมักประสบปัญหาด้านสุขภาพที่ทุกคนไม่ได้เป็นพร้อมกัน แต่จะค่อย ๆ เป็นไปตามจำนวนการได้รับสะสมสารเคมีจากมลพิษทางน้ำและอากาศในจังหวัดระยอง ซึ่งในตอนนั้นมีการต่อสู้ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเด็นการแย่งชิงน้ำระหว่างภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม การเคลื่อนไหวในนาม **เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก**ในพื้นที่สาธารณะมีพลวัตสูงมากในช่วงปี 2548 จนถึงปลายปี 2553 ประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว ดังนี้ 1.การชุมนุมประท้วง 2.การรณรงค์ด้วยการเดินขบวนบนท้องถนน 3.การใช้สื่อสาธารณะ 4.การจัดกิจกรรมให้ความรู้ และ 5.การฟ้องร้องต่อศาลปกครอง ซึ่งระหว่างทางก็ไม่เพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องและมีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ในยุครัฐบาลทักษิณมีการแก้ไขปัญหาของการที่โรงงานเข้ามาตั้งใกล้โรงเรียนจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเด็ก ซึ่งในตอนนั้นทางรัฐบาลก็มีการจัดหาพื้นที่ใหม่ให้โรงเรียนย้ายไปตั้งในสถานที่ที่รัศมีห่างจากโรงงาน 5 กิโลเมตร เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

การต่อสู้ที่ยาวนานจึงส่งผลสะท้อนคือการสร้างอำนาจการต่อรองได้สำเร็จในปี 2552 ที่มีการประกาศเขตเทศบาลตำบลมาตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่ทะเลภายในแนวเขตเป็นเขตควบคุมมลพิษ และเกิดการทบทวนจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) พร้อมทั้งมีการจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาและแผนการดูแลชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินการของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉะเชิงเทราทั้งสองแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรมจึงเป็นที่น่าพอใจของเครือข่ายภาคประชาชน

รวมถึงมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉะเชิงเทรา และคณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการชุดพัฒนาชุมชนและสังคม, คณะอนุกรรมการชุดติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม, และคณะอนุกรรมการชุดประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชีวอนามัย (EHIA) ฉบับประชาชน

ขณะที่ใน **บริเวณแหลมฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี** เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ได้เกิดขึ้นหลังจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program)

นำมาสู่การพัฒนาโครงการทำเรื่อน้ำลึกลงแหลมฉะเชิงเทรา ชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 2530 และ 2540 ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะเมื่อครั้งที่มีการก่อสร้างทำเรื่อน้ำลึกลงแหลมฉะเชิงเทรา ชั้นที่ 2 ที่เกิดการรั่วไหลของตะกอนเลน ระหว่าง การก่อสร้าง จนทำให้สัตว์น้ำในอ่าวบางละมุงสูญหายไปเกือบหมดทั้งอ่าว

ต่อมาในช่วงปี 2553 - 2554 การทำเรื่อแห่งประเทศไทย มีแผนก่อสร้างโครงการทำเรื่อแหลมฉะเชิงเทรา ชั้นที่ 3 บริเวณอ่าวบางละมุง ประชาชนได้รวมตัวก่อตั้งเป็น **กลุ่มเครือข่ายประชาชนคัดค้านการก่อสร้างทำเรื่อแหลมฉะเชิงเทรา ชั้นที่ 3** ด้วยการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อสร้างกฎกติกาการเข้ามาใช้พื้นที่พร้อมทำ MOU กับภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่แล้วนำมาเป็นชุดข้อมูลที่ใช้ในการออกมาต่อรอง รวมถึงออกมาชุมนุมประท้วงที่หน้านิคมอุตสาหกรรมแหลมฉะเชิงเทรา และได้ทำการศึกษาประเมินผลกระทบเบื้องต้นในด้านต่าง ๆ แล้วฟ้องร้องไปยังคณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติทางธรรมชาติ วุฒิสภา จากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถทำเรื่อแหลมฉะเชิงเทรา และคณะอนุกรรมการ ย่อย 3 ชุด โดย คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการไต่สวนคดีทั้งหมดนี้ก็ได้ทำงานประสานร่วมกันมาตั้งแต่เมื่อปลายปี 2554 จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารในปี 2557

ทั้งหมดที่กล่าวมาถือเป็นรูปธรรมความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทั้งสองพื้นที่ในการสร้างอำนาจการต่อรองให้กับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก แต่ความสำเร็จของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกมักถูกอธิบายถึงชัยชนะดังกล่าวว่าเป็นชัยชนะเพียงในกระดาษเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงโครงการมาตาพุดและโรงการทำเรื่อน้ำลึกทั้งระยะที่ 1 และ 2 ก็ตั้งอยู่ที่เดิม อีกทั้งยังมีการเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้าขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งยังคงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพคนในพื้นที่จวบจนปัจจุบัน

ขบวนการเคลื่อนไหวในยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism)

เมื่อประเทศไทยต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญจากการรัฐประหารในปี 2557 โดย **รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ** หรือรัฐบาล คสช. ซึ่งบริหารประเทศด้วยการใช้อำนาจพิเศษตาม ‘มาตรา 44’ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 โดยอ้างว่าเป็นการรักษาความสงบให้กับประเทศ ในส่วนของการพัฒนาอุตสาหกรรมในยุคนี้ รัฐบาล คสช. ได้มีความพยายามในการพัฒนา **เขตเศรษฐกิจพิเศษทวายร่วมกับเมียนมา** เพื่อสร้างรายได้และ GDP ให้กับประเทศ แต่การพัฒนานั้นเต็มไปด้วยอุปสรรคในประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและประสพปัญหา

เกี่ยวกับงบการลงทุน จึงส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการทวายดำเนินไปด้วยความล่าช้า ประกอบกับความต่างขีดทางการเมืองระหว่างไทยกับเมียนมาในช่วงนั้น เพราะเมียนมาอยู่ในบริบททางการเมืองหลังการเลือกตั้งในปี 2558 ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเข้าสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งต่างกับไทยที่เป็นอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ ปัจจัยทางการเมืองที่ต่างขั้วจึงเป็นอีกอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อความล้มเหลวของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย

ต่อมาไทยจึงเปลี่ยนทิศทางไปสนับสนุนและเป็นส่วนหนึ่งในโครงการ One Belt One Road หรือ Belt and Road Initiative (BRI) หรือ โครงการแถบและเส้นทางของสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีความเชื่อมโยงที่จะสามารถพัฒนาด้านคมนาคมและการค้าร่วมกับโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) หรืออาจกล่าวได้ว่า โครงการอีอีซีมีความสัมพันธ์กับโครงการ Belt and Road Initiative (BRI) และสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างแนบแน่น โดยหลัก ๆ แล้วไทยมีความตั้งใจที่จะดึงสาธารณรัฐประชาชนจีนมาลงทุนร่วมกับไทยในพื้นที่โครงการอีอีซี รัฐบาลไทยจึงหันมาให้ความสำคัญและพยายามอย่างมากในการเร่งรัดดำเนินการโครงการอีอีซีตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา

ในปี 2559 เมื่อเกิดโครงการต่อยอดการพัฒนาเดิมอย่าง โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ในยุครัฐบาล คสช. ซึ่งมาจากการรัฐประหารในปี 2557 ซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจพิเศษตาม ‘มาตรา 44’ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ในการออกคำสั่งเพื่อเร่งรัดผลักดันโครงการและการดำเนินการในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรือ อีอีซี (Eastern Economic Corridor – EEC) ให้สามารถดำเนินการล่วงหน้าไปโดยไม่ติดขัด โดยไม่ต้องผ่านการทำประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) และใช้คำสั่งหัวหน้า คสช. ในการดำเนินการโครงการโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จึงเกิดขึ้นท่ามกลางความไม่เป็นธรรมต่อคนในพื้นที่ที่มีการรวมอำนาจตัดสินใจไว้ที่คณะกรรมการที่มีนายกรัฐมนตรีถือครองอำนาจสูงสุด และมีการยกเว้นกฎหมายที่ลดทอนการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการจัดสรรที่ดิน

จากนั้นประชาชนภาคตะวันออกจึงระดมทรัพยากรทางขบวนการเคลื่อนไหวจึงออกมารวมตัวกันเพื่อ “ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” ภายใต้ชื่อ “กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)” เนื่องจากไม่ต้องการโครงการ

เดิม (Eastern Seaboard) ที่สร้างผลกระทบมากมายจนถึงปัจจุบันที่จะนำมาพัฒนาในชื่อใหม่ หรือที่ทางขบวนการเรียกว่า “เหล่าเก่าในเขตใหม่” ภายใต้ความเห็นที่มั่นใจว่าโครงการดังกล่าวจะถูกพัฒนาขึ้นมาซ้ำเดิมผู้ได้รับผลกระทบเดิม และสร้างผลกระทบในพื้นที่ใหม่ แม้ในช่วงเวลาในปี 2559 นั้น เป็นช่วงที่อยู่ในยุครัฐบาล คสช. ที่กำลังปกครองด้วยระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบจากการใช้อำนาจพิเศษตาม ‘มาตรา 44’ จำกัดการชุมนุมที่ห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ทำให้ทางขบวนการเคลื่อนไหวมีข้อจำกัดในการออกมาชุมนุมหรือแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ

ขบวนการเคลื่อนไหวจึงมีความจำเป็นต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเป็นการยื่นเอกสารตามระบบราชการ และการสร้างเครือข่ายเพื่อหาทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณในการทำข้อมูลเพื่อนำเสนอเป็นข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวที่มีต่อโครงการอีอีซี แต่ทรัพยากรที่ระดมมาได้นั้นเป็นทรัพยากรที่ใช้ไปกับการรวบรวมข้อมูลเท่านั้นเพราะเป็นการใช้ทรัพยากรจากบุคคลภายนอก (Outside Resources) ดังนั้นทรัพยากรในการเคลื่อนไหวหรือมวลชนในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวก็มีกำลังที่เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายหลากหลายจังหวัดในภาคตะวันออก แต่ก็ไม่ได้มากเท่าจำนวนการร่วมมือกันจัดทำข้อมูล ดังนั้น การต่อสู้ต่อรัฐในช่วงนั้นจึงไม่ได้ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากโครงการอีอีซีดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ โดยไม่สนข้อเรียกร้องที่มาจากประชาชน

ขบวนการเคลื่อนไหวในยุควินิจฉัยที่มี การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism)

ภายหลังการเลือกตั้งในปี 2562 ทางขบวนการเคลื่อนไหวได้ลดทอนข้อเรียกร้องภายหลังจากโครงการกำเนิดขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากประกาศใช้ พระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และตามด้วยแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 โดยเปลี่ยนเป็นเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” เนื่องจากภายใต้ข้อจำกัดการเคลื่อนไหวในยุควินิจฉัยขบวนการเคลื่อนไหวหยุดยั้งโครงการไม่ได้แล้วจึงเลือกที่จะเรียกร้องให้การพัฒนาโครงการนี้มาจากการมีส่วนร่วมจากประชาชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่า เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาการเกิดขึ้นและพัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว รวมถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือการระดมทรัพยากรของ

ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ผู้วิจัยพบว่า ข้อเรียกร้องหลัก ๆ ของขบวนการเคลื่อนไหวคือ เพื่อ “ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” และลดทอนมาเป็น “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” ในภายหลัง โดยวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) คือ 1. เพื่อจับตาดูการดำเนินการที่ไม่เป็นธรรมและส่งผลกระทบต่อชุมชนและระบบนิเวศทั้งในพื้นที่ EEC และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยรอบ และ 2. เพื่อรวมกลุ่มคัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 โดยเหตุผลที่ออกมาเคลื่อนไหวร่วมกันคัดค้านผังเมืองอีอีซีมาจาก (1) ผังเมืองอีอีซีไม่เป็นไปตามหลักการผังเมือง เพราะการจัดทำไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของภาคตะวันออก (2) ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเพียงพอและครบถ้วน (3) เป็นผังเมืองที่เอื้อประโยชน์กับกลุ่มคนบางกลุ่มแต่กลับขับไล่ประชาชนออกจากที่ดิน ทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายแหล่งความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของภาคตะวันออกและทั้งประเทศ ทำลายวิถีชีวิต เศรษฐกิจของชุมชน และสร้างผลกระทบกับประชาชนจำนวนมากในพื้นที่

จากการศึกษากำเนิด และพลวัตของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และจากศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวตั้งแต่ยุค **Eastern Seaboard** จะเห็นได้ว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวโดยมีการเปิดพื้นที่สาธารณะในการเคลื่อนไหว ดังที่กล่าวมานี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในยุคนั้นมีโอกาสทางการเมืองของการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในพื้นที่สาธารณะมาจาก รัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 44 และรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 66 และ 67 วรรคสอง และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 รวมถึงข้อเสนอของกลุ่มนักวิชาการและนักกิจกรรมในตอนนั้นที่ใส่ใจประเด็นสุขภาพและมลพิษทั้งในมาตาพุดและแหลมฉบัง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในตอนนั้นโดยใช้เรื่องสิทธิชุมชนและกลไกศาลปกครองเพื่อคุ้มครองสิทธิ

ซึ่งต่างจากยุค **EEC** ที่การลดทอนความเป็นประชาธิปไตยเริ่มต้นตั้งแต่การก่อกำเนิดโครงการที่มาจากการใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการออกคำสั่งหัวหน้า คสช. เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัดอย่างปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการออกคำสั่ง คสช. ทำให้มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมือง เพื่อให้การเดินหน้าโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่สนใจผลกระทบ

ทางสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการใช้อำนาจพิเศษตาม ‘มาตรา 44’ จำกัดการชุมนุมที่ห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และข้อจำกัดอื่น ๆ อีกมากมาย จนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวตามช่วงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง

ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาการปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการ คือ ถึงแม้ขบวนการเคลื่อนไหวในยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism) กับขบวนการเคลื่อนไหวในยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) จะมีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ต่างกัน โดยในยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบจะมีการปิดพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สื่อ แต่ในยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้งมีโอกาสในการเคลื่อนไหวในที่สาธารณะเพราะการเลือกตั้งนำมาสู่การเปิดพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สื่อให้กับขบวนการเคลื่อนไหว แต่เมื่อผู้วิจัยพิจารณาจากการตัดสินใจของรัฐบาลทั้งในรัฐบาลยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบในนามรัฐบาล คสช. กับรัฐบาลยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้งในนามรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นรัฐบาลเดียวกัน ผู้วิจัยพบว่า การตัดสินใจของทั้งสองช่วงเวลาตั้งแต่การริเริ่มโครงการและการดำเนินการโครงการจนถึงปัจจุบัน **ไม่ต่างกัน** เนื่องจากเป็นการตัดสินใจที่แสดงถึงการรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลาง (Centralization) ที่ให้ความสำคัญกับรัฐบาลในเชิงโครงสร้างและการตัดสินใจในการดำเนินโครงการ ซึ่งการปกครองแบบรวมศูนย์ทำให้โครงการอื้อชี้ออกมาไม่ตอบสนองความต้องการ รวมถึงข้อเรียกร้องของประชาชนได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งภายใต้การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ยังส่งผลให้ประเทศขาดความเป็นประชาธิปไตยโดยจะเห็นได้จากการกีดกันหรือเพิกเฉยของรัฐบาลทั้งในยุคยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบและยุคอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้งต่อการมีส่วนร่วมจากประชาชนที่ออกมาเรียกร้อง ทั้งด้านการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะ การแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเชิงนโยบายจากการทำข้อมูลตามหลักวิชาการ

บทที่ 5

พลวัตของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

ความนำ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายถึงพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหว ตั้งแต่การคัดค้านโครงการเริ่มแรกในอดีต กล่าวคือ โครงการการพัฒนาชายทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard) จนปัจจุบันได้พัฒนามาเป็น โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) โดยในบทนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหว (แนวทางการเคลื่อนไหว ลักษณะเครือข่าย การจัดตั้งองค์กร ฯลฯ) รวมถึงบริบททางการเมืองที่เป็นได้ทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวในแต่ละยุค ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของการรวมตัวและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหว โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาข้อ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะเริ่มจากการอธิบายถึงพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวตั้งแต่กำเนิดและพัฒนาการ วัตถุประสงค์ รูปแบบองค์กรและโครงสร้างการทำงาน กิจกรรมการเคลื่อนไหว ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว ผลของการเคลื่อนไหวของขบวนการ อุปสรรคและความท้าทายของการเคลื่อนไหว การคลายตัวและการปรับตัวของขบวนการ และสรุปพลวัตการเคลื่อนไหว

5.1 กำเนิดขบวนการเคลื่อนไหวประชาชนภาคตะวันออก

ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนภาคตะวันออกเริ่มต้นจากการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาที่เกิดจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรือ Eastern Sea board Development Program (ESB) ที่ทำให้พื้นที่จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เต็มไปด้วยนิคมอุตสาหกรรม จนนำไปสู่การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ รวมถึงทำลายวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่อยู่มาก่อนนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวก็ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากปี 2540 การเมืองแบบเสรีประชาธิปไตยที่ได้ผลพวงมาจากการปฏิรูปทางการเมืองจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนทั้งชนบทและชุมชนเมือง จึงทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มที่เรียกว่าภาคประชาสังคมในการเคลื่อนไหวประเด็นต่าง ๆ มากขึ้น จากงานเรื่อง **เครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออก : “การเมืองภาคประชาชน” ในสังคมไทย** ของ **ศรัณยู หมั่นทรัพย์** (2557) พบว่า การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออก

ในตอนนั้นมีทั้งการใช้พื้นที่สาธารณะ การใช้โอกาสและกระบวนการทางการเมืองด้วยการฟ้องร้องศาลปกครอง แต่การต่อรองอำนาจไม่สามารถทำได้จริงเพราะรัฐนั้นกุมอำนาจการตัดสินใจไว้ ซึ่งในที่สุดเครือข่ายก็ได้คลายตัวลงเนื่องจากขาดทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวในระยะยาว อีกทั้งผู้ประสานงานยังขาดการประสานงานภายในขบวนการจนทำให้ขาดประชาธิปไตยภายในของกระบวนการ โดยอีกประเด็นที่สำคัญคือเครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกได้มีการเกี่ยวโยงกับการเคลื่อนไหวพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย เมื่อบริบทสังคมไทยเข้าสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองจึงส่งผลต่อความไว้วางใจจนนำมาสู่การเคลื่อนไหวที่คลายตัวลงในที่สุด (ศรัณยู หมั่นทรัพย์ ,2557: 146 - 150)

จากนั้นผู้วิจัยได้ศึกษางานของ **ชัยณรงค์ เครือนวน** (2558) ที่ศึกษาวาทกรรมกระแสหลักวาทกรรมต่อต้าน รวมถึงการต่อสู้ทางวาทกรรมในการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้แบบมาบตาพุด แล้วพบว่า วาทกรรมกระแสหลักเป็นผลผลิตจากกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยมที่เกิดขึ้น จากพันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำ ส่วนวาทกรรมต่อต้านมีสองลักษณะ *ลักษณะแรก*คือวาทกรรมต่อต้านที่เกิดขึ้น จากเครือข่ายชนชั้นกลางๆ ซึ่งมีอุดมการณ์นิเวศนิยม และ*ลักษณะที่สอง*คือวาทกรรมที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาวบ้านรากหญ้าที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งมีอุดมการณ์เพื่อสร้างความอยู่รอดและทำให้ตนเองอยู่ได้ในสังคมอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดการต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ โดยพันธมิตรของกลุ่มชนชั้นนำได้ต่อสู้ทางวาทกรรมเพื่อรักษาอำนาจนำขณะที่เครือข่ายชนชั้นกลางๆ ต้องการล้มความเป็นเจ้าทางวาทกรรมและครองอำนาจนำในภาคประชาสังคม ส่วนชาวบ้านรากหญ้าๆ ต้องการสร้างความอยู่รอดและความชอบธรรมให้กับตนเอง (ชัยณรงค์ เครือนวน ,2558: 229 - 243)

หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษางานของ **ศรัณยู หมั่นทรัพย์** (2557) และ**ชัยณรงค์ เครือนวน** (2558) ผู้วิจัยจึงศึกษา การพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกโดยละเอียดจนพบว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมริเริ่มตั้งแต่ปี 2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสใหม่ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไทย จนนำมาสู่การกำเนิดของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ซึ่งมีพื้นที่เป้าหมายระยะแรก 2 บริเวณ คือ **1.บริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง** สำหรับอุตสาหกรรมหลักที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และ **2.บริเวณแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี** สำหรับอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อคัดค้านการดำเนินงานและเรียกร้องความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นจึงมีสองพื้นที่ โดยลักษณะของการเคลื่อนไหวเป็นการเคลื่อนไหวพื้นที่คู่ขนานที่ไม่ได้มีการรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งจะขับเคลื่อนเฉพาะประเด็นที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตัวเองเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจะอธิบาย

รายละเอียดของเครือข่ายทั้งสองพื้นที่จากการศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และจากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทั้งสองพื้นที่ในช่วงเวลาของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ดังต่อไปนี้

5.1.1 เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง

จากการศึกษาของ **ศรัณยู หมั่นทรัพย์** (2557) การรวมตัวกันของกลุ่มประชาสังคมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มขึ้นในปี 2548 โดยเครือข่ายเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดโดยใช้การแก้ปัญหาเรื่องการแย่งชิงน้ำ เกิดการจัดสรรน้ำไม่เป็นธรรมในพื้นที่ระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวในนามเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในพื้นที่สาธารณะมีพลวัตสูงมากในช่วงปี 2548 จนถึงปลายปี 2553 ที่ประกอบไปด้วย

การประชุมประท้วง เช่น การประท้วงที่สี่แยกศูนย์ราชการ การชุมนุม คัดค้านและประท้วงรัฐบาลและคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กรณีประกาศลดโครงการและกิจการรุนแรงที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนเหลือ 11 ประเภท บริเวณหน้าศูนย์ราชการจังหวัดระยอง เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2553

การรณรงค์ด้วยการเดินขบวนบนท้องถนน เดินไปตามถนนหน้าโรงงาน และแสดงเอกลักษณ์ร่วมของผู้ชุมนุม ผูกผ้าพันคอสีเขียวที่เขียนข้อความ “หยุดโรงงานไฟฟ้า” โบกธงเขียวที่เขียนข้อความต่อต้านอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดมลพิษ เช่น หยุดขยายอุตสาหกรรม หยุดโรงไฟฟ้าถ่านหิน ชูประเด็น “สิ่งแวดล้อมคือชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงคือคำตอบ”

การใช้สื่อสาธารณะ การเดิน “ขบวนธรรมยาตราเดินตามรอยเท้าพ่อถามหาความพอเพียง” คือการเดินเท้าจากระยองเข้ากรุงเทพของกลุ่มเครือข่าย โดยมีเป้าหมายนำเสนอรายงานและยื่นหนังสือระบุผลกระทบของอุตสาหกรรมต่อชีวิตคนมาบตาพุด และแฉถึงความประสงค์ของคนมาบตาพุดที่ต้องการให้รัฐแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อนายกรัฐมนตรี และผู้มีอำนาจในการแก้ไขปัญหา มีการทำเป็นสารคดีเผยแพร่ทางโทรทัศน์ รายการชีวิตจริงยิ่งกว่าละคร ที่นำเสนอชีวิตของนายน้อย ใจตั้ง (24 – 25 ตุลาคม 2552)

การจัดกิจกรรมให้ความรู้ การเสริมพลังความรู้กับสถาบันการศึกษาและนักวิชาการ กับชุมชนเพื่อเป็นพลังในการเคลื่อนไหวในระยะยาว เช่น กิจกรรมเวทีให้ความรู้เรื่อง ประชาชนได้อะไร

จากการทำ HIA (Health Impact Assessment) (17 มกราคม 2553) และเวทีสัมมนา สิทธิชุมชนกับความสมดุลในสังคม

ในเรื่องของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับคนในพื้นที่ตำบลเนินพระ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผู้ที่เคยเป็นผู้สังเกตการณ์ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ในช่วงเวลานั้น โดยผู้วิจัยสอบถามถึงความแตกต่างระหว่างยุคก่อน กับตอนนี้ว่าต่างกันอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้คำตอบว่า

“...บอกก่อนนะว่าไม่ได้เข้าร่วมขบวนการแต่คอยสังเกตการณ์ คอยให้กำลังใจอยู่ ด้วยงานที่ทำมันออกตัวแรงไม่ได้ ก็คือแบบนี้ ความต่างระหว่างยุค มันมีทั้งเหมือนและไม่เหมือน สิ่งที่ไม่เหมือนคือสิทธิในการออกมาต่อสู้ในยุคก่อนมันออกมาต่อสู้ได้ สู้แล้วรัฐบาลยังรับฟัง ศาลยังรับฟัง แต่ตอนนี้ใครจะไปกล้า เดี่ยวโดนเรียกไปปรับทัศนคติละแยเลย ส่วนสิ่งที่เหมือนกันคือการมุ่งหน้าพัฒนาแบบปิดหูปิดตา เร่งจ้งเลย เร่งแบบไม่ดูผลกระทบ คือต้องรอให้เกิด แล้วรอให้คนไม่ไหวก่อนตลอด ทำไม่ไม่ประเมินดี ๆ EIA, EHIA, HAI อะไรก็มี หรือแค่นี้แต่ไม่มีมาตรฐาน? ฝากตั้งคำถามชวนคิด...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลเนินพระ จ.ระยอง, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2565)

นอกจากนี้กระบวนการที่สำคัญที่สุดคือ การใช้กระบวนการตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 มาตรา 67 วรรค 2 และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยเฉพาะพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ มาตรา 11 ที่ประกาศใช้ก่อนหน้าการฟ้องร้องเพียงไม่กี่วัน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สร้างโอกาสทางการเมือง เปิดกระบวนการทางการเมืองให้เครือข่ายใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ โดย 1.การยื่นฟ้องร้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อศาลปกครองชั้นต้นจังหวัดระยอง ในฐานะละเลยการปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และขอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศให้มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ ในปี 2552 ศาลปกครองระยองจึงได้มีคำพิพากษาศาลปกครองที่ 192/2550 สั่งให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกาศให้มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษภายใน 60 วันนับแต่มีคำพิพากษา ซึ่งถือเป็นความสำเร็จสำคัญของการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชน

2.ระงับโครงการที่ได้รับอนุมัติโดยไม่ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของอนุมัติดำเนินโครงการ 75 โครงการ เครือข่ายจึงขอให้ศาลกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองใดๆเพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวก่อนการพิพากษาโดย

ขอให้ศาลมีคำสั่งระงับโครงการหรือกิจกรรม จำนวน 76 โครงการเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2552 ศาลปกครองกลางมีคำสั่งระงับโครงการหรือกิจกรรม ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพในพื้นที่จังหวัดระยองจำนวน 76 โครงการ จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือศาลมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

ในกรณีการฟ้องศาลปกครอง ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบคนในพื้นที่ จ.ระยองท่านหนึ่งขณะลงพื้นที่ที่หน้าศาลปกครอง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจึงเข้าไปพูดคุยถึงการเข้ากรุงเทพฯ มาฟ้องศาลแล้วพบว่า คนในพื้นที่ จ.ระยองท่านนี้คือคนที่ต่อสู้มาตั้งแต่ยุค Eastern Seaboard เมื่อพูดคุยแล้วจึงได้ใจความว่า

“...ตอนนั้นเราพึ่งพาศาลได้ ตอนนั้นทุกคนก็เลยฝากความหวังไว้ที่ศาลปกครอง ตอนนั้นเราฟ้องศาลปกครองแล้วเราชนะ วันนี้เราจึงรวมตัวนั่งรถกันมาจากระยอง อยากให้เขาหยุดโครงการ EEC ไม่อยากให้ใครต้องมาเจอแบบระยองเพิ่มอีก คุณคิดจะเชิงเทราเดือดร้อนเรื่องที่อยู่กัน เราต่อสู้มานาน เขาจึงชวนเรามาในฐานะที่ต่อสู้มาตลอด และเพื่อถ่ายทอดให้ทุกคนฟังว่าระยองบอบซ้ำแค่ไหนกับมาบตาพุด แล้วจะมาสสร้างมาบตาพุด 2 มาซ้ำเติมคนระยองอีก เมื่อไหร่จะพอ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14, ตัวแทนคนในพื้นที่ จ.ระยอง, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563)

จากการใช้พื้นที่สาธารณะในการเคลื่อนไหวดังที่กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่า ในยุคนั้นมีโอกาสด้านการเมืองของการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในพื้นที่สาธารณะตามรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 44 และรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 66 และ 67 วรรคสอง และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 รวมถึงข้อเสนอของกลุ่มนักวิชาการและนักกิจกรรมในตอนนั้นที่ใส่ใจประเด็นสุขภาพและมลพิษในมาบตาพุด ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในตอนนั้นโดยใช้เรื่องสิทธิชุมชนและกลไกศาลปกครองเพื่อคุ้มครองสิทธิ

ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกจากการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะและการฟ้องร้องที่ศาลปกครอง คือสร้างผลสะท้อนต่อรัฐคือการสร้างอำนาจการต่อรองได้สำเร็จในปี 2552 ที่มีการประกาศเขตเทศบาลตำบลมาบตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่ทะเลภายในแนวเขตเป็นเขตควบคุมมลพิษ และศาลปกครองกลางสั่งระงับโครงการและกิจการที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชน 76 โครงการ และเกิดการทบทวนจัดทำรายงานผลกระทบทาง

สิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) ของท่าเรือน้ำลึก แหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 ใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งมีการจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาและแผนการดูแลชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินการของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังทั้งสองแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรมจึงเป็นที่น่าพอใจของเครือข่ายภาคประชาชนฯ

รวมถึงมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉบัง และคณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการพัฒนาชุมชนและสังคม, คณะอนุกรรมการชุดติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม, และคณะอนุกรรมการชุดประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชีวอนามัย (EHIA) ฉบับประชาชน ซึ่งถือเป็นรูปธรรมความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวในการสร้างอำนาจการต่อรองให้กับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก แต่ความสำเร็จของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกมักถูกอธิบายถึงชัยชนะดังกล่าวว่าเป็นชัยชนะเพียงในกระดาษเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงโครงการมาตาพุดก็ตั้งอยู่ที่เดิม และเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้าขึ้นเรื่อย ๆ จนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพคนในพื้นที่จวบจนปัจจุบัน

ในประเด็นเรื่องความสำเร็จของขบวนการผู้วิจัยได้มีโอกาสสอบถามคนในพื้นที่ตำบลตำบลทุ่งควายกิน อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง ที่ครอบครัวเคยเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว โดยได้ความว่า

“... พี่อะไม่ทันนะ แต่พ่อแม่พี่เคยเข้าร่วม เหตุผลที่เข้าร่วมคือตอนนั้นแม่พี่ตั้งครุภัณฑ์เองที่อยู่ แต่แม่พี่ที่แท้จริงเพราะแม่พี่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีสารอันตราย ในตอนนั้นแม่ทำอะไรไม่ได้ จะฟ้องบริษัทก็กลัวตงงาน ประกอบกับมีขบวนการเคลื่อนไหวพอดี ทั้งพ่อและแม่เลยแอบบริษัทไปเข้าร่วมเพื่อให้เกิดการควบคุมมลพิษเพราะไม่เกิดเหตุแบบนี้ขึ้นกับใครอีก แต่บอกตามตรงนะ พวกเขาไม่ได้ภูมิใจกับการประกาศเขตควบคุมมลพิษเลยเพราะเขารู้ว่าจนถึงปัจจุบัน พวกเราก็มีความเสี่ยงเหมือนเดิม กฎหมายบางทีก็มีไว้แค่ประกาศหลอกให้ดีใจ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลทุ่งควายกิน จ.ระยอง, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2565)

ในเวลาต่อมา ตั้งแต่ปี 2554 เกิดการคลายตัวของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกในพื้นที่มาตาพุด ซึ่งเกิดจากการลดน้อยลงของมวลชนและขาดทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวในระยะยาว อีกทั้งผู้ประสานงานยังขาดการประสานงานภายในกลุ่มจนทำให้ขาดประชาธิปไตยภายในของกระบวนการ โดยอีกประเด็นที่สำคัญคือเครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกได้มีการเกี่ยวข้องกับการ

เคลื่อนไหวพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย เมื่อบริบทสังคมไทยเข้าสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองจึงส่งผลกระทบต่อความไว้วางใจจนนำมาสู่การเคลื่อนไหวที่คล้ายตัวลงในที่สุด ในประเด็นนี้ จากการลงพื้นที่ภาคสนามของผู้วิจัยไปยังพื้นที่บริเวณตำบลทุ่งควายกิน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เพื่อสัมภาษณ์พูดคุยกับตัวแทนภาคประชาสังคม จ.ระยอง ที่ทำงานภาคประชาสังคมมาอย่างยาวนาน ตัวแทนภาคประชาสังคมได้อธิบายถึงยุทธวิธีการต่อสู้เพิ่มเติมจากที่ ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (2557) อธิบายไว้ในงานศึกษาว่า

“...คนระยอง เมื่อก่อนมีความเข้มแข็ง เพราะมีผู้นำขบวนการเคลื่อนไหวที่เข้มแข็ง นั่นคือคนเดียวกับงานที่เธอเล่าเลย พี่สุทธิ เดิมพี่สุทธิเขาจะเป็นคนนำ เป็นคนเก่ง วิสัยทัศน์ความคิดก็ดี มีใจช่วยเหลือส่วนรวมดี แต่หลังจากเกิดเรื่องความขัดแย้งในกลุ่ม กับเรื่องความขัดแย้งเรื่องการเมืองในช่วงนั้น ก็ทำให้เราต้องแยกกันไปเลย ติดต่อกันไม่ได้เลย ขบวนการที่นี้เลยล่องลอยจนถึงตอนนี้ มีการจับกลุ่มแต่จับกลุ่มตามอาชีพและความเดือดร้อน เช่น ประมง เกษตร ทวงคืนพื้นที่ป่า ทำนองนี้นะ ไม่มีใครท้วง Eastern Seaboard แล้ว ทั้งที่ยังดำเนินการสร้างโรงไฟฟ้าด้วย ก็ต้องทนกันไป รอคนรุ่นใหม่มาเปลี่ยนแปลงก็แล้วกัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16, ตัวแทนคนในพื้นที่ตำบลทุ่งสุขลา จ.ชลบุรี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563)

5.1.2 เครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกบริเวณแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี

ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมยุทธศาสตร์ประชาชนตะวันออกโครงการส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและสุขภาวะชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2563 ณ โรงแรมไพร์มไทม์ บางแสน จังหวัดชลบุรี จัดโดยกลุ่มจับตาปัญหาที่ดิน (Land Watch Thai), กลุ่มจับตาดีอีซี (EEC Watch) และ มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLaw) สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสมัชชาองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (สคส.) จึงทำให้ได้ข้อมูลจากการประชุมดังกล่าวว่า เดิมชุมชนอ่าวบางละมุง ประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ได้เกิดขึ้นหลังจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) นำมาสู่การพัฒนาโครงการทำเรื่อน้ำลึกแหลมฉบัง ชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 2530 และ 2540 ที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของ ชุมชน โดยเฉพาะเมื่อครั้งที่มีการก่อสร้างทำเรื่อน้ำลึกแหลมฉบัง ชั้นที่ 2 ที่เกิดการรื้อไหลของตะกอนเลนระหว่าง การก่อสร้าง จนทำให้สัตว์น้ำในอ่าวบางละมุงสูญหายไปเกือบหมดทั้งอ่าว โดยคนในพื้นที่อธิบายถึงผลกระทบดังกล่าวให้ผู้วิจัยฟังว่า

“...ถ้าให้เปรียบเทียบว่าเดิมมีพื้นที่ 100 ไร่ในการทำประมง ตอนนี้มีพื้นที่เหลือ 20 ไร่ได้ 80 เปอร์เซ็นต์เลยนะที่หายไป แล้วนั่นแหละความมั่นคงทางอาหารของประเทศที่แลกกับทำเรือและอุตสาหกรรม เราถึงต้องออกมาแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ไม่ได้มีแค่พวกเรา แต่เป็นผลกระทบต่อประชาชนทุกคน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17, ตัวแทนคนในพื้นที่ ตำบลทุ่งสุขลา จ.ชลบุรี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 กันยายน 2563)

ทั้งนี้ โครงการทำเรื่อน้ำลึกแหลมฉบัง ชั้นที่ 1 มีการเวนคืนที่ดินทางบกไปทั้งหมด 6,341 ไร่ (ตาม พระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินในท้องที่ ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา และ ต.บางละมุง อ.บางละมุง เมื่อปี 2521) ขณะที่ ทำเรื่อน้ำลึกแหลมฉบังชั้นที่ 2 ได้มีการยึดพื้นที่ทางทะเลของส่วนรวมไปเป็นพื้นที่ของการทำเรือแห่งประเทศไทย จำนวน 31,250 ไร่ (ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวอาณาเขตของท่าเรือแห่งประเทศไทย ณ ท่าเรือแหลมฉบัง พ.ศ. 2539)

เนื่องจากรัฐบาลได้เวนคืนที่ดินของประชาชนเพื่อใช้ในการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบังและนิคมอุตสาหกรรม แหลมฉบัง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 6,340 ไร่ ในนั้นเป็นที่ดินของประชาชน 4,000 ไร่ ที่เหลือเป็นที่ดินของรัฐ มี ประชาชนในพื้นที่เวนคืนทั้งโครงการรวม 10 ชุมชน จำนวน 1,726 ครัวเรือน ในการเวนคืนที่ดินนั้น ได้เกิดความ ขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ถูกเวนคืนส่วนหนึ่งกับการทำเรือฯ เนื่องจากการจ่ายค่าทดแทนที่ไม่เป็นธรรม เพราะที่อยู่อาศัยที่สร้างในที่ดินที่ถูกเวนคืนมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าราคาที่ได้รับเวนคืน ค่าทดแทนที่ได้รับไม่สามารถสร้างที่อยู่อาศัยในที่แห่งใหม่ได้ ชาวบ้านส่วนนี้จึงไม่ยินยอมย้ายออก

จนกระทั่งในปี 2546 การทำเรือฯ ยินยอมให้ชาวบ้านกลุ่มนี้อยู่อาศัยในที่ดินเดิมได้โดยไม่ให้มีการบุกรุกและก่อสร้างเพิ่มเติม ปัจจุบันชาวบ้านกลุ่มนี้มีอยู่ประมาณ 150 ครัวเรือน แต่ปัญหาสำคัญคือ ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ไม่ได้รับการชดเชยที่ดินจนถึงปี 2563 เนื่องจากเป็นที่ดินที่ถูกประกาศเป็นเขตหวงห้ามที่ดินตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดินและมีเพียง เอกสาร ส.ค.1 ทำให้หน่วยงานของรัฐไม่เข้าไปดำเนินการสำรวจและชดเชยให้กับชาวบ้านกลุ่มนี้

การที่ชาวบ้านไม่ได้รับชดเชยที่ดินจากการเวนคืนที่ดินสร้างท่าเรือแหลมฉบัง ชั้นที่ 1 มีสาเหตุสำคัญจากการกำหนดเขตหวงห้ามที่ดินของรัฐทับซ้อนที่ดินครอบครองของประชาชน และกระบวนการ ดำเนินการเวนคืนที่ดินโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงและความเป็นธรรมกับผู้ครอบครอง และใช้ประโยชน์ที่ดินมาก่อนการกำหนดเขตหวงห้ามของรัฐ ยิ่งกว่านั้น ตลอดเวลาที่ผ่านมา หน่วยงานรัฐยังผลักภาระในการพิสูจน์สิทธิไปให้กับ ชาวบ้าน โดยไม่มีการให้ความช่วยเหลือใด ๆ จน

ชาวบ้านหลายรายอายุมากขึ้นและเสียชีวิตลง กระทั่ง มีการแก้ไขประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2551 ชาวบ้าน (รุ่นลูก) ได้อาศัยมาตรา 8 พ้องศาลยุติธรรม เพื่อขออนุญาตโฉนดที่ดิน และในกระบวนการไต่สวนในชั้นศาลที่เอง ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสได้พิสูจน์สิทธิอ่านภาพถ่ายทางอากาศ ปี 2496 ก่อน กำหนดเป็นที่ดินหวงห้าม และพร้อมรอยการทำประโยชน์เต็มทั้งแปลง

ต่อมาในช่วงปี 2553 - 2554 การทำเรือแห่งประเทศไทย มีแผนก่อสร้าง **โครงการท่าเรือแหลมฉบัง ขั้นที่ 3** บริเวณอ่าว บางละมุง มีเนื้อที่ 4,125 ไร่ ในนั้นจะมีการถมทะเล 1,445 ไร่ และเชื่อมกันคลื่นยาว 3 กม. ประชาชนได้รวมตัวก่อตั้งเป็น **กลุ่มเครือข่ายประชาชนคัดค้านการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง ขั้นที่ 3** และได้ ทำการศึกษาประเมินผลกระทบเบื้องต้นในด้านต่าง ๆ จากโครงการก่อสร้างนี้ โดยอ้างอิงจากปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นจากโครงการท่าเรื่อน้ำลึกแหลมฉบัง ขั้นที่ 1 และ ขั้นที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาผลกระทบ โครงการยังไม่ครอบคลุมผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดขึ้น เช่น การกระจายตัวของตะกอนเลนทั้งอ่าวบางละมุงไปถึง อ่าวนาเกลือของพัทยา การกัดเซาะชายฝั่งจากเชื่อมกันคลื่น เป็นต้น

คณะอนุกรรมการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติทางธรรมชาติวุฒิสภา มีข้อเสนอแนะไปยังการทำเรือแห่งประเทศไทยให้มีการระงับโครงการดังกล่าวไว้ชั่วคราวก่อน และมีมติให้ทางการท่าเรือแห่งประเทศไทยกลับไปศึกษาและ จัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) ของท่าเรื่อน้ำลึก แหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 ใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งต้องมีการจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาและแผนการดูแลชุมชน ที่ ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินการของท่าเรื่อน้ำลึกแหลมฉบังทั้งสองแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่น่าพอใจของประชาชนในชุมชนโดยรอบเสียก่อน

จากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉบัง และคณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการชุดพัฒนาชุมชนและสังคม, คณะอนุกรรมการชุดติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม, และ คณะอนุกรรมการชุดประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชีวอนามัย (EHIA) ฉบับประชาชน โดย คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการไต่ราคาติทั้งหมดนี้ก็ได้ทำงานประสานร่วมกันมาตั้งแต่เมื่อปลายปี 2554 จนกระทั่งเกิด **การรัฐประหารในปี 2557**

ในยุครัฐบาล คสช. **โครงการพัฒนาท่าเรื่อน้ำลึกแหลมฉบัง ขั้นที่ 3** เป็น 1 โครงการเร่งด่วนของนโยบาย EEC คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการไต่ราคาติที่เกี่ยวข้องรวม 4 ชุด ได้เสนอให้การ

ท่าเรือฯ ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ เพื่อกำกับดูแลการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) รวมถึงการศึกษาออกแบบท่าเรือแหลมฉบังขั้นที่ 3 โดยมีกรอบการประเมิน 3 ด้าน คือ ด้านวิศวกรรม ด้านการเงิน และ ด้านสิ่งแวดล้อม ในส่วนนี้ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันศึกษาออกแบบท่าเรือเพื่อสร้างท่าเรือที่ออกแบบโดยประชาชน ซึ่งผลการศึกษาแบบท่าเรือในส่วนของภาคประชาชน มีคะแนนด้านการเงินต่ำกว่าแบบท่าเรือของภาครัฐ มีคะแนนในด้านวิศวกรรมมีความใกล้เคียงกัน และมีคะแนนด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่า ซึ่งหมายถึงมีผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต่ำกว่าแบบท่าเรือของภาครัฐ แต่รัฐบาล คสช. ก็ไม่ได้สนใจแบบท่าเรือที่ออกแบบโดยประชาชนแต่อย่างใด **กลุ่มเครือข่ายประชาชนคัดค้านการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบังขั้นที่ 3** จึงเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ที่มีชื่อว่า **กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** จวบจนถึงปัจจุบัน

5.1.3 การกลับมารวมตัวอีกครั้งของ “ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก”

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามและจากข้อมูลจากเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯพบว่าถึงแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มเดิมที่มาบตาพุดจะคลายตัว แต่ผลกระทบจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 2555 เครือข่ายเพื่อนตะวันออกจึงก่อตั้งขึ้นโดยเป็นการรวมเครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออกจำนวน 61 องค์กร ในชื่อ “**เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก**” ที่มีเหตุผลของการรวมตัว คือการร่วมกันกำหนดแนวทางทวงคืนธรรมชาติและวิถีชุมชนในภาคตะวันออก รวมถึงขับเคลื่อนการพัฒนาภาคตะวันออกอย่างยั่งยืน โดยมีการประกาศ “วาระเปลี่ยนตะวันออก” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคตะวันออก 3 มิติ คือ (1) เปลี่ยนผู้กำหนดการพัฒนาจากคนภายนอกสู่การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์จากภาคส่วนต่างๆ (2) เปลี่ยนทิศทางการพัฒนาจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและไม่เป็นธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม (3) เปลี่ยนดัชนีชี้วัดการพัฒนาจากการชี้วัดด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) สู่การชี้วัดด้วยความอยู่ดีมีสุขร่วมกัน (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก, ม.ป.ป) ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมาเครือข่ายเพื่อนตะวันออกก็มีบทบาทสำคัญในการในการเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายในภาคตะวันออก

อีกทั้งพัฒนาการของกลุ่มจากบทความ จากอีเอสทีร์นซีบอร์ดสู่ ‘EEC’: การพัฒนาที่คนภาคตะวันออกไม่มีสิทธิ์เลือก ? ของ The Momentum (2560) แสดงให้เห็นว่า การรวมตัวกันของขบวนการเคลื่อนไหวเริ่มขึ้นใน ปี 2555 ในชื่อว่า **เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก** ซึ่งการรวมตัวกันของเครือข่ายเพื่อนตะวันออก คือการร่วมกันกำหนดแนวทางทวงคืนธรรมชาติและ

วิถีมุมชนในภาคตะวันออกของ 61 องค์กร อันนำมาสู่ ‘แถลงการณ์วาระเปลี่ยนตะวันออก’ โดยกัญจน์ อธิบายว่า

“...แต่เราก็ยังคิดไม่ออกว่าจะเปลี่ยนตะวันออกอย่างไร ก็ใช้เวลาครุ่นคิดอีกสองปี จนกระทั่งเราสนใจเรื่อง Transformative Scenario Planning ของอดัม คาเฮน (Adam Kahane) ก็เลยลองเอากระบวนการนี้มาใช้ และเราก็ได้ภาพอนาคตของภาคตะวันออก...” (The Momentum, 2560)

จากบทสัมภาษณ์กัญจน์อธิบายต่อว่าภาพอนาคตของภาคตะวันออกหรือ ‘ภาพอนาคตวิถิบูรพา’ มีสามภาพ “ภาพแรกชื่อ ‘วิถิตนปากปล่อง’ ทนก็คือ การทนอยู่เฉย ๆ ไม่ตอบสนองอะไร ทำให้สิ่งที่ตามมาคือความเดือดร้อนและความทุกข์ร้อน ภาพที่สองชื่อ ‘วิถิตุนก้าวหน้า’ คือมีคนกลุ่มหนึ่งที่มองว่าเราเติบโตแบบยุโรปได้ ที่ถึงแม้จะมีภาคอุตสาหกรรม แต่เป็นภาคอุตสาหกรรมที่รับผิดชอบ และรัฐบาลก็ดูแลเรื่องสังคม ดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม ส่วนภาพที่สามชื่อ ‘วิถิตสรสร้างสรรค์’ ซึ่งมองต่างไปจากสองภาพแรก คือไม่ตามกระแสโลก แต่เป็นการรู้เท่าทัน ดังนั้น แนวคิดในหลายเรื่องจะเปลี่ยนไป อย่างเรื่องเศรษฐกิจ ภาพนี้ไม่ได้มองว่าต้องพึ่งพาบริษัทขนาดใหญ่ แต่มองว่าทำอย่างไรจึงจะเกิดรายเล็กและรายกลางมาผสมผสานกัน และมีเศรษฐกิจที่หลากหลาย มีภาคบริการและภาคการเกษตรที่เข้มแข็ง โดยต่อยอดจากจุดแข็งที่มีอยู่เดิม เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะไม่ได้เป็นการกระตุ้นให้ใช้ แต่จะเป็นการใช้อย่างรู้คุณค่า และถึงเวลาที่จะต้องฟื้นฟูทรัพยากร อะไรที่สูญเสียบ้างก็ฟื้นฟูขึ้นมา ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น (The Momentum, 2560)

ประเด็นแนวความคิดเรื่อง ‘วิถิตสรสร้างสรรค์’ ที่ปรากฏในวาระเปลี่ยนตะวันออก ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปพูดคุยกับตัวแทนกลุ่มเครือข่ายเพื่อนตะวันออกๆ จึงพบว่า เป็นการใช้อยู่ที่ทางกลุ่มตั้งใจทำขึ้นจากการศึกษาบริบทของพื้นที่ ความเหมาะสมของพื้นที่ และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นแนวความคิดเพื่อใช้ในการเป็นแรงจูงใจและสร้างความตระหนักให้กับคนในพื้นที่ให้ออกมาขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่ใช้ในการระดมทรัพยากร โดยบทสัมภาษณ์มีดังนี้

“...วิถิตสรสร้างสรรค์ ในวาระเปลี่ยนตะวันออกมาจากการร่วมศึกษาถึงบริบทในพื้นที่ ความเหมาะสมของพื้นที่ และความต้องการของประชาชนจนถ่ายทอดออกมาเป็นแนวความคิดเพื่อที่จะใช้เป็นสื่อในการสื่อสารกับคนในพื้นที่ให้เข้าใจว่าพื้นที่ของเราเป็น

อย่างไร ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร แล้วภาพอนาคตจะเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความตระหนัก และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมรักษาพื้นที่ร่วมกัน...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 18, ตัวแทนกลุ่มเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27 กันยายน 2563)

นอกจากนี้ **เครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ** ยังยอมรับว่าภาพวิทัศน์สร้างสรรค์ซึ่งถือกำเนิดเมื่อปี 2557 ได้รับการตอบรับจากคนในพื้นที่ไม่มากนัก จนกระทั่งหลังจากวันที่ 28 มิถุนายน 2559 เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบหลักการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Development: EEC) อันตามมาด้วยร่างพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อีกสามฉบับ การขับเคลื่อนวิทัศน์สร้างสรรค์จึงเริ่มมีความเคลื่อนไหว จนในที่สุดในเดือนตุลาคม ปี 2559 **กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** จึงกำเนิดขึ้นมาและเป็นเสมือนศูนย์กลางของเครือข่ายแต่ละพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ โดยเครือข่ายที่ปรากฏแน่ชัดจาก**เอกสารแถลงการณ์หยุดฝั่งเมือง EEC** ที่นำไปยื่นต่อสำนักงานเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกมีทั้งหมด 8 กลุ่ม คือ กลุ่มโยธการักษ์ถิ่น, เครือข่ายรักพระแม่ธรณี ตำบลเขาดิน, เครือข่ายแม่พระธรณี ตำบลหนองตึนบก, เครือข่ายแม่พระธรณี อำเภอพานทอง, เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก, กลุ่มชาวบ้านตำบลหนองแหน, กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบางละมุง และกลุ่มชาวบ้านอำเภอกาบัง (The Momentum, 2560) โดยแต่ละกลุ่มจะอยู่ในพื้นที่ของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 6 แผนผังแสดงขอบเขตการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

5.2 วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ช่วงแรกในปี 2559 – 2561 ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มเพื่อ “ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยมีข้อเสนอที่เดินทางเข้ายื่นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) และความคิดเห็นเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ.เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. ... (พ.ร.บ.อีอีซี) ต่อนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2560 ดังนี้ (GREENNEWS, 2560)

1. รัฐต้องมีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรืออีสเทิร์นซีบอร์ด (ESB) ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และมีแนวทางจัดการปัญหาในระยะยาวอันเป็นที่ยอมรับได้ของประชาชน เนื่องจากอีอีซีเป็นแนวนโยบายต่อเนื่องจาก ESB ที่ได้นำมาซึ่งปัญหาในพื้นที่

มากมาย ฉะนั้นรัฐต้องสร้างความเชื่อมั่นเพื่อเป็นหลักประกันต่อประชาชนภาคตะวันออก ก่อนที่จะมีการพัฒนาโครงการใหม่เพิ่มขึ้น

2.รัฐจะต้องไม่เร่งรัดโครงการหรือกิจการที่อาจก่อผลกระทบในวงกว้างซึ่งปัจจุบันมีการคัดค้านอยู่ เช่น โครงการท่าเรือแหลมฉบังเฟส 3 โครงการท่าเรือมาบตาพุดเฟส 3 โครงการนิคมอุตสาหกรรมแห่งที่ 2 เป็นต้น โดยขอให้มีการศึกษาทางเลือกและผลกระทบอย่างรอบด้านก่อน และต้องให้ประชาชนได้ร่วมพิจารณาความเหมาะสมของโครงการหรือทางเลือกที่ศึกษาด้วย เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

3.รัฐจะต้องมีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญมาตรา 77 โดยสมบูรณ์ด้วยในกระบวนการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอีอีซี ซึ่งกระบวนการร่าง พ.ร.บ.เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. ... ขาดการรับฟังความคิดเห็นก่อนกระบวนการ โดยที่รัฐเป็นผู้ร่างกฎหมายอยู่ฝ่ายเดียว และนำมารับฟังความคิดเห็นเมื่อร่างกฎหมายทั้งฉบับเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและไม่เป็นไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญ

4.รัฐต้องจริงจังกับความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาของประชาชนในภาคตะวันออก เพื่อให้การพัฒนาอีอีซีเป็นตัวอย่างการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง โดยให้ความสำคัญกับประชาชนและให้น้ำหนักการพัฒนาในมิติต่างๆ อย่างสมดุล รวมทั้งต้องตอบโจทย์ที่ทำนายในอนาคต เช่น ความสามารถในการรองรับการพัฒนาของพื้นที่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำ การเข้าถึงทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ภายหลังจากการยื่นข้อเสนอรัฐบาลยังคงเดินหน้าโครงการต่ออย่างไม่สนใจความคิดเห็นจากประชาชน การประกาศใช้พระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และตามด้วยแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 ซึ่งสะท้อนว่าข้อเรียกร้องให้ยุติ/ชะลอโครงการนั้นไม่สำเร็จ ขบวนการเคลื่อนไหวจึงลดทอนข้อเรียกร้องเป็นเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” และเสนอให้รัฐ กระทำดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)
- (2) ให้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยให้ผู้ฟ้องคดีและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีความหมาย ก่อนการจัดทำแผนผังขึ้นใหม่ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

สิทธิการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ประโยชน์สาธารณะ และป้องกัน แก๊ส ภูเขาไฟ ความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบ

จากนั้น กลุ่มศึกษาการพัฒนากระเปาะเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) จึงให้ข้อมูลและให้การสัมภาษณ์กับทุกสื่อและทุกคนเหมือนกันในเรื่องวัตถุประสงค์ของกลุ่มว่า คือ **1.เพื่อจับตาตุการดำเนินการที่ไม่เป็นธรรมและส่งผลกระทบต่อชุมชนและระบบนิเวศทั้งในพื้นที่ EEC และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยรอบ** และ **2.คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562** โดยเหตุผลที่ออกมาเคลื่อนไหวร่วมกันมาจาก (1) ผังเมืองอีอีซีไม่เป็นไปตามหลักการผังเมือง เพราะการจัดทำไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของภาคตะวันออก (2) ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเพียงพอและครบถ้วน (3) เป็นผังเมืองที่เอื้อประโยชน์กับกลุ่มคนบางกลุ่มแต่กลับขับไล่ประชาชนออกจากที่ดิน ทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายแหล่งความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของภาคตะวันออกและทั้งประเทศ ทำลายวิถีชีวิต เศรษฐกิจของชุมชน และสร้างผลกระทบกับประชาชนจำนวนมากในพื้นที่

นอกจากนี้ **การนิยามตนเองของกลุ่ม** ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานวิจัยในลักษณะนี้มักถูกตั้งคำถามว่า ขบวนการเคลื่อนไหวนั้นนิยามตนเองว่าอะไร? กล่าวคือ กลุ่มการเคลื่อนไหวจะเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องการพิทักษ์รักษาทะเลและพื้นที่การเกษตร หรือ เป็นเพียงกลุ่มผลประโยชน์ที่สร้างขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของคนในกลุ่มอย่างการถูกเวนคืนที่ดิน ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และทำการวิเคราะห์ จากการอธิบายถึงขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของ Brian Doherty และ Timothy Doyle (2008) **Beyond Borders: Environmental Movements and Transnational Politics** ที่อธิบายว่า แนวคิดของการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นโครงสร้างเชิงวิเคราะห์ไม่ใช่คำอธิบายของปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ ไม่มีความเห็นพ้องที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการใช้และเกณฑ์ที่ดีที่สุดที่คำจำกัดความต่าง ๆ ที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาซึ่งเรายืนยันว่าสามารถใช้เป็นอุดมคติในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจและตีความได้อย่างน่าเชื่อถือ ซึ่งหมายความว่าเราไม่ควรยอมรับว่าทุกกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่ง Doherty และ Doyle ระบุลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ละเอียดอ่อนไว้ 4 ประการ ได้แก่

(1) การเคลื่อนไหวจะต้องมีเอกลักษณ์ร่วมกันซึ่งไม่ได้มีพื้นฐานอยู่บนความคิด แต่ยังแสดงให้เห็นในการปฏิบัติและวัฒนธรรมที่ได้รับมาเพื่อพัฒนา การเคลื่อนไหวทางสังคมในแง่นี้ไม่ใช่การ

รวมกลุ่มชั่วคราว แต่เป็นการพัฒนาอัตลักษณ์ร่วมของพวกเขาเมื่อเวลาผ่านไปขณะที่พวกเขาเผชิญกับคำถามว่า “เราคือใคร? เราเชื่ออะไร? และเราควรทำอย่างไร?” จากการศึกษาพบว่า กลุ่มศึกษาการพัฒนาาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) มักตอบว่าการเคลื่อนไหวนี้เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการที่ไม่เป็นธรรม ที่จะมีผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยและอาชีพของคนในพื้นที่ซึ่งประกอบอาชีพเกษตร/ประมง และเป็นโครงการที่ทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งภาคการเกษตรและภาคการประมง เช่น การใช้พื้นที่เกษตรทำอุตสาหกรรม ใช้พื้นที่ทะเลทำท่าเรือน้ำลึก ซึ่งถือเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมที่ยอมไม่ได้

(2) สามารถประเมินว่าใครอยู่ในขบวนการเชิงประจักษ์โดยการประเมินความสัมพันธ์ของเครือข่ายเมื่อเทียบกับการเป็นสมาชิกขององค์กรอย่างเป็นทางการตรงไปตรงมาที่สุด โดยศึกษาผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสามารถแสดงกลุ่มและบุคคลว่าสร้างขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกัน หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือรักษาทรัพยากรซึ่งจะทำให้สามารถแยกแยะความแตกต่างได้ จากการศึกษาพบว่าเครือข่ายของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ระบุที่มาแน่ชัดว่ามาจากการรวมตัวกันของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ

(3) ส่วนต่าง ๆ ของเครือข่ายการเคลื่อนไหวนี้มีส่วนร่วมในการประท้วงสาธารณะซึ่งเราถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อมิติทางการเมืองของการเคลื่อนไหวทางการเมืองแม้ว่าจะสามารถใช้ร่วมกับวิถีชีวิตต่อต้านวัฒนธรรมได้ จากการศึกษา ถึงแม้ว่าการเคลื่อนไหวจะแยกกันไปในแต่ละพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ แต่เมื่อมีวาระจำเป็นเช่น ชุมนุมประท้วงให้ยกเลิกผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 จะสามารถรวมตัวหรือระดมทรัพยากรเพื่อมาเคลื่อนไหวร่วมกันได้

และ (4) การเคลื่อนไหวทำลายคุณลักษณะบางประการของรหัสทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นหรือค่านิยมทางสังคมและการเมือง ในระยะสั้นพวกเขาได้เถียงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองที่นอกเหนือไปจากการเปลี่ยนแปลงนโยบาย จากการศึกษาจะเห็นได้ชัดว่าขบวนการเคลื่อนไหวมีความตั้งใจในการเถียงกับการใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ในการก่อตั้งโครงการและการดำเนินการอย่างปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน (Doherty B. และ Doyle T., 2008: 6 – 7)

ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 จึงนิยามตนเองว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องการพิทักษ์รักษาทะเลและพื้นที่การเกษตร รวมถึงเป็นเพียงกลุ่มผลประโยชน์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของคนในกลุ่มอย่างการถูกเวนคืนที่ดิน และการเปลี่ยนผังเมืองที่ทำให้ชุมชนอยู่ใกล้กันอุตสาหกรรมซึ่งจะทำให้เกิดมลพิษที่ส่งผลต่อ

สุขภาพของคนในชุมชน โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อจะขัดขวางการพัฒนาหรือมีเจตนาโค่นล้มรัฐบาลแต่อย่างใด

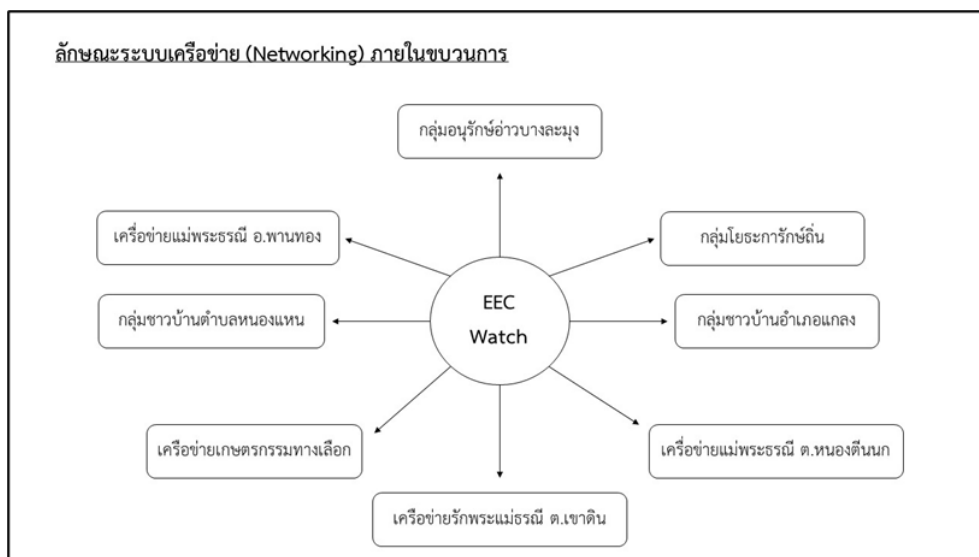
5.3 รูปแบบองค์กรและโครงสร้างการทำงานของขบวนการเคลื่อนไหว

รูปแบบองค์กรการเคลื่อนไหวของขบวนการ (Social movement organization) การเคลื่อนไหวในยุค Eastern Seaboard มีลักษณะการใช้โครงสร้างองค์กร (Organization Structure) แบบรวมอำนาจไว้ที่ผู้นำขบวนการซึ่งก่อให้เกิดปัญหา เช่น ผู้นำขาดการประสานงานภายในกลุ่มจนทำให้ขาดประสิทธิภาพไปโดยภายในของกระบวนการจนทำให้เป็นสาเหตุสำคัญของการคลายตัวของขบวนการในยุคนั้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน รูปแบบองค์กรการเคลื่อนไหวในขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีทิศทางไปสู่การใช้โครงสร้างองค์กรแบบกระจายอำนาจ (decentralization) มากยิ่งขึ้น โดยใช้การตัดสินใจรวมหมู่ (collective decision) ที่เกิดจากกลุ่มแต่ละกลุ่มภายในขบวนการซึ่งเป็นสมาชิกของขบวนการ

ลักษณะของกลุ่มจากศึกษาขบวนการเคลื่อนไหว พบว่า การรวมกลุ่มกันภายใต้ชื่อ **กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** เป็นการรวมกลุ่มเครือข่ายประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการอีอีซีที่ประกอบไปด้วย 8 กลุ่มหลัก ๆ คือ กลุ่มโยธการักษ์ถิ่น, เครือข่ายรักพระแม่ธรณี ตำบลเขาหิน, เครือข่ายแม่พระธรณี ตำบลหนองตึนบก, เครือข่ายแม่พระธรณี อำเภอบ้านทอง, เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก, กลุ่มชาวบ้านตำบลหนองแหน, กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบางละมุง และกลุ่มชาวบ้านอำเภอกองก้าง ซึ่งในความเป็นจริงภายในกลุ่มยังประกอบด้วยความร่วมมือกันจากหลากหลายภาคส่วน โดยการทำงานจะเป็นการทำงาน วางแผน แยกกันในแต่ละกลุ่ม โดยในกลุ่ม **เครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ** จะนัดประชุมกันในทุกวันที่ 8 ของเดือน เพื่อหารือเกี่ยวกับการพัฒนาต่าง ๆ ในภาคตะวันออก ซึ่งประเด็นที่กำลังหารือในปัจจุบันคือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิอากาศที่มีความสัมพันธ์กับอุตสาหกรรม และการนำเข้าสู่ข้อมูลสารสนเทศบนแพลตฟอร์มออนไลน์ของศูนย์ข้อมูลภาคประชาสังคมภาคตะวันออก

การประสานกันงานในแต่ละกลุ่มจะติดต่อกันผ่าน **เครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ** หรือ **กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์กลางหรือองค์กรในการระดมทรัพยากรให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนอันจะสังเกตได้จากการเป็นผู้นำของกลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) ในการออกมาเรียกร้อง

เช่น แกนนำในการรวมตัวกันหน้าทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้คณะรัฐมนตรีชะลอการพิจารณาร่างผังเมือง EEC ดังแผนภาพระบบเครือข่ายของขบวนการ ดังนี้

ภาพที่ 7 ลักษณะเครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)

5.4 โครงสร้างโอกาสทางการเมืองและข้อจำกัดในการเคลื่อนไหว

สถานการณ์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่อยู่ภายใต้การเมืองการปกครองจากการรัฐประหารตั้งแต่ 22 พฤษภาคม 2557 เป็นต้นมา จนถึงการก่อกำเนิดโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่มาจากรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ใช้อำนาจมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ออกคำสั่งหัวหน้าคสช. ที่ 2/2560 เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเพื่อให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัดอย่างรวดเร็ว และออกคำสั่งหัวหน้าคสช. ที่ 47/2560 เพื่อเปิดทางให้มีการจัดทำนโยบายและแผนภาพรวม แผนการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และอื่น ๆ ให้เสร็จภายใน 6 เดือน ซึ่งการทำดังกล่าวนี้ มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองเพื่อเดินหน้าโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในระหว่างที่กำลังจัดทำพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 โดยในส่วนี้ประชาชนในพื้นที่ได้ให้ความเห็นว่า

“...โครงการนี้เกิดขึ้นจากการรัฐประหารปี 2557 แม้แต่การประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษในปี 2559 ก็ยังใช้คำสั่ง คสช.ที่ 3/2559 พี่ว่าถ้าไม่มีรัฐบาลเผด็จการ ไม่มีทางทำได้

หรือ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19, ตัวแทนจากกลุ่ม EEC Watch, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 8 กรกฎาคม 2565)

อีกทั้งสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการรวมอำนาจการตัดสินใจและออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในโครงการ EEC คือคำสั่ง คสช. ที่ 72/2557 และคำสั่ง คสช. ที่ 109/2557 ที่แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลาง กล่าวคือ แต่งตั้งให้หัวหน้า คสช. เป็นประธาน รองหัวหน้า คสช. เป็นรองประธาน และข้าราชการที่ได้รับมอบหมาย แต่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งขัดกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 56 หมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย และส่งผลให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการดังกล่าว

สิ่งที่เน้นย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าขบวนการเคลื่อนไหวนี้อยู่ภายใต้รัฐบาลอำนาจนิยม คือในช่วงการก่อกำเนิดโครงการนั้น (ปี 2559 – 2561) ประชาชนถูกจำกัดกระบวนการเคลื่อนไหวด้วย **กฎหมายห้ามชุมนุม** ดังต่อไปนี้ (1) *ประกาศ คสช. ฉบับที่ 7/2557* (หอสมุดรัฐสภา, ม.ป.ป.) (2) *คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558* (หอสมุดรัฐสภา, ม.ป.ป.) ที่เกิดขึ้นเพื่อห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และ (3) *พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558* เพื่อสั่งให้ผู้จัดการชุมนุมต้องแจ้งการชุมนุมต่อตำรวจในท้องที่ล่วงหน้า 24 ชั่วโมง ห้ามการชุมนุมสาธารณะในรัศมี 150 เมตรจากพระราชวัง ห้ามกีดขวางทางเข้าออกหน่วยงานของรัฐ ห้ามก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่ประชาชน ห้ามพกอาวุธ ห้ามปิดบังใบหน้า ห้ามข่มขู่ให้เกิดความกลัว ห้ามเคลื่อนขบวนตอนกลางคืน ฯลฯ โดยการฝ่าฝืนข้อห้ามแต่ละข้อนั้นมีบทกำหนดโทษแตกต่างกันไป ส่งผลให้ระหว่งนั้นประชาชนพื้นที่ซึ่งไม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวด้วยวิธีชุมนุมในพื้นที่สาธารณะเพื่อประกาศข้อเรียกร้อง

นอกจากนี้ยังมี **กฎหมายควบคุมสื่อ** ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นรัฐเผด็จการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) *ประกาศ คสช. ฉบับที่ 97/2557* การขอความร่วมมือต่อการปฏิบัติงานของ คสช. และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ ซึ่งห้ามเสนอข่าวสารที่เป็นภัยต่อความมั่นคง ความลับราชการ ยุ่วยุปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง (2) *ประกาศ คสช. ฉบับที่ 103/2557* แก้ไขเพิ่มเติมจาก ประกาศ ฉบับที่ 97/2557 ซึ่งมีเนื้อหาห้ามวิพากษ์วิจารณ์ การปฏิบัติงานของ คสช. โดยเจตนาไม่สุจริต เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของ คสช. ด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ และ (3) *คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558* ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการห้ามการนำเสนอข่าว และเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ที่มีข้อความที่ทำให้ประชาชนหวาดกลัว บิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ความเข้าใจผิดต่อความมั่นคงของชาติและส่งผลกระทบต่อความ

สงบเรียบร้อยของประชาชน ที่ออกมาเพื่อควบคุมสื่อหลักไม่ให้นำเสนอเรื่องราวของขบวนการเคลื่อนไหว

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเคลื่อนไหวในช่วงปี 2559 – 2561 นั้นถูกจำกัดด้วยอำนาจมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ที่ คสช. ใช้ในการจำกัดการชุมนุม และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งก็สอดคล้องกับการปกครองแบบเผด็จการหรืออำนาจนิยมที่รัฐต้องหาหนทางความคิดค้นวิธีการที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้น้อยลง หรือปิดกั้นการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้ได้มากที่สุดเพื่อยึดครองอำนาจไว้ได้อย่างยาวนาน เพราะการเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมจะเป็นสิ่งที่จะสร้างผลสะท้อนให้กับรัฐอำนาจนิยม

แต่เมื่อมีการยกเลิกคำสั่ง คสช. 3/2558 เฉพาะข้อ 12 ที่ห้ามชุมนุมเกิน 5 คนจากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา ที่เผยแพร่ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 22/2561 เรื่องการให้ประชาชนและพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2561 เป็นต้นมา ส่งผลให้ประชาชนสามารถจัดการชุมนุมและตั้งคำถามต่อการดำเนินงานของโครงการได้มากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการที่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อชุมนุมประท้วง และยื่นหนังสือเพื่อเรียกร้องให้ทบทวนการทำผังเมืองอีอีซีทั้งฝ่ายรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน รวมถึงมีโอกาสให้ได้โอกาสทางการเมืองในช่วงนั้นใช้กระบวนการทางการเมืองในรัฐสภาและศาลปกครอง โดยผู้วิจัยจะอธิบายการปรับยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวหรือยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวตามการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมืองดังต่อไปนี้

5.5 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว

5.5.1 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวก่อนการเลือกตั้ง (ปี 2559 – 2561)

จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพบว่า ช่วงแรกในปี 2559 – 2561 ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มเพื่อ “ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก แต่ด้วยข้อจำกัดจากบริบททางการเมืองที่อยู่ในช่วงอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ จึงเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวข้อเรียกร้องดังกล่าว โดยจากข้อการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน กลุ่ม EEC Watch มียุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในช่วงปี 2559 – 2561 ด้วยการสร้างเครือข่ายเพื่อวางแผนอนาคตภาคตะวันออก เนื่องจากมีข้อจำกัดในการใช้พื้นที่สาธารณะ จากข้อจำกัดจาก **กฎหมายห้ามชุมนุม** ซึ่งทางกลุ่ม EEC Watch ภายใต้การนำของเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ มีความเห็นว่า

“...ตอนนั้นยังชุมนุมไม่ได้ เคลื่อนไหวในที่สาธารณะไม่ได้ เราเลยมานั่งคิดกันว่า เราจะทำอย่างไรเพื่อเตรียมความพร้อมกับการเรียกร้องนี้ให้ดีที่สุด **ซึ่งคำตอบก็คือทำข้อมูล** แต่เราไม่มีงบประมาณ ไม่มีความรู้ที่เพียงพอ ดังนั้นเราจึงต้องสร้างเครือข่ายเพื่อระดมทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณในการเคลื่อนไหว เพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ และสร้างความเข้าใจกันก่อนภายในขบวนการ...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 20, ตัวแทนจากกลุ่ม EEC Watch, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 กันยายน 2565)

การสร้างเครือข่ายเพื่อวางแผนอนาคตภาคตะวันออก

ถึงแม้ว่าการเกิดขึ้นของ “EEC Watch” หรือ กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จะเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2559 หลังคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบหลักการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Development: EEC) เพื่อคัดค้านการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน แต่การเคลื่อนไหวในรูปแบบของการชุมนุมประท้วงยังไม่เกิดขึ้นในขณะนั้น เนื่องจากข้อจำกัดทางกฎหมายในช่วงเวลานั้นที่การเมืองการปกครองของไทยอยู่ในห้วงเวลาของการบริหารประเทศภายใต้รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 และใช้อำนาจพิเศษจาก มาตรา 44 ในการออกประกาศ คสช. ฉบับที่ 7/2557 และคำสั่งหัวหน้าคสช. ที่ 3/2558 เพื่อห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายกลุ่ม EEC Watch จึงต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวโดยใช้ห้วงเวลาในช่วงปี 2559 – 2561 ในการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาชนทั่วภาคตะวันออกและเครือข่ายภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความเห็น รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อที่จะใช้ในการต่อรองกับรัฐบาล และนอกจากเครือข่ายภาคประชาชนแล้ว ทางกลุ่ม EEC Watch ยังมีกลไกสำคัญในการเคลื่อนไหวคือการสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้การเคลื่อนไหวนี้มีการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) จากหลากหลายภาคส่วนโดยให้แต่ละภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการผลักดันข้อเสนอร่วมกัน ซึ่งแต่ละภาคส่วนเข้ามาเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ดังต่อไปนี้

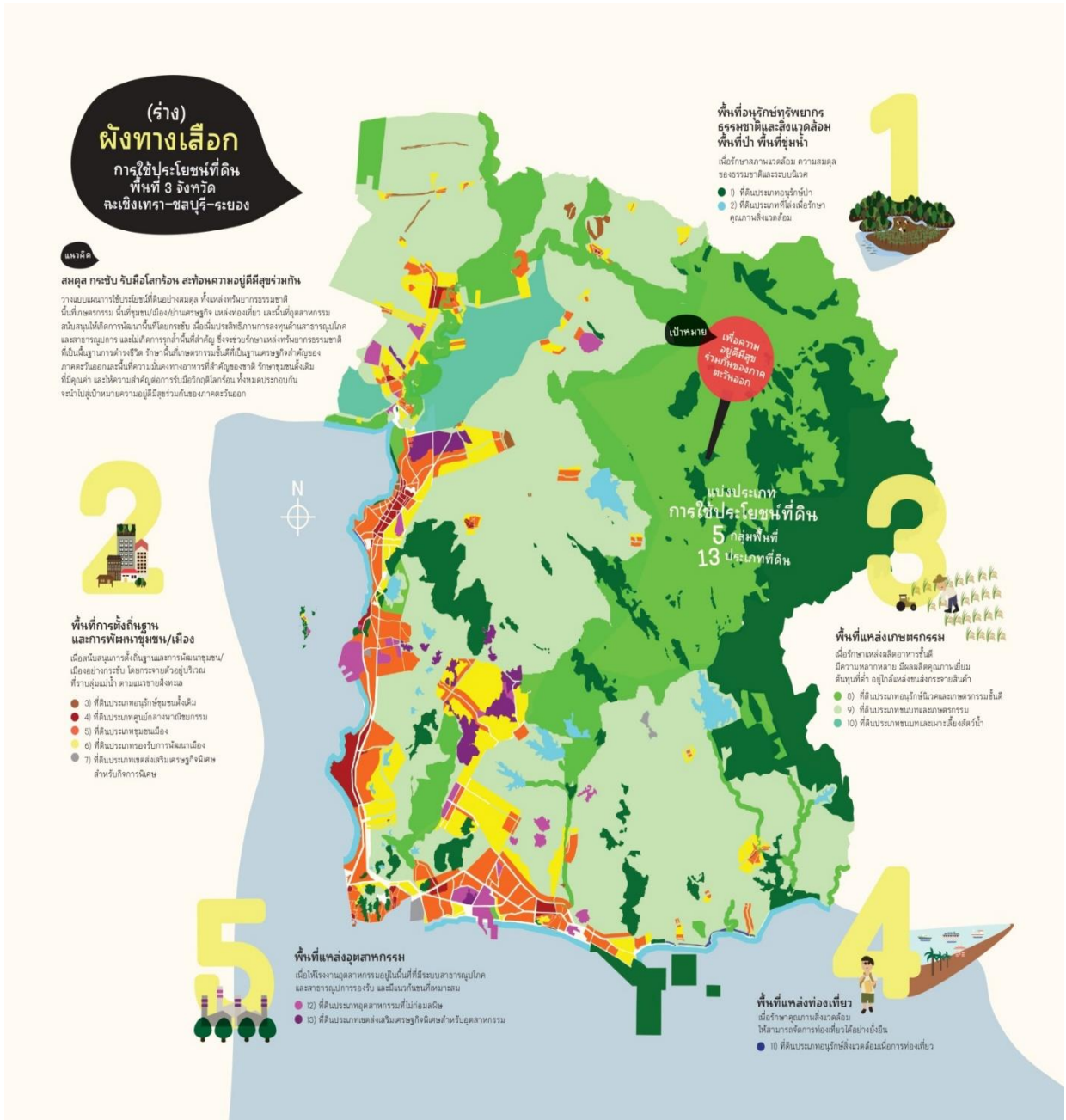
1.องค์การระหว่างประเทศ สหประชาชาติ (UN) เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงบการจัดทำ “ผังทางเลือก” เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ 3 จังหวัด (ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา) ที่ถูกกำหนดในโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก ด้วยการแบ่งประเภทการ

ใช้ประโยชน์ที่ดินเป็น 5 กลุ่มพื้นที่ และ 13 ประเภทที่ดิน โดยมีเป้าหมายเพื่อความอยู่ดีมีสุขร่วมกันของภาคตะวันออกซึ่งออกแบบโดยประชาชนในกลุ่ม EEC Watch ภายใต้แนวคิด **สมดุล กระชับ รับมือโลกร้อน สะท้อนความอยู่ดีมีสุขร่วมกัน** โดยวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสมดุล ทั้งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ชุมชน/เมือง/ย่านเศรษฐกิจ แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่อุตสาหกรรม โดยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาพื้นที่โดยกระชับ เพิ่มประสิทธิภาพการลงทุนด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และไม่เกิดการรุกล้ำพื้นที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต รักษาพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีที่เป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของภาคตะวันออก และพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของชาติ (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, ม.ป.ป.)

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนจากกลุ่มเพื่อนตะวันออกฯ พบว่า ทางกลุ่มและขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านโครงการอีอีซี มีความตั้งใจอย่างมากที่จะทำแผนทางเลือกขึ้นมาเพื่อเป็น “ข้อเสนอสำคัญ” ให้กับรัฐบาล โดยคาดหวังให้รัฐบาลรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนที่มีความพยายามในการศึกษาพื้นที่และวางแผนการพัฒนาที่มาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งบทสัมภาษณ์มีดังนี้

“...แผนผังทางเลือก คือความหวังของประชาชน หวังให้รัฐบาลยอมเปิดใจมองเห็นการพัฒนาที่มาจากประชาชนอย่างแท้จริง และผังทางเลือกนี้คือข้อเสนอสำคัญที่เราจะใช้ในการต่อรองกับรัฐ เพื่อให้รัฐรู้ว่าประชาชนไม่ใช่คนที่ไม่รู้อะไร แต่ประชาชนมีการศึกษาพื้นที่อย่างตั้งใจและศึกษาตามหลักวิชาการเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนผังนี้ แผนผังนี้จึงมีความสำคัญอย่างมาก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 21, ตัวแทนจากกลุ่มเพื่อนตะวันออกฯ, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2566)

จากนั้นผู้วิจัยจึงขอความอนุเคราะห์จากเครือข่ายในการเข้าถึงข้อมูลผังทางเลือกที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในสื่อทั่วไป เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ รวมถึงเป็นการบันทึกความตั้งใจของขบวนการเคลื่อนไหวที่พยายามปกป้องพื้นที่ภาคตะวันออก โดยรายละเอียดของผังทางเลือกจะปรากฏตามภาพที่แนบมาดังนี้

ภาพที่ 8 แผนผังทางเลือก การใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ 3 จังหวัด ฉะเชิงเทรา - ชลบุรี - ระยอง โดยประชาชน (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ภายในเล่มอนาคตสร้างสรรค์ ตะวันออกวิถีแห่งความสุข ที่สนับสนุนโดยสหประชาชาติ (UN) ยังมีข้อเสนอ 5 ข้อที่อยากให้ภาคตะวันออกมี คือ 1.มีการประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SEA) เพื่อให้มีทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่หลากหลายและคัดสรรทางเลือกเหมาะสมกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขร่วมกันอย่างแท้จริง 2.มีการออกแบบผังเมืองที่มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและมีความหมาย เพื่อให้ผังเมืองสอดคล้องกับนิเวศวัฒนธรรมและทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่ผ่านการคัดสรรมาแล้ว 3.มีการประเมินผลกระทบระดับโครงการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องได้รับความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจากทุกภาคส่วนเพื่อไม่ให้โครงการสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสังคม 4.มีการจัดลำดับความสำคัญในการลงทุน จากการจัดการปัญหาปัจจุบัน แล้วไปต่อยอดโครงการที่มีอยู่ หรือพัฒนาโครงการใหม่ ๆ 5.มีการระดมทุนจากหลายภาคส่วนในสัดส่วนที่เหมาะสม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคม (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, ม.ป.ป.)

โดยสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นเพิ่มเติมคือการระบุอย่างชัดเจนของตัวเอกสารภายในเล่มอนาคตสร้างสรรค์ ตะวันออกวิถีแห่งความสุข คือการระบุอย่างชัดเจนว่า สหประชาชาติ (UN) เป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น และความคิดเห็นภายในเล่มเป็นของกลุ่มเครือข่ายเพื่อนตะวันออกเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สหประชาชาติ (UN) เข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวนี้เพียงผู้สนับสนุนงบประมาณในการสร้างองค์ความรู้เท่านั้น และไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวหรือการแสดงความคิดเห็นจากองค์กรลงไปข้อเสนอของขบวนการแต่อย่างใด

และถึงแม้แผนผังทางเลือกจะเป็นทั้ง “ข้อเสนอสำคัญ” และ “ความหวัง” ของขบวนการ แต่การนำเสนอผังทางเลือกให้กับรัฐบาลที่ปกครองแบบเผด็จการเต็มรูปแบบนั้น “ไม่เป็นผล” กล่าวคือรัฐบาลไม่ได้สนใจความต้องการและข้อเสนอจากผังทางเลือกของประชาชน พร้อมทั้งเดินหน้าโครงการต่อด้วยอำนาจพิเศษและความรวดเร็ว

2.ภาครัฐ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน เช่น การพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้เป็นนักสร้างสรรค์ชุมชนคนตะวันออกเพื่อส่งเสริมให้เกิดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งจนสามารถเชื่อมโยงประเด็นการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ในภาคตะวันออกเพื่อจัดทำข้อเสนอร่วมกัน อีกทั้งยังมีการสร้างเครือข่ายที่เป็นกลไกสำคัญในการนำภาคประชาชนเข้าไปเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาหรือเป็นส่วนหนึ่งของกร

กำหนดนโยบาย กล่าวคือ การเข้าไปเป็นวุฒิสภาสมาชิกรัฐสภา² เพื่อที่จะเชื่อมโยงการทำงานของเครือข่ายกับสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หรือสภาพัฒน์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยที่ผ่านมามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายด้วยการส่งเสริม สนับสนุน การทำงานแบบบูรณาการกับภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย ในทิศทางเดียวกัน จึงเห็นความสำคัญของการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างบูรณาการ หนุนเสริมการทำงาน เป็นเครือข่ายกับภาคีการพัฒนา และการเชื่อมโยงบทบาทวุฒิสภาสมาชิกรัฐสภา กับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในลักษณะบูรณาการทุกภาคส่วน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs)

จากการอ่านเล่มรายงาน **สรุปผลการขับเคลื่อนปฏิบัติการภาคีเครือข่ายจะเชิงตราเมือง ยั่งยืนสู่ภาคตะวันออก** ของ **สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564)** จึงพบว่าการขับเคลื่อนการพัฒนา “ภาคตะวันออกที่ยั่งยืน” ที่เครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ ร่วมกับสภาพัฒน์ ประกอบด้วย การขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงประเด็น มี 5 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 การพัฒนาคน (People) การสนับสนุนงานพัฒนาระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย เพื่อรองรับโครงสร้างประชากรจังหวัดฉะเชิงเทราที่มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น และการพัฒนาทักษะภาษาไทย ด้วยหลักการสอนของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) โดยดำเนินการร่วมกับโรงเรียนเทศบาล 2 พระยาศรีสุนทรโวหารฯ ด้วยการสอนภาษาไทยตามหลักการสอนของพระยาศรีสุนทรโวหาร เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนให้แก่กลุ่มเด็กนักเรียนที่มีปัญหาอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ในทุกระดับชั้น

มิติที่ 2 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Planet) การอนุรักษ์กลุ่มน้ำบางปะกง วุฒิสภาฯ ร่วมกับเครือข่าย ชุมชน และเยาวชน ส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของท้องถิ่น และโครงการโรงเรียนธนาคารต้นไม้ ที่วุฒิสภาฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแกนนำ

² วุฒิสภาสมาชิกรัฐสภา คือผู้ที่เกษียณอายุแล้วทั้งจากภาครัฐหรือเอกชน ตลอดจนผู้ทรงภูมิปัญญา ท้องถิ่น ซึ่งมีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์การทำงานอันยาวนาน มีสุขภาพดี มีความพร้อม และสมัครใจอุทิศตนเพื่อนำปัญญาความรู้ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญมาช่วยพัฒนาประเทศ โดยไม่หวังผลตอบแทนส่วนตัวแต่มุ่งถึงประโยชน์ของประเทศชาติ

ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพิ่มพื้นที่ป่าชุมชน เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายการปลูกป่าและผู้นำชุมชน จาก 6 จังหวัด ภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ระยอง สระแก้ว จันทบุรี ปราจีนบุรี และ ชลบุรี

มิติที่ 3 ความมั่งคั่งและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Prosperity) พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนวิถีตะวันออก “โครงการตะวันยิ้มสืบสานชุมชนตะวันออก หยั่งรากบางปะกง” ร่วมกับมหาวิทยาลัยบูรพาและมหาวิทยาลัยมหิดล ขับเคลื่อนโครงการวิจัย “หยั่งรากบางปะกง” พื้นที่อำเภอบ้านโพธิ์ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนลุ่มแม่น้ำบางปะกง และสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจกับเด็กและเยาวชน และชุมชน ในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน และพัฒนาทรัพยากรให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

มิติที่ 4 ด้านความยุติธรรมและความสันติสุข (Peace) ร่วมกันจัดทำธรรมนูญตำบลนำอยู่ วุฒิสภาฯ ร่วมกับจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ และสภาองค์กรชุมชน ขับเคลื่อนการสร้างตำบลนำอยู่ตำบลสุขภาวะ โดยจัดทำ “ธรรมนูญตำบล 8 รื้อ” โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนา (1) สถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบล (2) วัดทุกวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โรงเรียนทุกโรงเรียน ในตำบลบูรณาการการเรียนรู้กับเศรษฐกิจ สังคม (3) สถานประกอบการในตำบล มีสมาชิกเพิ่มขึ้นที่มีทักษะวิชาช่างทุกแขนง (4) มีตลาดชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (5) มีระบบจัดการสิ่งแวดล้อม พลังงาน และจัดการขยะ (6) สร้างสังคมที่คนไทยไม่ทอดทิ้งกัน มีองค์กรจัดการอาสาสมัคร เพื่อชุมชน พัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน มีความสามารถในการดึงความสนับสนุนจากภายนอก (7) เป็นตำบลปลอดภัย เป็นตำบลแห่งการทำความดี และ (8) มีนวัตกรรมระบบสุขภาพตำบล แหล่งเรียนรู้ตำบล

โดยสิ่งสำคัญที่เครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯทำร่วมกับสภาพัฒน์คือ **ปฏิญญาวาระเปลี่ยนตะวันออก** โดยวุฒิสภาฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา สมัชชาแปดริ้วเมืองยั่งยืน และเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ ได้รับการสนับสนุนจากสหภาพยุโรป สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสถาบันธรรมรัฐ เพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมในการร่วมจัดทำข้อมูล เพื่อค้นหาแนวทางการขับเคลื่อนภาคตะวันออกอย่างยั่งยืน และออกแบบทิศทางการพัฒนาภาคตะวันออกที่พึงปรารถนา โดยประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจโดนัท (Doughnut Economics) มาเป็นดัชนีวัดความอยู่ดีมีสุขร่วมกันของภาค

ตะวันออก และจัดทำแผนเดินทางยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ที่เสนอเป็นทางเลือกต่อสาธารณะในการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออก ประกอบด้วย (1) การสร้างเมืองนำอยู่ชุมชนนำอยู่ (2) พื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ (3) เป็นศูนย์กลางอาหารปลอดภัย (4) ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน (5) ยกกระตักการเรียนรู้บนฐานชุมชน (วิถีชีวิต- ภูมิปัญญา-วัฒนธรรม) และได้นำเสนอในเวทีสาธารณะภาคตะวันออก “ตะวันออก วิถีแห่งความสุข” เมื่อวันที่ 18 – 19 ธันวาคม 2561 ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา

มติที่ 5 หุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) เครือข่ายภาคตะวันออกยั่งยืน ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ปราจีนบุรี นครนายก สระแก้ว ระยอง จันทบุรี และตราด ได้ประสานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภูมิภาค โดยมีวุฒิสภาฯ เป็นผู้เชื่อมประสานและหนุนเสริมการทำงานของเครือข่ายภาคตะวันออกยั่งยืน ซึ่งในเวลาต่อมาได้รวมตัวกันเป็น **กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC watch)** เพื่อติดตามการดำเนินการของนโยบายพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งในส่วนนี้สามารถสะท้อนให้เห็นว่า การระดมทรัพยากรเพื่อจัดตั้งกลุ่มหรือขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 นั้น ได้รับการสนับสนุนจากหลากหลายภาคส่วน โดยมีสภาพัฒนาเป็นกลไกสำคัญ ในการเชื่อมโยงตัวแสดง (actor) ที่เกี่ยวข้องในแต่ละภาคส่วนให้มาเจอกัน สนับสนุนกันทั้งด้านการสร้างองค์ความรู้และงบประมาณ จนนำมาสู่การบูรณาการเพื่อทำงานร่วมกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสดำเนินการไปร่วมงาน “ตะวันออกฟอรัม ครั้งที่ 1: อบรมเชิงปฏิบัติการ "วิกฤติโลกร้อน และวิถีชุมชนกอบกู้วิกฤติ” ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2566 จึงได้มีโอกาสพบกับตัวแทนจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาพัฒนา และได้พูดคุยถึงบทบาทของสภาพัฒนาในการเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายการพัฒนากับเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ แล้วได้คำอธิบายมาว่า

“...สภาพัฒนามีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในการจัดทำชุดข้อมูลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับทางเครือข่ายมาเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่ปี 2559 และเป็นกลไกในการเชื่อมโยงเครือข่ายให้กับทางเครือข่ายเพื่อนตะวันออกในการประสานเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่น ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กลุ่มเครือข่ายอื่น ๆ ในภาคตะวันออก หรือแม้แต่ภาคประชาสังคมในภาคตะวันออก...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 22, ตัวแทนจากสภาพัฒนา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2566)

จากนั้นผู้วิจัยจึงได้พูดคุยกับตัวแทนจากเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ ในประเด็นเรื่องความคาดหวังกับการร่วมงานกับสภาพัฒน์ จึงได้คำอธิบายมาว่า

“...การเชื่อมโยงกับสภาพัฒน์ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับนโยบาย เราย่อมคาดหวังและฝากความหวังเอาไว้ว่าเราจะได้เข้าไปเชื่อมโยงเพื่อเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่ได้มีบทบาทในการทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาพื้นที่บ้านของเราอย่างตรงจุด ตอบโจทย์และยั่งยืน โดยได้เชื่อมโยงกับสภาพัฒน์ตั้งแต่ปี 2559 ขณะที่เรากำลังก่อตั้งกลุ่ม EEC Watch สภาพัฒน์ก็มาช่วยเราได้มากในเรื่องของการประสานเชื่อมโยงกับภาคส่วนต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้เพื่อจัดทำข้อมูลอีกด้วย...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23, ตัวแทนจากเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 กุมภาพันธ์ 2566)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การเข้ามาของสภาพัฒน์เป็นการเข้ามาช่วยสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวในเรื่องของการระดมทรัพยากรบุคคลในหลายภาคส่วนเพื่อสร้างองค์ความรู้และจัดทำข้อมูลในเวลาต่อมาทางขบวนการเคลื่อนไหวใช้ข้อมูลในการจูงใจให้คนในพื้นที่ตระหนักรู้ถึงผลกระทบของโครงการอีอีซีที่กำลังจะเกิดขึ้น จนนำไปสู่การระดมทรัพยากรเป็นมวลชนในการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตาม การสร้างเครือข่ายจากหลากหลายภาคส่วนเป็นการระดมทรัพยากรในช่วงการจัดทำข้อมูลเท่านั้น เพราะหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนมีข้อจำกัดในการออกมาร่วมเคลื่อนไหวหรือแสดงความคิดเห็น

3.ภาคประชาสังคม ทางกลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับภาคประชาสังคม เช่น สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (ธ.พ.ส.ส.), มูลนิธิบูรณะนิเวศ, มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม (EnLAW), ilaws และ Land Watch Thai กลุ่มจับตาดำเนินการที่ดิน ซึ่งเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ข้อมูลทั้งบทความวิชาการออนไลน์ และรูปเวทียุทธศาสตร์วิชาการ รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการอีอีซี ซึ่งข้อมูลของภาคประชาสังคมสามารถเป็นแรงผลักดันให้ข้อเสนอของกลุ่มมีความน่าเชื่อถือ และสร้างความตระหนักรู้ให้กับคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากสนับสนุนด้านการจัดทำข้อมูลแล้ว ภาคประชาสังคมยังสนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างภาคประชาชนและภาคประชาสังคมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการระดมทรัพยากรที่สำคัญในการเคลื่อนไหว และจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า ไม่ว่าจะการประชุมรวมตัวเพื่อชุมนุมประท้วง หรืองานประชุมวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยมักได้พบเจอกับกลุ่มภาคประชาสังคมที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวด้วยความทุ่มเท

ทุกครั้ง ดังนั้น ภาคประชาสังคมจึงถือเป็นตัวแสดงที่สำคัญในการขับเคลื่อนและผลักดันขบวนการเคลื่อนไหวนี้

4.ภาควิชาการ ทางกลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับสถาบันศึกษา คณาจารย์ และนักวิชาการ เพื่อให้ภาควิชาการได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสร้างองค์ความรู้ ทางด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และทักษะการประกอบอาชีพ เช่น การทำวนเกษตร เกษตรอินทรีย์ และประมง ตลอดจนผลิตผลงานทางวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการอีอีซี รวมถึงจัดเวทีเสวนาวิชาการเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากโครงการ เช่น เวที ครช. สัญจร "จาก ESB สู่อีอีซี พลวัตของการพัฒนา รอยยิ้มของนายทุน คราบน้ำตาคนจน:รัฐธรรมนูญที่ไม่เพียงพอ" วันที่ 2 ธันวาคม 2562 ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาพที่ 9 เวทีเสวนาวิชาการเวที ครช. สัญจรฯ วันที่ 2 ธันวาคม 2562 ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยบูรพา ตามด้วยงาน “เสวนาอ่าวบางละมุง อ่าวอุดม ผืนน้ำแหล่งสุดท้าย เราถอยไปไม่ได้อีกแล้ว” วันที่ 12 ธันวาคม 2562 ที่โรงภาพยนตร์ Cinema Oasis และการประชุมธรรมาภิบาลว่าด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษในภูมิภาคแม่โขง ในวันที่ 15 – 16 ธันวาคม 2562 ณ โรงแรม Vic 3

ภาพที่ 10 งานเสวนา “อ่าวบางละมุง อ่าวอุดม ผืนน้ำแหล่งสุดท้าย เรากอยไปไม่ได้อีกแล้ว”
ที่โรงภาพยนตร์ Cinema Oasis วันที่ 15 ธันวาคม 2562

ภาพที่ 11 การประชุมธรรมาภิบาลว่าด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษในภูมิภาคแม่โขง
ณ สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศ วันที่ 16 ธันวาคม 2562

5.ภาคสื่อมวลชน ทางกลุ่มได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคสื่อมวลชน เพื่อเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการเคลื่อนไหวโดยสื่อสารในพื้นที่สาธารณะเพื่อเรียกร้องสิทธิประชาชนในการมีส่วนร่วมกับการพัฒนา เช่น สื่อประเภทรายการทีวี อย่างรายการ “ฟังเสียงประเทศไทย” และรายการ

“ก(ล)างเมือง” ของช่อง ThaiPBS ที่ถ่ายทอดเรื่องราวและผลกระทบจากผังเมือง EEC และสื่อประเภทบทความวิชาการ (ออนไลน์) จาก THE STANDARD, The Momentum, iLaws, Enlaw, thaipublica และสื่ออื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งใช้ช่องทางแฟนเพจ Facebook ที่ชื่อว่า “EEC Watch กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก” ในการเป็นสื่อกลางในการสื่อสารความต้องการ ใช้ในการนัดรวมตัว และเผยแพร่กิจกรรมของกลุ่มในการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการทำโครงการโดยขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน

ในส่วนของภาคสื่อมวลชนนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีค่าสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัจจุบันนี้เป็นยุคดิจิทัล หรือ Digital Era กล่าวคือ สิ่งในโลกของเรากำลังให้ความสำคัญทั้งในด้านการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ใช้ในการทำงาน ไปจนถึงการใช้ชีวิตประจำวันของคนทั่วไป โดยจุดเด่นของ Social Media คือการที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางทุกเพศทุกวัยไม่มีขีดจำกัดและไร้พรมแดนจึงทำให้เกิดข้อมูลขึ้นอย่างมหาศาลและเป็นแหล่งข่าวที่รวดเร็วไว ซึ่งทำให้การใช้ Social Media มีความสำคัญอย่างมากในการเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงให้สังคมทั่วโลกรับรู้ถึงปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการอีอีซี ดังนั้น การได้เชื่อมโยงเครือข่ายกับภาคสื่อมวลชนถือเป็นกลไกสำคัญในการกดดันรัฐบาลได้เป็นอย่างดี เพราะผลกระทบและการดำเนินงานอย่างไม่เป็นธรรมที่ถูกเผยแพร่ออกไปอาจทำให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาลเสียหายได้ในสายตาคนทั้งโลก

นอกจากนี้ ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษในช่วงแรกยังมีการเริ่มการเคลื่อนไหวด้วยการยื่นเอกสารข้อเรียกร้องต่อนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นคนสำคัญในการริเริ่มโครงการและใช้อำนาจพิเศษในการดำเนินโครงการ ซึ่งเอกสารนั้นมีการระบุความต้องการของคนในพื้นที่ที่มีต่อโครงการ EEC และเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิบัติตามเพื่อความเป็นธรรม ดังนี้

การเข้าไปยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี

เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2560 ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ในนาม กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) เดินทางเข้ายื่นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) และความคิดเห็นเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ.เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. ... (พ.ร.บ.อีอีซี) ต่อนายกรัฐมนตรี ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ.อีอีซี และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายอีอีซี เพื่อเรียกร้องให้รัฐจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรืออีสเทิร์นซีบอร์ด (ESB) ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และสร้างความเชื่อมั่น

เพื่อเป็นหลักประกันต่อประชาชนภาคตะวันออก ก่อนที่จะมีการพัฒนาโครงการใหม่ อย่างโครงการ EEC เพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่เป็นผลเพราะโครงการถูกสั่งดำเนินการต่อเนื่องด้วยการใช้อำนาจ พิเศษเพื่อความรวดเร็ว

สำหรับเนื้อหาในหนังสือที่ทางกลุ่มได้เข้ายื่น ระบุว่า โครงการที่จะได้รับการสนับสนุนให้เพิ่มขึ้น ในอีอีซี ล้วนเป็นโครงการขนาดใหญ่ อันจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงใน ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และ จังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออก อีกทั้งในร่าง พ.ร.บ.อีอีซี ได้มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอัน จะกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นทางกลุ่มจึงขอใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานรัฐในกรณีอีอีซี จำนวน 4 ประเด็น คือ 1.รัฐต้องมีการจัดการ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรืออีสเทิร์นซีบอร์ด (ESB) ให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรม และมีแนวทางจัดการปัญหาในระยะยาวอันเป็นที่ยอมรับได้ของประชาชน 2.รัฐจะต้องไม่เร่งรัดโครงการหรือกิจการที่อาจก่อผลกระทบในวงกว้างซึ่งปัจจุบันมีการคัดค้านอยู่ 3.รัฐจะต้องมีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญมาตรา 77 โดยสมบูรณ์ และ 4.รัฐต้องจริงจังกับความ เป็น หุ้นส่วนการพัฒนาของประชาชนในภาคตะวันออก เพื่อให้การพัฒนาอีอีซีเป็นตัวอย่งการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนที่แท้จริง แต่การเรียกร้องก็ไม่เป็นผลเพราะโครงการถูกสั่งดำเนินการต่อเนื่องด้วยการใช้อำนาจ พิเศษเพื่อความรวดเร็ว

5.5.2 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวภายหลังการเลือกตั้งปี 2562

จากการลงพื้นที่ภาคสนามและการดำเนินงานของรัฐพบว่า การเคลื่อนไหวเพื่อออกมา แสดงออกเพื่อต่อต้านโครงการอีอีซีและเรียกร้องให้รัฐจัดการทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก หรืออีสเทิร์นซีบอร์ด (ESB) ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และสร้าง ความเชื่อมั่นเพื่อเป็นหลักประกันต่อประชาชนภาคตะวันออก ก่อนที่จะมีการพัฒนาโครงการใหม่ อย่างโครงการอีอีซีนั้น ไม่เป็นผลจากการซ้ำเติมด้วยการประกาศใช้ พ.ร.บ.อีอีซี พ.ศ. 2561

ด้วยข้อจำกัดทางการเมือง ที่รัฐบาลยังคงไม่สนใจความคิดเห็นของประชาชนส่งผลให้ วัตถุประสงค์ของการรวมตัวของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค ตะวันออก ต้องปรับลดทอนลงจากเดิมที่ “ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค ตะวันออก” มาเป็น “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” โดยมีเหตุผล คือ ผังเมืองการขาด การมีส่วนร่วมของประชาชนในการยกร่างผังเมืองอีอีซี ทั้งนี้ เหตุผลที่เคลื่อนไหวร่วมกันหยุดผังเมืองอี อีซีมาจาก (1) ผังเมืองอีอีซีไม่เป็นไปตามหลักการผังเมือง เพราะการจัดทำไม่ได้อยู่บนพื้นฐานที่

สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของภาคตะวันออก (2) ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเพียงพอและครบถ้วน (3) เป็นผังเมืองที่เอื้อประโยชน์กับกลุ่มคนบางกลุ่มแต่กลับขับไล่ประชาชนออกจากที่ดิน ทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายแหล่งความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของภาคตะวันออกและทั้งประเทศ ทำลายวิถีชีวิต เศรษฐกิจของชุมชน และสร้างผลกระทบกับประชาชนจำนวนมากในพื้นที่

โดยจากการศึกษาพบว่า ผลกระทบเบื้องต้นจากคนในพื้นที่ต้องเจอจะยกตัวอย่างได้จากที่คนในพื้นที่ จ.ฉะเชิงเทรา อธิบายเกี่ยวกับการกดดันให้ย้ายออกจากพื้นที่ที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากเจ้าของที่ดินที่ให้เช่าเพราะเจ้าของที่ดินจะขายที่ดินนั้นในราคาสูงให้กับนายทุนว่า

“...เขาให้ป้ายย้ายออก โดยจะให้เงินชดเชยเพื่อตั้งตัว 50,000 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งป้ายมองว่าป้ายอยู่ตรงนี้มานานค่าเช่าจ่ายให้ไม่เคยขาด แล้วเงินเท่านี้จะตั้งตัวได้นานแค่ไหน เพราะตั้งแต่เกิดมาเราก็ทำอาชีพเกษตรกรรม...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 24, ตัวแทนจากกลุ่ม EEC Watch, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563)

อีกทั้งชาวบ้านใน จ.ชลบุรี ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงการข่มขู่ชาวบ้านที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องพื้นที่ของตนเองจากกลุ่มผู้มีอำนาจในชุมชนว่า

“...เขาส่งคนมาขู่เราเลย ว่าถ้าเรายังเคลื่อนไหวต่อเขาจะไม่เก็บเราไว้ เขามีปืนส่วนเรามีแต่เสียมนี้แหละ ไม่รู้ว่าจะสู้สำเร็จไหม แต่เราไม่กลัวนะ เราต้องปกป้องบ้านของเรา ผังเมืองที่เอื้อประโยชน์ให้กับนายทุน ใครก็ไม่รู้ ไซ้คนไทยหรือเปล่านั้นก็ไม่รู้ ทำไมเราต้องทำเพื่อคนอื่นขนาดนั้น ทำไมไม่ทำเพื่อคนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของบ้านบ้าง...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 25, ตัวแทนจากกลุ่ม EEC Watch, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2563)

จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปกป้องบ้านของตนเอง แหล่งอาหาร และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของประชาชนทุกคน ชาวบ้านยืนยันกับผู้วิจัยว่าจะสู้กับการคุกคามของรัฐและนายทุนอย่างไม่เกรงกลัว

ดังนั้น ภายหลังจากการยกเลิกคำสั่ง คสช. 3/2558 เฉพาะข้อ 12 ที่ห้ามชุมนุมเกิน 5 คน จากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา ที่เผยแพร่ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ 22/2561 เรื่องการให้ประชาชนและพรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ 11 ธันวาคม 2561 เป็นต้นมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นประชาธิปไตยเนื่องจากใกล้ถึงเวลาเลือกตั้ง

ใหม่ในเดือนมีนาคมปี 2562 และถึงแม้การเลือกตั้งจะเป็นเพียงกลไกหนึ่งในการสืบทอดอำนาจ แต่การยกเลิกกฎหมายห้ามชุมนุมก็ถือเป็นโอกาสของเครือข่ายในการออกมาเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงให้สังคมได้รับรู้ถึงผลกระทบของคนในพื้นที่จากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และตระหนักรู้ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแหล่งอาหารสำคัญของประเทศที่กำลังจะถูกทำลายลง ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายตามลำดับดังนี้

การชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ การรวมตัวกันครั้งแรกของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรืออีอีซี จึงเริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อคัดค้านผังเมือง EEC ในวันที่ 14 กรกฎาคม 2562 ที่บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำบางปะกง เพื่อแถลงการณ์ข้อคัดค้านจากคนในพื้นที่ที่ต้องการหยุดผังเมือง EEC จากการเร่งรีบของรัฐบาล คสช. ที่ดำเนินการใช้อำนาจพิเศษตามมาตรา 44 รัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ที่เริ่มจากออกคำสั่งหัวหน้าคสช. ที่ 2/2560 เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเพื่อให้การดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัดดังกล่าว และตามมาด้วยการออกคำสั่งหัวหน้าคสช. ที่ 47/2560 เปิดทางให้มีการจัดทำนโยบายและแผนภาพรวม แผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน และอื่น ๆ ให้เสร็จภายใน 6 เดือน (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2562a)

ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมือง เพื่อเดินหน้าการจัดทำพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ที่ในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงการเร่งรีบจัดทำให้แล้วเสร็จ โดยเนื้อหาการแถลงการณ์มีความว่า การดำเนินการจัดทำผังเมือง EEC นั้น ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำผังเมือง แต่ในขณะเดียวกันกลับมีการเปลี่ยนผังเมืองในพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ให้กับกลุ่มทุนเพื่อจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม และการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ โดยละเลยหลักการของการจัดทำผังเมือง และเรียกร้องให้ (1) คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกยุติการดำเนินการเพื่อประกาศใช้ผังเมือง EEC (2) รัฐบาลต้องสั่งให้มีการทบทวนการจัดทำเมือง EEC ใหม่ตั้งแต่ต้นโดยให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (Meaningful Public Participation)

ภาพที่ 12 แสดงการณ์ข้อคัดค้านจากคนในพื้นที่ที่ต้องการหยุดผังเมือง EEC

ที่มา: EEC Watch วันที่ 14 กรกฎาคม 2562

ต่อมาได้มีการชุมนุม “หยุดผังเมือง EEC ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน” ระหว่างวันที่ 23 - 24 กรกฎาคม 2562 โดยในวันที่ 23 กรกฎาคม 2562 เวลา 8.30 น. ชาวบ้านประมาณ 50 คน เริ่มจากการรวมตัวกันที่สถานีรถไฟหัวลำโพง และเดินเท้าจากสถานีรถไฟหัวลำโพงไปยังสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) ถนนเจริญกรุง เพื่อติดตามผลการพิจารณาหนังสือคัดค้านการจัดทำผังเมือง EEC ต่อมาในเวลา 13.00 น. ชาวบ้านเดินทางต่อไปยังทำเนียบรัฐบาล บริเวณสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ถนนพิษณุโลก เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านต่อคณะรัฐมนตรี (พระราชกฤษฎีกาจอห์นไลน์, 2562b)

ภาพที่ 13 ภาพ: ยื่นหนังสือคัดค้าน ต่อคณะรัฐมนตรี ที่สำนักงาน ก.พ.ร. ที่มา: EEC Watch

และในวันที่ 24 กรกฎาคม 2562 เวลา 9.30 น. ชาวบ้านเดินทางไปยังหนังสือคัดค้านต่อ
รัฐบาล บริเวณรัฐสภาชั่วคราว (บริเวณสำนักงานใหญ่ทีโอที ถนนแจ้งวัฒนะ)

ภาพที่ 14 ยื่นหนังสือคัดค้านต่อรัฐบาล บริเวณรัฐสภาชั่วคราว ที่มา: EEC Watch

ถัดมาเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2562 มีการนัดรวมตัวกันอีกครั้ง ณ ทำเนียบรัฐบาล บริเวณทาง
เท้าริมถนนพระรามที่ 5 เลียบคลองเปรมประชากรเพื่อแสดงจุดยืนในการคัดค้านผังเมือง EEC ที่ไม่
เป็นธรรม เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) มีการ
นำร่างแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือผังเมือง EEC เข้าสู่วาระประชุมของคณะกรรมการนโยบาย
เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อพิจารณาเห็นชอบ และได้มติเห็นชอบร่างแผนผังการใช้ประโยชน์
ที่ดินหรือผังเมือง EEC ในวันดังกล่าว ขณะที่ภาคประชาชนยังคงเดินทางคัดค้านการจัดทำผังเมือง
EEC ฉบับนี้ ที่ไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่เขียนไว้ใน พ.ร.บ.เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.
2561 ที่ว่า "ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบ
นิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน" เช่น (1) ขาดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงและมีความหมาย (2)
การกำหนดประเภทที่ดินในหลายบริเวณไม่สอดคล้องกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่ และไม่ได้
เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่เขียนไว้ใน พ.ร.บ. EEC ที่ว่า **“ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะของ
ประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน”** (3) ไม่ได้มีการให้
ข้อมูลอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ (4) ไม่มีการปิดประกาศรับคำร้องของผู้ที่จะถูกรอนสิทธิ์เมื่อผังเมืองมี
ผลบังคับใช้ อันเป็นกระบวนการสำคัญของการจัดทำผังเมือง (EEC Watch, 2562a)

ภาพที่ 15 แสดงจุดยืนในการคัดค้านผังเมือง EEC ที่ไม่เป็นธรรม ณ ทำเนียบรัฐบาล
 ที่มา: EEC Watch

สืบเนื่องจากการนัดรวมตัวกันเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2562 ทำให้ในวันที่ 6 สิงหาคม 2562 มีการนัดรวมตัวกันอีกครั้งที่ทำเนียบรัฐบาล โดยกิจกรรมช่วงเช้ามีการทำบุญปล่อยปลาและปู จากคนในพื้นที่ ต.เขาดิน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา เพื่อสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอบางปะกง และกิจกรรมตอนบ่ายมีการเสวนากับชุมชนเกี่ยวกับผลกระทบจากผังเมือง EEC และเหตุผลของการออกมาคัดค้านผังเมือง EEC (EEC Watch, 2562a)

ภาพที่ 16 แสดงจุดยืนในการคัดค้านผังเมือง EEC ที่ไม่เป็นธรรม ณ ทำเนียบรัฐบาล
 ที่มา: EEC Watch

ภาพที่ 17 กิจกรรมปล่อยปลาและปู ณ ทำเนียบรัฐบาล ที่มา: EEC Watch

ในเวลาต่อมาเมื่อทางเครือข่ายฯ ได้ทราบข่าวว่า คณะรัฐมนตรีจะมีการพิจารณาผังเมือง EEC ในวันที่ 27 สิงหาคม 2562 ดังนั้น ในวันที่ 26 - 27 สิงหาคม 2562 เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก จึงเดินทางไปร่วมตัวกันบริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล ฟังคลองเปรมประชากร เพื่อแสดงจุดยืนเรียกร้องให้คณะรัฐมนตรีชะลอการพิจารณาเห็นชอบร่างผังเมือง EEC ที่ยังคงมีปัญหาหลายประการและว่าขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน ซึ่งเครือข่ายฯ ได้ยื่นเรื่องดังกล่าวถึงคณะรัฐมนตรี โดยมีนายสมพงศ์ นิลพันธ์ ที่ปรึกษา สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และนายสาธิต สุทธิเสริม หัวหน้าฝ่ายประสานมวลชนและองค์กรประชาชน สำนักปลัดนายกรัฐมนตรีเป็นตัวแทนรับเรื่อง และได้มีการติดต่อประสานงานไปยังสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) ให้รับทราบข้อร้องเรียน (EEC Watch, 2562b)

การใช้กระบวนการทางการเมือง

ด้วยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้ง ทางกลุ่มจึงทำการยื่นข้อเรียกร้องเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการอีอีซีไปยังพรรคฝ่ายค้าน โดยในวันที่ 15 สิงหาคม 2562 ตัวแทนเครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก และภาคีเครือข่ายรวม 12 เครือข่าย ยื่นหนังสือต่อตัวแทนพรรคฝ่ายค้านทั้ง 7 พรรค ณ ที่ทำการรัฐสภา (เกียกกาย) เพื่อขอให้มีการศึกษาและตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินการโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น การตั้งกรรมาธิการวิสามัญเพื่อศึกษาและตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินการโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยเฉพาะในประเด็นเร่งด่วน คือ การจัดทำผังเมืองรวม EEC และให้มีการดำเนินการ

จัดทำ “ร่างผังเมือง EEC กันใหม่ตั้งแต่ต้น โดยให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” เพื่อให้เป็นไปตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 18 ภาคประชาชนยื่นหนังสือต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ณ ที่ทำการรัฐสภา (เกียกกาย)
 ที่มา: EEC Watch

ถัดมาในวันที่ 11 กันยายน 2562 ภาคประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือยื่นหนังสือต่อ ส.ส. ณ ที่ทำการรัฐสภา (เกียกกาย) อีกครั้ง โดยตัวแทนเครือข่าย EEC WATCH และภาคประชาชนในพื้นที่เข้ายื่นจดหมาย 500 ฉบับต่อ ส.ส. ฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล เพื่อขอให้มีการตั้งคณะกรรมการการวิสามัญฯ เพื่อศึกษาผลกระทบจาก EEC รวมถึงยื่นหนังสือแก้ไขปัญหาเร่งด่วนอีกสองเรื่อง คือเร่งรัดแก้ปัญหาขยะ (EEC Waste) ซึ่งมีพรรคฝ่ายค้านออกมารับจดหมายเรียกร้องดังกล่าว แต่ผลคือ ในวันที่ 13 กันยายน 2562 ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 23 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่ 1) เป็นพิเศษในการตั้งคณะกรรมการการวิสามัญ เรื่อง ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (EEC) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (EEC) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (EEC) ผลคือ มีมติไม่เห็นด้วยโดยมีผลการลงมติ จากจำนวน ส.ส.ที่เข้าประชุมทั้งหมด 457 คน มีผู้ไม่เห็นด้วย 231 ผู้เห็นด้วย 224 งดออกเสียง 2 เสียง ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถตั้งคณะกรรมการการวิสามัญตรวจสอบโครงการ EEC ได้

โดยในเวลาต่อมาทางเครือข่ายได้ใช้ยุทธวิธีเรียกร้องผลกระทบจากโครงการผ่านการฝากความหวังไว้กับตัวแทนพรรคก้าวไกลในจังหวัดฉะเชิงเทราและชลบุรี เพื่อเป็นหลักในการขับเคลื่อนความประสงค์ของคนในพื้นที่สู่การประชุมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นการสื่อสารกับนายกรัฐมนตรี

คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้รัฐบาลได้รับรู้ถึงปัญหา และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา อีกทั้งในเวลาต่อมาได้มีการก่อตั้ง **คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก** เพื่อร่วมกันจัดทำรายงานผลกระทบจากการดำเนินโครงการที่กระทบต่อคนในพื้นที่ซึ่งจัดทำแล้วเสร็จจนสภาฯ รับรองเรียบร้อยแล้ว และในเวลาต่อมารายงานนี้ได้ถูกนำไปใช้ขับเคลื่อนต่อการ **ฟ้องศาลปกครอง** เพื่อความเป็นธรรมของชาวบ้านในพื้นที่

ภายหลังจากการเคลื่อนไหวดังกล่าวมาทั้งหมด ภาครัฐฯ ได้เพิ่มขบวนการเคลื่อนไหวด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 หรือที่เรียกว่า พ.ร.บ. อีอีซี ในวันที่ 9 ธันวาคม 2562 ซึ่งถือเป็นการตอกย้ำอย่างชัดเจนด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ารัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มาจากการเลือกตั้งปี 2562 นั้น ยังคงครองอำนาจการตัดสินใจแบบรัฐรวมศูนย์ (centralization) โดยไม่ฟังเสียงเรียกร้องผลกระทบของประชาชน เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบอย่างมากกับความสิ้นหวังที่เกิดขึ้นภายในขบวนการเคลื่อนไหว ความสิ้นหวังที่เรียกร้องและสู้ด้วยวิถีที่ไม่เป็นผล ส่งผลให้มวลชนของขบวนการเคลื่อนไหวลดลงอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวถูกซ้ำเติมอย่างหนักอีกครั้งด้วยสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ที่เกิดขึ้นและระบาดอย่างมาปี 2563 ส่งผลกระทบต่อการระดมทรัพยากรมวลชนเคลื่อนไหวเนื่องจากต้องมีการเว้นระยะห่างเพื่อไม่ให้เกิดโรคระบาด อีกทั้งโรคโควิด-19 ในตอนนั้นมีความรุนแรงจนมีประชาชนเสียชีวิตจำนวนมาก ประกอบกับการรักษาในช่วงเวลานั้นยังประสบปัญหาการรักษาที่ไม่ทั่วถึง ไม่ครอบคลุม จนเกิดความเหลื่อมล้ำในการรักษาอย่างชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่จึงต้องดูแลตัวเองด้วยการป้องกันตัวเองเพื่อไม่ให้ติดโรคระบาด อย่างไรก็ตามสถานการณ์ดังกล่าวนี้เอื้อให้รัฐได้โอกาสประกาศใช้ พ.ร.ก.สถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร ในวันที่ 26 มีนาคม 2563 จนประชาชนเกิดคำถามว่าประกาศดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุมโรคระบาดหรือจำกัดการชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากมีใจความสำคัญว่า **“ห้ามมิให้มีการชุมนุมมั่วสุมกัน หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย”** ขณะที่ในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเวลาที่มีการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า **“เยาวชนปลดแอก”** ซึ่งในเวลาต่อมามีการผสมผสานเครือข่ายจนเกิดการรวมเป็นกลุ่ม **“คณะราษฎร”** ซึ่งประกอบไปด้วยนักศึกษา เยาวชน และประชาชนจากหลากหลายกลุ่มรวมกันเป็นแนวร่วมจัดชุมนุม อาทิ แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม, เยาวชนปลดแอก, กลุ่มดาวดิน, กลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตย นายอานนท์ นำภา ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการต่อสู้เพื่อต้องการขจัด **“ระบอบประยุทธ์”** และปรับเปลี่ยนโครงสร้างที่เรียกว่า

"ระบอบศักดินา" ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นที่อยู่สูงกว่าคนอื่น โดยที่รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา และสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) 250 คน นับเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนำด้วย ทั้งนี้ทั้งสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 และการประกาศพ.ร.ก.สถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร ส่งผลอย่างมากต่อการถูกจำกัดการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านโครงการอีอีซี จนทำให้ทางขบวนการมีการวางแผนเพื่อดำเนินการต่อไปในการฝากความหวังสุดท้ายไว้กับศาลปกครอง

การฟ้องร้องต่อศาลปกครอง

เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2563 ขบวนการเคลื่อนไหวได้เดินทางไปหน้าศาลปกครอง กรุงเทพฯ เพื่อยื่นฟ้องคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรีต่อศาลปกครองสูงสุด เพื่อเพิกถอนประกาศแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ที่มีผลเป็นการยกเลิกผังเมืองเดิมและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทเกษตรกรรมเป็นพื้นที่รองรับอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น เป็นการทำลายความคุ้มครองหลักด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ กระทบถึงอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมาก

ประเด็นปัญหาหลักที่ทางขบวนการเคลื่อนไหวได้ระบุไว้คือ ในกระบวนการจัดทำร่างแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และร่างแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค ไม่ได้รับฟังความคิดเห็นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีความหมายตามหลักวิชาการผังเมือง ซึ่งเป็นการกำหนดแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินขึ้นใหม่ยกเลิกและบังคับใช้แทนที่ผังเมืองเดิมจากพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ เครือข่ายชุมชนและประชาชนในพื้นที่ได้ใช้สิทธิคัดค้านการจัดทำร่างแผนผังดังกล่าวโดยมีข้อเสนอแนะให้ดำเนินการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์และปรับเปลี่ยนข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว แต่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกก็ไม่ได้นำไปพิจารณาก่อนออกประกาศฯ

โดยทางเครือข่ายขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) และให้ดำเนินการรับฟัง

ความคิดเห็นของประชาชน โดยให้ผู้ฟ้องคดีและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีความหมาย ก่อนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ สาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่ศาลยังเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้อง ในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2563 ขบวนการเคลื่อนไหวจึงรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อติดตามสอบถามถึงความคืบหน้าของ คดีนี้จากประธานศาลปกครองสูงสุดเพื่อให้เร่งรัดการพิจารณาคดีนี้โดยเร็ว เพื่อคุ้มครองสิทธิการ ดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้ฟ้องคดีและประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์สาธารณะ แต่ศาลปกครองสูงสุดก็ยังคงไม่มีคำสั่งรับฟ้อง

ภาพที่ 19 บรรยากาศการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง วันที่ 16 กรกฎาคม 2563

ภาพที่ 20 บรรยากาศการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง วันที่ 16 กรกฎาคม 2563

5.6 ผลการเคลื่อนไหว

หากจะสรุปผลการเคลื่อนไหวจากข้อเรียกร้องหลักคือ “คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” ผู้วิจัยคงต้องสรุปจากความเป็นจริงว่าผลการเคลื่อนไหว ไม่สำเร็จ เนื่องจากผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ไม่ได้มีการเพิกถอนหรือชะลอเพื่อให้มีการทบทวนกระบวนการใหม่ตั้งแต่ต้นอีกครั้ง แต่ขบวนการเคลื่อนไหวได้การสร้างผลสะท้อนให้กับรัฐบาล คสช. ในการออกมาเผยแพร่ผลกระทบจากโครงการที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจพิเศษให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ และการสร้างผลสะท้อนในกระบวนการทางการเมืองที่พรรคฝ่ายค้านเข้าไปมีบทบาทต่อรองในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เช่น การตั้งคณะกรรมการวิสามัญ เรื่อง ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่ถึงแม้ผลคือ มีมติไม่เห็นด้วยแต่ผลการลงมติ จากจำนวน ส.ส.ที่เข้าประชุมทั้งหมด 457 คน มีผู้ไม่เห็นด้วย 231 ผู้เห็นด้วย 224 งดออกเสียง 2 เสียง ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถตั้งคณะกรรมการวิสามัญตรวจสอบโครงการ EEC ได้ ทำให้เห็นว่าพรรคฝ่ายค้านแพ้มติเพียง 7 เสียงเท่านั้น

อีกทั้งจากการเคลื่อนไหวของผู้ได้รับผลกระทบจากผังเมือง EEC ที่ประกาศใช้ในปี 2562 ส่งผลให้กรมโยธาธิการและผังเมืองมีการออกประกาศจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่ในพื้นที่ 3 จังหวัดให้สอดคล้องกับแผนผัง EEC (มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. EEC) จำนวน 30 อำเภอ (ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอ) โดยขั้นตอนดำเนินการจะเป็นไปตาม พ.ร.บ. การผังเมือง ฉบับใหม่ พ.ศ. 2562 ซึ่งปัจจุบันกรมโยธาธิการและผังเมืองกำลังดำเนินการ สถานการณ์ในช่วงนี้คนในพื้นที่จึงรอตรวจสอบกระบวนการการทำแผนผังอำเภอดังกล่าวนี้เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการอีอีซีเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในครั้งนี้อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเหมือนกับกรณีโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดที่มาบตาพุด จ.ระยอง ซึ่งหากทำได้จะเป็นความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมของขบวนการเคลื่อนไหวนี้

นอกจากนี้ยังมีตัวแปรความสำเร็จจากพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เป็นกรณีศึกษาเชิงลึกใน 2 พื้นที่ที่ได้สร้างพื้นที่การต่อรองได้สำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่ภาคสนาม ได้แก่ พื้นที่กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดม (พื้นที่บริเวณอ่าวอุดม ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี) และกลุ่มชุมชนตำบลเขาหิน (พื้นที่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง ต.เขาหิน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา) โดยเหตุผลของการเลือกกรณีศึกษาทั้งสองพื้นที่นี้คือ ในพื้นที่กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดม (พื้นที่บริเวณอ่าวอุดม ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี) เป็นกลุ่มพื้นที่เก่าที่ได้รับผลกระทบมาตั้งแต่โครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดจนถึงอีอีซี เป็นพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในการต่อสู้มาอย่างยาวนาน และ

เป็นพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งซึ่งมาจากการสร้างความเข้มแข็งภายในของกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเพื่อเป็นโมเดลที่เป็นประโยชน์ต่อการต่อสู้ในลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่น ๆ ที่กำลังประสบปัญหาคล้าย ๆ กัน ส่วนพื้นที่กลุ่มชุมชนตำบลเขาดิน (พื้นที่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง ต.เขาดิน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา) เป็นพื้นที่เป้าหมายใหม่ในโครงการอีอีซี ซึ่งเพิ่งเกิดการรวมกลุ่มเพื่อต่อสู้เมื่อได้รับผลกระทบจากโครงการ ซึ่งก็ได้รับการเยียวยาและได้มาซึ่งพื้นที่ในการต่อรองเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ทั้งสองพื้นที่มีข้อจำกัดในการระดมทรัพยากรและการต่อสู้ที่แตกต่างกัน จนนำมาสู่ได้รับผลสำเร็จที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยจะอธิบายตามลำดับ ดังนี้

กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดม (พื้นที่บริเวณอ่าวอุดม ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี)

เดิมจากปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นจากโครงการท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง ชั้นที่ 1 และ ชั้นที่ 2 เช่น การกระจายตัวของตะกอนเลนทั้งอ่าวบางละมุงไปถึง อ่าวนาเกลือของพัทยา การกัดเซาะชายฝั่งจากเขื่อนกันคลื่น จนทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตทางทะเลจำนวนมาก จนต้องจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) ของท่าเรือน้ำลึก แหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 ใหม่อีกครั้ง พร้อมทั้งต้องมีการจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาและแผนการดูแลชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างและการดำเนินการของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง ทั้งสองแห่งนี้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่น่าพอใจของประชาชนในชุมชนโดยรอบ พร้อมทั้งมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉบัง และ คณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการชุดพัฒนาชุมชนและสังคม, คณะอนุกรรมการชุดติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม, และ คณะอนุกรรมการชุดประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชีวอนามัย (EHIA) ฉบับประชาชน โดย คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการไตรภาคีทั้งหมดนี้ก็ได้ทำงานประสานร่วมกันมาตั้งแต่เมื่อปลายปี 2554

การต่อสู้ของกลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดมยังไม่จบเพียงเท่านั้น ในปี 2556 มีการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและชุมชนด้วยการทำ “ธรรมนูญชุมชนอ่าวอุดม” ขึ้น ธรรมนูญชุมชนอ่าวอุดมคือ กฎชุมชน หรือสัญญาระหว่างคนในชุมชนกับภาคอุตสาหกรรม โดยการกำหนดกติกาในธรรมนูญชุมชนสร้างมาจากการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรที่มีอยู่ และสภาพสังคมที่ชุมชนเป็น โดยมีต้นแบบมาจาก พ.ร.บ.ธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติ ปัจจุบันพื้นที่อ่าวอุดม ทั้งชุมชนภาคอุตสาหกรรม ท่าเรือ มีความร่วมมือกัน มีการทำประชาพิจารณ์ การเซ็นข้อตกลง (MOU) ร่วมกันที่จะใช้ธรรมนูญฉบับนี้ โดย **สมนึก จงมีวสิน** นักวิชาการจากกลุ่ม EEC Watch อธิบายว่า

“...หัวใจสำคัญของธรรมนูญชุมชนอ่าวอุดมคือชาวบ้านเข้าใจตนเอง เข้าใจว่าสิ่งพัฒนาที่เข้ามาในพื้นที่ของเขานั้น อะไรบ้างที่จะเป็นประโยชน์หรือโทษกับเขาในอนาคต เพราะสำหรับอ่าวอุดมที่ยอมให้ท่าเรือเข้ามาในตอนแรก เพราะคิดว่าจะไม่มีผลกระทบ จนวันหนึ่งเมื่อเกิดผลกระทบชาวบ้านก็ทำอะไรไม่ได้ ด้านกระบวนการของโรงงานอุตสาหกรรมคือ ใช้แผนซีเอสอาร์ ในการมอบเงินให้กับชาวบ้านหรือตัวแทนชุมชน ซึ่งพอแกนนำชาวบ้านได้รับเงินมาก ๆ ก็เกรงใจและยอมรับโรงงานทั้งหมด สิ่งใดไม่ดีก็ไม่บอกให้ลูกบ้านรู้ เมื่อกระบวนการนี้ทำซ้ำไปเรื่อย ๆ สุดท้ายสิ่งไม่ดีก็เกิดขึ้นเต็มหมู่บ้านไปหมด แม้กระทั่งประธานชุมชนเองก็รับไม่ไหว หรือคนอ่าวอุดมจำนวนมากที่อยู่ในสถานประกอบการก็รับไม่ไหว จนเกิดการลุกฮือของชาวบ้าน...” (ThaiPublica, 2557)

ธรรมนูญชุมชนเกิดจาก **โมเดล 4 รู้** สู่ **สะท้อนคุณค่าของชุมชน** ซึ่งโมเดล 4 รู้ประกอบด้วย 1. รู้ตัวตน ว่าเราเป็นใคร ทำอาชีพอะไรมาก่อน บรรพบุรุษทำอะไรมาก่อน มีอัตลักษณ์แบบไหน พัฒนาการทางสังคมของพื้นที่เป็นอย่างไร 2. รู้มรดกของตนเอง หรือฐานทรัพยากรในพื้นที่ ทั้งดิน น้ำ ลม ไฟ ต้นไม้ คลอง วัฒนธรรม ซึ่งทั้ง 2 รู้นี้จะทำให้เกิดผังชุมชน ซึ่งจะบอกได้ชัดเจนว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร มีอะไรบ้างที่คงอยู่หรือหายไปแล้ว 3. รู้ปัญหาและผลกระทบ คือ รู้จักสิ่งที่ดีและไม่ดีในชุมชน และอะไรบ้างที่เมื่อเข้ามาแล้วจะทำลายมูลค่าหรือคุณค่าของตัวตนหรือมรดกบ้าง 4. รู้อนาคต คือการออกแบบและแก้ไขปัญหาในชุมชน ซึ่งจะกลายเป็นการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมชุมชนหรือ EIA ชุมชน

โดยธรรมนูญของอ่าวอุดมคือการที่คนในชุมชนศึกษาชุมชนจนรู้ปัญหาทั้งหมดแล้ว และนำธรรมนูญมาแก้ไขปัญหา ซึ่งมีทั้งหมด 10 มิติ คือ 1. แผนการบริหารจัดการมรดกชุมชน 2. แผนการอนุรักษ์ 3. แผนการฟื้นฟู 4. แผนการให้ประโยชน์ยั่งยืน 5. แผนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ 6. แผนการจัดการมลพิษ 7. การสร้างพื้นที่ภาคการเมืองพลเมือง 8. การรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่ 9. การสร้างความรู้อย่างต่อเนื่อง สร้างฐานความรู้ใหม่ เนื่องจากพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากอุตสาหกรรม และ 10. การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมกับชุมชน

รูปธรรมความสำเร็จของธรรมนูญชุมชนอ่าวอุดมคือ การระดมทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นจากมวลชนที่เป็นชุมชนเล็ก ๆ อย่างอ่าวอุดมที่เกิดจากคนเพียง 7 คนรวมตัวกันทำ จนกลายมาเป็น 12 คน และในที่สุดระดมทรัพยากรได้กว่า 1,000 คนที่พร้อมขับเคลื่อนไปด้วยกัน แล้วสามารถปีบบังคับ “ยักษ์ใหญ่” หรืออุตสาหกรรมชั้นนำในพื้นที่ทั้งหมดให้เติบโตอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับผู้นำ

ชุมชน แต่คือพลังที่ชุมชนขับเคลื่อนไปพร้อมผู้ประกอบการด้วย “การต่อสู้กันด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริง ไม่ใช่ความเชื่อ” ซึ่งภายหลังจากการประกาศใช้และการเซ็น MOU กับภาคส่วนต่าง ๆ แล้ว กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดมก็ใช้ ธรรมนูญชุมชนอ่าวอุดมในการต่อสู้ ต่อรอง และเรียกร้องความเป็นธรรมกับภาคส่วนต่าง ๆ เสมอมา

จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารในปี 2557 ในยุครัฐบาล คสช. โครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง **ขั้นที่ 3** เป็น 1 โครงการเร่งด่วนของนโยบาย EEC ในส่วนนี้ประชาชนในพื้นที่ออกมาคัดค้านด้วยการร่วมกันศึกษาออกแบบท่าเรือเพื่อสร้างท่าเรือที่ออกแบบโดยประชาชน ซึ่งผลการศึกษาแบบท่าเรือในส่วนของภาคประชาชน มีคะแนนด้านการเงินต่ำกว่าแบบท่าเรือของภาครัฐ มีคะแนนในด้านวิศวกรรมมีความใกล้เคียงกัน และมีคะแนนด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่า ซึ่งหมายถึงมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต่ำกว่าแบบท่าเรือของภาครัฐ แต่รัฐบาล คสช. ก็ไม่ได้สนใจแบบท่าเรือที่ออกแบบโดยประชาชนแต่อย่างใด **กลุ่มเครือข่ายประชาชนคัดค้านการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง ขั้นที่ 3** จึงเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ที่มีชื่อว่า **กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** และร่วมเคลื่อนไหวด้วยกันทุกครั้งเมื่อมีการรวมตัวชุมนุมประท้วง รวมถึงเคลื่อนไหวเฉพาะกลุ่มผ่านการขึ้นเวทีวิชาการสาธารณะ การใช้พื้นที่สื่อมวลชนผ่าน Social Media เช่น รายการ “ฟังเสียงประเทศไทย” และรายการ “ก(ล)างเมือง” ของช่อง ThaiPBS และสื่อประเภทบทความวิชาการ (ออนไลน์) จาก THE STANDARD, The Momentum, iLaws, Enlaw, thaipublica ในการกดดันภาครัฐ

ภายหลังจากการเคลื่อนไหวมาอย่างยาวนาน ในที่สุดในปี 2564 ท่าเรือแหลมฉบังจ่ายตกลงจ่ายเงินค่าชดเชยเยียวยาให้กลุ่มประมงเรือเล็กที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง **ขั้นที่ 3** เกือบ 800 ล้านบาท จำนวน 301 ราย เนื่องจากตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างรุนแรง โครงการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง **ระยะที่ 3 (EHIA)** ให้มีการจ่ายค่าชดเชยเยียวยาให้กลุ่มประมงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง **ระยะที่ 3** โดยการท่าเรือแห่งประเทศไทย เสนอคณะกรรมการการท่าเรือแห่งประเทศไทย ขอความเห็นชอบงบประมาณการเบิกจ่ายเงินให้กลุ่มประมงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง **ระยะที่ 3** โดยมีมติเห็นชอบให้จ่ายค่าชดเชยเยียวยาให้กลุ่มประมงเรือเล็ก โดยจ่ายในช่วงระยะเวลาก่อสร้าง 4 ปี และระยะฟื้นฟู 2 ปี ภายหลังจากการก่อสร้างแล้วเสร็จ

คณะกรรมการพิจารณาข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง ระยะที่ 3 โดยมีนายอำเภอบางละมุงเป็นหัวหน้าคณะกรรมการ ได้มีมติเห็นชอบให้จ่ายค่าชดเชยเยียวยาให้กลุ่มประมงเรือเล็ก จำนวน 301 ราย เป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น 130,000,000 บาท โดยจ่ายในช่วงระยะเวลาก่อสร้าง 4 ปี และระยะฟื้นฟู 2 ปี ภายหลังจากการก่อสร้างแล้วเสร็จ รวมเป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น 780,000,000 บาท โดยใช้การคำนวณค่าเสียหาย คำนวณโดยกลุ่มประมงพื้นบ้านร่วมกับการท่าเรือแหลมฉบังโดยเรียกการคำนวณชดเชยเยียวยาว่า "แหลมฉบัง-บางละมุงโมเดล" ที่ได้มาจากข้อสรุปร่วมกันของการท่าเรือแหลมฉบัง ที่เป็นเจ้าของโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังเฟสที่ 3 กับ พี่น้องประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงการฯ โดยปัจจุบันในปี 2565 นี้ได้มีการจ่ายเงินชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบไปแล้วรวม 2 ปี (2564 และ 2565) จากทั้งหมดที่ตกลงกันไว้ที่ 6 ปี (2564 - 2569)

แต่ผลสำเร็จของการเคลื่อนไหวไม่ใช่เพียงการรับเงินชดเชยเยียวยา แล้วเกิดความพอใจ แล้วจบ เหมือนโมเดลมาตาบุตรในอดีต หากแต่เป็นการสร้างพื้นที่การต่อรองระหว่างภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และประชาชนในพื้นที่ ที่ในเวลาต่อมามีการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการด้วยการจัด การประชุมคณะกรรมการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง เฟส 3 ในทุกไตรมาส ซึ่งในการประชุมจะประกอบไปด้วยความร่วมมือกันหลายภาคส่วน ทั้งท่าเรือแหลมฉบัง บริษัทก่อสร้าง บริษัทที่ปรึกษา คณะกรรมการติดตามฯ ที่มาจากชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ และส่วนกลาง ทั้งนี้ภาคประชาชนยืนยันว่าในการประชุมมีคนในชุมชนเข้าร่วมจำนวนมาก ทำให้การดำเนินการก่อสร้างเป็นไปด้วยความล่าช้า แต่ความล่าช้านั้นเป็นการรับฟังเสียงจากทุกฝ่ายทำให้ลดผลกระทบที่จะเกิดในพื้นที่ได้จริงและเป็นการพัฒนาที่ไม่ขัดต่อ “ธรรมนูญชุมชนอ่าวอุดม” ตามที่คนในพื้นที่ยึดเป็นหลักในการพัฒนา

กลุ่มชุมชนตำบลเขาดิน (พื้นที่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง ต.เขาดิน อ.บางปะกง จ. ฉะเชิงเทรา)

ชุมชนตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง อยู่ห่าง จากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเพียง 20 กิโลเมตรตามลำน้ำ มีพื้นที่ 13,125 ไร่ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มขนานไป กับแม่น้ำบางปะกง พื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1 - 2 เมตร ในช่วงหน้าแล้งน้ำทะเลจะหนุนเข้ามาทำให้มีน้ำเค็ม ส่วน ในหน้าฝนน้ำท่าจะมากผลักดันไม่ให้น้ำเค็มหนุน

เข้ามา น้ำในลำน้ำจะจืด ทำให้ที่นี่มีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็มสลับกัน ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่จะทำนาข้าว ซึ่งเป็นการผลิตที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่

“นาข้าววัง” เป็นการปรับระบบการผลิตให้สามารถทำนาและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้ในเวลาเดียวกัน ทำนา และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้ในพื้นที่เดียวกัน โดยการปลูกข้าวจะทำในในช่วงน้ำจืด (กรกฎาคม - ตุลาคม) และ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในร่องน้ำรอบนา ในช่วงน้ำเค็ม ได้แก่ ปู กุ้ง ปลากระพง บางส่วนทำประมงพื้นบ้าน ค้าขาย หรือ รับจ้าง ครอบครัวส่วนใหญ่จะทำดับจากมุงหลังคาขายทั้งเป็น รายได้หลักและรายได้เสริม

ชาวบ้านในตำบลเขาตินส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง เนื่องจากได้สูญเสียที่ดินไปตั้งแต่ช่วงต้น ทศวรรษ 2500 จากการจำนองขายฝากที่ดินให้กับนายทุนเงินกู้หรือหลงใจโรงสีในสมัยนั้น หลายครอบครัวเช่าที่ดิน มานานกว่า 50 ปี ตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่และใช้ที่ดินทำนาปลูกข้าว กระทั่งในช่วงทศวรรษ 2540 การทำนาไม่ได้ผล เพราะน้ำมีความเค็มสูง ทำให้มีชาวบ้านบางรายริเริ่มขุดร่องน้ำและทำเป็นนาข้าววัง ได้ผลผลิตจากสัตว์น้ำจำนวนมาก ชาวบ้านจึงปรับพื้นที่เป็นนาข้าววังจากนั้นมา

สถานการณ์ปัญหา เมื่อปี 2562 ชาวบ้านตำบลเขาติน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนจากผังเมืองเดิมเป็นผังเมืองอีอีซี ที่เปลี่ยนพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่สีม่วงจนทำให้คนในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีจำนวน 57 ครอบครัวใน 4 หมู่บ้าน มีความกังวลว่าจะไม่มีที่อยู่ เนื่องจากกำลังจะมีการก่อสร้างโครงการฉะเชิงเทราบลูเทค - ซีดี ซึ่งดำเนินการโดยบริษัท ดับเบิลพี แลนด์ จำกัด (ผู้พัฒนาโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทคซีดี) ซึ่งเป็นนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งจากการรับฟังข้อมูลจากชาวบ้านพบว่า ฉะเชิงเทราบลูเทค ซีดี จะถูกก่อสร้างในพื้นที่สีเขียวที่เดิมเป็นพื้นที่เกษตร ซึ่งไม่เหมาะสมกับการทำอุตสาหกรรม และทำให้มีประชาชนได้รับผลกระทบจากการถูกกีดกันให้ออกจากพื้นที่ทำมาหากินและถิ่นที่อยู่อาศัย

นอกจากนั้น การจัดทำผังเมืองอีอีซีตามประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนา พิเศษภาคตะวันออก มีผลบังคับใช้หลังประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2562 นั้น ได้เปลี่ยนแปลง การใช้ประโยชน์ที่ดินจากเพื่อเกษตรกรรมหรือประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) ไปเป็นที่ดินสำหรับ อุตสาหกรรม (สีม่วงจุดขาว) คือ ที่ดินประเภทพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งสามารถประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ทุกประเภทได้แต่มีข้อห้าม

ดังต่อไปนี้ (1) จัดสรรที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรมตามกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรที่ดิน เว้นแต่ เป็นส่วนหนึ่งของ การจัดสรรที่ดินเพื่อ อยู่อาศัยและมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด (2) จัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรที่ดิน (3) การอยู่อาศัยหรือพาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ การใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อประกอบกิจการโรงงานหรือคลังสินค้า ให้มีระยะห่างจากริมฝั่ง ตามสภาพธรรมชาติ ของแม่น้ำบางปะกง คลองใหญ่ และ คลองระเวียง ไม่น้อยกว่า 200 เมตร การใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อ ประกอบกิจการโรงงานหรือ คลังสินค้า ให้มีระยะห่างจากริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของคลองกร่ำ คลอง ชากเจ้าเดี้ยว คลองบาง นาง คลองบางหัก คลองพระองค์เจ้าไชยานุชิต คลองภูไทร คลองพานทอง และ คลองหินลอยไม่น้อย กว่า 50 เมตร

ภายหลังจากนั้นกลุ่มชุมชนตำบลเขาดิน จึงได้ทำการ**รวมตัวชุมนุมประท้วง** โดยการชุมนุมที่ริมทางด่วนมอเตอร์เวย์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้คนที่ขับรถผ่านไปมาว่าพื้นที่ข้าง ๆ ทางด่วนที่อุดมสมบูรณ์นี้จะกลายเป็นนิคมอุตสาหกรรมบลูเทค รวมถึง**การฟ้องร้องไปที่คณะกรรมการสิทธิการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ วุฒิสภา** พร้อมทั้งขับเคลื่อนประเด็นการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมที่เดิมกำหนดไว้ให้ห่างจากแม่น้ำบางปะกงเนื่องจากเป็นระยะอันตรายที่สารเคมีหรือมลพิษตกค้างจะไหลเข้าสู่แม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรของคนทั้งประเทศ โดยกำหนดข้อเรียกร้องให้มีการกันพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงที่เหมาะสม ซึ่งในการเรียกร้องดังกล่าวนี้เป็นการเคลื่อนไหวโดยลำพัง มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวอื่นน้อย และขาดการทำข้อมูลความเหมาะสมของพื้นที่อย่างจริงจัง แต่จากการเคลื่อนไหวก็พบว่าสามารถสร้างแรงสะท้อนไปที่รัฐบาลได้

โดยภายหลังจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มชุมชนตำบลเขาดินในปี 2562 สามารถกดดันให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) ออกมาชี้แจงข้อเท็จจริง และในบางพื้นที่อย่างเช่น ต.เขาดิน ได้มีการเชิญฝ่ายต่าง ๆ มาให้ข้อมูลและจัดให้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขไปได้มากแล้ว ด้วยความร่วมมือกันของภาคธุรกิจเอกชนผู้ลงทุน ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบและหน่วยงานรัฐในพื้นที่ คณะอนุกรรมการฯและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจึงได้ร่วมกันสังเคราะห์รูปแบบการจัดการปัญหาไว้ให้เป็นกรณีศึกษา ตามที่เรียกกันว่า "เขาดินโมเดล" อีกทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เขามีข้อตกลงร่วมกันในการกันพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงในระยะ 200 เมตร ห้ามประกอบอุตสาหกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมละสมดุระบบนิเวศ และในส่วนพื้นที่ระยะ 500 เมตรให้เป็นพื้นที่บริหารจัดการร่วมกัน

รวมทั้งในปัจจุบัน ชาวบ้านในชุมชนตำบลเขาหินที่เคยเดือดร้อนต่างได้รับการแก้ไขปัญหาลงทุนพัฒนาให้ในราคาถูก เป็นเจ้าของที่ดินขนาด 50 ตารางวา มีบ้านของตนเองอยู่ในหมู่บ้านบลูเทค ซิตี้โมเดล บางส่วนพอใจที่จะย้ายออกไปตั้งรกรากที่อื่น ชาวบ้านมีอาชีพและรายได้จากการทำมาค้าขายที่ศูนย์พักรถมอเตอร์เวย์ ที่ตลาดหน้าโรงงาน และการบริการต้อนรับนักท่องเที่ยวในชุมชน

ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มชุมชนตำบลเขาหิน ถึงข้อจำกัดและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวยครั้งนี้ จึงได้ความว่า

“...ชาวบ้านที่เดือดร้อนมีเยอะมากนะ แต่คนที่ออกมาใช้น้อย เพราะความกลัว กลัวในเรื่องของความปลอดภัยของครอบครัว เพราะพื้นที่แถบภาคตะวันออกเนี่ยมีความโหดตรงที่เขาคุยกันด้วยลูกปืน ที่ผ่านมามีคนโดนฆ่ามาตลอด ถามว่ากลัวไหม กลัวสิ แต่ทำอย่างไรได้ พี่น้องเราเดือดร้อน เราก็ต้องช่วยกัน แล้วพอคนน้อยมันไม่มีพลังแล้วจะสู้ได้อย่างไร โชคดีแค่ไหนที่เขายังยอมฟังเราบ้าง และปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้การเคลื่อนไหวยมันได้แค่นี้ก็คือ มันมีกลุ่มฝ่ายตรงข้ามไง กลุ่มที่หิวความเจริญจนลืมนึกว่าสิ่งที่ตัวเองมีมันมีคุณค่าแค่ไหน พี่งบลูเทคเขาเสนอทั้งเงิน ทั้งบ้าน ก็ไม่แปลกใช้ไหมที่การต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีครั้งนี้เราจะได้แค่ ระยะห่างโรงงานจากแม่น้ำบางปะกง 200 เมตรและพื้นที่บริหารจัดการร่วมกัน 500 เมตร...” (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 26, ผู้นำกลุ่มชุมชนตำบลเขาหิน จ.ฉะเชิงเทรา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 กรกฎาคม 2565)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มชุมชนตำบลเขาหินมีอุปสรรคในการระดมทรัพยากรหรือมวลชนในการสร้างพื้นที่การต่อรอง และมีกลุ่มต่อต้านการเคลื่อนไหวยที่ต้องการให้เกิดนิคมอุตสาหกรรมบลูเทคซิตี้ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในขบวนการเคลื่อนไหวย ประกอบกับข้อเสนอของนิคมอุตสาหกรรมบลูเทคซิตี้ที่สามารถตอบโจทย์คนในพื้นที่ได้ อย่างเช่น ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ และจัดสรรแบ่งแยกที่ดินให้กับผู้ประสบปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและเข้าช่วยตามกฎเกณฑ์ของบริษัทฯ โดยคนในพื้นที่ที่ได้รับการชดเชยเยียวยาดังกล่าวประทับใจบริษัทฯ เป็นอย่างมาก ที่ทำให้พวกเขามีที่ดินเป็นของตนเองเพราะชาวบ้านต.เขาหิน ส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เข้าที่ดินอยู่อาศัยและเช่าทำกิน จนมีบริษัทฯ เข้ามาช่วยเหลือดูแลแบ่งที่ดินให้ซื้อในราคาที่ถูก ผ่อนแบบสบาย ปลอดดอกเบี้ย 10 ปี และมีสาธารณูปโภคให้อีกครบครันทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกทั้งยังกล่าวอีกว่าบริษัทฯ จะเข้ามาฝึกอาชีพให้กับชุมชนที่

ขาดโอกาสได้มีอาชีพและรายได้เลี้ยงดูครอบครัว ด้วยเหตุนี้การต่อรองในการเข้ามาใช้พื้นที่ดังกล่าวของกลุ่มชุมชนตำบลเขาหินจึงไม่ประสบความสำเร็จ

จากกรณีศึกษาทั้งสองพื้นที่ ทำให้เห็นปัจจัยความสำเร็จ และล้มเหลวในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จในการสร้างพื้นที่การต่อรองของทั้งสองพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน คือการปรับตัวของภาครัฐ และภาคอุตสาหกรรม ที่หันมาให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งเป็นผลจากการสร้างแรงเสียดทานด้วยการทำข้อมูล การชุมนุมประท้วง และยื่นเอกสารฟ้องร้องต่าง ๆ ของขบวนการเคลื่อนไหวทั้งสองกลุ่ม และเพื่อให้โครงการต่าง ๆ สามารถพัฒนาต่อไปได้โดยไม่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อรัฐบาลและภาคอุตสาหกรรม ซึ่งก็การปรับตัวของภาครัฐสามารถสะท้อนได้ถึงการปรับตัวของขบวนการเช่นกัน ที่เดิมเป็นปรปักษ์กับรัฐ แต่สามารถทลายกำแพงเพื่อหาจุดร่วมการพัฒนาไปกับภาคส่วนต่าง ๆ จนเกิดการพัฒนาร่วมกันทุกภาคส่วนเพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

นอกจากนี้ปัจจัยความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวในภาพรวมของ **กลุ่มศึกษาการพัฒนา** **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** และ**กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดม (พื้นที่บริเวณอ่าวอุดม ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี)** ก็มีความเหมือนกันตรงที่ใช้ **“ข้อมูล ข้อเสนอ และธรรมนุญชุมชน”** เป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่การต่อรองและพูดคุยกับทุกภาคส่วน รวมถึงเป็นชุดข้อมูลที่ใช้ต่อสู้การการชุมนุม การทำสื่อ การใช้กระบวนการทางการเมืองและกฎหมาย ในการเคลื่อนไหว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการทำข้อมูลเพื่อการเคลื่อนไหวเป็นสิ่งสำคัญที่ขบวนการเคลื่อนไหวในแต่ละพื้นที่ต้องจัดทำขึ้นเพื่อเป็นหลักฐานสำคัญในการให้เหตุผลและแสดงจุดยืนของขบวนการ โดยการระดมทรัพยากรอาจจะใช้โมเดลของภาคตะวันออกเป็นโมเดลสำคัญนั่นคือ **การสร้างเครือข่ายกับทุกภาคส่วน** เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรบุคคล และงบประมาณ ในการช่วยสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างบูรณาการ หนุนเสริมการทำงาน เป็นเครือข่ายกับภาคีการพัฒนา และเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในลักษณะบูรณาการทุกภาคส่วน

ส่วนปัจจัยที่นำมาสู่ความล้มเหลวในข้อเรียกร้องทั้งขบวนการเคลื่อนไหวในภาพรวมของ **กลุ่มศึกษาการพัฒนา** **ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch)** ที่เรียกร้องให้ **“ยกเลิก/เพิกถอน ผังเมืองออีชี พ.ศ. 2562”** **กลุ่มประมงพื้นบ้านอ่าวอุดม (พื้นที่บริเวณอ่าวอุดม ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี)** ที่เรียกร้องให้ **“ยกเลิกโครงการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง เฟส 3”**

และกลุ่มชุมชนตำบลเขาดิน (พื้นที่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกง ต.เขาดิน อ.บางปะกง จ. ฉะเชิงเทรา) ที่เรียกร้องให้ “ยกเลิกโครงการฉะเชิงเทราบลูเทค – ซิตี” ที่มีปัจจัยสู่ความล้มเหลว เดียวกันคือ ไม่ว่ารัฐบาลไหนคนจำนวนหนึ่งไม่สามารถล้มเลิกหรือยกเลิกแนวทางการพัฒนาในระดับมหภาคของรัฐได้ เพราะรัฐมักจะมีข้ออ้างเสมอว่าเป็นการพัฒนาเพื่อส่วนรวม แต่ปัจจัยสำคัญที่ค้นพบในงานวิจัยชิ้นนี้คือ การปรับตัวของภาครัฐ และภาคอุตสาหกรรม ที่หันมาให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งมอบข้อเสนอและการชดเชยเยียวยาตามที่ขบวนการเคลื่อนไหวต้องการจนได้รับการยอมรับและได้ดำเนินโครงการต่อจนถึงปัจจุบัน โดยไม่มีขบวนการเคลื่อนไหว ออกมาคัดค้านการดำเนินการ

แต่จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พบว่า การได้รับข้อเสนอและการชดเชยเยียวยาไม่ใช่ชัยชนะของขบวนการเคลื่อนไหว แต่ชัยชนะของการเคลื่อนไหวอยู่ที่การได้มีพื้นที่ในการต่อรอง เช่น กรมโยธาธิการและผังเมืองมีการออกประกาศจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่ในพื้นที่ 3 จังหวัด ให้สอดคล้องกับแผนผัง EEC (มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. EEC) จำนวน 30 อำเภอ (ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอ) และการได้เข้าไปมีพื้นที่ในการประชุมคณะกรรมการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง เฟส 3 เป็นต้น เพื่อที่คนในพื้นที่จะได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการอีอีซีเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในครั้งนี้คู่ขนานไปกับวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเหมือนกับกรณีโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดที่มาตาพุด จ.ระยอง ซึ่งหากทำได้จะเป็นความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมของขบวนการเคลื่อนไหวนี้

5.7 อุปสรรคและความท้าทายของขบวนการเคลื่อนไหว

5.7.1 ความท้าทายจากภายนอกขบวนการเคลื่อนไหว

กลุ่มทุนท้องถิ่น จากการศึกษา รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องการใช้อำนาจรัฐในการจัดระบบที่ดินของระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ชัยณรงค์ เครือนวน และจิตรา สมบัติรัตนานันท์ (2564) ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความท้าทายจากกลุ่มทุนท้องถิ่นที่คณะผู้วิจัยดังกล่าวได้เปรียบไว้ว่าเป็นเสมือนผู้สนับสนุนรัฐและกลไกรัฐส่วนกลางในการขับเคลื่อนระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกในพื้นที่ โดยรัฐได้สร้างพันธมิตรทางการเมืองกับกลุ่มทุนท้องถิ่นที่มีอำนาจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในเชิงอิทธิพลในรูปของ “บ้านใหญ่” ของทั้งสามจังหวัดในเขตอีอีซีกล่าวคือ ในจังหวัดชลบุรีซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 แต่งตั้งนายสนธยา คุณปลื้ม เป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งนายอิทธิพล คุณปลื้ม เป็นผู้ช่วยรัฐมนตรีการท่องเที่ยวและกีฬา โดยนายสนธยาเปิดเผยว่าที่รับตำแหน่งเพราะต้องการผลักดันอีอีซี หลังจากนั้นก็มีคำสั่ง

หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 15/2561 แต่งตั้งนายสนธยา คุณปลื้ม ให้ดำรงตำแหน่งนายกเมืองพัทยา เพื่อช่วยขับเคลื่อนการทำงานของเมืองพัทยาให้สนับสนุนระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก นอกจากนี้ในกรณีของจังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า คสช. เป็นพันธมิตรในการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญปี 2540 ดังนั้น หลังเลือกตั้ง นายสุชาติ ตันเจริญ จึงได้รับตำแหน่งเป็นรอง ประธานสภาคนที่ 1 ส่วนในกรณีของบ้านใหญ่ปิตุเตชะของจังหวัดระยองนั้นพบว่า นายสาธิต ปิตุเตชะ ได้เข้ามาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุขในรัฐบาลชุดปัจจุบันเช่นกัน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ชัยณรงค์ เครือนวน และจิตรา สมบัติรัตนานันท์, 2564: 76 - 77)

บทบาทของกลุ่มทุนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาอีอีซีจะเห็นได้จากการที่กลุ่มทุนท้องถิ่นที่ได้รับการดำรงตำแหน่งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง โดยพยายามใช้กลไก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนการพัฒนาระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง ภายใต้การนำของนายปิยะ ปิตุเตชะ ที่ร่วมมือกับบริษัท โกลบอล เพาเวอร์ ซินเนอร์ยี่ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทในเครือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ดำเนินโครงการศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมแบบครบวงจร จังหวัดระยอง เพื่อรองรับการจัดการขยะที่จะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้จัดทำโครงการก่อสร้างระบบรวบรวมบำบัดน้ำเสียรวมจังหวัดระยอง จำนวน 2 โครงการ คือ โครงการก่อสร้างระบบรวบรวมและระบบบำบัดน้ำเสียรวมอำเภอปลวกแดง และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการน้ำเสียในพื้นที่เขตควบคุมมลพิษจังหวัดระยอง ซึ่งพื้นที่เป้าหมายของโครงการทั้งสอง มีนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนในกรณีของจังหวัดชลบุรีจะพบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีโดยการนำของนายวิทยา คุณปลื้ม ได้ร่วมขับเคลื่อนการวางผังอีอีซีโดยการเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดสัมมนาเรื่อง ชาวชลบุรีได้ อะไรจาก EEC ที่โรงแรมเดอะไฮด์ รีสอร์ท ที่มีตระกูลคุณปลื้มเป็นเจ้าของเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2560 เป็นต้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ชัยณรงค์ เครือนวน และจิตรา สมบัติรัตนานันท์, 2564: 76 - 77)

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มทุนท้องถิ่นที่เข้ามาสนับสนุนโครงการอีอีซีซึ่งถือเป็นความท้าทายอย่างมากของขบวนการเคลื่อนไหวเนื่องจากบ้านใหญ่ในทั้งสามจังหวัดล้วนมีทั้งอำนาจและบารมีกับคนในพื้นที่จำนวนมาก การสนับสนุนจากบ้านใหญ่จึงถือเป็นการชักจูงให้เกิดกลุ่มต่อต้านการเคลื่อนไหวที่มีความต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ และเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาโดยเร็วที่สุด อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โครงการอีอีซีดำเนินการต่ออย่างต่อเนื่องเพราะบ้านใหญ่ในแต่ละพื้นที่ได้สร้างความชอบธรรมให้กับโครงการอีอีซี เช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

กลุ่มต่อต้านการเคลื่อนไหว หรือกลุ่มที่มีความเห็นตรงข้ามกับขบวนการเคลื่อนไหว กล่าวคือ มีความต้องการการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น 30 สิงหาคม 62 ได้มีกลุ่มชาวบ้าน ตำบลเขาดิน อำเภอปางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา และ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี มากกว่า 60 คน เดินทางมายื่นหนังสือนำเสนอเรียนนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีที่ศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของรัฐบาล เพื่อเรียกร้องให้ เดินหน้าโครงการ EEC และขอให้เร่งรัดประกาศใช้แผนผัง EEC โดยเร็ว เนื่องจากเป็นความต้องการ ของคนในพื้นที่ที่แท้จริง โดยในการเรียกร้องให้เดินหน้าโครงการ EEC ครั้งนี้ ได้มีประชาชนในพื้นที่ ร่วมลงชื่อจำนวนมากกว่า 500 คน อีกทั้งยังกล่าวหาเครือข่ายที่ออกมาคัดค้านโครงการอีอีซีว่าไม่ใช่ คนในพื้นที่เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของเครือข่ายในภาพรวม จนทำให้เครือข่ายภาพรวมทั้งหมดตก เป็นจำเลยสังคมว่าปลุกปั่น และขัดขวางการพัฒนา แต่ทางเครือข่ายก็ได้แก้ไขปัญหานี้ด้วยการ ยืนยันตัวตนในการเคลื่อนไหวที่ชุมนุมเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2562 โดยการถือบัตรประชาชนที่ระบุที่อยู่ ว่าเป็นคนในพื้นที่ให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ว่าผู้ที่มาเคลื่อนไหวคือคนในพื้นที่จริง

สถานการณ์โรคระบาดโควิด - 19 ถึงแม้ว่าการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวจะมีการปรับ ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวตามโครงสร้างโอกาสทางการเมือง จนสามารถทำให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ถึง ปัญหาผลกระทบจากโครงการที่มาจากรัฐบาลเผด็จการโดยวงกว้าง และมีผลทำให้เกิดกลุ่มขบวนการ เคลื่อนไหวใหม่ ๆ จากหลากหลายพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวนี้ แต่อุปสรรคและ ข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวด้วยการชุมนุมต้องชะลอออกไปคือ สถานการณ์โควิด - 19 ด้วย สถานการณ์โรคระบาดโควิด - 19 ที่เกิดขึ้นเมื่อต้นปี 2563 ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีข้อจำกัดใน การรวมกลุ่มเพื่อความปลอดภัยจากโรคระบาดที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันสถานการณ์และแนวโน้มของ โครงการอีอีซีก็ชะลอตัวจากสถานการณ์ดังกล่าว ถึงแม้ว่าทั้งโครงการอีอีซีและการเคลื่อนไหวด้วยการ รวมกลุ่มต้องหยุดชะงักลง แต่ทางเครือข่ายก็ไม่ได้ยุติการเคลื่อนไหวและยังคงไว้ซึ่งการเคลื่อนไหว ผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนทั่วไปถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ที่จะเกิดขึ้นในวงกว้าง

5.7.2 ความท้าทายภายในขบวนการเคลื่อนไหว

การแยกกันขับเคลื่อนของขบวนการเคลื่อนไหว เนื่องจากรูปแบบและลักษณะการ เคลื่อนไหวในภาคตะวันออกอยู่ในลักษณะแยกกันเคลื่อนไหวในแต่ละพื้นที่ การระดมทรัพยากร เพื่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่มีมวลชนหนาแน่นจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การเคลื่อนไหวในแต่ละครั้ง จึงต้องมีประเด็นสำคัญที่ต้องเคลื่อนไหวโดยด่วนเช่น การรวมตัวเพื่อสร้างขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อ คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 นี้ เป็นต้น

ความขัดแย้งภายในกลุ่ม คนในพื้นที่อธิบายให้ผู้วิจัยฟังถึงเรื่องของความขัดแย้งภายในกลุ่ม ซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจกันในบางประเด็น หรือเกิดความเข้าใจผิดในเรื่องของการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ หรือแม้แต่ตัวแปรนักการเมืองท้องถิ่นที่ปลุกปั่นจนทำให้คนในกลุ่มเคลื่อนไหวทะเลาะกันเอง ซึ่งก็ถือเป็นอุปสรรคหนึ่งต่อการรวมตัวเป็นกลุ่ม ที่เมื่อกลุ่มแตกกันเป็นสองฝั่งจำนวนคนเข้าร่วมก็ลดน้อยลงตามไปด้วย

บางกลุ่มยังขาดงบประมาณในการทำข้อมูล ในขบวนการเคลื่อนไหวมีบางกลุ่มที่พยายามจัดตั้งขึ้นเพื่อนำเสนอผลกระทบของตัวเองอย่างเช่น กลุ่มชุมชนบ้านเขาหิน แต่ยังขาดปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จอย่างการจัดทำข้อมูล เนื่องจากการจัดทำข้อมูลหรือรวบรวมข้อมูลต้องใช้ทั้งทรัพยากรบุคคลที่จะมารวบรวมข้อมูลและงบประมาณในการจัดทำ ดังนั้น หากต้องการสนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในพื้นที่ การสนับสนุนการจัดทำข้อมูลเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวจึงเป็นสิ่งที่สร้างอำนาจในการต่อรองให้กับพื้นที่จะเป็นประโยชน์กับคนในพื้นที่มากที่สุด

ความสิ้นหวังของขบวนการเคลื่อนไหว คนในขบวนการเคลื่อนไหวมักอธิบายถึงความสิ้นหวังให้ผู้วิจัยฟังเสมอ เนื่องจากการเคลื่อนไหวในรัฐบาลปี 2559 – 2563 นี้ เป็นไปด้วยความลำบากจากบริบททางการเมืองที่อยู่ในช่วงเวลาของรัฐบาลที่มาจากพรรคประหาร และมีการใช้อำนาจพิเศษเพื่อควบคุมการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนซึ่งเป็นวิถีของรัฐบาลอำนาจนิยมที่ขัดขวางการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นวิถีประชาธิปไตย คนในพื้นที่จึงรู้สึกเหน็ดเหนื่อยที่จะต้องส่งเสียง แต่รัฐไม่ได้ยิน ความสิ้นหวังนี้จึงถือเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญของการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวนี้

ประชากรแฝง เนื่องจากพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยนิคมอุตสาหกรรม จึงทำให้มีประชากรจากหลากหลายพื้นที่เข้ามาประกอบอาชีพและอยู่อาศัยจำนวนมากหรือที่เรียกว่า “ประชากรแฝง” ขณะที่คนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของพื้นที่เริ่มน้อยลงทุกที ความรักในบ้านเกิดหรือท้องถิ่นหรือความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรจึงน้อยลงไปด้วย ซึ่งกระทบโดยตรงในการระดมทรัพยากรเพื่อจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหว จำนวนของผู้เข้าร่วมหรือพลังมวลชนมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จ เพราะยิ่งคนมากเท่าไรยิ่งกดดันรัฐได้มากเท่านั้น แต่การเข้าร่วมของประชากรแฝงจะน้อยมากเนื่องจากมีภาระการทำงาน ต่างจากคนในพื้นที่ที่ทำเกษตรหรือประมงที่สามารถเดินทางไปเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวได้ ดังนั้นการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหว

ของประชากรแฝงจึงเป็นอีกอุปสรรคที่ทำให้พลังมวลชนของขบวนการเคลื่อนไหวภาคตะวันออกมีน้อย หากเทียบกับขบวนการเคลื่อนไหวในพื้นที่อื่น ๆ

5.8 สถานการณ์และแนวโน้มของการเคลื่อนไหว

สถานการณ์ในปี 2566 นี้ จากที่ผู้วิจัยการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 มาอย่างยาวนาน พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวได้คลายตัวลงภายหลังจาก วันที่ 23 พฤศจิกายน 2563 ที่ขบวนการเคลื่อนไหวรวมตัวกันเพื่อติดตามสอบถามถึงความคืบหน้าของคดีที่ฟ้องร้องจากประธานศาลปกครองสูงสุดเพื่อให้เร่งรัดการพิจารณาคดีนี้โดยเร็ว เพื่อคุ้มครองสิทธิการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้ฟ้องคดีและประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์สาธารณะ ซึ่งภายหลังจากนั้นการเคลื่อนไหวจะเป็นไปในลักษณะแยกกันเคลื่อนไหวตามประเด็นในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็จะมีทั้งความสำเร็จและล้มเหลวในข้อเรียกร้องที่แตกต่างกันไป แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้ จนทำให้แนวโน้มของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นไปในทางที่ดีขึ้น และสามารถดำเนินการต่อไปได้โดยไม่มีอุปสรรคจากขบวนการเคลื่อนไหว

โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีข้อตกลงร่วมกันจนกลายเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาหรือการเป็นภาคีเครือข่ายกันในทุกภาคส่วนนั้น เกิดจากการปรับตัวของภาครัฐและภาคอุตสาหกรรม ที่หันมาให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่ รวมถึงมอบข้อเสนอและชดเชยเยียวยาความเสียหายให้กับคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจนเกิดความพอใจทั้งสองฝ่าย ซึ่งทั้งนี้ก็เกิดจากการปรับตัวของภาคประชาชนที่ยอมปรับตัวเป็นหุ้นส่วนการพัฒนากับภาครัฐจากเดิมที่เป็นปรปักษ์ต่อกัน โดยการรับข้อเสนอหรือการรับเงินชดเชยเยียวยาไม่ได้ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซีวนลูกลับไปเป็นอย่างไร การคัดค้านในอดีตที่จบลง แต่เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างพื้นที่การต่อรองให้กับขบวนการเคลื่อนไหวที่จะมีบทบาทในการตรวจสอบ และวิเคราะห์ผลกระทบจากการพัฒนาโครงการคู่ขนานไปกับภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคส่วนอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง

ในส่วนของการปรับตัวเข้าหากันระหว่างภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และภาคประชาชนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถึงแม้ข้อเรียกร้องในการคัดค้านผังเมืองอีอีซีจะไม่สำเร็จ แต่ขบวนการเคลื่อนไหวประสบผลสำเร็จอย่างมากในการสร้างพื้นที่การต่อรอง และเป็นเรื่องดีที่การพัฒนาจะมาจากความเห็นของคนในพื้นที่ ซึ่งต่างจากการพัฒนาแบบเดิมที่มีลักษณะที่กำหนดโดยคนกลุ่มหนึ่งที่เป็นรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจโดยไม่สนคนในพื้นที่หรือที่เรียกกันว่า การกำหนดนโยบายการพัฒนา

แบบ Top - Down หรือการกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง ที่มักจะส่งผลต่อคนในพื้นที่เพราะการพัฒนาไม่ตอบโจทย์ความต้องการ และทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ด้วยความไม่รู้จักพื้นที่นั้น ๆ อย่างแท้จริง อีกทั้งในปี 2566 นี้จะมีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มาจากทางเลือกตั้งครั้งใหม่ในเดือนพฤษภาคม ซึ่งจะนำพารัฐบาลใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอันเป็นวิถีประชาธิปไตยเข้ามาบริหารประเทศ จึงเป็นเรื่องที่น่าติดตามต่อว่า ภายใต้บริบททางการเมืองที่กำลังจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงที่จะถึงนี้ การมีรัฐบาลใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศในวิถีประชาธิปไตยจะส่งผลให้สถานการณ์และแนวโน้มของการพัฒนาโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นไปในทิศทางใด

5.9 สรุปพลวัตการเคลื่อนไหว

การพัฒนาอุตสาหกรรมริเริ่มตั้งแต่ปี 2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสใหม่ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไทย จนนำมาสู่การกำเนิดของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ซึ่งมีพื้นที่เป้าหมายระยะแรก 2 บริเวณ คือ 1.บริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง สำหรับอุตสาหกรรมหลักที่ใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และ 2.บริเวณแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี สำหรับอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อคัดค้านการดำเนินงานและเรียกร้องความเป็นธรรมจึงเกิดขึ้นกับทั้งสองพื้นที่ โดยลักษณะของการเคลื่อนไหวเป็นการเคลื่อนไหวพื้นที่คู่ขนานที่ไม่ได้มีการรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งจะขับเคลื่อนเฉพาะประเด็นที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองเท่านั้น

บริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยอง การรวมตัวกันของกลุ่มประชาสังคมในพื้นที่ภาคตะวันออกเริ่มขึ้นในปี 2548 โดยเครือข่ายเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดโดยใช้การแก้ปัญหาเรื่องการแย่งชิงน้ำ เกิดการจัดสรรน้ำไม่เป็นธรรมในพื้นที่ระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวในนามเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกในพื้นที่สาธารณะมีพลวัตสูงมากในช่วงปี 2548 จนถึงปลายปี 2553 ที่ประกอบไปด้วย 1.การชุมนุมประท้วง 2.การรณรงค์ด้วยการเดินขบวนบนท้องถนน 3.การใช้สื่อสาธารณะ 4.การจัดกิจกรรมให้ความรู้

ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกจากการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะและการฟ้องร้องที่ศาลปกครอง คือสร้างผลสะท้อนต่อรัฐคือการสร้างอำนาจการต่อรองได้สำเร็จในปี 2552 มีการประกาศเขตเทศบาลตำบลมาบตาพุดและพื้นที่ข้างเคียงรวมทั้งพื้นที่

ทะเลภายในแนวเขตเป็นเขตควบคุมมลพิษ และศาลปกครองกลางสั่งระงับโครงการและกิจการที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชน 76 โครงการ รวมถึงมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตาม และคณะอนุกรรมการย่อยอีก 3 ชุด ซึ่งถือเป็นรูปธรรมความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวในการสร้างอำนาจการต่อรองให้กับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก แต่ความสำเร็จของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกมักถูกอธิบายถึงชัยชนะดังกล่าวว่าเป็นชัยชนะเพียงในกระดาษเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงโครงการมาตาพุดก็ตั้งอยู่ที่เดิม และเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้าขึ้นเรื่อย ๆ จนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพคนในพื้นที่จวบจนปัจจุบัน

ในเวลาต่อมา ตั้งแต่ปี 2554 เกิดการคลายตัวของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกในพื้นที่มาตาพุด ซึ่งเกิดจากการลดน้อยลงของมวลชนและขาดทรัพยากรเพื่อการเคลื่อนไหวในระยะยาว และผู้ประสานงานยังขาดการประสานงานภายในในกลุ่มจนทำให้ขาดประชาธิปไตยภายในของกระบวนการ โดยอีกประเด็นที่สำคัญคือเครือข่ายภาคประชาชนตะวันออกได้มีการเกี่ยวโยงกับการเคลื่อนไหวพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย เมื่อบริษัทสังคมไทยเข้าสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองจึงส่งผลกระทบต่อความไว้วางใจจนนำมาสู่การเคลื่อนไหวที่คลายตัวลงในที่สุด

บริเวณแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี เดิมชุมชนอ่าวบางละมุงประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ได้เกิดขึ้นหลังจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) นำมาสู่การพัฒนาโครงการท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 2530 และ 2540 ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของ ชุมชน โดยเฉพาะเมื่อครั้งที่มีการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง ขั้นที่ 2 ที่เกิดการรั่วไหลของตะกอนเลนระหว่าง การก่อสร้าง จนทำให้สัตว์น้ำในอ่าวบางละมุงสูญหายไปเกือบหมดทั้งอ่าว ทั้งนี้ โครงการท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง ขั้นที่ 1 มีการเวนคืนที่ดิน ซึ่งที่ดินที่เวนคืนนั้นเป็นที่ดินของประชาชนส่วนหนึ่ง ในการเวนคืนที่ดินนั้นได้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ถูกเวนคืนส่วนหนึ่งกับการท่าเรือฯ เนื่องจากการจ่ายค่าทดแทนที่ไม่เป็นธรรม แต่ปัญหาสำคัญ คือ ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ไม่ได้รับการชดเชยที่ดินจนถึงปี 2563

ต่อมาในช่วงปี 2553 - 2554 การท่าเรือแห่งประเทศไทย มีแผนก่อสร้างโครงการท่าเรือแหลมฉบัง ขั้นที่ 3 บริเวณอ่าวบางละมุง ประชาชนได้รวมตัวก่อตั้งเป็นกลุ่มเครือข่ายประชาชนคัดค้านการก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง ขั้นที่ 3 ด้วยการออกมาชุมนุมประท้วงที่หน้านิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง และได้ทำการศึกษาประเมินผลกระทบต่อเบื้องต้นในด้านต่าง ๆ แล้วฟ้องร้องไปยังคณะอนุ

กรรมวิธีการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติทางธรรมชาติวุฒิสภา จึงมีข้อเสนอแนะไปยังการทำเรื่องแห่งประเทศไทยให้มีการระงับโครงการดังกล่าวไว้ชั่วคราวก่อน และมีมติให้ทางการทำเรื่องแห่งประเทศไทยกลับไปศึกษาและจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) ของทำเรื่อน้ำลึก จากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการกำกับติดตามการพัฒนาเพื่อขยายขีดความสามารถท่าเรือแหลมฉบัง และคณะอนุกรรมการย่อย 3 ชุด โดย คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการไทรภาคีทั้งหมดนี้ก็ได้ทำงานประสานร่วมกันมาตั้งแต่เมื่อปลายปี 2554 จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารในปี 2557

จากการเคลื่อนไหวในยุค Eastern Seaboard จะเห็นได้ว่า การใช้พื้นที่สาธารณะในการเคลื่อนไหวดังที่กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่าในยุคนั้นมีโอกาสทางการเมืองของการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในพื้นที่สาธารณะตามรัฐธรรมนูญปี 2540 มาตรา 44 และรัฐธรรมนูญปี 2550 มาตรา 66 และ 67 วรรคสอง และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ซึ่งต่างจากยุค EEC ที่การลดทอนความเป็นประชาธิปไตยเริ่มต้นตั้งแต่การก่อกำเนิดโครงการที่มาจากการใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการออกคำสั่งหัวหน้าคสช. เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัดอย่างปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการออกคำสั่ง คสช. ทำให้มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองเพื่อให้การเดินหน้าโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่สนใจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

ตัวแปรสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยการรวมอำนาจการตัดสินใจและออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ซึ่งถือเป็น **ข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในโครงการ EEC** คือคำสั่ง คสช. ที่ 72/2557 และคำสั่ง คสช. ที่ 109/2557 ที่แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ศูนย์กลาง กล่าวคือ แต่งตั้งให้หัวหน้า คสช. เป็นประธาน รองหัวหน้า คสช. เป็นรองประธาน และข้าราชการที่ได้รับมอบหมาย แต่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนตัวแปรที่เน้นย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในยุครัฐบาล คสช. ขบวนการเคลื่อนไหวถูกจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหว คือ ในช่วงปี 2559 – 2561 ประชาชนถูกจำกัดกระบวนการเคลื่อนไหวด้วยกฎหมายห้ามชุมนุม ดังต่อไปนี้ (1) ประกาศ คสช. ฉบับที่ 7/2557 (2) คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558

ที่เกิดขึ้นเพื่อห้ามชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และ (3) พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 ส่งผลให้ระหว่งนั้นประชาชนพื้นที่จึงไม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวด้วยวิธีชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ

อีกทั้งขณะที่รัฐบาลใช้สิทธิอันชอบธรรมในการใช้ช่องทางสื่อต่าง ๆ เพื่อการประชาสัมพันธ์ว่า EEC เป็นโครงการที่จะสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับมหภาค และพัฒนาเศรษฐกิจไทยในประเด็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในทางตรงกันข้ามขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนกลับถูกจำกัดด้วย กฎหมายควบคุมสื่อ เช่น (1) ประกาศ คสช. ฉบับที่ 97/2557 ซึ่งมีเนื้อหาห้ามเสนอข่าวสารที่เป็นภัยต่อความมั่นคง ความลับราชการ ยั่วยุปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง (2) ประกาศ คสช. ฉบับที่ 103/2557 แก้ไขเพิ่มเติมจาก ประกาศฉบับที่ 97/2557 ซึ่งมีเนื้อหาห้ามวิพากษ์วิจารณ์ การปฏิบัติงานของ คสช. โดยเจตนาไม่สุจริต เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของ คสช. ด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ และ (3) คำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558 ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการห้ามการนำเสนอข่าว และเผยแพร่ในสื่อต่างๆ

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวก่อนการเลือกตั้ง (ปี 2559 – 2561) ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมาย กลุ่ม EEC Watch จึงต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวโดยใช้ห้วงเวลาในช่วงปี 2559 – 2561 ในการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาชนทั่วประเทศวันออกและเครือข่ายภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความเห็น รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อที่จะใช้ในการต่อรองกับรัฐบาล และนอกจากเครือข่ายภาคประชาชนแล้ว ทางกลุ่ม EEC Watch ยังมีกลไกสำคัญในการเคลื่อนไหวคือ การสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้การเคลื่อนไหวนี้มีการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) จากหลากหลายภาคส่วนโดยให้แต่ละภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการผลักดันข้อเสนอร่วมกัน ซึ่งแต่ละภาคส่วนเข้ามาเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ด้วยการให้การสนับสนุนในการสร้างองค์ความรู้ จนนำไปสู่การจัดทำข้อมูลในการวางแผนอนาคตภาควันออก ซึ่งเต็มไปด้วยข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่และข้อเสนอเชิงนโยบายที่คนในพื้นที่อยากให้เป็น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนำมาใช้ประกอบการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ หรือการเปิดเผยข้อมูลผลกระทบทางสื่อต่าง ๆ ซึ่งสามารถสร้างแรงสะท้อนต่อรัฐได้เป็นอย่างดี

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 ภายหลังจากยกเลิกคำสั่ง คสช. 3/2558 เฉพาะข้อ 12 ที่ห้ามชุมนุมเกิน 5 คน จากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา ที่เผยแพร่ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) ที่ 22/2561 เรื่องการให้ประชาชนและพรรคการเมืองดำเนิน

กิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่ 11 ธันวาคม 2561 เป็นต้นมา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความ เป็นประชาธิปไตยเนื่องจากใกล้ถึงเวลาเลือกตั้งใหม่ในเดือนมีนาคมปี 2562 และถึงแม้การเลือกตั้งจะ เป็นเพียงกลไกหนึ่งในการสืบทอดอำนาจ แต่การยกเลิกกฎหมายห้ามชุมนุมก็ถือเป็นโอกาสของ เครือข่ายในการออกมาเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงให้สังคมได้รับรู้ถึงผลกระทบของคนใน พื้นที่จากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และตระหนักรู้ในเรื่องของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวจึงใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวด้วยการ ปรับมรดกคืนรัฐด้วยการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ การใช้พื้นที่สื่อ และใช้โอกาสทางการเมืองภายหลัง การเลือกตั้งในการใช้พื้นที่ในสภาในการต่อรอง ผ่านพรรคฝ่ายค้าน (พรรคอนาคตใหม่) ในขณะนั้น รวมถึงการใช้พื้นที่ทางกฎหมายในการฟ้องร้องในเกิดการเพิกถอนผังเมืองอีอีซีที่ศาลปกครอง

ในส่วนของผลการเคลื่อนไหว ถึงแม้ว่าผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ไม่ถูกยกเลิก ซึ่งสะท้อนว่า การเคลื่อนไหวไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียกร้องเพราะโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่มีข้อจำกัด จากรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และข้อจำกัดอื่น ๆ แต่ขบวนการเคลื่อนไหวมีการปรับ ยุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้และต่อรอง จนสามารถสร้างแรงสะท้อนให้กับรัฐบาลดังกล่าวทั้งในพื้นที่ สาธารณะ พื้นที่รัฐสภา และพื้นที่ศาลปกครอง อีกทั้งยังสร้างพื้นที่การต่อรองให้กับขบวนการด้วยการ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่ในพื้นที่ 3 จังหวัด ให้สอดคล้องกับแผนผัง EEC (มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. EEC) จำนวน 30 อำเภอ (ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอ) และการได้เข้าไปมีพื้นที่ ในการประชุมต่าง ๆ เช่น การประชุมคณะกรรมการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการ ก่อสร้างท่าเรือแหลมฉบัง เฟส 3 เป็นต้น

ดังนั้น การศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่ว่า 1.4.2 เพื่อศึกษาสถานการณ์และ แนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวที่ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค ตะวันออก ผู้วิจัยพบว่า สถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการเคลื่อนไหวใน คือ ขบวนการ เคลื่อนไหวได้คลายตัวลงภายหลังจาก วันที่ 23 พฤศจิกายน 2563 ที่ขบวนการเคลื่อนไหวรวมตัวกัน เพื่อติดตามสอบถามถึงความคืบหน้าของคดีที่ฟ้องร้องจากประธานศาลปกครองสูงสุดเพื่อให้เร่งรัด การพิจารณาคดีนี้โดยเร็ว ซึ่งภายหลังจากนั้นการเคลื่อนไหวจะเป็นไปในลักษณะแยกกันเคลื่อนไหว ตามประเด็นในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็จะมีทั้งความสำเร็จและล้มเหลวในข้อเรียกร้องที่แตกต่าง กันไป แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้และได้สร้างพื้นที่การต่อรองจน สำเร็จ จนทำให้แนวโน้มของโครงการอีอีซีเป็นไปในทางที่ดีขึ้น และสามารถดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ มีอุปสรรคจากขบวนการเคลื่อนไหว

อีกทั้งในปี 2566 นี้จะมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ในเดือนพฤษภาคม ซึ่งจะนำพารัฐบาลใหม่ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอันเป็นวิถีประชาธิปไตยเข้ามาบริหารประเทศ จึงเป็นเรื่องที่น่าติดตามต่อว่า ภายใต้บริบททางการเมืองที่กำลังจะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ประชาธิปไตยอย่างแท้จริงที่จะถึงนี้ การมีรัฐบาลใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศในวิถีประชาธิปไตยจะส่งผลให้สถานการณ์และแนวโน้มของการพัฒนาโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เป็นไปในทิศทางใด

5.10 บทวิเคราะห์: กระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

เมื่อวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกทำให้ทราบถึง กระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการว่า การใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการออกคำสั่งหัวหน้า คสช. ขึ้นมาเป็นแผนการพัฒนาโครงการดังกล่าว โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ทำให้คนในพื้นที่ไม่อาจจำนนต่อโครงการพัฒนาของรัฐ จึงได้ลุกขึ้นมาปฏิเสธต่อการกระทำที่ไม่เป็นธรรม โดยได้ทำการเคลื่อนไหวเพื่อให้บรรลุข้อเรียกร้องของขบวนการผ่านกรอบการกระทำร่วม (collective action frame) ของ Benford & Snow (2000) ซึ่งประกอบไปด้วย 3 กรอบ คือ กรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) กรอบแนวทางออกของปัญหา (prognostic framing) และกรอบการจูงใจ (motivational framing) (Benford & Snow, 2000) ดังนี้

กรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing)

การวินิจฉัยปัญหาเป็นกรอบการเคลื่อนไหวที่ขบวนการสร้างขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านมองเห็นภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเดือดร้อนที่ชาวบ้านกำลังเผชิญกันอยู่มีอะไรเป็นต้นตอหรือรากเหง้าปัญหาโดยการวินิจฉัยปัญหานั้นขบวนการได้ปฏิบัติการผ่าน “การประชุมรายเดือนของเครือข่ายเพื่อนตะวันออกในการวางแผนอนาคตภาคตะวันออก” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้เข้าใจ และตระหนักถึงผลกระทบจากโครงการ

โดยเริ่มจากการตั้งคำถามกับ การใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการออกคำสั่งหัวหน้าคสช. เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัด

(ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ระยอง) อย่างปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการออกคำสั่ง คสช. ทำให้มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองเพื่อให้การเดินทางโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่สนใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยไม่ฟังเสียงการเรียกร้องจากประชาชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวถูกซ้ำเติมด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และตามด้วยแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 โดยผลกระทบต่อที่เกิดจากโครงการและผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 มีดังนี้

- (1) **ปัญหาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงประเภทที่ดินเกษตรให้กลายเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม (เปลี่ยนผังสีเขียวให้เป็นสีม่วง)** ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังบังคับใช้ผังเมือง EEC ในพื้นที่ 3 จังหวัด เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดินสำหรับเกษตรกรรม ให้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้ เพราะทำให้สามารถประกอบกิจการโรงงานได้โดยไม่มีข้อห้าม ตลอดจนการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่อย่างมาก เนื่องจากส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วยการทำเกษตรกรรมและทำการประมง ที่จำเป็นต้องพึ่งพิงระบบนิเวศ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี เมื่อมีการบังคับใช้ผังเมือง EEC ที่มีผลเป็นการยกเลิกผังเมืองเดิม จึงเป็นการทำลายความคุ้มครองหลักด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งกระทบถึงอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมาก
- (2) **ปัญหาผลกระทบจากขยะ และการลักลอบทิ้งกากขยะอุตสาหกรรม** นอกจากปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นและการจัดการที่ไม่ถูกต้องที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการรับมือที่ไม่เพียงพอแล้ว ผังเมือง EEC ฉบับใหม่ยังมีข้อกำหนดที่เปิดกว้างสำหรับการประกอบกิจการอุตสาหกรรม อนุญาตให้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เช่น โรงงานเกี่ยวกับการกำจัดและหรือทำลายขยะได้ในเกือบทุกพื้นที่ ทำให้สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกมีความเสี่ยงที่จะทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากมลพิษจากอุตสาหกรรม มลพิษจากปัญหาขยะอุตสาหกรรมที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและการใช้ประโยชน์ที่ดินและกระทบถึงอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมาก

- (3) ปัญหาผลกระทบความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากรน้ำ จากการศึกษาพบว่ามีการขยายฝั่งเมืองอีอีซีที่จะทำให้ภาคอุตสาหกรรมมีเพิ่มขึ้นนั้น จากการศึกษาการค้นพบว่าในอนาคตจะมีความต้องการใช้น้ำในพื้นที่ที่จะเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 1,000 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งสะท้อนว่าในอนาคตมีแนวโน้มเกิดวิกฤตขาดแคลนน้ำ และเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตรได้

กรอบแนวทางออกของปัญหา (prognostic framing)

ภายหลังจากที่ขบวนการได้วินิจฉัยถึงสาเหตุของปัญหาที่นำความเดือดร้อนมาสู่คนในพื้นที่ ขบวนการได้นำคนในพื้นที่มาทำการระดมความคิดเห็นและช่วยกัน แสวงหาทางออกของปัญหาที่เกิดจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกโดยได้นำเสนอทางออกของปัญหาเพื่อหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นไปตามข้อเรียกร้อง โดยเริ่มแรกขบวนการได้นำเสนอทางออกปัญหาด้วยการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก โดยมีข้อเสนอ ดังนี้

- (1) รัฐต้องมีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกหรืออีสเทิร์นซีบอร์ด (ESB) ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และมีแนวทางจัดการปัญหาในระยะยาวอันเป็นที่ยอมรับได้ของประชาชน เนื่องจากอีอีซีเป็นแนวนโยบายต่อเนื่องจาก ESB ที่ได้นำมาซึ่งปัญหาในพื้นที่มากมาย ฉะนั้นรัฐต้องสร้างความเชื่อมั่นเพื่อเป็นหลักประกันต่อประชาชนภาคตะวันออก ก่อนที่จะมีการพัฒนาโครงการใหม่เพิ่มขึ้น
- (2) รัฐจะต้องไม่เร่งรัดโครงการหรือกิจการที่อาจก่อผลกระทบในวงกว้างซึ่งปัจจุบันมีการคัดค้านอยู่ เช่น โครงการท่าเรือแหลมฉบังเฟส 3 โครงการท่าเรือมาบตาพุดเฟส 3 โครงการนิคมอมตะนครแห่งที่ 2 เป็นต้น โดยขอให้มีการศึกษาทางเลือกและผลกระทบอย่างรอบด้านก่อน และต้องให้ประชาชนได้ร่วมพิจารณาความเหมาะสมของโครงการหรือทางเลือกที่ศึกษาด้วย เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
- (3) รัฐจะต้องมีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญมาตรา 77 โดยสมบูรณ์ด้วยในกระบวนการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอีอีซี ซึ่งกระบวนการร่าง พ.ร.บ.เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. ... ขาดการรับฟังความคิดเห็นก่อนกระบวนการ โดยที่รัฐเป็นผู้ร่างกฎหมายอยู่ฝ่ายเดียว และนำมารับฟังความคิดเห็นเมื่อร่างกฎหมายทั้งฉบับเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและไม่เป็นไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญ

- (4) รัฐต้องจริงจังกับความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาของประชาชนในภาคตะวันออก เพื่อให้การพัฒนาอีอีซีเป็นตัวอย่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง โดยให้ความสำคัญกับประชาชน และให้น้ำหนักการพัฒนาในมิติต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งต้องตอบโจทย์ที่ท้าทายในอนาคต เช่น ความสามารถในการรองรับการพัฒนาของพื้นที่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำ การเข้าถึงทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ภายหลังจากการยื่นข้อเสนอรัฐบาลยังคงเดินหน้าโครงการต่ออย่างไม่สนใจความคิดเห็นจากประชาชน การประกาศใช้พระราชบัญญัติพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 และตามด้วยแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 ขบวนการเคลื่อนไหวจึงเปลี่ยนเป็นเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” และเสนอให้รัฐ กระทำดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA)
- (2) ให้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยให้ผู้ฟ้องคดีและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีความหมาย ก่อนการจัดทำแผนผังขึ้นใหม่ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ประโยชน์สาธารณะ และป้องกันแก้ไข เยียวยาความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ได้รับผลกระทบ

นอกจากนี้ภายในขบวนการยังได้นำเสนอทางออกด้วยวิธีการแก้ปัญหา โดยการใช้ “**ผังทางเลือก**” เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ 3 จังหวัด (ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา) ที่ถูกกำหนดในโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก ด้วยการแบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็น 5 กลุ่มพื้นที่ และ 13 ประเภทที่ดิน โดยมีเป้าหมายเพื่อความอยู่ดีมีสุขร่วมกันของภาคตะวันออก ซึ่งออกแบบโดยประชาชนในกลุ่ม EEC Watch ภายใต้**แนวคิด สมดุล กระชับ รับมือโลกร้อน สะท้อนความอยู่ดีมีสุขร่วมกัน** โดยวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสมดุล ทั้งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ชุมชน/เมือง/ย่านเศรษฐกิจ แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่อุตสาหกรรม โดยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาพื้นที่โดยกระชับ เพิ่มประสิทธิภาพการลงทุนด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และไม่เกิดการรุกรานพื้นที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต รักษาพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีที่เป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของภาคตะวันออก และพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของชาติ ซึ่งถ้าหากรัฐใช้ผังทางเลือกจะนำมาสู่การพัฒนาที่ตอบโจทย์คนในพื้นที่และนำมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ในส่วนของการแสวงหาทางออกของปัญหาที่เกิดจากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ขณะที่โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก นำเสนอความคาดหวังของการลงทุนเป็นเรื่องของรายได้ และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคซึ่งจะพิจารณาได้จากผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ (GDP) แต่ในข้อเสนอของขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้พูดถึงความจำเป็นในเรื่องของรายได้ที่เกิดจากพื้นที่นั้น ๆ เพื่อนำเป็นเหตุผลและข้อเสนอต่อรัฐว่าการที่จะไม่นำอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่จะทำให้คนในพื้นที่หารายได้จากการทำเกษตรหรือประมงได้เท่าไร และส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับมหภาคอย่างไร อย่างไรก็ตาม รายได้ของคนในพื้นที่ที่ได้จากการเกษตรหรือประมงอาจจะเทียบไม่ได้กับการใช้พื้นที่ในการทำอุตสาหกรรม แต่ข้อมูลดังกล่าวจะสามารถสะท้อนได้ว่าพื้นที่ตรงนั้นนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ยังเป็นแหล่งรายได้ที่จำเป็นต่อคนในพื้นที่ เพื่อที่จะประกอบกับข้อมูลในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ทางขบวนการเคลื่อนไหวจัดทำไว้เพื่อยืนยันว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีที่เป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของภาคตะวันออก และเป็นพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของชาติ

กรอบการจูงใจ (motivational framing)

ภายหลังจากที่ขบวนการเคลื่อนไหวได้ทำการวินิจฉัยปัญหาและนำเสนอทางออกปัญหาที่เหมาะสมสอดคล้องกันในการนำไปสู่การระดมการเคลื่อนไหวให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและนำมาซึ่งความสำเร็จนั้น ขบวนการได้จูงใจคนในพื้นที่ด้วยการ ชูประเด็น “ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น” พร้อมทั้งนำเสนอวาระเปลี่ยนตะวันออก โดยการประกาศ “วาระเปลี่ยนตะวันออก” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคตะวันออก 3 มิติ คือ (1) เปลี่ยนผู้กำหนดการพัฒนาจากคนภายนอกสู่การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์จากภาคส่วนต่าง ๆ (2) เปลี่ยนทิศทางการพัฒนาจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและไม่เป็นธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม และ (3) เปลี่ยนดัชนีชี้วัดการพัฒนาจากการชี้วัดด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) สู่การชี้วัดด้วยความอยู่ดีมีสุขร่วมกัน ซึ่งการจัดทำวาระเปลี่ยนตะวันออก ได้รับการสนับสนุนจาก วุฒิสภาฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา (สภาพัฒนา) สมัชชาแปดริ้วเมืองยั่งยืน สหภาพยุโรป สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในส่วนนี้ผู้สนับสนุนหลักที่ขบวนการเคลื่อนไหวได้ฝากความหวังไว้คือ สภาพัฒนา เพราะเป็นหน่วยงานในระดับนโยบาย โดยเครือข่ายมีความหวังว่าการได้เชื่อมต่อกับสภาพัฒนาจะทำให้ข้อเรียกร้องของขบวนการถูกเสนอขึ้นไปในระดับนโยบาย แต่ในความเป็นจริงบทบาทสภาพัฒนาในการ

สนับสนุนขบวนการคือการช่วยระดมทรัพยากรในภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคประชาชนกลุ่มอื่น ๆ และภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นการเพิ่มจำนวนมวลชนในขบวนการเคลื่อนไหวได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มที่สภาพัฒน์ช่วยประสานเชื่อมโยงเพื่อระดมทรัพยากรเป็นคนนอกขบวนการ การสนับสนุนจากคนนอกขบวนการส่วนใหญ่จึงเข้าร่วมเพียงการจัดทำข้อมูลให้กับวาระเปลี่ยนตะวันออก แต่ไม่ได้ร่วมเคลื่อนไหวในประเด็นต่อต้านโครงการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเนื่องจากข้อจำกัดภายใต้ข้อจำกัด ดังนั้น การระดมทรัพยากรในส่วนนี้จึงไม่เป็นผลกับการเคลื่อนไหวมากนัก ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวควรให้น้ำหนักกับการชักจูงคนในพื้นที่มากกว่านี้ เพราะจากการลงพื้นที่ที่ ต.น้ำเป็น อ.เขาชะเมา จ.ระยอง พบว่า คนในพื้นที่บางส่วนยังไม่รู้จักโครงการอีอีซี และไม่รู้อะไรเรื่องผลกระทบจากโครงการทั้งที่เป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดที่ได้รับปัญหาเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรน้ำมาตลอด ซึ่งภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้อธิบายถึงผลกระทบจากโครงการให้คนในพื้นที่ฟัง คนในพื้นที่จึงเกิดความตระหนักและมีความสนใจเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องพื้นที่บ้านของตนเอง จึงสามารถสะท้อนได้ว่าหากให้น้ำหนักกับคนในจะเป็นการระดมทรัพยากรที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีมวลชนที่มากขึ้นและมีความเข้มแข็งขึ้นจากสำนึกการรักบ้านเกิด และความห่วงใยในทรัพยากร

จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ขบวนการได้ทำการวินิจฉัยกรณีปัญหาของ โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกของรัฐบาล คสช. ว่า การใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ตามรัฐธรรมนูญฯ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการออกคำสั่งหัวหน้าคสช. เรื่องการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่ 3 จังหวัด (ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ระยอง) อย่างปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการออกคำสั่ง คสช. ทำให้มีการยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองเพื่อให้การเดินทางโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่สนใจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

ปัญหาเหล่านี้เริ่มแรกขบวนการได้นำเสนอทางออกปัญหาด้วยการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกโดยการยื่นข้อเสนองทั้งหมด 4 ข้อแต่ไม่เป็นผล เพราะรัฐบาลยังคงเดินทางโครงการต่ออย่างไม่สนใจความคิดเห็นจากประชาชน ภายหลังจากการประกาศใช้ พ.ร.บ.อีอีซี 2561 และตามด้วยการประกาศใช้ ผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 โดยเปลี่ยนเป็นเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” และยื่นข้อเสนอมให้รัฐทั้งหมด 2 ข้อ รวมถึงเสนอการใช้ผังทางเลือกที่ทำโดยประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ตอบโจทย์คนในพื้นที่และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ก่อนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

และระบบสาธารณสุขปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ใหม่อีกครั้ง อย่างไรก็ตาม ในการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ขบวนการเคลื่อนไหวได้จูงใจคนในพื้นที่ให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการด้วยการสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งทำการนำเสนอ วาระเปลี่ยนตะวันออก ที่ทางกลุ่มจัดทำขึ้นเพื่อวางแผนอนาคตภาคตะวันออกซึ่งได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากหลายภาคส่วนโดยตั้งอยู่บนความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนภาคตะวันออก

บทที่ 6

บทวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ

ความนำ

ในบทสุดท้ายนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงพลวัตและยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นการตอบคำถามวิจัยว่า การเกิดขึ้นและพัฒนาการของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร และ สถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร ทั้งนี้ท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหว การเลือกใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวจึงมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการ งานวิจัยชิ้นนี้จึงอธิบายจากเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากการวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) โดยแบ่งการอธิบายเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- (1) ปัจจัยเชิงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity Structure) โดยให้น้ำหนักที่พลวัตการเคลื่อนไหวที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบททางการเมืองของไทยในแต่ละช่วง
- (2) ปัจจัยเชิงทักษะและการพัฒนาภายในองค์กร (Community Skills) โดยให้น้ำหนักต่อบทบาทของผู้นำ การจัดองค์กรภายใน การกำหนดยุทธศาสตร์ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหว
- (3) ปัจจัยเชิงการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร (Outside Resources) โดยให้น้ำหนักกับบทบาทและการทำงานของแนวร่วมหรือหน่วยงานภายนอกที่ขบวนการเคลื่อนไหวได้รับการสนับสนุน

6.1 ปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity Structure)

จากการศึกษา ปัจจัยโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity Structure) แสดงให้เห็นว่าบริบททางการเมืองส่งผลต่อขบวนการเคลื่อนไหวโดยตรงและมากที่สุดจากทุกปัจจัยที่กล่าวมา เพราะบริบททางการเมืองส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวในแต่ละยุคต้องมีการปรับยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวให้เหมาะสมกับบริบททางการเมืองเพื่อผลักดันให้ข้อเรียกร้องและข้อเสนอเคลื่อนไหวต่อไปได้ ในส่วนของขบวนการเคลื่อนไหวในภาคตะวันออกเลือกใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวตั้งแต่ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองแบบปกติในบริบทการปกครองแบบประชาธิปไตย และเลือกใช้ยุทธวิธี

ทำทนายระบบการเมืองแบบอำนาจนิยม โดยยึดหลักการต่อสู้แบบไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อป้องกันผลกระทบและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อตัวสมาชิกและขบวนการเคลื่อนไหว ฉะนั้นการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่จึงเป็นการใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวตามช่องทางการเมืองปกติ เช่น การยื่นหนังสือผ่านกลไกของระบบราชการ การสร้างเวทีเสวนาวิชาการ การฟ้องศาลปกครอง เป็นต้น

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวในยุคเดิม (Eastern Seaboard) ที่มีบริบททางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีข้อกฎหมายในรัฐธรรมนูญปี 2540 และรัฐธรรมนูญปี 2550 ในการเอื้อต่อการเปิดพื้นที่สาธารณะที่ถือเป็นโอกาสในการออกมาเคลื่อนไหว โดยเฉพาะการชุมนุมประท้วงเพื่อการต่อรอง และเพื่อกดดันรัฐให้มีการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน ซึ่งต่างไปจากการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่อยู่ในยุค EEC ภายใต้บริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ และตามด้วยบริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) ที่มีการจำกัดพื้นที่สาธารณะในการออกมาเคลื่อนไหว ทั้งการชุมนุมและการแสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางสื่อ ขบวนการเคลื่อนไหวจึงมีการปรับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเพื่อให้การเคลื่อนไหวดำรงอยู่ในภายใต้บริบททางการเมืองแต่ละยุค ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายในลำดับถัดไป

ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวก่อนการเลือกตั้ง (ปี 2559 – 2561) ภายใต้บริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism) ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายกลุ่ม EEC Watch จึงต้องปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวโดยใช้ช่วงเวลาในช่วงปี 2559 – 2561 ใช้ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองแบบปกติในยื่นหนังสือผ่านระบบราชการ และยุทธวิธีทำทนายระบบการเมืองแบบอำนาจนิยมด้วยการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาชนทั่วภาคตะวันออกและเครือข่ายภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหารือ แลกเปลี่ยนความเห็น รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อที่จะใช้ในการต่อรองกับรัฐบาล และนอกจากเครือข่ายภาคประชาชนแล้ว ทางกลุ่ม EEC Watch ยังมีกลไกสำคัญในการเคลื่อนไหวคือ การสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้การเคลื่อนไหวนี้มีการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) จากหลากหลายภาคส่วนโดยให้แต่ละภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการผลักดันข้อเสนอร่วมกัน ซึ่งแต่ละภาคส่วนเข้ามาเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ด้วยการให้การสนับสนุนในการสร้างองค์ความรู้ จนนำไปสู่การจัดทำข้อมูลในการวางแผนอนาคตภาคตะวันออก ซึ่งเต็มไปด้วยข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่และข้อเสนอเชิงนโยบายที่คนในพื้นที่อยากให้เป็น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนำมาใช้ประกอบกับการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การชุมนุมใน

พื้นที่สาธารณะ การใช้ข้อมูลอภิปรายในสภาของพรรคฝ่ายค้าน หรือการเปิดเผยข้อมูลผลกระทบทาง
 ลือต่าง ๆ ซึ่งสามารถสร้างแรงสะท้อนต่อรัฐได้เป็นอย่างดี

**ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 ภายใต้บริบททางการเมืองแบบ
 อำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism)** ภายหลังจากการยกเลิก
 คำสั่ง คสช. 3/2558 เฉพาะข้อ 12 ที่ห้ามชุมนุมเกิน 5 คน จากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา ที่เผยแพร่
 คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) ที่ 22/2561 เรื่องการให้ประชาชนและพรรค
 การเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2561 เป็นต้นมา เพื่อแสดง
 ให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยเนื่องจากใกล้ถึงเวลาเลือกตั้งใหม่ในเดือนมีนาคมปี 2562 และถึงแม้
 การเลือกตั้งจะเป็นเพียงกลไกหนึ่งในการสืบทอดอำนาจ แต่การยกเลิกกฎหมายห้ามชุมนุมก็ถือเป็น
 โอกาสของเครือข่ายในการออกมาเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงให้สังคมได้รับรู้ถึงผลกระทบ
 ของคนในพื้นที่จากโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และตระหนักถึงเรื่องของ
 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวจึงใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวด้วยการ
 ปรับมรดกคืนรัฐด้วยการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ การใช้พื้นที่สื่อ และใช้โอกาสทางการเมืองภายหลัง
 การเลือกตั้งในการใช้พื้นที่ในสภาในการต่อรอง ผ่านพรรคฝ่ายค้าน (พรรคอนาคตใหม่) ในขณะนั้น
 รวมถึงการใช้พื้นที่ทางกฎหมายในการฟ้องร้องในเกิดการเพิกถอนผังเมืองอีอีซีที่ศาลปกครอง

6.2 ปัจจัยเชิงทักษะและการพัฒนาภายในองค์กร (Community Skills)

จากการศึกษาพบว่า ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก
 มีการจัดการองค์กรเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของกระบวนการ ดังต่อไปนี้ **ประการแรก**
 การระดมทรัพยากร (the aggregation of resources) ในการเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้าน
 โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เริ่มจากการระดมทรัพยากรด้วยการ กำหนด
 ปัญหาร่วมกันจากการพัฒนาโครงการอีอีซี และชูประเด็น “ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น” พร้อมทั้งนำเสนอ
 วาระเปลี่ยนตะวันออก โดยการประกาศ “วาระเปลี่ยนตะวันออก” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน
 ภาคตะวันออก 3 มิติ คือ (1) เปลี่ยนผู้กำหนดการพัฒนาจากคนภายนอกสู่การมีส่วนร่วมกันอย่าง
 สร้างสรรค์จากภาคส่วนต่าง ๆ (2) เปลี่ยนทิศทางการพัฒนาจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและไม่เป็นธรรม
 สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม และ (3) เปลี่ยนดัชนีชี้วัดการพัฒนาจากการชี้วัดด้วยผลิตภัณฑ์มวล
 รวม (GDP) สู่การชี้วัดด้วยความอยู่ดีมีสุขร่วมกัน ซึ่งการจัดทำวาระเปลี่ยนตะวันออก ได้รับการ
 สนับสนุนจาก วุฒิสภาฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา (สภาพัฒน์) สหภาพยุโรป สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
 สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และ

สถาบันธรรมาวุฒเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ขบวนการได้มาซึ่งทรัพยากรที่เป็นเครือข่ายมวลชนในการเคลื่อนไหว

ประการที่สอง รูปแบบองค์กรการเคลื่อนไหวของขบวนการ (Social movement organization) การเคลื่อนไหวในยุค Eastern Seaboard มีลักษณะการใช้โครงสร้างองค์กร (Organization Structure) แบบรวมอำนาจไว้ที่ผู้นำขบวนการซึ่งก่อให้เกิดปัญหา เช่น ผู้นำขาดการประสานงานภายในกลุ่มจนทำให้ขาดประชาธิปไตยภายในของกระบวนการจนทำให้เป็นสาเหตุสำคัญของการคลายตัวของขบวนการในยุคนั้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน รูปแบบองค์กรการเคลื่อนไหวในขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก มีทิศทางไปสู่การใช้โครงสร้างองค์กรแบบกระจายอำนาจ (decentralization) มากยิ่งขึ้น โดยใช้การตัดสินใจรวมหมู่ (collective decision) ที่เกิดจากกลุ่มแต่ละกลุ่มภายในขบวนการซึ่งเป็นสมาชิกของขบวนการ

อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่ภาคสนามและการสังเกตการณ์จากข้อมูลข่าวสารพบว่า นอกจากรูปแบบและลักษณะการเคลื่อนไหวในภาคตะวันออกอยู่ในลักษณะแยกกันเคลื่อนไหวในแต่ละพื้นที่แล้ว การเคลื่อนไหวในแต่ละครั้งยังคงถูกนำด้วยผู้ประสานงานหลัก ๆ เท่านั้น อีกทั้งการที่รูปแบบการเคลื่อนไหวเป็นลักษณะการแยกกันตามพื้นที่ทำให้ไม่มีการเก็บสถิติผู้เข้าร่วมขบวนการที่แน่ชัดหรือการระบุภาคีเครือข่ายที่แน่ชัดได้ ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวการระดมทรัพยากรเพื่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่มีมวลชนหนาแน่นจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การเคลื่อนไหวในแต่ละครั้งจึงต้องมีประเด็นสำคัญที่ต้องเคลื่อนไหวโดยด่วนเช่น การรวมตัวเพื่อสร้างขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 นี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ความขัดแย้งภายในกลุ่ม คนในพื้นที่อธิบายให้ผู้วิจัยฟังถึงเรื่องของความขัดแย้งภายในกลุ่ม ซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจกันในเรื่องของการขับเคลื่อนการพัฒนา เนื่องจากปัจจุบันการเคลื่อนไหวถูกแบ่งแยกออกเป็นสองส่วน คือ กลุ่มที่ยังคงคัดค้านโครงการอีอีซี และกลุ่มที่ประนีประนอมต่อรองกับรัฐจนได้พื้นที่การต่อรอง แต่ก็ต้องแลกด้วยการยอมถอยให้รัฐดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง โดยหันไปให้ความสนใจกับการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือการปลูกฝังการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแทน ขณะที่กลุ่มที่คัดค้านโครงการยังคงตั้งคำถามกับการพัฒนาในรูปแบบเดิมกับโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ด กล่าวคือ การยอมให้รัฐดำเนินการอย่างที่ต้องการ จนในท้ายที่สุดก็กลายเป็นการยอมจำนนที่ไม่อาจหวนกลับได้อีกเช่นเดียวกับสถานการณ์ผลกระทบจาก

โครงการอีสเทิร์นซีบอร์ดที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้นในอนาคตจากการขยายพื้นที่ในโครงการอีอีซี

ประการที่สาม การสร้างการรับรู้ (recognition) อย่างชัดเจนถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในส่วนของบุคคล องค์กร รวมถึงองค์กรจากนอกกลุ่มเคลื่อนไหว ในแง่หนึ่งมีความหมายถึงความสามารถของขบวนการในการผลักดันประเด็นของขบวนการไปสู่สาธารณะ จากการศึกษาพบว่าในยุค Eastern Seaboard ที่มีบริบททางการเมืองแบบประชาธิปไตยทำให้มีการเปิดพื้นที่เพื่อสร้างการรับรู้สู่สาธารณะได้มากกว่า ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของบริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism) ที่ทำให้มีการปิดพื้นที่สาธารณะจากอำนาจพิเศษมาตรา 44 ของหัวหน้า คสช. ในการชุมนุมและการแสดงความคิดเห็น ขบวนการเคลื่อนไหวจึงสร้างการรับรู้ผ่านการสร้างเครือข่ายเพื่อจัดทำข้อมูล จนนำไปสู่การนำเสนอข้อมูล และการออกไปยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการอีอีซี

ในเวลาต่อมาภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 เป็นการใช้กลไกการเลือกตั้งเพื่อการสืบทอดอำนาจด้วยกลวิธีต่าง ๆ ของรัฐบาลประยุทธ์ จึงทำให้ยุคดังกล่าวกลายเป็นยุค ระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) ซึ่งทำให้มีการเปิดพื้นที่อีกครั้ง ขบวนการเคลื่อนไหวจึงมีพื้นที่สาธารณะในการออกมาชุมนุม แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ จนสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะได้เป็นอย่างดี ซึ่งในผู้วิจัยมองว่า ในยุคนี้มีความได้เปรียบกว่าในยุคก่อนในเรื่องของการพัฒนาดิจิทัลจนทำให้สื่อ Social Media ในยุคนี้ มีผู้คนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางทุกเพศทุกวัยไม่มีขีดจำกัดและไร้พรมแดนจึงทำให้เกิดข้อมูลขึ้นอย่างมหาศาลและเป็นแหล่งข่าวที่รวดเร็วว่องไวซึ่งทำให้การใช้ Social Media มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงให้เห็นสังคมทั่วโลกรับรู้ถึงปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการอีอีซี

ประการที่สี่ การไหลของทรัพยากร (the flow of resources) ที่เข้าร่วมและออกจากการเคลื่อนไหวของ ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จากการศึกษาพบว่า การสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นภาคีเครือข่ายในการพัฒนาของขบวนการมีอยู่ในทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคสื่อมวลชน และภาควิชาการ อย่างไรก็ตาม ดี ถึงแม้การสร้างเครือข่ายจะได้ทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณมาทำการเคลื่อนไหวในการจัดทำข้อมูลต่าง ๆ แต่เครือข่ายที่เป็นเครือข่ายภายนอกมักจะได้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวในวิธีอื่น ๆ

เช่น การชุมนุมประท้วง หรือการทำข้อเสนอที่มีการออกความเห็นเป็นปรปักษ์กับรัฐบาล เนื่องจากข้อจำกัดและเหตุผลส่วนตัวของบุคคลและองค์กรภาคีเครือข่าย

และประการที่ห้า ความสำคัญของต้นทุนและผลตอบแทน (costs and rewards) หรือผลได้ผลเสียของขบวนการ ต้นทุนของขบวนการเคลื่อนไหวคือ การลงทุนลงแรงไปกับการสร้างเครือข่าย การทำข้อมูล การสร้างประเด็นปัญหาาร่วมกัน การสร้างความรับรู้ต่อสาธารณะ การระดมทรัพยากร และการเคลื่อนไหวด้วยยุทธวิธีอื่น ๆ เช่น การชุมนุมประท้วง การยื่นเอกสาร การใช้กระบวนการทางการเมืองโดยเคลื่อนไหวผ่านพรรคฝ่ายค้านในการนำผลกระทบและข้อเสนอเข้าไปในสภาฯ และการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง ทุกอย่างล้วนต้องใช้ทั้งทรัพยากรบุคคลและงบประมาณในการดำเนินการ

โดยผลตอบแทนที่ขบวนการได้รับคือ การสร้างผลสะท้อนต่อรัฐทั้งในพื้นที่สาธารณะและสภาฯ และที่สำคัญที่สุดคือ การได้พื้นที่การต่อรองในการร่วมจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่ในพื้นที่ 3 จังหวัด ให้สอดคล้องกับแผนผัง EEC (มาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ. EEC) จำนวน 30 อำเภอ (ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอ) ซึ่งสมาชิกของขบวนการเคลื่อนไหวและคนในพื้นที่จะได้ตรวจสอบกระบวนการการทำแผนผังอำเภอดังกล่าวนี้อันเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการอีอีซี เพื่อให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในครั้งนี้อยู่ขนานไปกับวิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่หากพิจารณาจากข้อเรียกร้องและข้อเสนอของขบวนการแล้วถือได้ว่ารัฐได้ยอมปรับตัวเพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะไม่ได้มีการระงับหรือชะลอโครงการหรือยกเลิกผังเมืองอีอีซีตามที่ขบวนการเคลื่อนไหวต้องการ หรืออาจกล่าวได้ว่าต้นทุนและผลตอบแทนเป็นสิ่งที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างของสังคม (the structure of society) โดยตรง

6.3 ปัจจัยเชิงการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร (Outside Resources)

ในช่วงแรกของขบวนการเคลื่อนไหวที่อยู่ภายใต้อำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism) จึงทำให้พื้นที่ในการต่อรองกับรัฐถูกปิดลงพร้อมกับพื้นที่การต่อรองในพื้นที่สาธารณะ ขบวนการเคลื่อนไหวจึงต้องหาเครือข่ายภาครัฐมาสนับสนุน จึงใช้ความเป็น วุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎรของมูลนิธิพัฒนาไท ของสมาชิกในขบวนการเคลื่อนไหวเป็นกลไกในการเชื่อมเครือข่ายกับสภาพัฒนา เมื่อสภาพัฒน์ได้เล็งเห็นความสำคัญของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวในการวางแผนการพัฒนาภาคตะวันออก จึงเข้ามาบทบาทในการสร้างการประชุมปฏิบัติการ SDG LAB ร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวในตอนนั้นเพื่อค้นหาทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่แล้วจัดทำเป็นวาระเปลี่ยนตะวันออก

ดังนั้น องค์กรภายนอกที่ขบวนการเคลื่อนไหวได้ฝากความหวังไว้คือ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาพัฒน์ เพราะเป็นหน่วยงานในระดับนโยบาย โดยเครือข่ายมีความหวังว่าการได้เชื่อมต่อกับสภาพัฒน์จะทำให้ข้อเรียกร้องของขบวนการถูกเสนอขึ้นไปในระดับนโยบาย แต่ในความเป็นจริงบทบาทสภาพัฒน์ในการสนับสนุนขบวนการคือการช่วยระดมทรัพยากรในภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคประชาชนกลุ่มอื่น ๆ และภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นการเพิ่มจำนวนมวลชนในขบวนการเคลื่อนไหวได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มที่สภาพัฒน์ช่วยประสานเชื่อมโยงเพื่อระดมทรัพยากรเป็นคนนอกขบวนการ การสนับสนุนจากคนนอกขบวนการส่วนใหญ่จึงเข้าร่วมเพียงการจัดทำข้อมูลให้กับวาระเปลี่ยนตะวันออก แต่ไม่ได้ร่วมเคลื่อนไหวในประเด็นต่อต้านโครงการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องขององค์กร ดังนั้น การระดมทรัพยากรในส่วนนี้จึงไม่เป็นผลกับการเคลื่อนไหวมากนัก

ต่อมาภายหลังการเลือกตั้งปี 2562 ในยุคระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) ในตอนนั้นขบวนการเคลื่อนไหวได้โอกาสจากการเปิดพื้นที่สาธารณะของรัฐบาลที่รัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมว่าปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย ขบวนการเคลื่อนไหวจึงใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวด้วยการปรับมากดดันรัฐด้วยการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ การใช้พื้นที่สื่อ และใช้โอกาสทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งในการใช้พื้นที่ในสภาในการต่อรองด้วยการฝากความหวังไว้กับพรรคฝ่ายค้าน (พรรคอนาคตใหม่) ในขณะนั้น รวมถึงการใช้พื้นที่ทางกฎหมายในการฟ้องร้องในเกิดการเพิกถอนผังเมืองอีอีซีที่ฝากความหวังไว้กับศาลปกครอง

การฝากความหวังไว้กับพรรคฝ่ายค้าน (พรรคอนาคตใหม่) ในการใช้ช่องทางสภาในการนำเสนอชุดข้อมูลที่แสดงถึงผลกระทบและข้อเสนอของประชาชนในพื้นที่ ทำให้เกิดการสร้างผลสะท้อนในกระบวนการทางการเมืองที่พรรคฝ่ายค้านเข้าไปมีบทบาทต่อรองในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเป็นหลักในการขับเคลื่อนความประสงค์ของประชาชนในพื้นที่สู่การประชุมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นการสื่อสารกับนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้รัฐบาลได้รับรู้ถึงปัญหา และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา เช่น การตั้งคณะกรรมการวิสามัญ เรื่อง ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่ถึงแม้ผลคือ มีมติไม่เห็นด้วยแต่ผลการลงมติ จากจำนวน ส.ส.ที่เข้าประชุมทั้งหมด 457 คน มีผู้ไม่เห็นด้วย 231 ผู้เห็นด้วย 224 งดออกเสียง 2 เสียง ซึ่งส่งผลให้ไม่

สามารถตั้งคณะกรรมการวิสามัญตรวจสอบโครงการ EEC ได้ ทำให้เห็นว่าพรรคฝ่ายค้านแพ้มติเพียง 7 เสียงเท่านั้น

อีกทั้งในเวลาต่อมายังมีการก่อตั้ง คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อร่วมกันจัดทำรายงานผลกระทบจากการดำเนินโครงการที่กระทบต่อคนในพื้นที่ซึ่งจัดทำแล้วเสร็จจนสภาฯ รับรองเรียบร้อยแล้ว และรายงานนี้ได้ถูกนำไปใช้ขับเคลื่อนต่อการฟ้องศาลปกครองเพื่อความเป็นธรรมของชาวบ้านในพื้นที่ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2563 โดยยื่นฟ้องคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรีต่อศาลปกครองสูงสุด เพื่อเพิกถอนประกาศแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

ความหวังสุดท้ายของขบวนการเคลื่อนไหว คือ ความหวังที่มีต่อศาลปกครองในการมอบความเป็นธรรมเนื่องจากประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ที่มีผลเป็นการยกเลิกผังเมืองเดิมและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชนบทเกษตรกรรมเป็นพื้นที่รองรับอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น เป็นการทำลายความคุ้มครองหลักด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ กระทบถึงอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนจำนวนมาก และประเด็นปัญหาหลักในกระบวนการจัดทำร่างแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และร่างแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคคือ ไม่ได้รับฟังความคิดเห็นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีความหมายตามหลักวิชาการผังเมือง ซึ่งเป็นการกำหนดแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินขึ้นใหม่มายกเลิกและบังคับใช้แทนที่ผังเมืองเดิมจากพื้นที่เกษตรกรรมไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

แต่ท้ายที่สุดศาลยังเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้อง จนในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2563 ขบวนการเคลื่อนไหวรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อติดตามสอบถามถึงความคืบหน้าของคดีนี้จากประธานศาลปกครองสูงสุดเพื่อให้เร่งรัดการพิจารณาคดีนี้โดยเร็ว เพื่อคุ้มครองสิทธิการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้ฟ้องคดีและประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์สาธารณะ แต่จนถึงปัจจุบันศาลปกครองสูงสุดก็ยังคงไม่มีคำสั่งรับฟ้อง

6.4 ข้อสรุป

จากผลการศึกษาที่อธิบายไว้ในบทความวิจัยชิ้นนี้ สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการเกิดขึ้นและพัฒนาการขบวนการเคลื่อนไหว รวมถึงสาเหตุของการรวมกลุ่มหรือการระดมทรัพยากรของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ผู้วิจัยพบว่า การเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) มาจาก โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและกระทบต่อคนในพื้นที่บริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จ.ระยอง และในพื้นที่บริเวณนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง จ.ชลบุรี จนทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวในยุคนั้นขึ้นในทั้งสองพื้นที่

การเคลื่อนไหวในช่วงนั้นมีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในยุคประชาธิปไตยที่เอื้อต่อการเปิดพื้นที่สาธารณะในการออกมาชุมนุมเรียกร้อง และการเรียกร้องในรูปแบบอื่น ๆ จนขบวนการเคลื่อนไหวทั้งสองพื้นที่ได้รับความสำเร็จจากการประกาศเขตควบคุมมลพิษ และประกาศระงับโครงการ 76 โครงการในบริเวณมาบตาพุด จ.ระยอง และการจัดตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ในการทำประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA, HAI, EHIA) ในทั้งสองพื้นที่เพื่อประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม แต่สุดท้ายก็กลายเป็นชัยชนะในกระดาษเพราะทั้งสองพื้นที่ถูกทำลายจากการพัฒนาอุตสาหกรรมจนสูญเสียทรัพยากรทางทะเลไปจำนวนมากและได้รับผลกระทบต่อสุขภาพอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี 2559 รัฐบาล คสช. ใช้อำนาจพิเศษมาตรา 44 ในการก่อกำเนิดโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก หรืออีอีซี และเนื่องจากผลกระทบจากโครงการเดิม (อีสเทิร์นซีบอร์ด) ยังไม่ได้รับการแก้ไขและทำการประเมินผลกระทบใหม่ก่อนมาพัฒนาโครงการใหม่อย่างอีอีซี การรวมตัวเพื่อต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกจึงกลับมาอีกครั้ง โดยเริ่มจากเครือข่ายเพื่อนตะวันออกฯ ในการก่อตั้ง กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC Watch) ซึ่งการเคลื่อนไหวอยู่ในบริบททางการเมืองที่แบ่งได้เป็น 2 ยุค คือ อำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism) ในปี 2559 – 2561 และอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) หลังการเลือกตั้งในปี 2562

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าโครงสร้างโอกาสทางการเมืองส่งผลต่อยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในแต่ละยุคเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคบริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ (Authoritarianism) ในปี 2559 – 2561 ที่ ขบวนการเคลื่อนไหวถูกจำกัดสิทธิในการเคลื่อนไหว ด้วยกฎหมายห้ามชุมนุมเกิน 5 คนในพื้นที่สาธารณะ และกฎหมายควบคุมสื่อ ที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวต้องปรับยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวเป็นใช้ยุทธวิธีตามช่องทางทางการเมืองปกติในชั้นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี และยุทธวิธีทำลายระบบการเมืองแบบอำนาจนิยมด้วยการระดมทรัพยากรด้วยการสร้างเครือข่ายกับภาคประชาชนทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเครือข่ายภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่น รวมถึงสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้การเคลื่อนไหวนี้มีการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ทั้งในเรื่องของจำนวนมวลชนและงบประมาณในการหาหรือแลกเปลี่ยนความเห็น และร่วมกันทำ “ผังทางเลือก” และร่าง “ปฏิญญาวาระเปลี่ยนแปลงวันออก” เพื่อที่จะใช้เป็นข้อเสนอในการต่อรองกับรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในบริบททางการเมืองแบบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) หลังการเลือกตั้งในปี 2562 ทำให้มีการเปิดพื้นที่สาธารณะซึ่งเอื้อต่อการออกมาชุมนุมเคลื่อนไหวสาธารณะมากขึ้น ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวปรับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวมากัดันรัฐด้วยการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ การใช้พื้นที่สื่อ และใช้โอกาสทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งในการใช้พื้นที่ในสภาในการต่อรองผ่านพรรคฝ่ายค้าน (พรรคอนาคตใหม่/พรรคก้าวไกล) รวมถึงการใช้พื้นที่ทางกฎหมายในการฟ้องร้องในเกิดการเพิกถอนผังเมืองอีอีซีที่ศาลปกครอง แต่ผู้วิจัยคิดว่าสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือการลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยการรวมอำนาจการตัดสินใจ (centralization) ที่นำมาสู่การออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

โดยการลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยการรวมอำนาจการตัดสินใจและออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ จะเห็นได้จาก ความสวนทางระหว่างข้อเรียกร้องที่หยุดโครงการแล้วทำประเมินผลกระทบโครงการเดิมก่อน กับการพัฒนาโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เดินทางพัฒนาผ่านการประกาศใช้ พ.ร.บ.อีอีซี พ.ศ. 2561 และผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ที่ไม่อาจหวนกลับ จนทำให้ขบวนการลดทอนข้อเรียกร้องให้เหลือเพียง “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562” ซึ่งเป็นการต่อรองเพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ให้น้อยที่สุด

ส่วนการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มของ ขบวนการเคลื่อนไหวที่ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ผู้วิจัย พบว่า ภายหลังจากการเคลื่อนไหวที่ต้องปรับตัวตามโครงสร้างโอกาสทางการเมือง รวมถึงการฟื้นฟู อุปสรรคจากทักษะและการพัฒนาภายในองค์กรที่ระดมทรัพยากรได้ยากจากการแยกกันเคลื่อนไหว ความขัดแย้งภายใน ความสิ้นหวังกับรัฐอำนาจนิยม และอุปสรรคจากการระดมทรัพยากรจาก ภายนอกองค์กร โดยเริ่มจากการฝากความหวังไว้กับสหประชาชาติ (UN) สภภาพันธุ์ พรรคอนาคต ใหม่/ก้าวไกล และสุดท้ายที่ขบวนการเคลื่อนไหวฝากความหวังไว้ศาลปกครอง รวมถึงอุปสรรค ภายนอกเช่นสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลให้ผลของการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวนี้จึง ออกมาในแง่ของการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งการจัดทำผังเมืองรวมขึ้นใหม่ในพื้นที่ 3 จังหวัด ให้ สอดคล้องกับแผนผัง EEC จำนวน 30 อำเภอ (ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอ) ซึ่งอยู่ในระหว่างการ ดำเนินการ แต่หากทำได้จะเป็นความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมของขบวนการเคลื่อนไหวนี้เพราะเป็น การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาโครงการออีอีซีต่างจากเดิมที่รัฐไม่เคยรับฟัง อีกทั้งความสำเร็จของกลุ่มในขบวนการบางกลุ่มสามารถต่อรองกับรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่ง ค่าชดเชยเยียวยาความเสียหายจากผลกระทบ และสิทธิในการเข้าร่วมประชุมรับฟังความเห็นผู้ได้รับ ผลกระทบจากโครงการเช่น โครงการทำเรื่อน้ำลึกแหลมฉบังระยะที่ 3 แต่ก็ยังไม่สามารถตอบได้ว่า หลังจากรับฟังแล้วทิศทางการพัฒนาจะเป็นไปตามความต้องการของประชาชน หรือไม่ หรือจะเป็น การรับฟังแต่ไม่นำไปปฏิบัติตามรูปแบบของรัฐแบบรวมศูนย์ (centralization) เช่นเดิม

6.5 อภิปรายผล

จากกรณีศึกษา ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามกับขบวนการเคลื่อนไหวที่อยู่ภายใต้บริบททางการเมืองที่อยู่ในรูปแบบอำนาจนิยม เต็มรูปแบบ (Authoritarianism) ในปี 2559 – 2561 และอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน/การเลือกตั้ง (Competitive Authoritarianism) หลังการเลือกตั้งในปี 2562 ว่า การเกิดขึ้นและพัฒนาการของ ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นอย่างไร และ สถานการณ์และแนวโน้มของขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นอย่างไร ซึ่งทฤษฎีที่จะนำไปสู่การตอบคำถามนี้ได้คือ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาไปที่ปัจจัยเชิงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity Structure) ปัจจัยเชิงทักษะและการพัฒนาภายในองค์กร (Community Skills) และปัจจัยเชิงการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร (Outside Resources)

เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ/ความล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า เมื่อศึกษาขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ด้วย 3 ปัจจัยดังกล่าวแล้วพบว่า ปัจจัยเชิงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity Structure) เป็นปัจจัยที่ส่งผลอย่างมากที่สุดต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหว และทิศทางของขบวนการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในช่วงปี 2559 – 2561 ที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างยากลำบากจากการใช้อำนาจพิเศษประกาศใช้กฎหมายมาตรา 44 ในการดำเนินการโครงการอีอีซีอย่างรวดเร็ว โดยปราศจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมถึงประกาศใช้กฎหมายห้ามชุมนุม กฎหมายควบคุมสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับการปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยม (Authoritarianism) จากแนวคิดลัทธินิยมความเป็นเมืองของ **เลอ คอร์บูซีเยร์** (Le Corbusier) ที่อธิบายว่า แพลงที่มาของวิถีชีวิตในเมืองใหญ่ (เมืองหรือนครที่รัฐสร้างและออกแบบขึ้นใหม่) ทำให้เกิด “การตายของถนน” (ขบวนการเคลื่อนไหว/เสียงของประชาชน” ซึ่งเลอ คอร์บูซีเยร์ ใช้คำนิยามดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของ นักวางแผน/ผู้ออกแบบนโยบายที่เป็นเผด็จการ (The Plan: Dictator) โดยหลักการรวมศูนย์ของ เลอ คอร์บูซีเยร์ จะถูกจำลองขึ้นโดยการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และการสร้างเมืองที่มีความเป็นเผด็จการ คือการออกแบบและก่อสร้างเมืองในฐานะผู้ประกอบการวิศวกรคือการออกแบบและก่อสร้างโรงงาน ซึ่งสามารถนิยามว่า สมองเดียว (คน ๆ เดียว) กำหนดออกแบบเมืองและโรงงาน ดังนั้นอำนาจที่มาจากคนเพียงคนเดียวขึ้นนำกิจกรรมสังคมทั้งหมดก็ไม่ต่างจากการเผด็จการ ซึ่งก็ไม่ต่างกับการก่อตั้งโครงการอีอีซี และการออกแบบกำหนดผังเมืองอีอีซีภายใต้อำนาจการตัดสินใจของคณะกรรมการที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน (Scott, James C., 1998: 111 – 132)

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า การเลือกตั้งนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบอบการปกครอง (regime) ที่ถือเป็นโอกาสของการใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลในเวลานั้น ๆ ในแง่มุมของการบริหารประเทศ จากประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนรัฐบาลไม่ได้เปลี่ยนผ่านการรวมศูนย์อำนาจของรัฐราชการไทย และจากอดีตที่ผ่านมาาระบบราชการเป็นเครื่องมือในการรวมศูนย์อำนาจในการปกครองจนทำให้รัฐมีอำนาจเกินกว่าสถาบันอื่น ๆ ในสังคมจะควบคุมได้ในขณะที่การแสดงบทบาทแบบอำนาจนิยมเป็นการใช้อำนาจของรัฐราชการให้ประชาชนเชื่อฟังโดยละเลยการมีส่วนร่วมของประชาชน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2542: 327 - 330)

ดังนั้น การได้มาซึ่งอำนาจการปกครองไม่ใช่ทั้งหมดของรัฐ (State) ที่สามารถควบคุมได้ เนื่องจากรัฐมีข้อจำกัดที่หลากหลาย เช่น ระบบราชการอำนาจนิยม, ทหาร, ชนชั้นนำ, กลุ่มทุนท้องถิ่น และอำนาจศาล เป็นต้น การเลือกตั้งจึงเป็นเพียงเป็นโอกาสของการใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น ๆ ในแง่มุมของการบริหารจัดการ ภายใต้ข้อจำกัดขององค์ประกอบรัฐ เช่น รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด, การทำงานภายใต้ระบบราชการอำนาจนิยม, อำนาจของกลุ่มทหาร นายทุน เทคโนโลยี และกลุ่มทุนท้องถิ่นหรือผู้มีอำนาจในท้องถิ่นเดิมที่เปรียบเสมือนผู้สนับสนุนรัฐ และกลไกรัฐส่วนกลาง ซึ่งผลของการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ ก็สามารถสะท้อนข้อจำกัดจากองค์ประกอบของรัฐได้เป็นอย่างดี เนื่องจากโครงการอีอีซีมีที่มาจากเทคโนโลยี ทหาร ชนชั้นนำ และนายทุน รวมถึงถูกบรรจุด้วยกระบวนการทางกฎหมายอย่างการบรรจุเข้าไปเป็นยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และประกาศใช้ พ.ร.บ. อีอีซี อีกทั้งยังถูกขับเคลื่อนด้วยหน่วยงานราชการ ข้าราชการ ชนชั้นนำ กลุ่มทุนท้องถิ่น จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามต่ออีกว่า “ผลการเลือกตั้งในปี 2566 ที่พรรคก้าวไกลชนะ และมีโอกาสที่จะเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย จะเป็นการได้มาเพียงอำนาจทางการเมืองหรือไม่ หากองค์ประกอบอื่น ๆ ของรัฐ ยังคงเป็นกลุ่มเดิม และระบบราชการอำนาจนิยมแบบเดิม” ดังนั้น หากจะเปลี่ยนแปลงในอนาคตจึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงทั้งระบอบการปกครองและข้อจำกัดของระบบราชการที่อยู่ในลักษณะอำนาจนิยมควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวมาส่งผลต่อปัจจัยเชิงทักษะและการพัฒนาภายในองค์กร (Community Skills) เพราะภายใต้ระบอบการปกครองจากรัฐบาลอำนาจนิยม ประกอบกับระบบราชการไทยที่อยู่ในลักษณะอำนาจนิยม ส่งผลให้การระดมทรัพยากรเป็นไปด้วยความยากลำบาก รวมถึงกระทบต่อทักษะและการพัฒนาภายในองค์กรที่ต้องแยกกันเคลื่อนไหวในแต่ละพื้นที่จนทำให้สร้างความเข้มแข็งภายใต้องค์กรได้ยาก ต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้บริบททางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญ 2540 และรัฐธรรมนูญ 2550 เป็นโครงสร้างโอกาสทางการเมืองจากงานของ ปาณิสรา เทียนอ่อน (2558) ที่ศึกษาเรื่อง การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในกลุ่มแม่น้ำแม่กลองในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองที่รัฐบาลเป็นประชาธิปไตยและอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ 2550 ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลองนั้น เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ โดยมีฐานคิดอยู่ที่ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็น รวมทั้งการก่อตัวและเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวที่มีความเข้มแข็งด้วยการปราศจากข้อจำกัดทางการเมือง

ขบวนการเคลื่อนไหวจึงต้องปรับยุทธศาสตร์ในช่วงแรกเป็นการยื่นหนังสือเพื่อต่อต้านโครงการพร้อมทั้งข้อเสนอให้กับรัฐ และการทำข้อมูล “ผังทางเลือก” และ “ปฏิญญาวาระเปลี่ยนตะวันออก” เพื่อใช้ในการเป็นข้อเสนอและข้อต่อรองกับรัฐบาล โดยกระบวนการทำข้อมูล “ผังทางเลือก” และ “ปฏิญญาวาระเปลี่ยนตะวันออก” ถือเป็นการใช้ปัจจัยเชิงการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร (Outside Resources) เพราะขบวนการเคลื่อนไหวได้รับการสนับสนุนจากการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กรในหลายภาคส่วน ทั้งองค์กรระหว่างประเทศ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคสื่อมวลชน และภาควิชาการ แต่ในแง่ของการระดมทรัพยากรในการขับเคลื่อนข้อเรียกร้ององค์กรต่างประเทศและภาครัฐที่สนับสนุนนั้นไม่สามารถร่วมเคลื่อนไหวหรือเรียกร้องเนื่องจากข้อจำกัดขององค์กรแต่เป็นการสนับสนุนเพียงงบประมาณการจัดทำข้อมูลและสร้างองค์ความรู้เท่านั้น ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนของปัจจัยเชิงการระดมทรัพยากรจากภายนอกองค์กร ซึ่งด้วยโครงสร้างโอกาสทางเมืองและปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคดังที่กล่าวมาทำให้การเรียกร้องในช่วงที่มีการปกครองแบบอำนาจนิยมเต็มรูปแบบนี้ไม่สามารถเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาของโครงการได้ ขบวนการจึงต้องลดทอนข้อเรียกร้องจากต่อต้านโครงการเป็นเรียกร้องให้ “ยกเลิก/เพิกถอนผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562”

ซึ่งสอดคล้องกับที่ Charles Tilly ได้อธิบายแนวคิดเรื่องขบวนการทางสังคม (Social Movement) ไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือ ชุดของการกระทำที่ก่อให้เกิดการถกเถียงขึ้น (Series of contentious performances) ซึ่งถูกจัดแสดงหรือรณรงค์โดยกลุ่มของปกติชนคนธรรมดาที่ต้องการสร้างการกล่าวอ้างให้ข้อเรียกร้องของพวกเขาเป็นข้อเรียกร้องร่วมของผู้อื่นในสังคม (Tilly, 2015: 7) เช่นเดียวกับที่ขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก พยายามใช้พื้นที่สาธารณะเป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อทุกคน อีกทั้ง Tilly ยังอธิบายว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความสำคัญในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เกิดขึ้น จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองตามแบบประชาธิปไตย (Tilly, 1994: 1) จึงทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่ว่า การออกประกาศ/กฎหมาย/คำสั่ง/การกำหนดนโยบายจากการใช้อำนาจพิเศษที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชนสามารถสะท้อนได้ว่าการเมืองการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกแล้ว ยังถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองตามแบบประชาธิปไตยในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นด้วย

ต่อมาถึงแม้จะมีการเลือกตั้งในปี 2562 จะทำให้มีการเปิดพื้นที่สาธารณะซึ่งเอื้อต่อปัจจัยเชิงทักษะและการพัฒนาภายในองค์กร (Community Skills) เพราะทำให้มีการออกมาชุมนุมเคลื่อนไหวในที่สาธารณะได้ ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวปรัชญาทศวรรษการเคลื่อนไหวมากัดดันรัฐด้วยการชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ การใช้พื้นที่สื่อ และใช้โอกาสทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งในการใช้พื้นที่ในสภาในการต่อรองผ่านพรรคฝ่ายค้าน (พรรคอนาคตใหม่/พรรคก้าวไกล) รวมถึงการใช้พื้นที่ทางกฎหมายในการฟ้องร้องในเกิดการเพิกถอนผังเมืองอีอีซีที่ศาลปกครอง แต่ผู้วิจัยคิดว่าสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือการลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยการรวมอำนาจการตัดสินใจ (centralization) ที่นำมาสู่การออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่ไม่สามารถหวนกลับได้ จนนำมาสู่ผลการเคลื่อนไหวที่ต้องลดทอนข้อเรียกร้องลงไปเรื่อย ๆ จนในที่สุด ในบางพื้นที่ต้องเลือกที่จะเรียกร้องค่าชดเชยเยียวยา และพื้นที่ที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบ ซึ่งก็ต้องรอดูติดตามต่อไปว่ารัฐจะฟังเสียงของประชาชนจริง ๆ หรือยังคงไว้ซึ่งอำนาจรวมศูนย์ (centralization)

ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง พลวัตของการประท้วง : ศึกษากรณีขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านผังเมืองอีอีซี พ.ศ. 2562 ผู้วิจัยได้เพิ่มองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ในแง่ของการทำความเข้าใจบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการเคลื่อนไหว โดยมองผ่านทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resources Mobilization Theory: RMT) และได้เพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องของความต่างของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองระหว่างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยกับระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม และอำนาจนิยมที่มีการเลือกตั้ง ที่ส่งผลกระทบต่อขบวนการเคลื่อนไหวและประชาชนทั่วไป อีกทั้งยังเป็นการตอกย้ำความเข้าใจในเรื่องของการเลือกตั้งที่เป็นสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย แต่ในอีกแง่หนึ่งการเลือกตั้งกลายเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจของเผด็จการในการสร้างความชอบธรรมว่ามาจากระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากผลการศึกษาชิ้นนี้ยังเป็นหลักฐานทางวิชาการสำคัญที่จะสะท้อนได้เป็นอย่างดีว่า การเลือกตั้งในปี 2562 ไม่ได้ทำให้การลดทอนความเป็นประชาธิปไตยด้วยการรวมอำนาจการตัดสินใจและออกแบบการพัฒนาที่ปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ต่างไปจากในยุคอำนาจนิยมเต็มรูปแบบ แต่เป็นเพียงการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเพื่อสืบทอดอำนาจอย่างชอบธรรมเท่านั้น อีกทั้งยังสามารถสะท้อนได้ว่าการเมืองการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกแล้ว ยังถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปกครองตามแบบประชาธิปไตยในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นด้วย

6.6 บทเรียนและข้อเสนอแนะ

บทเรียนและข้อเสนอแนะ สำหรับการค้นคว้าวิจัยในอนาคต เป็นส่วนที่ผู้เขียนกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ไม่ได้เป็นจุดเน้นของงานวิจัยหรืออาจอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ จึงทำให้ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนในงานชิ้นนี้ หรือไม่ได้ถูกกล่าวถึงในงานชิ้นนี้ แต่เป็นประเด็นที่น่าสนใจ และผู้สนใจศึกษาหรือต่อยอดงานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำไปพัฒนาเป็นประเด็นวิจัยได้ในอนาคต มีทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่

5.6.1 งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเฉพาะประเด็นขบวนการต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกที่มีขอบเขตในการศึกษาในพื้นที่ EEC 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ระยอง และชลบุรี ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากโครงการที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ EEC เท่านั้น แต่เกิดขึ้นกับพื้นที่โดยรอบ คือ นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว จันทบุรี และตราด ที่ต้องเผชิญกับการแย่งชิงทรัพยากรมาใช้กับอุตสาหกรรม เช่น ทรัพยากรน้ำ ดังนั้น การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวจึงเกิดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ จึงเป็นที่น่าสนใจหากมีนักศึกษาต่อในประเด็นเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกในพื้นที่โดยรอบของจังหวัดที่กำหนด

5.6.2 สืบเนื่องจากงานวิจัยชิ้นดังกล่าวนี้มีประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับปัจจัยภายนอก อย่างเช่น การเข้ามามีบทบาทต่อการเข้ามาของอุตสาหกรรมในยุคแรกของสหรัฐอเมริกา และการเข้ามามีบทบาทของสาธารณรัฐประชาชนจีนในยุค EEC ซึ่งในเนื้อหาของแต่ละบทอาจจะยังไม่ครอบคลุมกับปัจจัยภายนอกที่เกิดขึ้นทั้งหมด และในงานชิ้นนี้ยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของทุนจีนที่สนับสนุนโครงการออีอีซี ไม่ว่าจะสนับสนุนผ่านการเชื่อมโยงกับโครงการ Belt and Road Initiative (BRI) หรือในแง่ของการเข้ามาลงทุน รวมถึงบทบาทของประเทศไทยที่ออกกฎหมายเพื่อเอื้อต่อทุนจีน โดยผู้วิจัยหวังว่าผู้ที่ทำการศึกษาในอนาคตจะสามารถสร้างข้อค้นพบใหม่ ๆ เพื่อมาอุดช่องว่างทางวิชาการที่ยังคงมีอยู่ได้มากยิ่งขึ้น

5.6.3 งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาจนถึงปี 2566 ซึ่งมีครั้งใหม่ที่เกิดขึ้นในเดือนพฤษภาคม 2566 โดยผลของการเลือกตั้งคือ พรรคก้าวไกลชนะการเลือกตั้งในพื้นที่ EEC ทั้งในฉะเชิงเทราได้ 1 เขต ชลบุรี 7 เขต และระยอง 5 เขต (ทั้งจังหวัด) ซึ่งสามารถสะท้อนความคับข้องใจของคนในพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมได้เป็นอย่างดีอีกทั้งโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกก็ยังคงต้องเดินหน้าพัฒนาในรัฐบาลใหม่ ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจหากมีผู้ศึกษาต่อว่า ในที่กล่าวถึงจะเปลี่ยนผ่านไปเป็นยุคประชาธิปไตยนี้ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจ (decentralization) ในการออกความคิดเห็นกับการพัฒนาหรือไม่

บรรณานุกรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาอังกฤษ

Barker, Colin, Laurence Cox, John Krinsky and Alf Gunvald Nilsen. 2013. Marxism and social movements. Leiden: Brill Press.

Benford, D. Robert and Snow, A. David. 2000. Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment: Reviewed work. Annual Review of Sociology,26, 611 - 639.

Cohen, J. L., & Arato, A. 1994. Civil society and political theory. Cambridge, MA: Mit Press

Della Porta, D. 2014. Methodological Practices in Social Movement Research. New York: Oxford University Press.

Della Porta, D., and Diani, M. 2006. Social Movements: an introduction. 2nd ed. Malden: Blackwell Publishing,

Diamond, L. 1997. Civil society and the development of democracy. Madrid: Institute Juan March de Estudios e Investigaciones, Working Paper.

Diamond, L. J. Thinking About Hybrid Regimes. Journal of Democracy. 13 (April 2002): 21-35.

Doherty B., Doyle T. 2008. Beyond Borders: Environmental Movements and Transnational Politics. New York: Routledge.

Dye, Thomas R. 2013. UNDERSTANDING PUBLIC POLICY. 14th . London: Pearson.

Ezrow, N.M., and Frantz, E. 2011. Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders. New York : The Continuum International Publishing Group.

Levitsky, S., and Way, L. A. The Rise of Competitive Authoritarianism. Journal of Democracy. 13 (April 2002) : 51 - 56.

Levitsky, S., and Ziblatt, D. 2018. How Democracies Die. New York : Crown Publishing

- McCarthy, J. D., and Zald, M. N. Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *The American Journal of Sociology*. 82, 6 (May 1977): 1212 - 1241.
- Robbins, P. 2012. Political Ecology. 2nd ed. New York: John Wiley & Sons.
- Robert D. Putnam. 1995. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*. 6,1 (Jan 1995): 65 – 78.
- Robert K. Yin. 2014. Case Study Research Design and Methods. Los Angeles: SAGE.
- Scott, James C. 1998. Seeing like a State : How Certain Schemes to Improve the Human Condition have Failed. New Haven : Yale University Press.
- Tilly, C. 1994. Social Movement as Historically Specific Clusters of Political Performances. *Berkeley Journal of Sociology*, 38: 1 - 30.
- Tilly, C., & Wood, L. J. 2015. Social movements 1768 - 2012. London: Routledge.
- Walzer, Michael, 1992. The Civil Society Argument. In *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community*, edited by Chantal Mouffe, 89–107. London: Verso.
- Weber, K. and King B. 2013. Social Movement Theory and Organization Studies. Chapter prepared for Edited by Paul Adler, Paul du Gay, Glenn Morgan, and Mike Reed. Oxford: Oxford University Press.
- Zald, M. N. Culture, ideology and strategic framing. In (eds.). 1996. Comparative perspectives on social movements: Political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings. Cambridge: Cambridge University Press

ภาษาไทย

- BLCP. ม.ป.ป. ประวัติความเป็นมา BLCP. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.blcp.co.th/web/introduction> [10 ธันวาคม 2565]
- Citizen Thai PBS .2562. ทุนไทยรุกทวาย: ชีวิต สิ่งแวดล้อม และอนาคตการอยู่ร่วมกัน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://thecitizen.plus/node/26660> [10 ธันวาคม 2565]
- EIC ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด. 2561. ปรับกลยุทธ์อุตสาหกรรม EEC รับความเสี่ยงน้ำระยะยาว. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.scbeic.com/th/detail/product/4781> [5 พฤศจิกายน 2562]
- EEC Watch. 2562a. ชุมนุม “หยุดฝั่งเมือง EEC ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน” 5 – 6 สิงหาคม 2562. (ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://shorturl.asia/Bq98r> [5 พฤศจิกายน 2562]
- EEC Watch. 2562b. ชุมนุม “หยุดฝั่งเมือง EEC ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน” 26 – 27 สิงหาคม 2562. (ออนไลน์) แหล่งที่มา <https://shorturl.asia/WGlw0> [5 พฤศจิกายน 2562]
- EnLaw. 2564. เปิดคำฟ้องเพิกถอน “ฝั่งเมือง EEC” : การพัฒนาของรัฐที่ทิ้งประชาชนไว้ข้างหลัง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://enlawfoundation.org/recap-eec-2564-01/> [18 ธันวาคม 2564]
- GREENNEWS. 2560. กลุ่ม “EEC Watch” ยื่นหนังสือข้อเสนอแนะต่อโครงการพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันออก-พ.ร.บ.อีอีซี จี้แก้ปัญหาเก่า “อีสเทิร์นซีบอร์ด” – ร่างกฎหมายใหม่ให้เป็นธรรม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://greennews.agency/?p=15490> [18 ธันวาคม 2564]
- iLaws. 2562. "EEC" เขตเศรษฐกิจ "พิเศษ" สำหรับใคร?. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://ilaw.or.th/node/5358> [5 พฤศจิกายน 2562]
- iLaws. 2562. "EEC" เขตเศรษฐกิจ "พิเศษ" สำหรับใคร?. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://ilaw.or.th/node/5358> [5 พฤศจิกายน 2562]
- MGR Online. 2550. ประกาศ “มาบตาพุด” เป็นเขตควบคุมมลพิษ...บทพิสูจน์ความจริงใจของรัฐต่อปชช. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://mgronline.com/qol/detail/9500000014051> [3 พฤษภาคม 2565]

- MGR Online. 2555. เมื่อพม่าเปลี่ยนแปลง โครงการทวายก็เปลี่ยนไป. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://mgronline.com/politics/detail/9550000134379> [12 ธันวาคม 2565]
- ThaiPBS NEWS. 2562. รองเลขาฯ อีอีซี ยืนยัน ยังไม่นำร่างแผนผังที่ดินเข้า ครม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/3fL2nmn> [5 พฤศจิกายน 2562]
- ThaiPublica. 2557. “สมนึก จงมีวศิน” ต้นแบบโมเดล “ธรรมนุญอ่าวอุดม” จากนักอนุรักษ์วัด วัง บ้าน สุนัขวิจัยชุมชน สู้กับ ”ยักษ์” เพื่ออนุรักษ์ชุมชน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://shorturl.asia/9APoL> [5 พฤศจิกายน 2562]
- ThaiPublica. 2558. ภาคประชาสังคมทวาย เรียกร้องให้ญี่ปุ่นถอนตัวจากโครงการทวายที่มีปัญหา และยังไม่ได้รับการแก้ไข. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://shorturl.asia/qbVj9> [12 ธันวาคม 2565]
- Thaipublica. 2560. Connecting Asia ทาบ One Belt, One Road ทับ EEC โอกาสร่วมทาง ยุทธศาสตร์ไทย -จีน เชื่อมโลกเชื่อมไทย 5 ด้าน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://thaipublica.org/2017/11/connecting-asia-one-belt-one-road-bbl-semina/> [12 ธันวาคม 2565]
- The Momentum. 2560. จากอีสเทิร์นซีบอร์ดสู่ ‘EEC’: การพัฒนาที่คนภาคตะวันออกไม่มีสิทธิ์เลือก? (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2Q95wIM> [6 พฤศจิกายน 2562]
- theactive. 2563. ภาคประชาชน เรียกร้องรัฐบาลไทย ยึดหลักสิทธิมนุษยชน ต่อโครงการทวาย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://theactive.net/news/20210204-4/> [23 พฤศจิกายน 2565]
- thestandard. 2560. ‘บิ๊กตู่’ ร่วมประชุม BRICS ที่จีน พร้อมเซ็น MOU 4 ฉบับ เดินหน้ารถไฟความเร็วสูง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://thestandard.co/prayut-diplomacy-brics-mou-highspeedrail/> [3 พฤษภาคม 2565]
- Thestandard. วิกฤตหรือโอกาสครั้งใหม่? ไทยจะได้และเสียอะไรจากนโยบาย One Belt One Road. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://thestandard.co/news-business-thailand-one-belt-one-road/> [17 กรกฎาคม 2565]
- Voice online. 2566. ชาวประมงพื้นบ้าน พ่อค้าแม่ค้าอาหารทะเล พ่อค้าแม่ค้ารถเร่ขายหัด และผู้ประกอบการท่องเที่ยว จ.ระยองหลายร้อยคน เดินหน้ายื่นฟ้องบริษัท SPRC และ PTTGC

ให้พื้นฟูทะเลระยองจากเหตุน้ำมันรั่วต้นปี 2565. (ออนไลน์). แหล่งที่มา https://www.voicetv.co.th/read/eR_3Gc5Gf [17 มีนาคม 2566]

กมลศักดิ์ ตริครุฑพันธ์. 2549. การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง รัฐ ชุมชน และกลุ่มผลประโยชน์ : กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรุงเทพธุรกิจ. 2562a. เขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/world/848441> [23 พฤศจิกายน 2565]

กรุงเทพธุรกิจ. 2562b. 'จู่จ๋า' เปิดผลวิจัยขยะอีอีซี เดือนรับมือ 20 ปี พุง 80%. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/business/859431> [23 พฤศจิกายน 2565]

กรุงเทพธุรกิจ. 2563. “ทุเรียนโมเดล” สมดุลแห่งน้ำ งานวิจัยเพื่ออนาคตอีอีซี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/business/889319> [14 กันยายน 2565]

กรุงเทพธุรกิจ. 2565. “ทีดีอาร์ไอ” ถอดบทเรียนต่างชาติ จัดการขยะอุตสาหกรรม “อีอีซี” . (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/business/985227> [3 มกราคม 2566]

กัญญ์ณวัฏ บุตรดี. 2565. น้ำมันดิบรั่ว “มาบตาพุด” บทเรียนรอบใหม่พัฒนา EEC. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/business/986692> [5 พฤษภาคม 2565]

กิตติศักดิ์ อุตสาหกรรม. 2561. ศึกษาเชิงวิพากษ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ: กรณีศึกษานโยบายระเบียบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ด้านผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://so06.tcithaijo.org/index.php/husojournalpnru/article/download/245666/166428/857031> [14 กันยายน 2565]

กุลลดา เกษบุญชู มีดี. 2550. การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์ - ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก. กองทุนปริทัศน์พนมยงค์ มูลนิธิ 50 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย.

คมชัดลึก. 2562. ค่าน้ำประปา 'อีอีซี' นัดชุมนุมหน้าทำเนียบฯ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/35W4Qpz> [5 พฤศจิกายน 2562]

- ชัยณรงค์ เครือนวน. 2558. ปฏิบัติการและการต่อสู้ทางวาทกรรมในการพัฒนาอุตสาหกรรม: ศึกษากรณีการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาตาฟูต. 7,2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2558): 223 – 245.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ชัยณรงค์ เครือนวน และจิตรา สมบัติรัตนานันท์, (2564). รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องการใช้อำนาจรัฐในการจัดระบบที่ดินของระบอบเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. ม.ป.ป. ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพกับนโยบายลดความเหลื่อมล้ำทางด้านสุขภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่มาตาฟูต. (เอกสารอัดสำเนา)
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2542. เศรษฐศาสตร์การเมืองของการปฏิวัติขนาดครอบครัวในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- เชษฐา ทรัพย์เย็น. 2547. พัฒนาการความคิดประชาสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2540. New Social Movements ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ฐานเศรษฐกิจ. 2564. ITD งานเข้าเมียนมายกเลิกสัญญาทวาย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.thansettakij.com/economy/464152> [14 กันยายน 2565]
- ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์. 2561. ขบวนการแรงงานกับการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยในสหภาพพม่า. ค.ศ. 1988 – 2018. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพนคร วรรณมหาชัย. 2559. ยุทธวิธีของขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในการคัดค้านรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โครงการเขื่อนแม่วงก์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรมชาติ กรีอักษร. 2562. FEC (1): ไม่มีรัฐประหาร ไม่มีทางทำได้. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/39VC750> [28 ธันวาคม 2562]
- ธรรมนิตย์ ชำนาญ. 2553. ปฏิวัติ ประมวลเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.

- นครินทร์ ศรีเลิศ. 2564. สศช.ย้ายยุทธศาสตร์ 'ทวาย' เชื่อมลงทุนเมียนมา – อีอีซี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/business/918766> [23 พฤศจิกายน 2565]
- นครินทร์ อมเรศ. ม.ป.ป. ทำไมต้อง EEC ?. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/35SfNr6> [28 พฤศจิกายน 2562]
- นิธิ นิธิวีรกุล. 2560. เปิดผลศึกษามลพิษอุตสาหกรรมยุค 4.0. (ออนไลน์). แหล่งที่มา https://waymagazine.org/world_environment_day/ [3 มกราคม 2566]
- นิรัตน์ พุมวงษา และรชฎ เลียงจันทร์. 2561. EEC ... ภัยแจสำคัญผลักดันไทยสู่ยุค 4.0. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2YfisbT> [18 พฤศจิกายน 2562]
- เบญจมาศ ภาคพิจารณ์. 2535. การศึกษาบทบาทและความสัมพันธ์เชิงที่ตั้งของชุมชนเมือง ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. 2562. สภาฯ มีมติ 231 ต่อ 223 เสียง ไม่ตั้ง กมธ.วิสามัญศึกษาโครงการอีอีซี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2LLTX70> [14 กันยายน 2562]
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. 2562a. กลุ่ม EEC Watch ออกแถลงการณ์ เรียกร้องรัฐบาลหยุดผังเมืองอีอีซี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2X2vwRf> [6 พฤศจิกายน 2562]
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. 2562b. ชาวบ้าน 3 จังหวัดยกขบวนเคลื่อนไหว “หยุดผังเมืองEEC”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2X2vwRf> [6 พฤศจิกายน 2562]
- ประชาไท. 2560. แผ่นดินจิ้งจาล : การเปลี่ยนผ่านในสภาพบังคับ. กรุงเทพฯ: ประชาไท.
- ประชาไท. 2560. ศาลปกครองสูงสุดชี้ 'มาบตาพุด' มลพิษร้ายแรงจริง.(ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://prachatai.com/journal/2017/10/73747> [5 พฤศจิกายน 2565]
- ประชาส ปันตบแต่ง. 2552. กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ปาณิสรา เทียนอ่อน. 2558. การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชนในกลุ่มแม่น้ำแม่กลองในการต่อต้านนโยบายบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2561. หลังเขตเศรษฐกิจพิเศษ. เชียงใหม่: กองทุนพัฒนาวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพชร คำชำนาญ. 2561. สี่ปีแห่งการต่อสู้ และอนาคตที่แขวนอยู่บนเส้นด้ายของชาวโยธะกา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2DN3mRs> [1 ธันวาคม 2562]
- พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต. 2557. พลวัตความขัดแย้งทางการเมืองไทย: ชุนนาง ทหาร นายทุน และประชาชน (2). (ออนไลน์). แหล่งที่มา goo.gl/W1cYiZ [3 พฤษภาคม 2565]
- ไพรัช พัฒนสถิตฉาย. 2539. บทบาทของชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ต่อโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาการวางแผนภาค คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิบูรณะนิเวศ. ม.ป.ป. มลพิษที่มาบตาพุด. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://bit.ly/3NfKwai> [24 มกราคม 2564]
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2544. กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา goo.gl/Lu7x51 [13 กุมภาพันธ์ 2564]
- ลลิตา หาญวงษ์. 2561. อนาคตของชนกลุ่มน้อย กับโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2DiMtxO> [24 พฤศจิกายน 2562]
- วรศรา ภาณุวัฒน์. 2556. เขตเศรษฐกิจพิเศษ ทวาย. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์ .2557. เครือข่ายภาคประชาชนภาคตะวันออก : “การเมืองภาคประชาชน” ในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ), สาขาวิชาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชัย สายสุขสวัสดิ์. 2537. ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมนึก จงมีวศิน. 2555. บทบาทและแนวทางของเครือข่ายท้องถิ่นในพื้นที่แหลมฉบัง อ่าวนาเกลือ อ่าวบางละมุง กับกระแสการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard). เอกสารประกอบการบรรยายปัญหาจากการก่อสร้างและการดำเนินการนิคมอุตสาหกรรม ท่าเรือน้ำลึก และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.

สมภพ มานะรังสรรค์. 2552. พลวัตของระบบการเงินโลกกับผลกระทบต่อไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.

สฤณี อาชวานันทกุล. 2560. อีอีซีกับการพัฒนาที่ยั่งยืน? : บทเรียนจากมาบตาพุด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา https://themomentum.co/eec-and-sd_learn-from-maptaphut-port/ [1 มกราคม 2564]

สฤณี อาชวานันทกุล. 2562. อีอีซีกับการพัฒนาที่ยั่งยืน? : ระเบิดเวลาชื่อ ‘ขยะ’. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://themomentum.co/eec-waste-management/> [1 มกราคม 2564]

สังกมา สารวัตร. 2557. ปฏิบัติการประชาธิปไตยกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่: ศึกษากรณีเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชา รัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. 2561. แผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ. 2560 - 2565). (ออนไลน์). แหล่งที่มา https://r.search.yahoo.com/_ylt=Awr.z2eaHYRk.hsT9PJXNyoA;_ylu=Y29sbwNncTEEcG9zAzEEdnRpZANDQVEyNTUyM0FfMQRzZWMDc3I/RV=2/RE=1686408731/RO=10/RU=http%3a%2f%2fctc.chontech.ac.th%2ffiles%2f220224099004747_22030215154102.pdf/RK=2/RS=BWtDytMm2E6gFV_W37kgkm0zz2c- [10 ธันวาคม 2565]

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. ม.ป.ป. TDRI ชี้ EEC ผลงานเด่นรัฐบาลประยุทธ์ (1) ควรสานต่อ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2XTMRfD> [6 พฤศจิกายน 2562]

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. ม.ป.ป. ความเป็นมา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/34RSZr2> [6 พฤศจิกายน 2562]

สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. ม.ป.ป. เป้าหมายการพัฒนา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2r59b9T> [18 พฤศจิกายน 2562]

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. การสนับสนุนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6208 [13 มีนาคม 2564]

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (บีโอไอ). ม.ป.ป. ประวัติ BQI. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/3qNlxv1> [3 มีนาคม 2564]

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2562. ประธานคณะ กมธ. การที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคณะ แกลงข่าวว่าที่ประชุมคณะ กมธ. ได้พิจารณาปัญหาที่เกิดจากโครงการพัฒนาระเบียงเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://bit.ly/2Z6al3P> [14 กันยายน 2562]

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2524. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5. (ออนไลน์). แหล่งที่มา https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780 [3 มีนาคม 2564]

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2564. สรุปผลการขับเคลื่อนปฏิบัติการภาคีเครือข่ายฉะเชิงเทราเมืองยั่งยืนสู่ภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อรุณ ศิริจานุสรณ์. 2565. Eastern Seaboard สู่ EEC การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจไทยในภูมิภาคตะวันออก ตอน 1. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://www.bangkokbiznews.com/business/999082> [3 พฤษภาคม 2565]

เอกพล บรรลือ. 2560. บทสรุป 10 ปี คดีมาบตาพุด เขตควบคุมมลพิษกับต้นทุนราคาสูงลิ่วที่สังคมต้องจ่ายกันเอง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <https://thestandard.co/10-years-of-map-ta-phut-case/> [12 พฤศจิกายน 2565]

เอกพล เสียงดัง. 2550. ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทย ตั้งแต่ปี 2531 – 2549. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์. 2559. การเมืองไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์. 2559. โลกการเมือง. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

เอกสารประกอบการประชุม. 2563. การประชุมยุทธศาสตร์ประชาชนตะวันออกโครงการส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและสุขภาวะชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสมัชชาองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (สคส.).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วรรณพร ภัทรธรรมกุล
วัน เดือน ปี เกิด	23 มกราคม 2539
สถานที่เกิด	ชลบุรี
วุฒิการศึกษา	อักษรศาสตรบัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	ชลบุรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY